ספרים נוספים · חגי ומועדי ישראל

משפטי ישראל - על חגי ומועדי ישראל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משפטי ישראל - על חגי ומועדי ישראל

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משפטי-ישראל-על-חגי-ומועדי-ישראל/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

אלול 7
לקראת אלול חרדה ילבש 7
אלול ימי רצון לקרבת הנבראים לבורא . . 7
"אני דודי ודודי לי" 10
סבות רפיון ההתעוררות בחדש אלול ... 11
העצה להתבונן אם גדולי ישראל פחדו
מאימת המשפט כל שכן אנו 12
יתבונן במהות ערך החיים, שאותם עלול
לאבד במשפטו 13
התבוננות בעמק הדין והמשפט, עצה
להתרגשות וחרדה בחדש אלול 13
התבוננות בהנהגת "מדה כנגד מדה", כעצה
לחרדת הדין 14
התבוננות במציאות המשפט ואשר אין
ותור אלא על ידי תשובה 15
סכום 16
לדורות הקודמים היה די ברמז תקיעת
השופר להזכירם חרדת הדין 16
כמה סבות המסלקות חרדת הדין והמשפט
- סבה א: כח ההרגל 17
כח ההרגל כסבה לחטא 17
סבה ב: קשיות ערף - קשיות ערף חמורה
מהרגל 18
העצות לשתי סבות הנ"ל מוסר ותפלה . 18
חיצוניות מעוררת הפנימיות על ידי שנוי
הרגלים 19
סבה ג: הסרת פחד המשפט מלבנו כיון
שאיננו חפצים במשפט 20
הפחד מהדין - סבה לתשובה 20
מחשבות האדם והרגשיו תלויים ברצונו . 21
העצה לצאת מהשגרה להמחיש בפעל
מעשי 22
העבודה המעשית בחדש אלול 23
סבה ד: "בשרירות לבי אלך" 25
הבטחון השאננותי נובע מהפקרות 26
להכניע מדת "בשרירות לבי אלך" - קבלת
תוכחה 27
סטיה מדרך הטוב, תוצאת שרירות הלב . 28
סכנת "בשרירות לבי אלך" 29
מעלה נפלאה למקדים להתעורר בחדש
אלול 31
סבה ה: קרירות הסביבה משפיעה גם על
החרד / עבדות 33
סבה ו: כיון שיצא בדימוס בשנים עברו . 34
סבה ז: אבוד המצפון מחמת רבוי מחזוריות
החטאים 35
האדם מתאים את מעשיו עם מצפונו,
השונה בחטאו - המית את מצפונו 36
השונה בחטאו הרגשת החטא לגביו כהתרה
לו ממש 36
אחריות האדם למעשיו ותוצאותיהן - הן
לטוב והן למוטב 37
סדר עבודת ה"אלול" בזמננו - להתחיל
מאהבת ה' ומזכרון טובותיו עלינו 37
יצר הרע יכול לבוא בפתוי עשית מצוה על
חשבון אבוד התבוננות בחדש אלול 38
יתירא פן טובותיו והנאותיו גוזלים ממנו את
עולם הבא שלו / משל נפלא 39
מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי 41
לצעירים ישנה סבה מיחדת ליראת
הדין 41
וכי אדם בטוח בחייו?! 42
מעקרי האמונה - הכרה במשפט 42
עברה מטמטמת לבו של אדם 43

מצוה מזככת לבו של אדם 44
"חדשו מעשיכם, שפרו מעשיכם" 44
כח התשובה לחדור גם לעומק לבו של הרשע הגדול ביותר 47
עומק תשובתו של רבי אלעזר בן דורדיא מעמק טמאת חטאיו 47
חובת הזהירות וההכנה ביום האחרון של השנה 54
משמעות מיחדת לשמירת שתי שבתות אחרונות של השנה 55
הכנת ה "אלול" אצל רבי יצחק בלאזר זצוק"ל / עבדות 57
עבדות נוספות על גדולים 59
ראש השנה 60
אימת המשפט 60
הטעם לבקשת צרכינו הגשמיים למרות שהקדוש ברוך הוא יודעם גם מבלי שנבקשם 61
מעקרי בקשות ראש השנה - חיים 62
כיצד מבקשים אנו בראש השנה: "כתבנו בספר צדיקים" ? 64
תפילה על יראת שמים, כיצד ? 64
תפלה שאיפה המשנה את המהות 65
הנפש מקור הרצונות והשאיפות 65
תפלה בטוי לשאיפה לנפש 66
מהות החיים - השאיפה 66
השאיפה והתפלה הן חלקנו בהשגת יראת שמים 66
פרוש בקשת "זכרנו לחיים" 67
פרוש "מלך חפץ בחיים" 67
פרוש "למענך אלקים חיים" 67
התקוה היחידה 68
בקשת חיים מצד הקדשה ולא מצד הסטרא אחרא 69
מדרגתנו נקבעת בראש השנה לפי רמת שאיפתנו 72
בראש השנה קובע האדם את המדרגה הרוחנית לכל השנה 72
על ידי שתמליכוני עליכם - קובע האדם את מדרגתו הרוחנית 73
סכום 74
כל שנה שהיא רשה בתחלתה - מתעשרת בסופה 74
רעדה ובטחון ביום הדין 77
ספורים מגדולי ישראל על פחדם מיום הדין 78
מלכיות - עקר עבודת ראש השנה - מהות ראש השנה יום מלכות 81
מדוע קודם ראש השנה יום גזר הדין יום הכפורים יום התקון 82
אחדות הכרחית להמלכת ה' 83
כל מי שזכה להכרה במלכות ה' בראש השנה - יזכה לעזר ה' לכל השנה 84
מלכיות 84
אחדותו של השם יתברך 86
המחשה נפלאה ל "ויתנו לך כתר מלוכה" 89
עבודתנו בראש השנה - תמליכוני עליכם 91
יום חדוש המלכות - יום הדין 94
מדרגות שונות בהכרת מלכות שמים ... 95
מדרגה א: כובש את יצרו מתוך יראת שמים, אך אינו מבטלו 95
מדרגה ב: בטול הרצון, כאשר ה' יתברך אינו רוצה בכך 96

מדרגה ג: הכרת היחוד מה שה' יתברך אינו נותן, מפני שהוא לרעת האדם 96
"המלך" 97
עצות לזכות ליום הדין 98
"כתבנו בספר החיים" 106
הזמנה למשפט 107
עשרת ימי תשובה 108
"דרשו ה' בהמצאו" 108
"קראהו בהיותו קרוב" 109
דרשו ה' בהמצאו החיוב גדל כאשר קל יותר לקים 110
אי נצול קרבת ה' - עון חמור 111
מדוע נתנו דוקא ימים אלו קודם כפור ימי רצון 111
מדוע דוקא בעשרת ימי תשובה מתרבים הטרדות והבלבולים 112
בינוניים תלויים ועומדים 115
בעקר יש לשוב בתשובה על התרפות ביסודות האמונה 116
ימים נוראים - ימי דין ודוקא מסגלים לקבלת תשובה, הכיצד ? 118
"כי פעל אדם ישלם לו" 120
משל נפלא למחמיץ התשובה בעשרת ימי תשובה 122
עבד נאמן נמדד כפי אהבת הבריות לקרבן לתורה 124
אין לך פושע - ולו הגדול ביותר - שתמנע ממנו אפשרות התשובה 125
כחה של תשובה לאבד את קטרוגי העונות 127
כחה של תשובה להחזיר את האהבה והדבקות לאחר החטא כקדם החטא .. 128
האינו שב הריהו אכזרי על עצמו 129
בעשרת ימי תשובה יש לחזק את ענין ה"מלכות" 130
סכנת האינו זהיר במעשיו בעשרת ימי תשובה 131
רפיון בתורה סבה לכל העברות 131
נחפשה דרכינו ונחקרה / א' לעקר הרע משרשו 132
נחפשה דרכינו ונחקרה / ב' - לתקון המדות 134
נחפשה דרכינו ונחקרה / ג' טהר ונקיות במעשה המצות והתפלות 135
שבת שובה שרש התשובה 136
יום כיפור 139
מעלת יום הכפורים 139
מעלת התשובה ביום הכפורים 140
עקר עבודת יום הכפורים - דבקות בהשם יתברך והיא שרש הטהרה 141
העקר ביום הכפורים להרגיש שהוא אבינו שבשמים 142
יום הטהרה בפנימיות הנפש 143
"סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" 144
חובת התשובה על עברות שבין אדם לחברו 145
אדם נתבע להמליך את חברו עליו 146
עד שירצה את חברו / עבדות 147
יום כפור יום התפיסות 151
"לפני ה' תטהרו" 152
עזיבת החטא אפלו מדבר קטן בקבלה גמורה - אין ערך לגדל מעלתה 154
"תפשת מרבה לא תפשת" 155
בושה ולב נשבר - כגרזן המשבר דלתות נחשת ובריחי ברזל (בעש"ט) 157

עקרו של ודוי הבושה 159
עקר הבושה על חטא פגם ברית קדש . 160
תפלת נעילה 161
דרשת "נעילה" של ה"ישמח משה" 161
החץ האחרון 163
תפקידנו במוצאי יום הכפורים - להמשיך מתוך שמחה את הכפרה שזכינו לה . . 163
חג הסוכות 165
הסכה 165
סכות - זמן שמחתנו 167
סכות - זמן עבודת ה' מאהבה 169
סכות - זמן שמחתנו מסבת היותנו מנתקים מחמריות עולם הזה 170
הביאני המלך חדריו 173
ענין האשפיזין קדישין 179
חל המועד 181
חג החנוכה 182
אין קנאה כקנאת הדת - רמב"ם 182
האנטישמיות תוצאת הקנאה 185
תרבות יון עצה מתחסמת להשמדת העם היהודי 187
חג הפורים 202
מעשה אבות 202
מעשה אבות עשו בנים 203
ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה 204
מענין לענין באותו ענין ! 205
והעלה על רוחכם היו לא תהיה (יחזקאל כ') 206
פעמים שהפרוד מהוה תועלת 206
בינו שנות דור ודור 208
ואבדיל אתכם מן העמים 209
עם שמעל הטבע 209
המגלה שבמגלת אסתר 216
טעם התחפשת 217
חג השבועות - שתי מתנות טובות 218
פתיחה 218
שתי מתנות לחג השבועות 220
מגדלות וקדשת חכמי ישראל 222
הגיון העדפה - אמת צרופה לעמת המשחדת 227
מסרת לעמת נסרת 230
התורה ומשפטיה 235
תאור קבלת התורה בקצרה 241
כתבה 245
חג הפסח 247
החיאת האמונה 247
חרות אמתית 259
יגעת ומצאת 262
מעלית סמויה ! 265

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יעקב ישראל לוגאסי שליט"א
הרה"ג יעקב ישראל לוגאסי שליט"א

אלול

לקראת אלול חרדה ילבש

כתב ה"פלא יועץ":

"ואם כל השנה הלך בשרירות לבו, ויצרו הפיץ עליו תרדמה, הנה בהגיע ימי חפץ, ימי רצון, חדש הרחמים ועשרת ימי תשובה לא עת לנום ולישן, כי מלך במשפט יעמיד ארץ, וחרדה ילבש ויתעורר, כאיש אשר יעור משנתו.

ואשריהם ישראל, רבם קמים לומר סליחות לראש אשמורות, ומרבים העם קצת בלמוד ספר התקונים (**ספרי תנ"ך**), משניות, תהלים, כפי השגת יד כל אחד מהן, והן מעט אשר נמצא, שאין מתעורר בימים האלה לא דברה תורה במתים.

אבל דבר פשוט הוא, דלא סגי באמירת סליחות וקצת למודים לכלא פשע, ולהתם חטאת של כל השנה ושל כל ימי חייו. ואם אחר יום הכפורים יחזר לסורו מה פעל ומה עשה? ויושב בשמים ישחק לו, ויאמר: וכי מפני שעבר יום הכפורים, אין פחד אלקים לנגד עיניך? האם נחבאת לברח? היד ה' תקצר לענש כל השנה לאיש כזה, אשר כהתל באנוש יהתל בי, שאומר לו: 'אנכי אעשה כדבריך', עד אשר בורח מתחת ידו. אנה תברח ממני?! רק הימים האלה נזכרים ונעשים לאיש הירא ורך הלבב מעברות שבידו, שיפנה מעסקיו מעט בכל יום, ויקח בידו סדר ודוי הגדול שיש בספרים, וישית עיניו עליו על כל פרט ופרט למצא חשבון, לחשב עם קונהו את אשר לא טוב עשה מהדברים הכתובים בודוי, מיום היותו על האדמה עד היום ההוא. ואם יש דבר שעדין מחזיק בטמאתו, יתחרט חרטה גמורה, ויקבל עליו בכל תקף שלא לשוב עוד לכסלה. ואם הוא דבר שקשה לו לפרש הימנו, יגדר בעדו בגדרים וסיגים וקנסות וכדומה, לעמד על המשמר".

אלול ימי רצון לקרבת הנבראים לבורא

כתב ה"חיי אדם":

"באהבת הקדוש ברוך הוא את עמו ישראל, הרבה להיטיב אותנו, וצונו לשוב לפניו בכל עת שנחטא, ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום, חדש אלול הוא מבחר ומוכן יותר שתקבל תשובתו משאר ימות השנה, לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו

לעם, שכשחטאו ישראל בעגל, ונשתברו הלוחות בשבעה עשר בתמוז, ואחרי כן עלה משה והתפלל, ואמר לו הקדוש ברוך הוא: פסל לך, ונתרצה לתן לו לוחות שניות, ואז עלה בראש חדש אלול, ונשתהה שם עד יום הכפורים, שהיה גמר כפרה. ואיתא בתנא דבי אליהו: ישראל היו נוהגים כל אותם הימים צום ותענית, ויום אחרון שבכלם, דהינו בעשרה בתשרי, גזרו תענית ולנו בתענית, ולפיכך, נקבע אותו יום, דהינו יום הכפורים, לכפרה לעולם. ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה, והם ימי רצון''...

מסביר הרב ''שפתי חיים'': המהר''ל בספרו (**תפארת ישראל פכ''ה**), מחדש לנו יסוד נפלא, אשר כל התמורות השונות, העוברות בזמנים שונים, כלם הוכנו מראש בראשית הבריאה, ביניהם זמני דין, או זמני רחמים, וכדומה, ומכללם ארבעים ימי רצון של חדש אלול עד י' בתשרי. אלו ימי רצון שהוכנו מראש הבריאה לימי רצון ולקבלת תשובה ותפלה.

וליתר באור:

משה רבנו עלה למרום להוריד תורה לישראל. שלש פעמים עלה, ובכל עליה שהה במרום ארבעים יום.

ארבעים יום ראשונים היו החל מ-ו' בסיון, עד י''ז בתמוז.

ארבעים יום שניים היו החל מ-י''ח בתמוז, עד ערב ראש חדש אלול.

ארבעים יום שלישיים היו החל מר''ח אלול, עד עשרה בתשרי.

חטא העגל נעשה בסוף ארבעים יום ראשונים, ובמשך כל ארבעים יום שניים, היה צריך משה. לרצות את ה' יתברך על עון העגל. ושוב ארבעים יום שלישיים היו ימי רצון.

יוצא, אפוא, שארבעים יום ראשונים היו ימי רצון, לפי שהיו עוד קדם חטא העגל. וכמו כן ארבעים יום שלישיים היו גם ימי רצון, לפי שהיו לאחר שכבר נתפיס ה' יתברך עם ישראל. ורק ארבעים יום אמצעיים לא היו ימי רצון.

לו לא היו ישראל חוטאים בעון העגל, היו זוכים לתורה בלוחות הראשונים, וכמו כן היו נקבעים לימי רצון אותם ארבעים יום ראשונים, מ-ו' בסיון עד י''ז בתמוז.

אולם, מראשית הבריאה כבר נקבעה אפשרות שניה, שבאם ישראל לא יעמדו בנסיון ויחטאו, ולא יזכו לארבעים ימי רצון ראשונים, ויפלו ממדרגתם הראשונה יצטרכו לקבל תורה בלוחות שניות לאחר ארבעים ימי רצון שמראש חדש אלול עד יום הכפורים.

ואכן, ישראל לא עמדו בנסיון. לאחר ארבעים יום ראשונים חטאו בחטא העגל, ונפלו ממדרגתם הנשגבה, ובזה הפסידו את אפשרות נתינת התורה בלוחות הראשונים, שזו

קבלת התורה במדרגה רוחנית גבוהה של גן עדן. וכמו כן הפסידו את אותם ימי רצון ארבעים יום הראשונים.
אמנם, לאחר ארבעים ימי רצון האחרונים, שעשו תשובה על עון העגל, קבלו תורה בבחינה אחרת, והיא בחינת "בעלי תשובה".
ולכן לדורות הקבעו אותם ימי רצון, מראש חדש אלול עד עשרה בתשרי, לפי שהאפשרות הנשארה לישראל לימי רצון היו ימים אלו, שאותם נצלו לתשובה ולתענית, ואלו את ארבעים ימי רצון הראשונים וכן את בחינת קבלת התורה של אותם ימים, שהיא בחינת קבלת תורה של לוחות הראשונים, שזו מדרגה גבוהה מאד ברוחניות הפסידו בחטאם.
וכל אפשריות אלו נתנו בראשית הבריאה, באם יחטאו או באם לא יחטאו, ובאם יחטאו, כבר הוכנו להם מראש ארבעים ימי רצון המיעדים לתשובה.
העולה, שהנשאר בידינו הם אותם ימי רצון שמראש חדש אלול עד עשרה בתשרי, ימים מסגלים לתשובה כאותם ימים שנתקבלה תשובתן של ישראל, והמה ימים מיחדים של שפע אלקי, שמחלק ה' יתברך את שפעו הגדול ונותן כח נשגב ועצום לפעל את פעלתם הרוחנית, מה שאין נתן לפעל בשאר ימות השנה.
והוא מה שהגדירו חז"ל את חדש אלול בראשי תבות א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י ראשי תבות אלול.
"דודי" מלשון ידידות וקרבה, משמעות מיחדת נודעה לימים אלו, ליצר ידידות וקרבה בינינו לבין הקדוש ברוך הוא, וידידות וקרבה זו באה דוקא מצדו יתברך, המשפיע בימים אלו שפע רב של אהבה, קרבה וידידות לכל הקרוב ורוצה בקרבה ובידידות. וכפי הכלים שמכין האדם לקבל ולהוציא לפעל את השפעת אותם ימים, כן יקבל ויזכה.
הנהגת שמים זו זהו "רחמים". מדת הרחמים היא נתינת אשראי למי שלא מגיע לו על פי דין, אף כאן קבלת התורה על ידי לוחות השניים, ושהות משה בהר שוב ארבעים יום היו במדת הרחמים. מדת רחמים שהשפיע הקדוש ברוך הוא באותה עת, היא שהולידה את ימי הרחמים של חדש אלול. ידועים דברי הזהר הקדוש, כי כל שער בשמים שנפתח, שוב אינו נסגר, ונשאר פתוח לדורי דורות. כאמור, באלול, בזמנו של משה רבנו, נפתחו השערים לבעלי התשובה, ומני אז ועד היום, חוזרים הם ונפתחים מדי כל שנה ושנה בחדש אלול, להשפעת רחמים.
נמצא, אם כן, כי מתנת חדש אלול היא הרחמים, ובכח מדה זו נוכל להכין עצמנו ליום הדין.

"אני דודי ודודי לי"

"אני לדודי ודודי לי" ראשי תבות 'אלול', וסופי תבות עולה מ', כנגד מ' יום מראש חדש אלול עד יום הכפורים. כי באלו ארבעים יום התשובה מקבלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה, ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה" (**משנה ברורה, ריש סימן תקפא**).

כתב על כך בספר "לקח טוב": מדברי ה"משנה ברורה" מקבל הפסוק "אני לדודי ודודי לי" משמעות של הנהגה הדדית בין ישראל לאביהם שבשמים. כאשר ישראל מכונים עצמם בתשובה לקראת דודם אף הוא, יתברך, בא לקראתם ומקבלם בתשובה באהבה ובחבה.

בספר "סביב שלחנו של המגיד" מביא משל בענין זה. ילד שחק לבדו על חוף הים, כאשר חבריו משתובבים בצהלה במרחק נכר מהנער הבודד. נגש אליו אדם מבגר ושאלו: "נער צעיר, מדוע הנך משחק כאן לבדך? מדוע אינך מצטרף לחבריך שהתרחקו מהחוף ומשחקים להנאתם בצל העצים?"

"אל דאגה, " השיב הילד הצעיר. "אני משחק כאן משום שאני מצפה שאניה תעבר כאן, ואז אוכל להניף את הדגל שלי לרב החובל. "

חיך האיש לשמע דברי הילד, ואמר לו: "היאך הנך מעלה על דעתך דבר כזה, הרי האניות אינן יכולות כלל להתקרב לחוף. אמנם ישנה ספינת נוסעים גדולה מאד העוברת בלב ים, אך אין שום טעם שתמתין לה. הנך יכול, איפוא. לחזור ולשחק עם חבריך. "

"לא, זוהי בדיוק הספינה אשר לה אני מחכה!" השיב הילד בלהט. "אני מחכה שאוכל להניף את הדגל שלי לרב החובל של ספינת הנוסעים שעליה דברת, ואף הוא יניף לי בחזרה דגל. "

"זה מגחך, " אמר לו האיש, "רב החובל של האניה הגדולה הזו הנו אדם חשוב מאד. מספק אני אם הוא יכול אפלו לראות אותך ממרחק רב כזה. מכל מקום, אינני יכול להעלות על דעתי סבה כל שהיא שבגללה הוא יסתכל לכוון הזה בכלל ! "

"ברור לי שרב החובל לא רק יחפש אותי, אלא יודע אני בברור, שכאשר יראה אותי מניף דגל לעמתו, הוא ישמח מאד, כי הוא יבין שהדגל הוא בטוי לגעגועי אליו, וכבטוי לשמחתו ואהבתו שתתפרץ גם הוא ינופף לי בדגל ! " אמר הילד בבטחון רב.

"כיצד הנך יכול להיות בטוח כל כך במה שאתה אומר?" התפלא האיש. הביט הילד בעיני האיש התמה, ובבת צחוק על פניו אמר בפשטות: "מפני שרב החובל הוא אבי ! " כלנו בנים למקום, והקדוש ברוך הוא בטובו ובחסדו מחפש אותנו ממכון שבתו בגבהי מרומים, ובמקום גדלתו שם אתה מוצא ענותנותו. אם רק נעמיד עצמנו במקום ובמדרגה שמהם יובן שאנו מצפים לו ונושאים את עינינו אליו בבחינת "אני לדודי" מיד יניף אף

הוא יתברך את דגלו לעמתנו ויקבלנו באהבה ובשמחה. ואין אנו צריכים ליותר משתי המלים: ''**ודודי לי**''.

סבות רפיון ההתעוררות בחדש אלול

אומר היה הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק''ל: הכל קל למי שאינו מבין. למחסר ידיעה והבנה, נראים אף הדברים החמורים כקלים. הנה עבודת האלול וההכנה לראש השנה ויום הכפורים חדוש גדול הוא, ובפשטות אין האדם מכין את עצמו. והסבה לאי ההכנה היא, כי איננו מבינים ויודעים שהיא דרושה, ולכן נראה בעינינו כי קלה היא.

מרן הגאון ר' ישראל סלנטר זצ''ל באגרותיו (**מכתב ז**) כותב: כל הדברים שבעולם מרכבים המה ביציאתם לאור מסבה ומסובב. השגת התבואה מהשדה היא מסבבת מסבות רבות הקודמות לה, זריעה וחרישה וכו'. קנין כסף לאדם הוא מסבב מסבות שונות, מסחר, שכירות וכיוצא, ועין שם. ומעתה עלינו לידע מה היא הסבה שתביאנו לפקח על מעשינו ולהתבונן במוסר בחדש אלול, הלא אין טבעי לזה כמו בעניני הארצי. וכן מה הסבה להביאנו להתעורר מראש השנה ויום הכפורים. ובאמת אנו משללים מן הסבות, ולכן אלול אצלנו ככל השנה. נכון שיש בנו מדה מסימת של ''פרומקייט'', וזה מביאנו להתעוררות מועטת, אך כיון שאין זו סבה אמתית, איננה מחזקת יותר ממספר ימים.

וביותר, שלא רק חסרון הסבות בנו, אלא טבעי האדם מתנגדים לכך. מדת העצלות הנמצאת באדם מתנגדת היא לכך, כי טבעו, שרחוק הוא מעמל, והעצלות מביאה את האדם לומר שאין נפקא מנה בין אלול לשאר חדשי השנה. וכמו כן האמונה ב''משפט'', מנגדת היא לטבע האדם, כי מטבעו אינו רוצה שיפגעו בו, ואינו מאמין כלל כי יבואו לתבעו ולהעמידו במשפט [בנוגע לאחרים, דורש הוא משפט, אבל בנוגע אליו, רחוק הוא מכך], וכן בקשת החיים רחוקה היא מהאדם, כי דומה בעיניו, שחייו ובריאותו בטוחים המה. ונמצא, שלא רק משלל הוא הסבות, כלשון רבי ישראל סלנטר, אלא להפוך משפע הוא בסבות המתנגדות לכך. וביותר יש להוסיף, כי הרי הראש השנה העומד בפנינו אינו הראש השנה הראשון, וסבור האדם: כשם שעבר את יום הדין לשעבר, כן יוסיף לעבר אף את ראש השנה הבא. וכמו שנאמר בקהלת (**ח, יא**): ''אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני אדם בהם לעשות רע'', ומחשבה זו היא סבה המתנגדת להתעוררות אלול, ואינו מבין כי יתכן, רחמנא לצלן, שנפסק בראש השנה לשעבר למיתה, וחייו נתנו לו רק בתורת שכר מועט על המצוות שעשה, ואוכל הוא פרי עמלו בחייו, או שמחמת זכות אבות נצל, או שחייו נתנו לו כבהמה. אמנם, טבע האדם שאין לו אלא מה שעיניו רואות בארבע אמותיו, וכיון שאינו רואה מות ממש,

סבור שודאי נדון לחיים, ואינו חושש מהמשפט הבא. וכמה פשוט שדרוש לנו עצות והתחכמות, ולחפש דרכים, להשריש בקרבנו את הפחד מיום הדין, ולאמת בלבנו את יסודות המשפט והדין. "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה", וללא תחבולות אין אפשרות להתבונן בכך ולהרגיש זאת, כנאמר (**דברים ל, יט**): "ובחרת בחיים", מצב האדם הוא, שכדי לזכות דרושה לו בחירה על ידי עצות ודרכים, כי בטבעו הכל כנגד, ועל ידי הבחירה והעבודה, יש לו תקוה לאחריתו.

העצה להתבונן אם גדולי ישראל פחדו מאימת המשפט כל שכן אנו

עוד מהגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: וכתב הרא"ש בארחותיו (**פסקא לא**): זכר יום המות תמיד, וצידה לדרך הכן, ושים בין עיניך שני אלה תמיד, ויהיו מזמנים לך ליום הפרוד, ומטתך בדמעה תמסה, ויבהילוך רעיוניך מדי זכרך חרדת רבי יוחנן בן זכאי ז"ל. ונראה דכונת הרא"ש לתן עצות לאדם, היאך יגביר בעצמו את הפחד והיראה מאימת יום הדין, ועל זה אמר: זכר את יום המות וכו'. והוסיף עצה נוספת לכך: התבונן באימה ופחד שהיו לרבי יוחנן בן זכאי, וקח ממנו דוגמא ללמד לידע היאך צריך האדם לפחד מיום הדין, וזו עצה לאדם הפשוט שאינו ירא מהמשפט: ראה היאך ירא וחשש רבי יוחנן בן זכאי מהמשפט. הן אמת שלא צריך ראיות לכך, כי הבריאה בעצמה מעידה על המשפט. מזל דחדש תשרי הוא מאזנים, וכתב הרמב"ן בפרשת אמר: לידע ולהבין כי החדש יעבר במשפט. מזל דחדש אלול הוא בתולה התקרבות לקדשא בריך הוא. המזלות עצמן מעידין על המשפט, אך להאדם הפשוט, שרחוק מהרגשים אלו, הוסיף הרא"ש עצה: התבונן וראה בפחד הגדולים והצדיקים, ומהם תקח מוסר כשני עדים נאמנים להשריש היראה בקרבך, ולאו דוקא רבי יוחנן בן זכאי, אלא כל הראשונים חששו מאימת הדין, וכדאיתא בחז"ל (**ב"מ פ"ה**), דרב זירא בדק עצמו כל שלשים יום האם ישלט בו אש דגיהנם, ולא הספיקה לו בדיקה אחת, אלא מדי חדש עשה בדיקה נוספת, שמא נכשל בחטא, וכל זה לאחר שצם מאה ימים שלא ישלט בו הגיהנם, ומכל מקום הוסיף לחשש ולבדק עצמו. ואם כן, קח לך פחד הראשונים היאך חיב לירא מיום הדין.

וכן איתא בגמרא ברכות ד, אמר דוד המלך ע"ה (**תהלים כז, יג**): "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". ודוד המלך ע"ה היאך אמר כן, והלא אמר (**שם פו, ב**): "שמרה נפשי כי חסיד אני"? אמר דוד המלך ע"ה: יודע אני שיש שכר טוב לצדיקים בעולם הבא, אלא איני יודע אם אני ביניהם אם לאו, שמא יגרם החטא. נתבונן נא בפחדו של דוד המלך ע"ה, אף לאחר שהעיד על עצמו שחסיד הוא, מכל מקום חשש שמא לא יזכה לעולם הבא, שיגרם החטא. והסבה לכך כבר בארנו כמה פעמים, שהחטא הוא

מחצה המפסקת ומבדלת בין אדם למקום, ולכן, אף על פי שלפי מעשיו חסיד הוא, וראוי שיזכה, מכל מקום, החטא מונע ממנו את העולם הבא. והכי איתא התם, דרבי יעקב רמי כתיב (**בראשית כח, טו**): "ואנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", וכתיב (**שם לב, ז**): "ויירא יעקב מאד", אלא חשש שמא יגרם החטא. ראויים היו ישראל שיעשו להם נסים בימי עזרא כבימי יהושע, אלא שגרם החטא. ולמוד והתעוררות זו תביא להגביר בקרבו את אימת הדין, והיא הסבה שתביא את המסובב ליראה ופחד מיום הדין.

יתבונן במהות ערך החיים, שאותם עלול לאבד במשפטו

ודרך נוספת אומר היה רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: יתבונן מהות החיים וערכם, וגדל הסכנה הנמצא בה הוא ובני משפחתו, שעומד בסכנת חיים ממש, כן יוסיף להתחזק ולהבין ערך החיים. והזכרנו בליל שבת קדש "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת", ונאמר זאת על דוד המלך ע"ה, שכאשר הוא מת, אסור לטלטלו, שאף המדרגה הקטנה ביותר של חיות, עדיפה ממת, כי המת אינו יכול לזכות מאומה. אמנם החי יכול אף בדרגה הקטנה ל כות בנצח נצחים לאין תכלית. בתנועה קלה שבקלות יכול ל כות לעולם הבא, לעולם שכלו טוב, לעולם שכלו ארך, ולא רק פעלה, אלא אף דבור או מחשבה קלה. וכבר הזכיר רבנו יונה (**שער שלישי י**) את הגמרא, שבמצוה קלה דשלוח הקן, שאין בה לא הפסד ממון ולא טרחה מרבה, יכול לזכות נצח נצחים. על אחת כמה וכמה שנה נוספת של חיים, כמה יוכל לזכות בה. וזו היא הסבה להגביר היראה בנפשו, בידעו ערך החיים, וכל זה עומד בסכנה בעמדו במשפט, וללא התחזקות והשרשה בקרבו אף ידיעה זו רחוקה ממנו, כי "אדם אזיל בהאי עלמא, וחשיב דיליה הוא לדרי דרי", ורק על ידי התעוררות ו יזכה לסבה, שעל ידה יגיע המסובב.

התבוננות בעמק הדין והמשפט, עצה להתרגשות וחרדה בחדש אלול

עוד שם: סבה נוספת להתעוררות היא, כאשר ידע ויבין מהותו של המשפט, כי אחד הגורמים לשלות האדם ואי פחדו מאימת הדין, כי אינו מבין כלל מהות המשפט, ואף כאשר מתעורר ויודע שיבוא במשפט, מכל מקום מבין הוא את המשפט בדרך שאינה נכונה. שהאדם לוקח את הדברים באפן כללי, שיבוא במשפט עבור מעשיו, מעוט תורה ותפלה וכדומה, ולכן אינו חושש כל כך. אמנם אין זה עדין משפט, כי משפט הוא באפן פרטי, על כל פרט ופרט, ועל כל מעשה ומעשה. ונקח לדוגמה "ומאן דלא יליף קטלא חיב" אל לו לאדם, שעבר עליו יום בבטול תורה, לחשב שיבא בדין, עבור אותו היום, אלא לחלקו לפרטים, שהיום מרכב מרגעים רגעים, ועל כל רגע ורגע של בטול תורה, חיב מיתה. וכן כאשר עבר עליו תפלה בלא כונה, צריך לחשב על כל נקדה ונקדה,

כגון: שהזכיר כמה שמות ללא כונה, וכן עוד כמה עברות. ועל כל עברה ועברה בנפרד יבוא במשפט. והינו מה שכתב הרמב"ם, שיתבעו מירבעם בן נבט, שחטא והחטיא את הרבים, על כל עברה ועברה, ואף על ערובין יתבעו ממנו. ובאמת פשוט הוא, שחטא הוא מציאות, סם המות, ואם כן, כל פרט ופרט שעובר, חיב הוא מיתה, ולכן לא שיך ותור על פרט. וכאשר יבין יסוד המשפט בדרך שנתבאר, תהא זו סבה שתביאהו לפחד ויראה מאימת הדין.

התבוננות בהנהגת "מדה כנגד מדה", כעצה לחרדת הדין

עוד שם: הערה נוספת יש בענין המשפט. איתא בחז"ל (**מדרש פ' בא**): "פלס ומאזני משפט לה' " הכל יודעים ומבינים שיש משפט בעולם, אבל באמת אין זו ההבנה הנכונה. צריכים אנו לידע, כי המשפט הוא משפט ה', ומשפטי ה' הם סוג משפט אחר לגמרי. ומבארים חז"ל, וכן מצינו במשה ושמואל, שנאמר (**תהלים צט, ו**): "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו". משה היה נכנס ובא אצל המקום, לשמע את הדבור, ואצל שמואל היה הקדוש ברוך הוא בא, ולמה כן? אמר הקדוש ברוך הוא: בדין ובצדקה אני בא עם האדם. משה רבנו היה יושב, ומי שיש לו דין, היה בא אצלו ונדון, שנאמר (**שמות יח, יג**): "וישב משה לשפט את העם". אבל שמואל היה טורח בכל מדינה ומדינה ושופט, שנאמר (**שמואל א' ז, ט**): "והלך מדי שנה בשנה". אמר הקדוש ברוך הוא: משה, שיושב במקום אחד יבוא אצלי, ושמואל, שהיה הולך לשפט את העם, אני הולך אצלו, לקים מה שנאמר (**משלי טז, יא**): "ומאזני משפט לה' ". והדברים נוראים ! דבודאי לא היה חטא ותביעה אצל משה רבנו, שהרי כל העם היה במקום אחד במדבר, ולא היה שיך שיהיה בצורה אחרת, אבל כן הוא המשפט: כפי המציאות שהיה, כן הוא נדון. וכיון שבפעל היה משה יושב ודן את העם, לכך אף משפט ה' עמו היה בצורה זו. וזה שנאמר: משפט ה', שרק ה' יתברך הוא השופט משפט, שהאדם זוכה ומקבל לפי מציאות הנהגתו. ועין שם עוד בחז"ל.

וכן מצינו ביהודה, על שהציל שלשה נפשות מן האש, שאמר: צדקה ממני, לכן נצלו בניו מן האש: חנניה, מישאל ועזריה. ראו עד היכן כח המשפט, אף לאחר אלף שנים מקבלים שכר עבור המעשה. ואף על גב שהיה מחיב יהודה לומר צדקה ממני, ובלאו הכי היה חוטא, מכל מקום, כיון שלמעשה נצלו על ידו שלשה נפשות, לכן קבל על זה שכרו, שנצלו בזכותו שלשה נפשות, כי כל מעשה שנעשה, מכרח לצאת ממנו או שכר או ענש.

ועוד שם בחז"ל, וכן אתה מוצא במצרים, שהיו משעבדים בישראל שמונים שנה, והיה המצרי הולו במדבר, ותופס איל או צבי ושוחטו, ושופת על הסיר ומבשל ואוכל, וישראל היו רואים ולא טועמים, שנאמר (**שמות טז, ג**): "בשבתנו על סיר הבשר, באכלנו לחם לשבע". אמר הקדוש ברוך הוא: אתם צערתם את בני, שהייתם אוכלים ולא נותנים להם, אף אני עושה כן ששוחטים ישראל את הצאן ואוכלים, ואתם נמאסים.

כמה הוא נורא משפט הקדוש ברוך הוא, שבזמן השעבוד הגדול, שהיו משעבדים את ישראל בפרך, ועל זה שפטם הקדוש- ברוך הוא וקבלו את ענשם, מכל מקום, לא ותר הקדוש ברוך הוא אף על צער מועט זה שגרמו לישראל, לראותם אוכלים והם לא טועמים, ואף על זה נענשו. כן הוא משפט ה', דקדוק הדין עד חוט השערה, ממש עד ללא תכלית. והינו נמי "פלס מאזני משפט לה' ", משפט השונה מכל הבנתנו במשפט, אלא הוא משפט ה', דקדוק עד אין תכלית כן חיבת להיות הבנתנו במשפט. וזו צריכה להיות המחשבה ובקשת התשובה על כל פרט ופרט. לדוגמה, בשעה שאדם ישב ודבר לשון הרע ורכילות, כשיבוא למשפט, יעשו עמו חשבון על כל מלה ומלה, ואף על בטול תורה באותה שעה שדבר דברים האסורים, יבוא במשפט. לו היינו מבינים מהות המשפט בדרך זו, בודאי שהיתה יראה ואימה שוכנת בנו, והיא צריכה להיות אחת הסבות שתביא את המסובב, והוא העבודה ליום הדין.

התבוננות במציאות המשפט ואשר אין ותור אלא על ידי תשובה

עוד שם: ובאמת מפרשים הדברים בלוצאטו (**במסילת ישרים בפ"ד**), שכתב: וההערה לכל ההמון, הוא עמק הדין, כי מי יעמד ביום הדין? ומי יצדק לפני בוראו? באשר השקפתו מדקדקת על כל דבר קטן או גדול "ומגיד לאדם מה שיחו" אפלו שיחה קלה מגידין לאדם בשעת הדין וכו'. אברהם האהוב לקונו, לא פלט מן הדין עבור דברים קלים, שאמר: במה אדע, ועין שם כל המשך דברי ה"מסלת ישרים". ופשוט הוא, שהרי הקדוש ברוך הוא אוהב משפט, ולכן אף אין ותור על פרט ופרט, וכן לא שיכת שכחה לפני הקדוש ברוך הוא. ואם כן, מה שיך ותור ופשרה בדין? והוא הבאור בדברי חז"ל שנתבארו לעיל, בחששא דדוד המלך ע"ה שמא יגרם החטא, וכן ביעקב אבינו ע"ה. והינו שעמק הדין הוא ללא תכלית, ולכן לא יתכן שחטא לא יעשה חסימה כלשהי, שאף כאשר מעיד על עצמו דוד המלך ע"ה "חסיד אני", מכל מקום, חטא אחד ימנע ממנו שכר עולם הבא. כלומר, לכל הפחות יעצר וימנע את זכות עולם הבא אותו החטא עד שיתקן, כי אף אמנם שאם אין בכח חטא אחד לאבד לאדם את כל עולם הבא שלו, אבל יש בכחו לעצר ולעכב את שכרו עד שיתקן אותו חטא. והינו מה שנתבאר בחז"ל: "עמק הדין

מכסה מבני אדם", כי המשפט הוא משפט ה', ואין לבני אדם הבנה כלל ביסוד המשפט. והיא העבודה לקראת ראש השנה לידע ולקבל משגים במשפט ה'. ועין במדרש (**פרשת משפטים**): "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שטר ומשל וכו' " (**משלי ו, ו ז**), ולא שוטר יש לה, אתם שמניתם לכם שופטים ושוטרים על אחת כמה וכמה. ובאור הדבר: צא ולמד מנמלה, שטורחת ויגעה משום אהבת ודרישת החיים לבד, כן גם האדם חיב משום אהבת החיים ואהבת העולם הבא לירא ולפחד מאימת הדין. על אחת כמה וכמה ששופטים ושוטרים תתן לך, שיש חטא ומשפט על החטא, ומצד זה לחוד חיב הוא לירא ולפחד שמא יגרם החטא.

סכום

עקר עבודת האלול ליצר סבות שיביאוהו לירא ממשפט ה', והסבות לכך הם ההתבוננות במשפט והבנתה. הנה לומדים בישיבה פרק בן סורר ומורה, העיון בפרשה זו חיב להביא את האדם ליראה ופחד מהמשפט. נער בן שלש עשרה שנה נדון למיתה על היותו זולל וסובא, אמרה תורה "ימות זכאי ואל ימות חיב". וכך כל התורה כלה מעידה על משפט ללא תכלית. כן ההתבוננות בפחד שפחדו הראשונים מאימת המשפט, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך מה הוא משפט, והיאך צריך להיות הפחד ממשפט. כן העצה הנוספת שזכרנו, הבנת ערך החיים ויקרותם, וידיעה כי כל זה בא במשפט כן חיב הוא לדרש ולבקש סבות ככל שיוכל. בלמדו מוסר חיב ללמד על דרך זה התעוררות וסבות לזכות בדין.

לדורות הקודמים היה די ברמז תקיעת השופר להזכירם חרדת הדין

מובא בספר "שפתי חיים": ימי הרצון של "אלול", הנם ימים שבהם ה' יתברך מתקרב אלינו, ונותן לנו סיוע להתקרב אליו יותר מבשאר ימות השנה, כמו שאמרו רמז בפסוק (**שיה"ש ו, ג**): "אני לדודי ודודי לי", ראשי תבות אלול, דהינו, שבימים אלו אנו קרובים לה' יתברך "דודי", והוא מתקרב אלינו. אף מזל החדש "בתולה" מרמז על כך כי בחדש זה גדולה אהבת ה' לישראל.

ההתקרבות בינינו לבין ה' יתברך אי אפשר שתהיה מצדו יתברך בלבד, כי התקרבות צריכה להיות הדדית ומשתפת לשני הצדדים. על כן, כדי שלא להחמיץ את האפשרות של ההתקרבות אל ה' יתברך, מן הדין לדעת מה הן הסבות המעכבות מלהתקרב אליו יתברך.

בדורות שעברו, עצם הידיעה שהגיע חדש אלול, די היה בה כדי להביא את האדם להתקרבות אל ה' יתברך, כמו שכתב הגאון ר' ישראל סלנטר (**אור ישראל מכתב יד**):

"מלפנים כאשר ידעתי, כל איש אחזו פלצות, מקול הקורא קדוש אלול. החרדה הלזו נשאה פריה, להתקרב לעבודתו יתברך, איש לפי ערכו". וכן תקנו הקדמונים לתקע בשופר בימי האלול, וזו "היתה הסבה הראשונה, לעורר האדם משנתו ומהבלי טרדותיו, לפקח על מעשיו, כמאמר הכתוב (**עמוס ג, ו**): "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (**שם, מכתב ז**). וכמו שבאר הרמב"ם (**הל' תשובה פ"ג, הל' ד**): "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב, רמז יש בו, כלומר: עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם. כלומר, יודעים אתם את האמת, אלא שאתם מתעלמים ממנה כאדם ישן וכו', ויעזב כל אחד מכם דרכו הרעה". לכל אדם דרך רעה משלו, אותה הוא סולל לעצמו על ידי עשית מעשים רעים המיחדים לו, ואת הדרך המיחדת לו עליו לעזב.

כמה סבות המסלקות חרדת הדין והמשפט - סבה א: כח ההרגל

סבה גשמית. כלומר, סבה המשרשת בטבע האדם, והוא כח ההרגל השולט על האדם, כי כאשר התרגל לדרך מסימת, קשה לו לסטות ממנה. לכן, כיון שמרגלים ברע במשך כל ימות השנה, קשה להשתנות באלול. ומאידך גיסא, זה שעובד ה' כל השנה, ומרגל בעשית טוב, יקל עליו להתחזק באלול. סבה רוחנית. כל חטא מביא לחוטא רוח טמאה המטמאה ומטמטמת את לבו של האדם ומקשה עליו את ההתבוננות לטהר את הלב ולתקן מעשיו. מלבד זאת, החטא גם מבלבל את השכל, כמאמר חז"ל (**סוטה ג.**): "אין אדם עובר עברה, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", הינו, נגד דרכי השכל.

כח ההרגל כסבה לחטא

חז"ל מגלים לנו עד כמה גדול כח ההרגל, שאף כאשר יתבטל היצר הרע לעתיד לבוא, עדין תתכן אפשרות לחטא מכח ההרגל הרע. ענין זה מפרש בגמרא (**סוכה נב.**): אמר רב: "וספדה הארץ משפחות משפחות לבד, משפחת בית דוד לבד, ונשיהם לבד וכו'" (**זכריה יב, יב**) לעתיד לבוא, שעוסקים בהספד [והמצטער אינו מקל ראשו מהר, ועוד, שאין יצר הרע שולט בהם, כדאמר קרא (**יחזקאל יא, יט**): "והסירתי לב האבן", ולקמן אמר, שהקדוש ברוך הוא שוחטו וכו' רש"י], אמרה תורה: אנשים לבד ונשים לבד וכו'. הרי מפרש בגמרא, שגם לעתיד לבוא, כשהקדוש ברוך הוא ישחט את היצר הרע, וזו הסבה. להספד לחד מאן דאמר בגמרא, ויחזרו לדרגת אדם הראשון קדם החטא מכל מקום, יהיה צרך להעמיד אנשים לבד ונשים לבד ! למה הדבר דומה: למכונית, שאם מפסיקים את פעלת המנוע בשעת נסיעה, ממשיכה היא להתקדם, הגלגלים ממשיכים

בתנועתם, אף על פי שהכח להנעתם נסתלק. (**מכתב מאליהו ג, עמ' 41, וע"ש ראיה נוספת לגודל כח ההרגל**)

סבה ב: קשיות ערף - קשיות ערף חמורה מהרגל

אולם יש דבר גרוע יותר מן ההרגל השולט על האדם, והוא קשיות ערף ! זו אכן התדרדרות כתוצאה מהרגלים רעים, אך טמטום וטמאת הלב מהעברות מגבירים אותה, עד שכמעט אין לו תקוה לתשובה. וכן באר הספורנו את מהות תכונת קשה הערף (**דברים ט, ו**): "כי אמנם קשה ערף הוא ההולך אחרי שרירות לבו ומחשבתו, אף על פי שיודיעהו איזה מורה צדק בראיה ברורה, שמחשבתו היא בלתי טובה ומביאה אל ההפסד, וזה כי לא יפנה אל המורה, כאלו ערפו קשה כגיד ברזל, באפן שלא יוכל לפנות אנה ואנה, אבל ילך אחרי שרירות לבו כמאז", ומכיון שהוכחות אינן מביאות את קשה הערף לשנות את דעתו ולסור ממעשיו הרעים, אין תקוה שישוב בתשובה (**ספורנו שמות לב, ט**). לכן, אחרי שבני ישראל חטאו בעגל ורצה הקדוש ברוך הוא לכלותם, הסבה לגזרת הכליון לא היתה החטא החמור של עבודה זרה, אלא - "ויאמר ה' את משה ראיתי את העם הזה, והנה עם קשה ערף הוא", ורחוקים מתשובה, וזו הסבה ל"ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם" (**שמות לב, ט-י**), כי כל ענש הבא מה' יתברך אל האדם, אינו בא אלא ללמדו ולהחזירו למוטב, אך "קשה ערף" שאפלו הענש אינו מזעזע אותו ואינו משפיע עליו לחזר למוטב אם כן, אין תקונו אלא בכליונו.

עם כל זאת, יש גם לקשיות ערף עצה ודרך לתשובה, וזאת על ידי זעזוע חזק וקיצוני, כמו שעשה משה, ששבר את הלוחות לעיני כל ישראל. כאשר ראו בני ישראל לאחר שחכו ללוחות ארבעים יום שמשה שובר את הלוחות, והאותיות פורחות, גרם להם הדבר זעזוע חזק, אשר בקע את קשי ערפם והכשיר אותם לתשובה. (**מכתב מאליהו א, עמ' 63**)

העצות לשתי סבות הנ"ל מוסר ותפלה

לסכום: כח ההרגל, טמאת העברות המטמטמת את הלב, וקשיות ערף הנובעת מהם, מקשים מאד את החזרה בתשובה, ומעכבים את ההתקרבות לה' יתברך, הנצרכת לנו כל כך בחדש אלול. מהי, אם כן, העצה לשבר את ההרגל ואת קשיות הערף ולהסרת הטמטום? הדרך לשבירת ההרגל היא, על ידי שאדם יזדעזע ויעורר את עצמו בהתעוררות גדולה מאד, כמו שהדרך להעיר אדם הישן שנה עמקה, היא על ידי טלטולו ונענועו בחזקה, וזאת על ידי התעמקות בלמוד המוסר ובציורים שיגבירו בו את ההתעוררות.

ובאשר לטמאה המטמטמת את הלב, זו הרי מחלה רוחנית, וכאשר אדם נמצא בצרה ובחלי, חס ושלום, עליו להרבות בתפלה לה' יתברך שיושיע אותו וירפאהו. זוהי העצה

למחלת טמטום הלב לשפך שיח לפניו יתברך שיסיר הטמטום, כדי שנוכל להתקרב אליו.

חיצוניות מעוררת הפנימיות על ידי שנוי הרגלים

למוד המוסר ותפלה, הם עצות לתקון פנימיות האדם, אך גם בעבודת אלול חל הכלל, שתנועת האיברים החיצוניים מעוררת את הפנימיים, והדרך החיצונית היא על ידי שנוי הרגלים ! להתחזק ברבוי מעשים טובים ובדקדוקי מצוות, ואפלו שאינו נזהר בהם תמיד. והנה כתבו הפוסקים, שבע ישרת ימי תשובה יש להרבות בזהירות בדקדוקי מצוות, אף באלה שאינו מקפיד עליהם בשאר ימות השנה, כגון, שלא לאכל פת של גוים (**שו"ע או"ח סי' תרנ**). והקשה מורנו הגאון ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל (**מכתב מאליהו ב, עמ' 56**): "ולכאורה צריך עיון מה הענין בזה, ומה התועלת בזה, אם יודע שאחר כך לא יזהר?" יתר על כן, האם אין במעשה כזה משום גנבת דעת המקום והבריות, שעושה מעשים שלא לפי מדרגתו האמתית? אלא אדרבא, בזה הורונו חז"ל את הדרך לתשובה, מכיון ששנוי המעשים והיציאה מהשגרה מעוררים ומזעזעים את האדם, ומשפיעים על פנימיותו להתקרב אל ה' יתברך ולשוב אליו בתשובה. עצם השנוי מההרגלים הקבועים אפלו אם זה רק בחומרות מסימות, ולו באפן זמני בלבד מוציא את האדם משלטון ההרגל, ומרכך את קשיות ערפו. כיון שהשנוי מעמיד אותו במצב חדש, שאינו משעבד לכח ההרגל, או אז קל יותר לחזר בתשובה מדרכיו הרעים שהרגל בהן.

וכתב הרמב"ם (**הל' תשובה פ"ב, ה"ד**) וזה לשונו: "מדרכי התשובה להיות השב... מתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו... ומשנה מעשיו כלן לטובה ולדרך ישרה". ויש להבין מה הוסיף הרמב"ם במה שכתב "ומשנה מעשיו... לטובה", הרי כבר כתב "מתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו"? ועוד, מה ההדגשה "ומשנה מעשיו כלן לטובה"? ונראה שכונת הרמב"ם היא כאמור לעיל. בראשונה כתב, שהשב צריך להתרחק הרבה ממה שחטא, ואחר כך הוסיף, שאף בדברים שלא חטא ובמעשים טובים שעשה לפני התשובה, משפר אותם ומשנה את הרגליו הקודמים, והינו "משנה מעשיו כלן לטובה". דרך זו גם היא "מדרכי התשובה", כי שנוי ההרגלים שעל ידם יוצא ממצבו הקודם שהרגל בו, וממילא יוצא מהשעבוד להרגל מחזק את התשובה.

יתרה מזו, כאשר אדם מצליח לשנות הרגל כלשהו, נותן לו הדבר עדוד, שאכן אפשר להשתנות, ועל ידי זה מתעורר להתקרב אל ה' בתשובה שלמה.

נמצא, שמחד גיסא, בימי האלול הקדוש ברוך הוא מתקרב אלינו, ומסיע בידינו להתקרב אליו. אך מאידך גיסא טמאת החטא המטמטמת את הלב, ההרגל והשגרה וקשיות

הערך, חוסמים, חס ושלום, את הסיעתא דשמיא. התפקיד המטל עלינו, הוא ליצר בנו כלי קבול לסיעתא דשמיא המיחדת הקימת בימים אלו, דהינו, אנו צריכים ליצר את האלול ! וזאת על ידי שנוי הרגלים ושפור המעשים בכל התחומים. בראש וראשונה התחזקות והתחדשות בלמוד התורה השקולה כנגד כל המצוות

על ידי יגיעה ועמל במדה רבה יותר. חזוק בתפלה, שהיא מהדברים העומדים ברומו של עולם באפנים שונים: להקדים יותר לתפלה, להתפלל בקול רם, במתינות ומתוך ישוב הדעת. ועל ידי זה יתרגל שלא לזרק שם ה' מפיו מבלי להתבונן ולכון כראוי.

לשבר את ה''אנוכיות'' שלו, דהינו, לא לחשב רק על עצמו, ועל מלוי מאוייו ורצונותיו, אלא לחשב על הזולת, ולדאג למלוי צרכיו הגשמיים והרוחניים כאחד, ולפחות להסביר לו פנים. ודבר גדול הוא זה, כמאמרם ז''ל (**כתובות קיא.**) ''אמר רבי יוחנן, טוב המלבין שנים לחברו מראה לחבר פנים צהבות ושוחקות יותר ממשקהו חלב''.

רסון התאוות והרצונות, כמו שכתב רבנו יונה (**יסוד התשובה**): ''אל ימלא כל תאוותיו, לא במאכל ולא במשתה, וכן אמר הראב''ד... הגדר הגדול המעלה המפלא מניעח המאכלות. וכן פרש דבריו, אל יעזב לגמרי מלאכל בשר ולשתות יין, כי דיך מה שאסרה תורה. אך בעת מאכלו, ועודנו תאב לאכל, יניח ממנו לכבוד הבורא מתאוותיו, ואל יאכל ממנו כפי תאותו''.

ולהתחזק בלמוד המוסר ברצינות ובהתבוננות, בהתעוררות ובהתפעלות. ובאותה מדה שננקט בכל האמצעים האלה החיצוניים והפנימיים כך נזכה לסיעתא דשמיא מרבה, שחדש זה יביא חמורה בחיינו. (**שפתי חיים**)

סבה ג: הסרת פחד המשפט מלבנו כיון שאיננו חפצים במשפט

עוד שם מדברי הגאון הצדיק ר' חיים פרידלנדר זצ''ל: ''בין אם חרדים מפני יום הדין, ובין אם אין חרדים מפניו בוא יבוא, והמשפט יהיה'' (**מו''ר הגרא''ד בשם הגר''י סלנטר זצ''ל**).

נדמה לנו שהפחד והאימה מהדין, הנם תופעות לואי בלתי נעימות בראש השנה, ולכן, אנו משתדלים להסיח דעתנו מהם. עלינו לדעת שההפך הוא הנכון הפחד הוא מעקרי התשובה, וכאשר אין מפחדים מהדין, גדלה הסכנה להתחיב במשפט, ואלו חרדת הדין היא מגן ומעוז לזכות בדין, כפי שיבאר להלן.

הפחד מהדין - סבה לתשובה

בנוסף לכך. ההתבוננות בדין והפחד ממנו, הם גם סבה לתשובה, כמו שכתב רבנו יונה (**שערי תשובה ב, יד**): ''בעשרת ימי תשובה... לבו יחיל בקרבו, בדעתו כי כל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלקים יביא במשפט את כל מעשה, על כל נעלם, אם טוב ואם

רע... ובעת אשר ידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה, וישית עצות בנפשו, ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל, ולהתעסק ביתר חפציו... ולא יתרפה ביום צרה מהכין לב, להנצל כצבי מיד".

לו היינו מצירים לעצמנו, את חמר הדין ותוצאותיו, בודאי היתה החרדה ממלאה את לבנו, והיינו מכינים את עצמנו לדין כראוי. אך בפעל, אין פחד הדין בלבותינו. כדי לתקן זאת, עלינו לחקר ולחפש את הסבות למה אין לנו אימת הדין.

מחשבות האדם והרגשיו תלויים ברצונו

התשובה לכך נעוצה בתכונה הקימת באדם, שתקוותיו, מחשבותיו ודמיונותיו בנויים על רצונו. דבר שהוא חפץ בו, מציר הוא בדמיונו כמציאות ודאית וכעבדה קימת, ואלו דברים שאינו רוצה בהם, מתנהג כאלו אינם קימים.

נביא כמה דוגמאות מן החיים ליסוד זה: אדם הרוצה משהו, מתכנן תכניות "נפלאות" לבצע את רצונו, ובטוח בהצלחתן, ואלו השומעים את דבריו, לועגים לו שהוא בעל דמיון ואינו מציאותי, הוא אינו מבין מדוע לועגים לו, והלא בודאי יצליח, והם תמהים: איך אדם בר דעת מתיחס לדמיונות, באותה מדה של חשיבות כמו למציאות קימת. [עני בא לעשיר, ומציע לו שתפות בעסקה מבטיחה, שבודאי תביא לשניהם רוחים נאים, והעשיר מתיחס לדבריו בהטול, ורואה בהם חלומות והזיות בהקיץ.] מבט דמיוני זה, הוא תוצאה מהרצון להצליח.

הטובע בים נאחז אפלו כקש כדי להנצל, וזאת מפני שרוצה להנצל, לכן נדמה לו הקש כעמוד ברזל וכמשענת ח קה להצלתו. וכן לפעמים רואים אנשים, שבחיי היום-יום שלהם, רחוקים מאמונה בה' יתברך, וכאשר מתרגשת עליהם צרה, ואינם מוצאים דרך טבעית לסלקה מעליהם, פתאם הם מאמינים בנסים, ומצפים להתרחשותם, ובאמת לא נהפכו למאמינים בה' יתברך וחסדיו, אלא מכיון שרוצים בישועה, מחכים לנס, אך לאחר שעברה הצרה, שוב אינם מאמינים ביכלת ה' יתברך ונפלאותיו.

וכך שמעתי מעשה בחולה חילוני לגמרי, שהיה במצב נואש, והתפתל מיסורים, לא עלינו. וכאשר נודע לו שאפסו הסכויים לרפואתו, בקש ממכר דתי, שיאמר עליו תהלים, וכשראה שלא השתפר מצבו באפן מידי ולא הקל לו מיסוריו, גער במכרו על שלא התפלל כהגן. בודאי לא מתוך אמונה חזקה בה' יתברך ובכח התפלה דבר כך, כי בו בזמן הטיח דברים כלפי מעלה, אלא מתוך הרצון להנצל, ובאין דרך אחרת, נסה בדרך התפלה.

נמצא: הרצון הוא שמנוט את מחשבות האדם ופעלותיו, ומעור עיני שכלו מלהכיר באמת ולהתנהג על פיה. ולכן, כל צרה שאין האדם יכול להפטר ממנה, משתדל בכל עז להשכיחה ולדחותה ממחשבתו, ולדמות כאלו איננה במציאות כלל כפי שהיה רוצה. ומסבה זו, מכיון שאיננו חפצים בדין, והאימה מפניו מביאה בלבנו הרגשה בלתי נעימה, לכן משתדלים להסיח את הדעת ממחשבות הדין והרגשותיו כדי לא לפחד ממנו, מתוך אשליה, שאם נחשב על כך, המשפט אכן לא יתקים.

העצה לצאת מהשגרה להמחיש בפעל מעשי

מובא בספר ''ימי הרחמים והסליחות'': בחדש זה מוסיפים להתחזק בעבודת ה', גם בדברים שאין רגילים בהם כל השנה. לעבדה זו ישנה השפעה גדולה כאשר מתחיל האדם בעשית תשובה, כיון שהוא יוצא מהשגרה המשתלטת וגורמת להמשיך בחיי היום יום בלא תשובה.

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ''ל היה רגיל לספר:

בימי מלחמת העולם השניה, כאשר החלו להגיע הידיעות על המעשים האימים של הגרמנים הארורים ימ''ש כלפי היהודים, הגיעו למסקנה שצריך לברח. אולם, למרות הידיעות האימות, ולמרות ההחלטה לברח, השתלטה השגרה, והבריחה נדחתה שוב ושוב. עד שפעם אחת הוא הגיע למסקנה, שכל זמן שהצרך בבריחה לא ימחש, לא יעשה דבר. אזי נגש לארון, פזר את הדברים על המטות, הפך את הרהיטים, ורק אז, לאחר שהמחש דבר הבריחה, החלו בהכנות מעשיות לבריחה. וכפי הידוע, כמעט כל ישיבת מיר נצלה על ידי בריחתם לשנחאי.

למדנו מהאמור, שהשגרה כובלת את האדם גם בשעות חמורות כאלה, וההמחשה בצרך שבשנוי, היא זו שמעוררת. דוגמה נוספת: משפחה חזרה בתשובה. לאחר זמן ממשך של שכנוע, היתה כבר נכונות להתחיל לקים תורה ומצוות, ובכל זאת, לא נעשה דבר עקב השגרה אשר השתלטה עליהם, עד אשר נעשה שנוי כל שהוא, והוא שהוציאם מהשגרה, ולאחריו בא ההמשך. על שנוי זה ספרה אם המשפחה:

''ערב אחד בא בעלי לעבודתו, כשהוא לבוש כפה. הכל צחקו לו, אך בשבילו זה הוה משהו גדול. התחלנו לשמר קצת את השבת, לא לנסע, ולקראת ראש השנה תש''ל החלטנו לשמר שבת ממש, ולהכשיר את הכלים ואת המטבח כלו. קשה היה להכשיר את המטבח (**אני אשה עובדת, ולשם כך נדרשים זמן רב ומרץ**). (**מתור ירחון בית יעקב, מס'** 7 - 196)

ספור זה מלמד, שכאשר יוצאים מהשגרה, נתן לשנות את כל דרכי החיים.

העבודה המעשית בחדש אלול

שלשה ''ועדים'' שנכתבו בספר ''עלי שור'' (**ח''ב עמ' תכט**) להגאון ר' שלמה וולבה שליט''א, ואלו תמציתם:

ראש השנה הוא יום התחדשות מלכותו יתברך בעולם. ביום זה אנו מוצאים את עצמנו בעולם מחדש, ואנו מכתירים בו את הבורא למלך. כיצד נתכונן להכתרה זו?

הבה נתבונן, היכן יש לנו בכל יום ענין ומצוה של קבלת על מלכות שמים? בקריאת שמע ! נמצא, שזהו המקום הראשון להכנה, לעשות עבודה רבה מקריאת שמע. (**כיצד מתלמדים לקבל עול מלכות שמים בקריאת שמע, התבאר באריכות ב ''עלי שור'' ח''ב שער ג פרק ג**)

מי שהתלמד פעם יעשה באלול חזרה. מי שעדין לא עשה עבודה מקריאת שמע יתלמד בזה באלול עד כמה שיוכל, כי עבודה גדולה היא, ובאלול הזמן קצר והמלאכה מרבה.

כל התפלות בראש השנה הן בענין גלוי מלכותו יתברך בעולם בימות המשיח, יש אפוא להתכונן, להתאוות ולהתגעגע להתגלות זו. מקום העבודה לזה בעבודתנו היום יומית הוא בענית ''אמן יהא שמיה רבא''. הגמרא אומרת (**שבת קיט.**): אמר ריש לקיש: כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו, פותחין לו שערי גן עדן. ופרשו רש''י ותוספות, שבכל כחו, הינו בכל כונתו ובקול רם. והענין בזה, זוהי תפלה שיהא שמו הגדול מברך. כי כל זמן שכח הרע נמצא בעולם, אין מלכות שמים גלויה, לא בהשגה שהיא שמו יתברך, ולא בהשגחה שהיא כסאו. וזה מה שאמרו על הפסוק ''כי יד על כס יה, מלחמה לה' בעמלק'' שכל זמן שעמלק קים, אין השם קים ואין הכסא שלם.

על זה מתפללים אנו בקדיש, שיהא שמו יתברך שלם, ושתהא השפעתו גדולה והולכת בכל העולמות. לעמקה של תפלה זו, אי אפשר לרדת ברפיון, היא דורשת את כל כונת הלב. גם אפן אמירתה צריך להיות בסערה של קול רם. מי שמתלמד בזה, ''פותחין לו שערי גן עדן''. ועין במהרש''א המדיק מהלשון שכל שערי גן עדן פתוחים לפניו. אפלו מי שמקדש עצמו מאד לכון בכל ערכי גופו לשם שמים עדין אינו יכול להיות בטוח, שמא בכל זאת הנאת הגוף תופסת אצלו מקום, ואלו התענוג האמתי, שהוא הוא ענין גן עדן, ממנו והלאה. וכאן הראו לנו חז''ל איך לפרץ הדרך לפתיחת שערי גן עדן כדי שנוכל לקבל לכל הפחות השגה מ''דרך עץ החיים'' של מלכות שמים בגלוי גמור. זוהי ענית ''אמן יהא שמיה רבא''.

גם בזה נתלמד לכל הפחות פעמים בכל יום: בקדיש שלפני ''ברכו'' בבקר, ובקדיש שלפני שמונה עשרה בערב, ואולי גם בקדיש שלפני שמונה עשרה במנחה.

כלל גדול הוא בהנהגת ה' עם ישראל: כל ההנהגה העליונה תלויה במעשים שלנו ! חז"ל אומרים: מהו "אהיה אשר אהיה" כשם שאתה הווה עמי, כך אני הווה עמך. אם פותחין את ידיהן ועושין צדקה, אף אני אפתח את ידי, שנאמר (**דברים כח, יב**): "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב". ואם אינן פותחין את ידיהן, מה כתוב שם (**איוב יב, טו**): "הן יעצר במים ויבשו" (**מובא ברמב"ן שמות ג, יג**). גם בדין מצאנו הנהגה זו: אמר רבא, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר: "נשא עון ועבר על פשע" למי נושא עון? למי שעובר על פשע (**ראש השנה יז.**). וברש"י שם: המעביר על מדותיו שאיננו מדקדק למדד מדה למצערין אותו ומניח מדותיו והולך לו מעבירין לו על כל פשעיו אין מדת הדין מדקדקת אחריו והולכת.

דברים אלה מהוים פתח תקוה נכבד מאד לקראת יום הדין, כי מה נעשה עם רב פשעינו אם ידקדקו עמנו בדין ! גלו לנו חז"ל, כי גם זה תלוי בהנהגה שלנו, כי מתנהגים עמנו בדין כפי שאנחנו מתנהגים עם אחרים. אם אנחנו מעבירים על מדותינו ואיננו מדקיקים עם בני אדם שצערו אוחנו לא ידקדקו גם עמנו בדין ! דבר זה מחיב זהירות עצומה במדות דוקא, בהכנה ליום הדין ובימי הדין עצמם. עלינו להתלמד בזהירות מכעס וקפידא בימים אלה. אם אנו אומרים "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון", גם האדם האומר זאת צריך להיות סלחן ומחלן!

הרי שעצם הדין מחיב חזוק עצום במדות טובות. ולא די בזה גם קבלת מלכות שמים מחיבת מדות! וכך אמרו חז"ל בספרי פרשת "וזאת הברכה": "ויהי בישרון מלך" כשישראל שוין בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח מלמעלה, שנאמר: "ויהי בישרון מלך", אימתי? "בהתאסף ראשי עם". "יחד שבטי ישראל" כשהם עשויים אגדה אחת ולא כשהם עשויים אגדות אגדות. למדנו כאן, שאין מלך בלא עם, ואין עם בלי אחדות, ואי אפשר לגשת ל"אבינו מלכנו" כשיש פרוד לבבות בינינו. דבר זה מטיל עלינו חיוב נורא להתחזק באהבת הבריות ורדיפת שלום לקראת יום הדין.

מובא בספרים בשם האר"י ז"ל, שיש לקבל על עצמו מצות "ואהבת לרעך כמוך" לפני כל תפלת שחרית, כי אם אין לאדם אהבת הבריות, אין תפלתו עולה לרצון לפני הבורא. מובא גם בספרים, שטעם המנהג לפנות אנה ואנה בעת אמירת "נקדש את שמך בעולם", הוא כדי לבדק אם אנו אוהבים את הנמצאים עמנו בבית הכנסת. כי גם המלאכים המקדישים את שמו בשמי מרום עושים זאת מתוך שלום ואחדות. ומכאן נלמד, שאם בכל תפלה ובכל קדשה דרושה אחדות בראש השנה על אחת כמה וכמה.

נמצא, שמדות טובות הן לא רק פתח תקוה בשבילנו כדי לזכות בדין, אלא גם קבלת מלכות שמים לא תתכן בלעדיהן. לפיכך הכרח כפול הוא להתאמץ בחדש אלול להתנהג בכל מדה טובה ולרחק את הכעס והקפידא, השנאה והקנאה בתכלית הרחוק, ומן הראוי הוא, שנקבל על עצמנו לפני תפלת שחרית אהבת הבריות ולהיות מעבירים על מדותינו. בכל הענינים המעשיים הדרושים לנו בימי הרצון, יתכן שאין חדש אלול הזמן להתלמדות כמו שאנו רגילים בכל עניני העבודה. ההתלמדות היא דרכנו בכל השנה, אך באלול, הימים מכריחים התנהגות במדות טובות כל כך, עד שהזהירות בזה צריכה להתפשט על כל היום ועל כל מצב. אטו מלתא זוטרתא היא, שאנו הולכים לקראת יום הדין הנורא? (**לקח טוב**)

סבה ד: "בשרירות לבי אלך"

עוד מדברי הגאון הצדיק בעל "שפתי חיים": יסוד זה שהאדם הולך אחרי רצונו כנגד שכלו, כנגד האמת מפרש בתורה, כאמור (**דברים כט, ט**): "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם", מבאר רש"י (**שם, יב**): "למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים... הוריקו פניהם, ואמרו: מי יוכל לעמד באלו... ". כלל ישראל, בשמעם הקללות, נזדעזעו כל כך, עד שמרב פחד נשתנה מראה פניהם, ועם כל זאת ממשיך משה רבנו ומתרה בהם (**שם יז יח**): "פן יש בכם איש... אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלקינו ללכת לעבד את אלהי הגויים ההם", כלומר, כלם מפחדים מהקללות, ואף על פי כן יתכן שיש ביניהם מישהו, שלא רק שאינו מפחד לעבר על האזהרות, ולעבד עבודה זרה, אלא עוד "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי", חושב ששלומו וטובותיו יגדלו ויתרבו.

והדבר מפליא, איך יכול השומע להתעלם מקללות השכינה המדברת מתוך גרונו של משה? והתשובה היא, שבודאי האמינו וקבלו על עצמם כל השומעים את הברית והקללות שיבואו על עוזבי ה', ואף על פי כן חושב החוטא "שלום יהיה לי", והסבה היא "כי בשררות לבי ["מה שלבי רואה לעשות" רש"י, תאוה חזקה רמב"ן], אלך", "דהינו, בעבור שאינני מקבל עלי השבועה, כי בשרירות לבי אלך כל ימי, וכל חפצי אעשה (**רמב"ן, שם**). כלומר, כיון שרוצה להתפקר, מרמה את עצמו שהוא יכול לא לקבל את האלה, וחושב "שלום יהיה לי". שרש הדבר נובע מכך, שאדם יכול לחיות עם סתירות בלבו יש דברים שמקים באשר אינם מפריעים לרצונותיו, ויש דברים שאיגו רוצה לקים, וממילא מתעלם ומשכיח מלבו את החובה המטלת עליו לעשותם, ולכן משלה את עצמו "שלום יהיה לי".

ההליכה בשרירות הלם, היא פריקת על ומרד בה' יתברך, זו היא חלי הנפש באפן החמור ביותר, ומפאת גדל הזדון של החוטא שעושה הכל כפי שרוצה "לא יאבה ה' סלח לו" (**דברים כט, יט**), ואף יחמיר בענשו להענישו על השוגג כמזיד, ככתוב (**שם, יח**): "למען ספות הרוה את הצמאה", [שאוסיף לו אני השגגות על הזדונות רש"י]. מכיון שעושה הכל כאות נפשו, ומורד בה' ותורתו בכל עת שיחפץ. נמצא, שכאשר הוא חוטא בשוגג, היה זה רק מקרה, ומצדו לא היה נמנע מלחטא אף במזיד כרצונו, ולכן נחשב לו השוגג כמזיד.

אזהרתו של משה רבנו על הענש החמור עד כדי "ומחה ה' את שמו מתחת השמים" למי שילך בשרירות לבו ויעשה הכל כרצונו, לא נאמרה רק לאלה ששמעו את דבריו, אלא לכל אחד ואחד מאתנו, כמו שכתוב "ולא אתכם לכדי אנכי כורת את... האלה הזאת... כי את... אשר איננו פה עמנו היום" (**דברים, שם**).

גם מי שמשכיח מלבו הפחד מיום הדין, מפני שרוצה לעשות מה שלבו חפץ, ואלו הפחד מביא את האדם לבטל את רצונותיו ולעשות הכל כרצון ה' יתברך חולה הוא ב"שרירות לב", ואומר בלבו "שלום יהיה לי", ולכן "לא יאבה ה' סלוח לו", ויחמיר בדינו, חס ושלום.

והוא יסוד כל עבודת ראש השנה: אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם, להרגיש מלכות הרבונו של עולם, ויסוד המלכות הוא לחוש עצמו כעבד לפניו. כי כל אשר אינו מרגיש כעבד, פרושו שאינו מעיד על מלכות הקדוש ברוך הוא, ועבדות פרושה ללא רשות עצמית כלל מה שקנה עבד קנה רבו, כל מציאותו היא עבדות. הכרחיות בעבודה וחסר הבררה, היא מיסודה של העבדות, כי כל אשר בוחר מה שברצונו לשרת את המלך, אינו עבד כלל. דוגמה לציור עבדות, עלינו לטל מחילי הצבא, שאינם בוחרים מה שברצונם, ואין להם תרוצים ואמתלאות, אלא עושים מה שצוה המלך. אין נוגע להם כלל מה שיאמרו על זה בני ביתם וחבריהם, אלא כלם מציאות של עבדות, והוא יסוד יציאת מצרים: עבדות אני נותן לכם "קבלו על מלכותי תחלה, ואחר כך על מצוות". ועל פרושו כמשמעו, כשור לעל וכחמור למשא. והמקבל עליו על מלכות, אין לו מקום לתרוצים, כדוגמת החמור לעל, שבעל כרחו מקבל עליו את על העבדות.

הבטחון השאננותי נובע מהפקרות

אומר היה הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: הזכרנו בליל שבת קדש, כי מחובתנו הוא לירא מאימת יום ראש השנה עצמו, לא להרגיש קרירות, רחמנא לצלן,

ולא לחשב כי בנקל הוא לעבר את ראש השנה וליצא זכאי בדין, אלא לחשש ולדאג שמא נתחיב, רחמנא לצלן.

מבאר בספרים הקדושים, שעלינו להיות בטוחים בה' יתברך ביום הדין, ובצאתנו מראש השנה, עלינו להיות בשמחה, ומתר הוא להסתפר וכדומה, כי אנו בטוחים שיצאנו זכאים בדין. אמנם צריך לדעת, כי קל הוא מאד מאד שיפל האדם בטעות מרה ואימה. ונורא עלינו להזהר ממצוה זו של בטחון ושמחה ביום הדין, וקל הוא לראות, הנה יהודים פשוטי עם, שלא יגעו ולא טרחו בעבודה ויראה בימי האלול, והכנה ליום הדין, ומכל מקום, כאשר תשאלום האם יצאו זכאים בדין תשובתם בפיהם: בודאי ובודאי בטוחים אנו בזכיותינו. דומה לכך היא מדת הבטחון בה' יתברך הנה השגת מדת הבטחון עבודה קשה היא, מכל מקום, המון העם סבורים בודאות כי בעלי בטחון המה, ובוטחים הם בקדשא בריך הוא שלא יארע להם כל צער וכדומה, רחמנא לצלן מאותה מדת הבטחון, בוטחים הם בכחי ועצם ידי, ואין זה בטחון בה' יתברך כלל ועקר כן הוא בענין הבטחון ביום הדין

ועלינו לברר ולידע מנין נובעת מדה זו של בטחון, כי הלא מחשבת שטות היא לומר כי באמת בטוחים אנו, ואולי איננה בטחון כלל, אלא "הפקרות" היא? כי המפקר ואיננו חושש גם הוא בוטח, ויתכן כי תכונה זו, מקורה הוא בהרגשה, כי החיים והמנוחה והעולם הבא, הכל בטוחים המה לו. הנה העני וקשה היום, בודאי קשה עליו מדת הבטחון. לנגיד ולעשיר קל לבטח, כי בטוח הוא במה שבידיו. והרגשת הבטחון ביום הדין יתכן שגם היא מחמת הרגשה זו, כי נגיד הוא: חי הוא לפי מהלך הרגליו, ודומה בעיניו כי כל מעשיו הם צדקות ויראת שמים וכדומה, ומשום כך בטוח הוא שיצא זכאי ביום הדין.

אכן, נכון הוא כי צריך הוא להיות בטוח ביום הדין, אך לפני שיקנה לעצמו מדת הבטחון, עליו להרגיש עצמו בשברון ודכאון לב ופחד ורעדה מיום הדין, ורק לאחר כל זה עליו לבטח. בטחון שאין קודמתו יראה ופחד, אינו בטחון, אלא הפקרות וזלזול.

להכניע מדת "בשרירות לבי אלך" - קבלת תוכחה

מובא בספר "שפתי חיים" באור דברי "רבנו יונה": "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחין [השומע ולומד "מוסר"], יקשיב וישמע ויכנע ויחזר בתשובה. [הנה: הפך "שלום יהיה לי". אדם הרוצה לקבל ופוקח אזניו, השמיעה הזאת מעוררת אותו] ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם [מקבל על עצמו לקים כל הכתוב בתורה ודברי החכמים], והנה האיש הזה [אם אכן החלטתו נחושה היא], ברגע קטן יצא

מאפלה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסכית לבבו, יבין, ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקים עליו [מסכים עם עצמו] להיות עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום ההוא ומעלה, להזהר כאשר יזהירו יודעי בינה לעתים עלתה בידו התשובה [זוהי התשובה האמתית], ונהפך לאיש אחר".

על ידי החלטה זו, נהפך למציאות אחרת. לפני כן היה איש החי בשרירות לב ההולך אחר מראה לבו. מעתה, שוב אינו סומך על עצמו, כי אם נהפך ל"שומע" ומקבל תוכחה. כרגיל, אדם שומע ומדבר וכו', הכל על עצמו ובנוגע לעצמו, אבל כאן, שקנה "אזן שומעת", הנה הוא הולך אחרי התורה, המוכיחים והחכמים. איש זה הפך ממציאות של "מבעט בתוכחה" ל"מקבל תוכחה".

"ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו, וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והמוסרים (**כאלו קיים כל המצוות**), ואשריו, כי צדק נפשו בשעה קלה. וכן אמרו רז"ל 'וילכו ויעשו בני ישראל' (**שמות יב, כח**), וכי מיד עשו ? [משה רבנו צוה אותם בראש חדש ניסן, שבעשור לחדש יקחו שה], והלא לא עשו עד ארבעה עשר לחדש (**שאז שחטוהו**)? אלא, כיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו מיד".

סטיה מדרך הטוב, תוצאת שרירות הלב

עוד שם: צריך לדעת, כי אזהרת התורה על האומר "בשרירות לבי אלך", לא נאמרה על איזה אדם שיצא מדעתו השומע כל התוכחות, חי עם כל העברות, ואומר: "שלום יהיה לי", אלא הדברים מכונים לכל אחד ואחד מאתנו, כי בכל אחד קימת סכנה זו של "והתברך בלבבו".

הנה אנו עומדים ימים ספורים לפני ראש השנה. שמענו את פרשת התוכחה, ודור האחרון דור השואה גם ראה בעיניו התגשמות הקללות, ובכל זאת איננו מזדעזע !

דרכו של אדם היא גם לבנות לעצמו שיטה. אף שאינו מודה בכך בפה מלא, אבל אם נוהג כן פעם אחר פעם סימן הוא שחושב עצמו שמתנהג כשורה, וזו שיטה שלו, כגון: מי שבא באחור לתפלה, או שבא ללמד רק בחלק מה"סדר" אם עושה כן באפן חד-פעמי, נתן לומר כי אך מקרה הוא, אבל אם הוא בא באחור, וכן אתמול, שלשם ומדי יום ביומו אי אפשר לומר מקרה הוא, זוהי שיטה ! שיטה של שרירות לב כך אני רוצה, כך נוח לי ! וכך חי לו האדם בסתירות. כי לכאורה, כל בחור שבא לישיבה ללמד, מטרתו היחידה היא להפיק ממנה תועלת בתורה, בתפלה וביראת שמים. ואם כן, כיצד מתישבת זו עם המעשים שלו בפעל? הוא אשר דברנו תופעה זו היא מחלשת האדם, שמסגל לחיות עם סתירות רוצה להיות טוב, אך רוצה גם ללכת אחר שרירות לבו הכל יחד!

כאמור, הדרך לתקון היא בקנית ''אזן שומעת''. על כל אחד לחזק בתוכו את הרצון הזה של בטול שרירות הלב, על ידי אזן שומעת, לקבל תוכחה.
בני תורה צריכים לדעת, כי היסוד הזה, הוא הכלי להצלחה. התועלת מהישיבה ולמודיה, היא עד כמה שיש אזן שומעת. ''הבא לטהר'' ככל שיחדד יותר את ה''אזן שומעת'', כך יפיק יותר תועלת. אל יהיה כאותם אלה הסבורים שיודעים כבר כל מה שלפניהם, ובאים ללמד רק כדי להוסיף מעט למדנות, או כאחרים הסבורים שהאמת כבר מנחת בכיסם, והם אפוטרופוסים עליה. אנשים כאלו, הסותמים אזניהם בשתי אצבעות, ואינם מוכנים כלל לשמע, ודאי לא יפיקו שום תועלת מרבותיהם.
הסבה שאין רוצים ללמד ''מוסר'' כי פוחדים פן ישתנו. כמו שאמר הנביא ישעיה (ו, י): ''השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו''. ופרש ר' אליהו דסלר זצ''ל (**מכתב מאליהו ח''א עמ' 173**), בשם הגאון רבי חיים מוולוז'ין (**נפש החיים שער ב בהגה**): ''הינו, שהרשע מתירא מלראות ומלשמע ומלהבין, כי אם כה יעשה, הלא ישוב ויתרפא, ובזה אינו רוצה בשום אפן''. הסרוב לשמע הוא הוא שרירות הלב, זהו פחד מהאמת, אשר בהגלותה לעין, תבטל את ה''שיטה'' שלו, את הטמטום וטמאת הלב, על כן איננו רואה מוצא אחר לעצמו אלא בצורה כזאת. דומה הוא לבת היענה המטמינה ראשה בחול, כדי שלא לראות את הרודפים אחריה.
''אזן שומעת'' היא גם ההכנה לראש השנה. ראש השנה נתן לנו מהקדוש ברוך הוא כמתנה כדי לעורר אותנו. אכן כיצד זוכים בכלי לקנין הזה? ''אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם'' (**ר''ה טו**) אין הכונה לאמירה גרידא, אלא זו הצריכה להביא ל''תמליכוני''. וכיצד ממליכים את הקדוש ברוך הוא? על ידי ה''אזן שומעת''! קבלת התוכחה, היסורים, שסגלתה הכנעת שרירות הלב. בימים הספורים שנותרו עד ראש השנה, צריך לנצל לקנות את ה''אזן שומעת'', וככל שהאדם יקנה יותר ''אזן שומעת'', ויכניע את שרירות הלב, כך יזכה לסיעתא דשמיא גדולה יותר ביום הדין, ויוכל להמשיך לעלות במסלה העולה בית אל.

סכנת "בשרירות לבי אלך"

מובא בספר ''אור יחזקאל'' לרבנו יחזקאל לוינשטיין זצ''ל: וביותר נראה, דעקר הסכנה היא מזה גופא, שאינו ירא ודואג מהדין. וכן נאמר לאחר שמיעת כל הקללות: ''והיה בשמעו את דברי האלה הזאת, והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וגו' למען ספות הרוה את הצמאה וגו' כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא וכו' '' (**דברים כט, יח-יט**). מגלה לנו

התורה, דאפשר שלאחר שמיעת התוכחה, עדין יתכן שהאדם אינו ירא, ואומר: שלום יהיה לי. ועוד יש להוסיף, כי להפוך שמיעת האלות יוצרת התנגדות באדם, ונותנת מקום למחשבת "שלום יהיה לי", כי הרי אוהב הוא את עצמו, ואינו רוצה שיפגעו בו הקללות, ולכן מבקש הוא דרכים להשקיט את עצמו, ועל כן אומר הוא בלבו: שלום יהיה לי, כי בשרירות לבי אלך, ולא יארע לי מאומה.

וכן עלינו לירא בפתחו של ראש השנה, שלא נהיה, רחמנא לצלן, מבעלי אותה מחשבה. ובאמת מצבנו הוא, שאומרים אנו: "שלום יהיה לי", שבעת שאינו ירא, הרי ממילא בפעל אומר וחושב: שלום יהיה לי. והרי ראינו דרכו והנהגתו של היראה, שחושש ומפחד אף מחששות רחוקות מאד. וכשאיננו חוששים, וחיים אנו מתוך הרגשת הקלה, בעל כרחנו שמחשבה זו מדריכתנו.

ומעתה נראה, שמלבד פחד הדין, חיב הוא להתירא עוד ממחשבת "שלום יהיה לי", שחמור הוא מאד ענשה, וכנאמר: "לא יאבה ה' סלוח לו" וכו'. ונראה שענש זה של מניעת הסליחה מאת ה', היא אף לאחר תשובה, שללא תשובה, הרי ודאי שאין מחילה וסליחה. נמצינו למדין, שאף לאחר התשובה, עדין יתכן מחשבת "שלום יהיה לי".

וכן מצינו ברבנו יונה, שמבאר עשרים עקרים בתשובה, וראשית התשובה היא חרטה, עזיבת החטא וודוי, ואחר כך עדין מתחילה פרשה מלאה של תשובה, יגון וצער, דאגה ותפלה ועוד. ומעתה פשוט הוא, שאף לאחר ששב בתשובה שלמה, מכל מקום, יתכן שתהיה בו מחשבת "שלום יהיה לי", ועליו לדאג ולירא שמא תשובתו אינה כראוי, או שמא לא התקבלה תשובתו. וכל שאינו ירא וחרד מזה, הרי הוא כאלו אומר: שלום יהיה לי, שהרי אינו מכיר עמק החטא, כי הרי התשובה היא רק חסד ה' יתברך, שהוא מבאר בחז"ל, ששאלו לתורה ולחכמה: מה יעשה הרשע? ולא מצאו עצה לחטא, ורק ה' יתברך, מגדל חסדיו, מצא עצה זו של חזרה בתשובה. ובשעה שאיננו חושש ובטוח הוא בתשובתו, הרי אינו מבין מהות החטא וגדל החסד שבתשובה.

והנה הזכרנו כמה פעמים בימים אלו, שאחת מהנהגות עבודת האלול, היא לעשות ולחטף מצוות ומעשים טובים ככל שביכלתו, ולא לזלזל אף בדברים הנראים קלים. ונתבאר דבר זה, כי אין כלל דברים קלים. וכתב הרבנו יונה, שאל לו להביט לחומרת המעשה, אלא לגדלת מי שהזהיר עליה. ועוד נתבאר, כי לא ידעינן כלל מה הוא הקל ואיזה הוא החמור, כי הזכיות והעוונות אינם נמדדים אלא באיכותם. ולהאמור, יש עוד לתן טעם, כי הירא והחרד אינו מזלזל במאומה, ומנסה להציל עצמו במה שיוכל,

וכמאמר העולם: שטובע מנסה להנצל אף על ידי ההתלות בקש. ולכן אין לנו לבקש רק את הדברים הגדולים, אלא לחטף כל שביכלתנו, ואף בדברים הקלים.
והתעוררתי היום לזה, לחמר העבודה, אף בדברים הקלים, שנאמר גבי ודוי מעשר (**דברים כו, יג טו**): ''ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי וכו', לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי וכו', שמעתי בקול ה' אלקי, עשיתי ככל אשר צויתני, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה וכו' ''. ובספרי הובא ברש''י: עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, שאמרת (**ויקרא כו, ג ד**): ''אם בחקתי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם'', והוא כעין תשלום ושכר על קיום מצות בעור מעשר. והנה ברש''י איתא: ולא שכחתי מלברך על הפרשת מעשרות. ומבאר, דאם לא נתמלאו כל הפרטים, לא תתקים הבטחת ה' יתברך, והרי שכחת ברכה ודאי אינה מן החמורות, ונראה בעצמנו כמה מזלזלים אנו בברכות, ומכל מקום, בעבור חטא זה גרידא, כבר אינו זכאי לשכר.
ועל כל פנים, חיב להכין את עצמו לקראת ראש השנה באי אמירת ''שלום יהיה לי'', והסבה למחשבה זו, היא הזלזול ואי החשבת הדברים. וכאשר יכין עצמו, ויבין גדל ענש החטא ורב השכר, שוב לא תעלה על לבו מחשבה זו.
וראה ברבנו יונה בבארו עקר היגון בתשובה, כי גם הפסד דינר רע בעיני האדם, אך אם אבד עשרו בענין רע, ויצא נקי מנכסיו נפשו עליו תאבל ותכבד אנחתו ונפשו מרה לו. ''אין בין גיהנם לגן עדן אלא כחוט השערה'', וחוט השערה הוא מחשבה זו של פחד וחרדה, או של אמירת ''שלום יהיה לי''. והדרך לבטול מחשבה זו, היא גם כן הזהירות והעבודה בכל דרכיו, ואף בדברים הנראים כקלים, כי האדם העובד והיגע תמידית בבקוש דרכים ועצות, רחוק הוא מאד ממחשבת ''שלום יהיה לי'', וזה הוא חוט השערה אשר נתבאר, שהוא המבדיל בין גיהנם לגן עדן.

מעלה נפלאה למקדים להתעורר בחדש אלול

בספר ''תורת יצחק'' (**להגרי''א ולדשיין זצ''ל, עמ' קצו**) מביא דברי התעוררות לקראת הימים הנוראים (**הובא בלקח טוב**):
במדרש מובא: ''משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעברו, ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור. ויך אותו במטהו ואמר לו: קשה יום, הלא המחתרת חתורה לפניך, ואיך לא מהרת המלט על נפשך?! '' (**קהלת רבה, ע''פ שערי תשובה לרבנו יונה א, ב**)

בריחת הלסטים מבית הסהר היא הוכחה שהם ראו את ישיבתם בבית הסהר כענש, ולכן ברחו משם. אי לכך יש לקוות, שמעתה ואילך ייטיבו דרכם מפחד שמא יגזר עליהם המלו פעם נוספת ענש כזה. לעמת זאת, האסיר שהמחתרת חתורה לפניו ואינו מנצלה לבריחה, בודאי אינו רואה את הישיבה בבית הסהר כענש. ועל כן, גם אם יוסיף לשבת שם לא ישוב מחטאו, לכן אין בררה אלא להוסיף לו יסורים. זוהי הסבה מדוע הכהו שר בית הסהר על קדקדו; אולי תשפיע עליו תוספת היסורים, ואולי אז ישוב בתשובה.

הוא הדין לדידן. אם האדם מתעורר לשוב מחטאיו בחדש אלול, הרי ה סימן לכו, שדי בעצם הימים כדי להפחידו ולגרם שיחחרט על העבר, אבל אם יחלפו ימי אלול היקרים, והמחתרת חתורה לפניו והוא לא התעורר להרהר בתשובה, הרי זה סימן מבהק שפחד הדין רחוק עדין מלבו. אז יצטרך ה' יתברך לגזר עליו, חס וחלילה, יסורים גופניים כדי לעוררו מתרדמתו, כמו שנאמר (**ישעיה כח, כב**): "ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם". האדם צריך לתבע מעצמו בימים אלה: הרי המחתרת חתורה לפניך ! אם לא יחוש לבחר כהלכה ולנצל את המחתרת שלפניו ולמלט את נפשו, עליו לחשש שמא יאלצוהו משמים לשום על ידי יסורים קשים. על כן עלינו להתפלל על התעוררות רגשי הלב: "לב טהור ברא לי אלקים, ורוח נכון חדש בקרבי".

עבדה היתה בעירנו, שנפלה דלקה בבית אחד באמצע הלילה. בני הבית התעוררו ונסו על נפשם. כאשר התרחקו מהבית, נזכרה אם המשפחה ששכחו להעיר ילדה אחת, ושבה להעירה. כאשר קרבה אל הבית, ראתה שהבית אפוף להבות והכניסה אליו אינה אפשרית. נגשה האם אל החלון, וקראה לילדה בקול גדול. הילדה התעוררה מקול צעקת האם, פקחה את עיניה, אך מאחר שהיתה רדומה, לא הבינה את חמרת המצב ואמרה שחפצה להמשיך לישון. האם הנרגשת המשיכה לנסות להעירה, אך היא השיבה: הניחי לי להמשיך לישון. בין כה ובין כה גברה האש, והילדה נשרפה חיים, רחמנא לצלן.

ספור מעין זה חוזר על עצמו מדי שנה אצל כל אחד ואחד מאתנו. הנה באים ימי אלול, החדש שלפני יום הדין בוער כאש, כמו שנאמר (**מלאכי ג, יט**): "כי הנה היום בא בער כתנור". ביום זה שוקלים כל מעשי האדם, קלות כחמורות, והסכנה גדולה עד מאד. והאדם נרדם בתרדמת הבלי הזמן ואינו עושה שום הכנה לקראת יום זה. והרי יתברו ברב רחמיו נתן בלב חז"ל שיתקנו לתקע בשופר בכל יום, כמו שאמר הרמב"ם: "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, אלו השוגים כל ימיהם בהבלי הזמן ".

אלו היה אדם מעלה בדעתו כמה רחמים יש בתקנה זו, היה מתעורר בודאי מתרדמתו ומכין עצמו להתקרב אל גדרי התשובה. אך האדם שרוי בתרדמה ומתנהג כמם הילדה

בספור הנ''ל, שאמרה הניחו לי, חפצה אני לישון. בין כה וכה יחלפו הימים, ויום הדין הנה הוא בא, והסכנה עצומה מאד !
על כן צריכים אנו לעורר את עצמנו לעבודת ההכנה. הבה נתפלל לה' שיתן לנו את ההרגש הנכון לשוב אליו, כמו שאמר הכתוב: ''השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם''.

סבה ה: קרירות הסביבה משפיעה גם על החרד / עבדות

מובא בספר ''ימי הרחמים והסליחות'': כידוע, אדם משפע מסביבתו. וכתב הרמב''ם (**דעות פ''ו**): ''דרו בריתו של אדם, להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, נוהג כמנהג אנשי מדינתו''. לכן, כאשר נמצא האדם במחצתם של יראים, הרי הוא משפע מיראתם, שקורנת על הסובב אותם. לכן באלול, רבים משתדלים להיות בסביבה של אנשי עליה. הרבה היו נוטלים את חפשתם השנתית בימים הנוראים, כדי להיות במחצת רבותיהם, בישיבות הקדושות, או בחצרות האדמורי''ם. עצם ההמצאות אצל אותם שמבינים את משמעות הדין, מביאה לתחושת רצינות ויראה, האופפת גם את הסובבים אותם. בערגה נזכרים אנו, תלמידי ישיבת פוניבז', בימי אלול שזכינו להיות במחצתו של הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטין זצ''ל, שהיה אחד מעובדי ה' הגדולים בדורנו. יראתו הגדולה היתה מתגברת בימים קדושים אלו, והדבר היה עושה רשם על כל בני הישיבה.
תלמיד חדש מירושלים, שהגיע לישיבת פוניבז' באחד מימי ששי הראשונים לשהותו בישיבה, פנה אל חברו ושאלו: מה היא הדרך שבה אפשר להגיע לים? התלמיד הותיק פער עיניו מתמהון, ושאל, ספק שאלה ספק געזה: באלול לים?! אותו תלמיד ספר, לאחר עשרות שנים, כי הקריאה ''באלול לים''?! מהדהדת עדין באזניו, ומעוררת אותו מדי אלול.
בישיבת נובהרדוק שבחו''ל, אם היה רפיון כלשהו בישיבה, היה נגש מאן-דהוא ומכה על העמוד, מהסה את הצבור ומכריז: ''בעוד כך וכך זמן, יהיה חדש אלול''! סיסמה זו היתה מחשמלת את האוירה, ומעוררת את כל הצבור להתחזקות.
קשה יותר לחוש את האוירה המתאימה, כאשר נמצאים במחצתם של אנשים שאינם שמים אל לבם את מורא הימים הנוראים. הדבר משפיע מאד על הסובב אותם. בספר ''משנת רבי אהרן'' האריך בבאור כח ההשפעה המצננת. גם ר' יחזקאל לוינשטין (**קובץ ענינים אלול תשכ''ז, עמ' נג**) מביא מר' ישראל מסלנט, מדוע בימינו נחלשה הרגשת פחד הדין:

"הסבה הגשמית ההרגל וההקדמות אשר הרגל האדם מקטנותו כי ראש השנה הוא יום חג ותפלה, בלא הרגיש המשפט הנעשה ביום זה, ויחד עם זה רואות עיניו, כי על אף ראש השנה, ממשיכים האנשים לחיות כבעבר, ואינו רואה את תוצאות המשפט לנגד עיניו, ואף עליו עובר ראש השנה, ועוד ראש השנה, ולא קרה דבר. בכח זה מתקררת אימת הדין מעליו, וההתדמות - כטבע האדם, כקוף אחר אחרים.

בדורות הקודמים, אשר רבו גדולי היראים אשר אימת הדין נראתה על פניהם, נמשכו אחריהם ההמון, אבל בדורות הללו, אשר היראים יחידים הם ואין בכחם למשך ההמון, משפעים גם אלה אשר רגש הפחד נמצא בקרבם מההמון הרחוק מהדבר, ומתקרר הפחד גם אצלם. והסבה השניה רוחנית, רוח הטמאה הנוצרת מהעברות, מנשבת בלב, ומקררת הפחד... "

ענין זה כבר מזכר בחז"ל: אחד בא למדינה, ושמע שהמלך עומד לערך משפט בקרום. פגש בדרכו אנשים מהמון העם, ושאלם בקשר למשפט, אמרו: "רחוק, רחוק הדבר". כשבא לפני המלך, ראה שהגיע עת המשפט. ספר למלך את מה שאמרו לו אנשים מן ההמון, כי רחוק המשפט. אמר לו המלך: "מהם אתה שומע?! הלא הם הנדונים, ואינם רוצים במשפט על כן אומרים הם רחוק הוא הדבר". מספור זה למדנו, שגם המתעורר לקראת המשפט התעוררותו בסכנה, כי יתכן שישפע מההמון, שאינם מכירים במשפט, לפי שאינם רוצים אותו, ובטבעו, נוטה האדם לשמע דוקא לדברי ההמון ולא לדבר המלך, אף על פי שסכלות היא זו, וכפי שהמלך הוכיחו.

סבה ו: כיון שיצא בדימוס בשנים עברו

סבה נוספת לקרירות וסלוק חרדת יום הדין, הוא מפני שחושב האדם: הרי אני היום כבן שלשים או ארבעים שנה, וברוך ה', כמה עשרות ראשי שנים וימי דין עברו עלי, וברוך ה' עברתים לשלום, ואם כן, מדוע אחשש עתה יותר מאשר קודם? ובאמת הרי טענה זו נפרכת משתי סבות:

א. אם האריך הקדוש ברוך הוא אפו אתך עד היום, מי מבטיח לך שימשיך הלאה להאריך אפו? ואולי יחליט הקדוש ברוך הוא: עד כאן ותו לא, ומעתה יבואו ימי שלום במקום ימי שלום?

ב. אפשר שלא נתמלאה סאתך עד עתה, ומשנה זו נתמלאה סאתך המצדיקה בו הפרענות עליך, ואם כן, כיצד אתה שאנן ובוטח?

סבה ז: אבוד המצפון מחמת רבוי מחזוריות החטאים

מובא בספר "שפתי חיים" להגאון הצדיק ר' חיים פרידלנדר זצ"ל: הקדוש ברוך הוא ברא את האדם, ונתן לו את כח הבחירה, לבחר בין טוב לרע. לנו אמנם נראה, שבכל הנסבות מדת הבחירה היא שוה בידינו, משום שאנחנו מתיחסים אל כל מעשה ממעשינו כמעשה בודד, שאין לו כל קשר לשאר מעשינו. אולם, האמת היא, שכל מעשה ומעשה הן לטוב והן למוטב

יוצר תגובת שרשרת, וכמאמרם רז"ל (**אבות פ"ד, מ"ב**): "מצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה", כלומר, כל מעשה ומעשה או מקשה או מקל את הבחירה של המעשה הבא אחריו, ומשפיע באיזו צורת בחירה יעשה המעשה ההוא. רבוי קיום המצוות מחזק את הבחירה לטוב, ומאידך, יש פעמים שאדם עלול להכשל בחטאיו, ולהתדרדר על ידי מעשיו לדיוטא תחתונה, עד שנשללת ממנו זכות הבחירה.

ונבאר את הדברים:

"בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפרות שביעית, לסוף מוכר את מטלטליו, שנאמר (**ויקרא כה, יג**): "בשנת היובל תשבו איש אל אחזתו", וסמיך ליה: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד. לא הרגיש פרש רש"י: לא שם לבו לפרענות הבאה עליו לחזר בו מעברה שבידו לסוף מוכר את שדותיו, שנאמר (**שם פס' כה**): "כי ימוך אחיך ומכר מאחז תו", לא באת לידו אם עדין לא עשה תשובה עד שמוכר את ביתו, שנאמר (**שם פס' כט**): "כי ימכר בית מושב עיר חומה"... לא באת לידו, עד שלוה ברבית... לא באת לידו, עד שמוכר את עצמו. כשהוא אומר "לעקר" (**שם פס' מז**) זה הנמכר לעכו"ם עצמה פרש רש"י: לחטב עצים ושאר צרכיה, ולא לשם אלהות (**קידושין כ.**).

הסבה לתחלת התדרדרותו, היתה עשית סחורה בפרות שביעית, אבל מה הביא להדרדרות החמורה עד דיוטא תחתונה, להגיע למצב שנאלץ למכר עצמו לשמש לעכו"ם? משום שלא שם בתשובה! משמים מיסרים אותו, רודפת אותו פרענות אחר פרענות, נאלץ למכר ביתו, בתו, שדה אחזתו. מעוררים אותו משמים לשוב בתשובה, ובכל זאת עומד הוא במרדו ובעקשנותו, אינו מתעורר לשוב מתוך היסורים, הוא רואה בכל הפרעניות הבאות עליו כמקרים בלבד, ואינו קולט את הרמזים המעוררים אותו לתשובה.

האדם מתאים את מעשיו עם מצפונו, השונה בחטאו - המית את מצפונו

באור הדברים: האדם נברא עם רגשות פנימיים, אשר נקראים בשם "מצפון", דהינו, שמבצע את מעשיו על פי מצפונו, וכשהאדם נכשל בחטא, הרי המצפון זועק מתוך פנימיותו של האדם לתקן את חטאיו, לשוב בתשובה, ולהתאים את מעשיו עם פנימיותו. ברם, כמובן שצריך אזן שומעת לשמע את זעקת המצפון. האדם גם עלול להתעלם ולהשתיק את זעקת המצפון, אבל על כל פנים, בפעם הראשונה שאדם נכשל בחטא, הרי מצפונו תובע וזועק, ומיסר אותו לשוב בתשובה.

אמנם, כשהאדם באמת התעלם מזעקת המצפון, שוב אינו מרגיש את המצפון המיסרו ומעוררו לשוב בתשובה, ואדרבה, שב הוא אל חטאיו בשנית, אזי החטא בפעם השניה המית את המצפון. מעתה המצפון איננו זועק ומעורר, המצפון כבר איננו תובע אותו הוא כבר מת!

לאחר שנכשל ובאה עליו פרענות ראשונה, נאמר בגמרא שהובאה לעיל: "לא הרגיש לסוף מוכר שדותיו", כלומר, שלא הרגיש לשמע את זעקת המצפון המעוררו ומיסרו לשוב בתשובה, לסוף נאלץ למכר שדותיו. ברם, כשהמצפון חי עדין בפנימיותו, יש עדין תקוה לתקון שתבוא מתוך פנימיותו, בכך שאזנו תהיה כרויה לשמע ולהתעורר ולשוב בתשובה, להתאים את מעשיו עם פנימיותו, ועדין לא אבדה תקוה. אבל אחרי שהוסיף לחטא, ובאה עליו פרענות שניה השונה בחטאו החטא נעשה לו כהתר ממש, מעתה אינו יכול שוב לשמע כבר את זעקת המצפון. המצפון הזועק מתוך פנימיותו של אדם להניאו ממעשיו, להביאו להרהור תשובה כבר מת '. איננו מסגל להרגיש שמעשיו אינם תואמים עם רגשותיו הפנימיות. האפשרות היחידה היא "לא באת לידו, עד שיקבל עוד פרענות", דהינו, אולי יבוא לידו התעוררות מבחוץ על ידי הענשים והיסורים לשוב בתשובה, מתוך חמרת הפרעניות והיסורים שיזעזעו אותו ויביאוהו להרהור תשובה.

השונה בחטאו הרגשת החטא לגביו כהתרה לו ממש

מובא בספר "שפתי חיים": לא בכדי בחר רב הונא להשתמש בלשונו: "כיון שעבר אדם עברה ושנה בה, התרה לו", ולכאורה, למה לא אמר כפרוש הגמרא: לא התרה לו ממש, אלא נעשית לו כהתר. אמנם רב הונא רצה להדגיש בדבריו את חמרת מעשיו של השונה בחטאו שהתרה לו, אם אינו שומע את זעקת מצפונו, ואינו חש איזו הרגשה שיש עול במעשיו, לגביו היא הרגשה של התרה לו ממש '. מצפונו כבר מת !

אחריות האדם למעשיו ותוצאותיהן - הן לטוב והן למוטב

לסכום: כל מעשה שאדם עושה, הן טוב והן מעשה רע, אינו נמדד כמעשה בודד, אלא כל מעשה הוא הקובע את המעשה שבא אחריו באיזו מדרגה יעשה המעשה ההוא, אם מתוך הרגשת אחריות על מעשיו, התקרבות אל ה' יתברך, או, חס ושלום, להפך, שהמעשה הבא יביא אותו להדרדרות נוספת. וזו כונתם במאמרם ז"ל (**אבות פ"ב מ"ב**): "מצוה גוררת מצוה, עברה גוררת עברה", כלומר, יש גרירה לתוצאת מעשיו. כל המעשים הם שרשרת אחת גדולה. אמנם, כל מעשה כשלעצמו, הרי הוא חוליה אחת בלבד בשרשרת, ועם זאת, כל חוליה בפני עצמה, ערכה רב עד למאד, הן לטוב והן למוטב. אם נכשל בעברה, הוא מחליש את כח האדם. בהתמודדותו עם יצר הרע, הוא מחליש את מצפונו, ומקרב את האדם לתוך מסגרת של "ותוכל". ואם האדם, חס ושלום, גם בפעם הזאת לא ישמע את זעקת מצפונו, עלול לבוא לכשלון נוסף, עד להדרדרות, שתשלל ממנו לגמרי הבחירה, ובכך נהפך למומר לדבר אחד!

וכך גם על ידי מעשה טוב כל מעשה בפני עצמו, ערכו רב הוא ומקרב אותו יותר אל ה' יתברך ומחזק את מצפונו, על ידי כך גם מתגברת באדם השמירה של "לא תוכל לית לך רשו", המעכבת ומונעת ממנו לעשות עברה. ויש גם אפשרות שאדם, על ידי מעשיו הטובים, יתקרב אל ה' יתברך למדרגה כה גבוהה, עד שלא תהיה בחירה, על ידי שבכל פעלותיו ובכל מעשיו, הוא מזהה את רצונו עם רצון קונו.

הגאון ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל אמר בשם הסבא מקלם זצ"ל: שאדם העומד לפני נסיון, צריך לפחד תמיד לאיזו התדרדרות הוא עלול להגיע על ידי אי עמידתו בנסיון, שמא נסיון זה הוא פעם ראשונה לגביו. עד עכשו היה מחזק בגדר של "לא תוכל", ועל ידי כשלונו בנסיון יגרם פגם משמעותי למצפונו, שעכשו הוא כבר יהיה בגדר של "ותוכל", או שמא אם יכשל בנסיון זה, הרי הוא יבטל לגמרי גם את הרגש האחרון של מצפונו, שאחר כך כבר יעמד במדרגה חדשה, בהרגשה של כהתרה לו ממש! ואז התקוה והאפשרות לתקון תהיה רחוקה ממנו עד למאד.

סדר עבודת ה"אלול" בזמננו - להתחיל מאהבת ה' ומזכרון טובותיו עלינו

האמת היא, שבדור תהפוכות, שסדרי חייו והלך מחשבותיו והרגשיו נהפכו שכן הרגשים שהיו מעוררים בעבר יראה מפחד ה' וענשו, חלפו ואינם גם סדר העבודה והתשובה הפוך הוא. במקום שלפנים היתה הראשית היראה והפחד מיראת הענש, כיום יש להתחיל מהאהבה, דהינו, מזכרון טובת ה' עלינו ומזכרון אהבתו. וכבר גלו לנו קדמונינו, כי "אלול" נרמז ב"אני לדודי ודודי לי", שהוא פסוק בשיר השירים שכלו

אהבה. כמו כן כמה עמקה היא מחשבת קדמונינו וידיעתם את נפשנו בהנהיגם לומר בבקר ובערב מזמור "לדוד ה' אורי וישעי" כדי לעוררנו אל התשובה. במזמור זה אין זכר ליראת הענש, אלא כלו בטחון, אהבה ודבקות ה'.

אמנם יתכן שתקנת אמירת מזמור זה שכלו בטחון, היא לאזן את הפחד והיראה העלולים לבא מכח תקיעת השופר. לפיכך תקנו לומר המזמור הזה, כדי שלא נבא לידי יאוש מרב פחד ואימה. מכל מקום נראה שכונו גם לטעם שעומדים אנו לבאר להלן, שאם לא כן הרי אין טעם לאמירת מזמור זה בימינו לאור מצבנו, שאין בו חשש שנגיע לפחד ויראה יתרה. הטעם הוא, אפוא, שאם יזכר בכל הדורות חסד ה' וטובו עלינו, תתעורר אפלו בדורנו חמלת אדם על עצמו ויתחיל לבקש דרכים להצלת נפשו מני שחת. ולכן חשוב להזכיר "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני", שכן מבאר בח "ל, שדוד נע ב עוד בראשית יצירתו (**עיין רש"י**), ורק ה' אספו.

מכאן נלמד על האהבה היתרה שאוהב ה' את ברואיו, ובמיחד את עמו ישראל שנתן להם בחמלתו את תורתו. (**לקח טוב**)

יצר הרע יכול לבוא בפתוי עשית מצוה על חשבון אבוד התבוננות בחדש אלול

מובא בספר "אור יחזקאל" לרבנו יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: הנה עברו כבר מספר ימים באלול, ולא נכר כלל שנוי אצלנו, והאלול הוא כשאר ימות השנה. וסבורים אנו כי בצורה כזו נגש לראש השנה, לבקש מאת ה' יתברך חיים ובריאות ומחילה על כל עוונותינו. האם מחשבה ו מתאימה עם חיובי השכל הלא מחשבת שטות היא ! חי לו אדם מתוך הרגלי הפקרות, ואינו שם לבו על דרכיו, ובאיזו כות יוכל לתבע ולבקש מאת ה' יתברך שימלא כל רצונותיו? והלא לא השתדל כלל למצא חן בעיניו! ודומה הוא למבזה את חברו בפרהסיא, ולאחר כך מבקש מאתו שיעניק לו מתנה. (**השקענו עצמנו בעבודה בבחירות, ומדמים אנו כי מצוה היא בידינו. הכלל הוא שמצוה גוררת מצוה, ומצוה שהיא גוררת עברה, בהכרח שאינה מצוה כלל. לו היתה עבודה זו מצוה, היה נכר היום בישיבה חזוק בתורה ובתפלה וכאשר אינו נכר, על כרחך דאינו מצוה.**) והוא אשר אמרנו, כי רחוקים אנו מחיובי השכל, וזהו החטא הראשון. וכאשר הקדמנו, כי חולים אנו במחלה שאיננו מכירים אותה, מכים אנו מכת תמהון לבב, ולכן אין אנו מרגישים כלל במחלתנו.

עוד כתב ב"אור יחזקאל":

הנה שאלני היום אחד מבני הישיבה, האם מחובתו להתעסק בימים אלו במגבית לדבר מצוה? לא ידעתי ממש מה לענות לאותו שואל, ורק שאלתיו: ומה בנוגע לעבודת האלול

וההכנה לראש השנה? ובודאי סבור אותו בן ישיבה, כי להגיע לזכות לראש השנה צריך הוא לחטף ולקים מצוות, ולכן יעסק במצוה זו, בהתרמת אחרים לענין צדקה, וזו תהא לו כהכנה לקראת יום הדין. כמה רחוקה מאתנו ההבנה הנכונה בענינים אלו '. נתפסים אנו לקטנות, ואת עקר העבודה האמתית משכיחים אנו מעצמנו. לדוגמה, הנה הזכרתי היום בועד הכולל את מצות הודוי. יתבונן כל אחד ואחד בעצמו ויראה, האם יודע הוא משמעותה של מצות ודוי, ועל מה חיב הוא בודוי, והאם עוסק הוא כלל בזאת? כל כך עמק טעות בני אדם ! בתחלת האלול השקיעו עצמם רבים מבני הישיבה בענינים אחרים, ועזבו את ספסלי הישיבה למען מטרה זו, הדומה בעיניהם כאלו זו חובתם בעולמם.

וכה הם דברי הלוצאטו שם בהקדמה: עד שידמו רב בני האדם, שהחסידות תלוי באמירת מזמורים הרבה, וודויים ארכים מאד וכו', והחסידות האמתי, הנרצה והנחמד, רחוק מציור שכלנו. כן הם הדברים אצלנו את העקרים הנדרשים מבן תורה לישב על התורה והעבודה ולקבל מעט טעם ביראת שמים ולהשיג מעט בלמוד התפלה, נשכחו לגמרי מבני תורה, ואינם תופסים כלל מקום אצלם.

יתירא פן טובותיו והנאותיו גוזלים ממנו את עולם הבא שלו / משל נפלא

החשש שמא החיים הנתנים לאדם הם על חשבון שכרו בעולם הבא, ממחשים היטב על ידי משלו הנפלא של ה"חפץ חיים" ("**משלי החפץ חיים**" **עמ' קלב**).

מעשה במלך אחד שהיה לו רע וידיד, ולפניו היה מגלה את כל צפוניו, הן את סודות המלוכה והן את סודותיו הפרטיים. אהבה יתרה אהב המלך את ידידו זה, ובלעדיו לא היה מרים את ידו ורגלו בעניני המדינה.

ברם, פעם אחת גלה המלך, לתמהונו הגדול, כי ידידו זה בוגד הנהו בעד בצע כסף מסר סודות המלוכה חשובים למלך אחר, מבעלי דבבו של המלך דנן. ההוכחות היו גלויות וברורות, עד כי לא נשאר עוד צל של ספק באשמתו של האיש. יותר משכעם המלך על בגידת ידידו היה לבו מלא צער וכאב. אף על פי כן גמר בדעתו. לפסק לבוגד דין שיהא למופת ולאות לבני מרי, כדי שיחרת שמו לקללה ולדראון עולם.

מה עשה? צוה להקים באמצע ככר השוק שבעיר הבירה בנין גדול, שכל קירותיו יהיו עשויים זכוכית, ובו יכלאו את הבוגד, ושם ימות ברעב ובצמא. וקול העביר המלך בכל מלכותו לבני עמו שיבאו ויראו בהעשות הדין בבוגד.

דבר המלך נעשה ככל אשר צוה. קהל עצום היה מתאסף יום יום בככר השוק לפני בנין הזכוכית, כדי לראות בקצו של האסיר הבוגד.

ביום הראשון היתה רוחו של האסיר טובה עליו. לפני שהכנס לבית הכלא אכל ארוחה דשנה, ולכן יכול היה לישב אחר כך בכרסה נוחה לעיני קהל הסקרנים שעמד בחוץ ולקרא בספר. ברם, ביום השני כבר נכרו בפניו סימני דאגה ועצבות. הרעב התחיל להציק לו, והאנשים בחוץ ראוהו פוסע באי שקט בין קירות הזכוכית.

ביום השלישי ראו הכל כי פניו של האסיר נפלו מאד. ידיו רעדו ועיניו היו מביטות בלהט של רעב על המון האנשים, אשר ביניהם היו רבים שהחזיקו בידיהם דברי אכל. ביום הרביעי עזבוהו כחותיו במדה שכבר לא היה יכול לעמד הכן על רגליו, והיה מתנהל בכבדות ובצעדים כושלים כשהוא נשען בכל פעם על הקיר לבל יפל. ביום החמישי והששי לא יכול היה לקום ממטתו והכל ראוהו שוכב על הרצפה, מתפתל בכאב ויסורים.

ביום השביעי התרחש הדבר הנורא: לעיני כל העומדים בחוץ קרע הבוגד את מלבושיו מעליו, תקע שניו במחשוף גופו ותלש מלא-פיו בשר מבשרו, והתחיל לועס ובולע...

אותו היום הגיע ובא לעיר הבירה אדם שהתגורר באחת העירות המרחקות שבקצה גבול המדינה. גם אליו הגיעה השמועה על קצו האים של הבוגד, והוא מהר לבא אל בנין הזכוכית והביט בסקרנות רבה על הנדון למות. אך מה גדולה היתה תמיהתו בשעה שראה היאך יושב זה, שיצא עליו דינו למות ברעב, ואוכל בשר לתאבו ן.

פנה בשאלה אל העומדים לידו: "הגידו לי, אחי ורעי, האמנם זהו האיש שנדון למות בעון בגידה במלכות?" השיבו לו: "הן, זהו האיש". "אם כן, " הוסיף לשאל, "כיצד קרה הדבר שהוא יושב כאן ואוכל בשר?" השיבו לו הללו בבת צחוק: "אי לך, שוטה שבעולם, כלום אינך רואה שאדם זה את בשר עצמו הוא אוכל?! "

הנמשל: אדם הולך לתמו בעולם הזה, ושמח בחיים שנתנו לו, ואינו מעלה על דעתו שמא חלילה את בשר עצמו הוא אוכל. דהינו, אולי לא יצא זכאי בדינו, ואת השכר השמור לו לעולם הבא הוא אוכל. והדברים מעוררים מאד את לב המתבונן.

עם זאת, יפים הדברים כדי להמחיש את דברי הגאון ר' ישראל סלנטר, שלא די לבקש חיים מאת "מלך חפץ בחיים". כי יתכן שהחיים ינתנו לנו על חשבון החלק הצפוי לנו בעולם הזה, ואז נאכל, חלילה, את בשר עצמנו. אלא עלינו להוסיף לבקשתנו: "למענך אלקים חיים", שיהיו אלו חיים של צרכי גבוה, ואז נקבל את כל צרכינו שלא על חשבון חלקנו בעולם הבא. (**לקח טוב**)

מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי

ידוע לכל, אומר הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל בספרו "משנת רבי אהרן" (**ח"ב עמ' צו**), מה גדולה היתה חרדתם של גדולי עולם בכל הדורות בהגיע חדש אלול, כאמור: "מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי" (**משלי כ, ט**). שני דברים נאמרו בפסוק זה: דבר ראשון "זכיתי לבי", דהינו, מי יודע אם המעשים הטובים שעשיתי נעשו בזכות הלב, ומהי מדת תשוקת הלב לעבודת השם. ונוסף לכך: "טהרתי מחטאתי" טהרה מעשית חטאים, וחטא הינו שוגג. שכן מדבר כאן בצדיקים שיש מקום לטעות שלא חטאו כלל. ואם הם, שכל רגע מחייהם היה מקדש לעשית רצונו יתברך, בכל זאת חרדו מה נאמר אנחנו?! הרי מכף רגל ועד ראש אין בנו מתום, ביז בבטול מצוה ובין בחטאים מרבים במעשה, ועוד יותר בדבור, ובבטול תורה העולה על כלנה, כלשון הגאון ר' ישראל סלנטר במכתביו.

ומה מצבנו? לבנו אטום וסתום, בלי שמץ של חרטה. ומה מאד עלינו לפחד מעצם המציאות המרה הזו שחסרים אנו כל זיק של הרגש. אבין ההרגש וחי חלילה המדרגה התחתונה ביותר, כמו שאמרו חז"ל: "אין שוטה נפגע, ואין בשר המת שבחי מרגיש באיזמל" (**שבת יג.**). וביותר היה עלינו להתעורר בהתקרב הימים הקדושים, ימי הדין וימי רצון, שבהם קל מאד להתעורר. גם מאויינו החמריים היו צריכים לסיע לנו להתעוררות זו, שהרי יודעים אנו שכל פרטי צרכינו יקצבו בראש השנה לפי מצבנו, ומצבנו יכרע וישפע לאור מדת ההכנה שלנו ליום הדין. אם על אף כל זאת אין מרגשת אצלנו ההתעוררות, אין זאת אלא משום העדר מציאות ההרגשה, חס וחלילה. (**לקח טוב**)

לצעירים ישנה סבה מיחדת ליראת הדין

עוד מדברי רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: ונראה לי, כי אנשים צעירים, עליהם לירא ולפחד מיום הדין יותר מאנשים באים בימים, כי הצעיר, עדין יש בנוגע אליו מה לעשות, ויש מה לשפטו. כתב הרמב"ן (**בס' אמונה ובטחון**), שודאי דמשפט ראש השנה הוא בנוגע לעניני העולם הזה, אבל הקדוש ברוך הוא רואה ודן את הסוף, האם הוא נמצא במצב שיוכל לזכות לעולם הבא? וכיון שרואה הקדוש ברוך הוא שהוא מזדכך בעולם הנשמות, והינו, שיוכל לזכות לעולם הבא, אזי משפטו באפן אחר, כי אין משפט האדם רק המשפט האחרון בשעת המיתה, אלא כל ימי חייו

אם הוא במצב שיוכל לזכות לעולם הנשמות, אזי משפטו נעשה ביסורין וענשים וכדומה, והכל כדי שיוכל לזכות לעולם הבא, כי הקדוש ברוך הוא מצפה וממתין שיוכלו לזכות ולהגיע אליו לעולם הבא. וכמאמר חז"ל: "ישמח ה' במעשיו" בעושיו לא נאמר אלא במעשיו, שהקדוש ברוך הוא שמח שיוכל לזכות ולהיטיב למעשיו הטבה נצחית, לזכות

לעולם הבא. ומשום כן, צעירים ובני הנעורים, עליהם לפחד ולירא מיום הדין, ולהשתדל ביתר שאת, כדי שעד ראש השנה יהיו במצב שיוכלו לזכות לעולם הבא.

וכי אדם בטוח בחייו?!

כאשר ישנו במשפחה חולה מסכן, רחמנא לצלן, הכל עושים כל השתדלות שבעולם כדי להצילו, ושום דבר אינו נחשב לקשה. הולכים מרופא אל רופא ומנסים כל מיני תרופות. גם אם הדבר כרוך בהוצאות גדולות כל אחד יתן כל הון בעד נפשו. ציור זה צריך לעמד לנגד עינינו כאשר אנו מדברים בדבר הצרך להתכונן ליום הדין, שכן גם כאן זו שאלה של פקוח נפש, כי מי מאתנו בטוח בחייו?! האם יש לכל אחד הבטחה שבודאי יחיה שבעים שנה?! הלא בעינינו רואים אנו מדי שנה שאנשים צעירים הולכים לעולמם. על הרגשת הבטחון שיש לנו באשר לחיים, אומר הזהר הקדוש: "אדם אזיל בהאי עלמא וחשיב דדיליה הוא ודאשתיר בגויה לדרי דרין". כלומר, האדם סבור שיחיה לעולם, ובטוח בבריאותו ובמזונותיו.

תחושה זו גורמת גם לכך, שכאשר אדם נחלה במחלה כלשהי, הוא כועס ותמה מאין באה המחלה, מדוע הוא חולה? כי לדעתו הוא צריך להיות בריא ושלם, והוא בטוח שכל מה שנדרש לו מנח בכיסו. כל זה מביא את האדם לאדישות בכל הנוגע ליום הדין, וממילא הוא אינו מבקש כלל מהקדוש ברוך הוא שיתן לו חיים. ואם כן, איך ישיג חיים? אין ספק, שמי שאינו מכין את עצמו ואינו מיחל לחיים, אינו זוכה למתנת החיים. ומה שאנו רואים שלמעשה בני אדם חיים, אין זה משום שזכו לחיים, כי ישנן סבות שונות מדוע משאירים את האדם בחיים. גם רשעים גדולים חיים, וכמו כן גם גוים ובעלי חיים מאריכים ימים עלי אדמות. אלה וגם אלה חיים מפני חשבון זה או אחר, אך האמת היא, שלא זכו בחיים ולא למתנת החיים. (**לקח טוב**).

מעקרי האמונה - הכרה במשפט

עוד אומר היה רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: ראשית העבודה וההכנה לקראת יום הדין חיבת להיות הידיעה וההכרה במשפט ה': "פלס ומאזני משפט לה' ". המשפט האמתי הוא משפט הקדוש ברוך הוא, וכל המשפטים שבעולם אינם דומים כלל למשפט ה'. כי כל מציאות העולם היא משפט, ומבלעדיו אין קיום ותכלית לבריאה, שהרי כל יסוד הבריאה הוא כדי שלא יהיה "נהמא דכסופא", ובשעה שאין משפט ובדקדוק, הרי שוב נשאר נהמא דכסופא. נמצא, שאין תכלית לבריאה ללא משפט, ולכן ה' אוהב משפט, כי הוא היסוד והתכלית לבריאה כלה.

וביותר עלינו להבין, כי מכרח הוא המשפט, ולא יתכן כלל ותור, כי המשפט הוא המציאות, והותור הוא שנוי המציאות. נאמר (**איוב לד, יא**): "כי פעל אדם ישלם לו", הפעלה גופא היא העושה והמשלם. מעשי האדם עצמו הם העולם הבא, ומעשיו בעצמם הם הגיהנם. והוא מה שנאמר במדרש: "אמר רבי אלעזר, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא תורה ומצותיה בסיני, מאותה שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא מאליה הרעה באה על עושי הרעה, והטובה על עושי הטובה". וכמו שנאמר, דהמעשים בעצמם הם הפועלים, והם הגוזרים דינו של אדם. ומעתה כמה פשוט הוא יסוד המשפט, ולא יתכן ותור כלל, שהרי השכר והענש אינם דבר נפרד מן המעשים, אלא המעשים בעצמם הם השכר והענש, ולכן לא שיך במציאות משג הותור, כי לא יתכן שתשתנה המציאות, והמעשים בעצמם יתהפכו וישתנו מרע לטוב. והדעת בזה היא יסוד האמונה, וכמו שכתב הרמב"ן (**בפ' בא**): "כי אין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין שכל דברינו ומקרינו, כלם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים, בין ביחיד וכו', אלא מעשי האדם, אם יעשה הטוב יצליחנו שכרו, ואם יעשה הרע יכריתנו ענשו". והינו, כמו שנאמר, שמעשי האדם הם הגוזרים את דינו. וכל מי שאין משרש בקרבו אמונה זו, רחמנא לצלן, הרי אין לו חלק בתורת משה. ומעתה, לאחר שרחוקים אנו מאמונה זו, היאך יתכן כלל בטחון ביום הדין? נמצא, עבודה חדשה עומדת בפנינו, וללא עבודה ויגיעה בהשרשת יסודות אלו, אין לנו כלל מציאות לעמד בפני המלך, כי בלי יסוד זה, קרו. בים אנו למחשבת ותור, שהקדוש ברוך הוא ותרן הוא, והיאך נוכל לקוות לזכות לראש השנה?

עברה מטמטמת לבו של אדם

באור ענין העברה מטמטמת לבו של אדם הוא, שהעברה עצמה אינה מאפשרת לאדם להרגיש את גדל העול שעשה. אלמלא טמטום זה, היה כל חוטא חוזר בתשובה מיד אחרי שנכשל בחטא, לפי שהיה חש מיד מה עולל לנפשו ומתירא מהענש הצפוי לו. אך דא עקא, שהעברה מטמטמת את לבו ומקהה את הרגשיו. וזה מה שאמרו "מצודים אלו עונות", כי היצר הרע מחפש דרכים כיצד לנצח אותנו, ועושה זאת על ידי העונות. ולא די שהאדם חוטא, אלא שבכך הוא ממשיך עליו רוח טמאה האוטמת את לבו עד שאינו מתפעל משום דבר, ולבסוף גם שערי דמעה ננעלים.

זוהי הסבה מדוע איננו חשים את אימת הדין. שהרי מצד אחד אנו מאמינים בשכר ועונש, ויודעים בברור שבראש השנה יקבע מי יחיה ומי ימות וכו'. נוסף לכך אנו רואים בעליל את המקרים הטראגיים שארעו בשנה החולפת; תאונות, מחלות ושאר צרות, רחמנא

לצלן, והרי כל אלה הן תוצאות מדין ראש השנה דאשתקד. אלא, טמטום הלב גורם לכך שכל הדברים האלה לא ישפיעו עלינו. הרי זה גופא שאיננו מתיראים, צריך לזעזע אותנו ביותר, ועלינו לשאל ולזעק להיכן הגענו?! (**לקח טוב**)

מצוה מזככת לבו של אדם

אך את זה לעמת זה עשה אלקים, וכשם שעברה מטמטמת לבו של אדם, כך תשובה ומעשים טובים מרככים את הלב. כל מצוה שאדם עושה, מזככת ומקדשת אותו. ועל זה אמרו חז"ל: "בוזכמתו זו תשובה ומעשים טובים".

כאשר ראה דוד המלך ע"ה את מצבה האמלל של הנפש, התפלל על הכלל כלו: "הוציאה ממסגר נפשי" (**תהלים קמב, ח**). הנפש כלואה, ואי אפשר להגיע לתשובה מבלי להתאמץ. אסור לנו לחכות עד שפתאום יפתח הלב, אלא לשמע רק לעצת היצר הטוב, למלט עצמנו על ידי תשובה ומעשים טובים. כל מצוה וכל הרהור חרטה אף שהם עדין לא מהוים תשובה במדה מספקת מכל מקום הם פועלים משהו. מעשים טובים מרככים את הלב ומביאים לחרטה, וכן חרטה מביאה לידי מעשים טובים, עד שלבסוף מגיעים לתשובה שלמה. (**לקח טוב**)

"חדשו מעשיכם, שפרו מעשיכם"

עוד מובא בספר "לקח טוב": ובעצם יש להבין, הרי שלומי אמוני ישראל מקימים המצות, לומדים ומתפללים, ומעשי המצות הרי מקדשים את האדם. מדוע, אפוא, אין הקדשה הבאה מן המצות מספיקה כדי לתת לאדם כח להתגבר על היצר הרע ולעמד בנסיונות? אומר ר' איצל'ה בלאזר זצ"ל. ששני תנאי יסוד חיבים להנחות את האדם בכל מעשה מצוה שהוא עומד לעשות, ובלעדיהם המצות לא תקדשנה את עושיהן. התנאי האחד הוא שיעשה לשם ה', כי כאשר הוא עושה כמצות אנשים מלמדה, אין למעשה המצוה שהוא עושה כח לקדש אותו. התנאי הנוסף הוא חובה לעשות את המצוה בשלמות.

ומוסיף הגאון ר' יצחק בלאזר צ"ל, שלזה נתכונו חז"ל (**ויק"ר כט, ו**) באמרם: "תקעו בחדש שופר (**תהלים פא, ד**) חדשו מעשיכם, שפרו מעשיכם". חדשו מעשיכם שיהיו כחדשים ולא "מלמדה" ! כאשר ישראל קבלו את התורה, בודאי לא שלט בהם כח ההרגל, ועשו את הדברים "לשמה" ממש. אלו האדם היה מקים את המצות כראוי, היתה ננסכת בו הקדשה ומסיעת לו להתגבר על מה שצריכים להתגבר. דבר זה טעון תקון אצלנו.

הענין השני, כאמור לעשות את המצות בשלמות כפי שראוי לעשותן. ועל כך יש לתן את הדעת בכל המצ"ות שנעשות על ידינו במשך כל היום, החל מהתפלה בבקר, ברכות

הנהנין וברכת המזון, וכלה בלמוד כל הנוגע לאכות הלמוד, נצול הזמן וההתמדה. כמו כן יש לתן את הדעת לקביעות ללמוד המוסר ולתקון המדות, ולחדש ולשפר את היחסים שבין אדם לחברו. הדרך פתוחה בפני כל אחד ואחד, שכן עצת היצר הטוב תשובה ומעשים טובים הוא בהשג יד של כלם, ובפרט בחדש אלול, שאז צריך להיות נכר שהכל אחרת. וכאשר אדם ישתדל לקים את כל המצות כראוי ובמרץ כל מצוה תגרר, בעזרת ה', מצוה אחרת, וכך יעלה על הדרך להיות אדם אחר. ואז יש לקוות, שכאשר הקדוש ברוך הוא יראה שעלה על דרך חדשה, הוא יתחשב בדבר ויחתם אותו לחיים טובים.

היש מקום לשאננות ? / משל חד ונוקב

מדוע אנו כה שאננים בפרוס הימים הנוראים, בהתקרב יום הדין, שבו תלויים כל חיינו וכל עתידנו? הגאון ר' יצחק בלאזר זצ"ל ענה על כך באמרו, שכאשר האדם נוכח לדעת שראש השנה אשתקד עבר עליו בשלום, יחסית, וכמוהו גם ראש השנה שלפני שנתים ושלש, הרי הוא אומר לעצמו: "אם כן, מה לי לדאג? הלא איני רע יותר מכפי שהייתי בעבר, איני חוטא גדול יותר, ואין לי אפוא כל סבה לדאגה. שלום יהיה לי, ומה שהיה הוא שיהיה".

האמנם?

האמנם העבדה שעברנו בשלום את ראשי השנים שעברו, היא ערבה שכך יהיה גם בעתיד? המגיד מדובנא זצ"ל הוכיח במשל, שההפך הוא הנכון. יתכן, שאלו השנה שעברה היתה טובה פחות, היתה לנו סבה מצדקת יותר להיות שאננים. ודוקא משום שהשנה שעברה ואלו שלפניה היו טובות יחסית, יש לנו סבה לדאגה ולחרדה מפני יום הדין.

משל למה הדבר דומה? לשני יהודים שהחזיקו שני בתי מזיגה בשני מבואותיו של הכפר. הכנסתם הספיקה כדי לחם לאכל ובגד ללבש, אבל לא עלה בידם לחסך את דמי השכירות בעבור הפריץ. הוא המתין בסבלנות שנה ושנתים, התרה בהם שוב ושוב, עד שפקעה סבלנותו. יום אחד הופיעו משרתיו, אסרו את שני החוכרים ואת משפחותיהם והשליכום אל בור הכלא שבחצר הפריץ.

פנה האחד אל הפריץ ואמר: "הוליכוני אל הפריץ". הביאוהו לפניו, והוא פתח וטען: "מה יתן לך ומה יוסיף לך אם אמק בבור הכלא? מה תרויח בכך? הריני מוכן לשרתך בכל אשר תדרש, ותקזז את שכרי מדמי חובי! "

היו אלה דברים של טעם, והם נכנסו בלבו של הפריץ. הוא הטיל על היהודי לנהל את ספרי האחזה למשך שנה שלמה, אשתו תחלב את פרותיו של הפריץ, ובניו ירעו את עדריו. אם כה יעשה ימחל לו חובו.

החוכר הסכים, ופנה להוציא את בני ביתו מבור הכלא. שאלו חברו: "מה נעשה בדינך, כיצד הצלחת להחלץ?" ספר לו החבר את דבר ההסכם. "ואתה הסכמת לכך?" קרא החבר, "לעבד עבודת עבד, ולשעבד את רעיתך ובניך למשך שנה תמימה?" "כלום היתה בידי בררה?" ענה. החבר לא ענהו, אלא בקש שיביאו אף אותו בפני הפריץ.

הוא התיצב בפניו, ואמר לו: "מה יתן ומה יוסיף לך אם אמק בבור הכלא? שלח אותי ואת משפחתי לחפשי, ואפשר לי ולמשפחתי לשוב ולמכר בבית המזיגה. עתה, לאחר שטעמנו טעמה של ישיבה בבור הכלא, נתאמץ שבעתים, ונחסך בכל כחנו את דמי חובנו, הן בעבור השנים שעברו וכן בעבור שכירות השנה הנוכחית. והיה אם לא אעמד בדבורי הן תמיד תוכל לשוב ולהשליכני אל הבור ! "

היו אלו דברים של טעם, והפריץ הסכים אף להם. החוכר שם אל בית המזיגה שלו, וחברו רואה בכליון עינים כיצד הלה שרוי ברב טובה, בעוד הוא עמל בפרך בלא תמורה, ונותן לזרים חילו.

עברו חדש וחדשים, חצי שנה נקפה, וכבר כמעט שנה שלמה. היהודי האחד עובד עבודת עבד, והשני מוכר בבית המזיגה ומרויח כמימים ימימה רק כדי לחם לאכל ובגד ללבש, אבל אינו מצליח לחסך מאומה לתשלום חובו.

יום אחד נפגשו שני החוכרים. אמר אחד לחברו: "אני מקנא בך, שאתה שוהה בבית המזיגה כאדון בממלכתו, מוכר ומרויח, בעוד אני עמל בשדות זרים בלא תמורה ! "

נאנח החוכר השני וקרא: "המקנא אתה בי? הלא אתה הוא המאשר ! אמנם עברה עליך שנה קשה, אבל בכל יום שעובר אתה נפטר מחלק נוסף מחובך, ובסוף השנה תזקף את קומתך, ואלו אני

הרי בכל יום ויום נוסף חוב על חובי, ובסוף השנה הן אתבע לשלם בעבור הכל בעבור השנים שעברו ובעבור השנה הזאת ! "

והנמשל מובן מאליו - הן קבלנו מאבינו שבשמים כל טוב, אבל נתחייבנו לשלם לו "דמי שכירות": תורה ומצות ומעשים טובים. ואנו את הטוב נטלנו, ואת דמי השכירות לא שלמנו.

אשתקד באנו ליום הדין, ונתבענו לשלם הכל. ואיזו טענה היתה בפינו? אמרנו: "אמת שאנו חיבים כה הרבה, אבל תן לנו שנה נוספת של חיים ושבע ושלום, ואנו נתאמץ,

באמת נתאמץ, ובשנה הזאת נשלם בעבור הכל, הן בעבורה, והן בעבור השנים . שקדמו לה. ''

ובשמים נענו לבקשה.

ובכן, כלם עמדנו בהבטחתנו? באלו פנים נתיצב השנה ונשוב על הבקשה? הן דומים אנו לאותו חוכר, ששמח במשך השנה כלה בחלקו, ולקראת סופה התקנא בחברו...

באלו פנים נעמד עתה בפני המלך ונבקש ארכה נוספת ?! (**אהל יעקב, בחוקותי, מספר ''שערי ארמון''**) (**לקח טוב**)

כח התשובה לחדור גם לעומק לבו של הרשע הגדול ביותר

אומר היה הגאון הצדיק ר' חיים פרידלנדר זצ''ל:

מלאכה גדולה עומדת בפני הבא לשוב בתשובה. ''אמנם יסודות התשובה שלשה: חרטה, והודוי ועזיבת החטא'', אך עקרי התשובה רבים הם. וה''שערי תשובה'' (**שער א**) מנה עשרים עקרי תשובה. ואף בעקרים אלו ''מדרגות רבות... ולפי המדרגות, יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא'' (**שם א, ט**). וכדי להצליח לעלות את כל השלבים האלו ולהגיע לשלמות התשובה, דרושה עבודה קשה ומאמצת.

אך כדי שהשב לא יבוא לידי יאוש, הקדים רבנו יונה בתחלת ספרו (**שע''ת א, א**): ''התבאר בתורה, כי יעזר ה' לשבים, כאשר אין יד טבעם משגת''. אף במצב שמצד הטבע הרגיל אין נראית דרך לתשובה, ותמה האדם כיצד ישוב? אם יש רק רצון אמתי והשתדלות ''יחדש ה' בקרבו רוח טהרה, להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (**דברים ל, ב**): 'ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו, ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך' ואומר בגוף הענין (**שם ל, ו**): 'ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך' להשיג אהבתו''. הקדוש ברוך הוא מצדו יסיר את טמטום וערלת הלב, ויסלק את מחצת הברזל המעכבת את האדם מלהתקרב אליו.

לכן, כשנגשים לעבודת התשובה, יש להתבונן בשני הצדדים כאחד. מחד גיסא, מה העבודה הגדולה הנדרשת מאתנו, ומאידך גיסא, בסיעתא דשמיא העצומה שאפשר לזכות על ידי התשובה.

עומק תשובתו של רבי אלעזר בן דורדיא מעמק טמאת חטאיו

עוד מספר ''שפתי חיים'' להגאון הצדיק ר' חיים פרידלנדר זצ''ל:

הבה נעין במעשה המובא בבריתא, ממנו נראה את הסיעתא דשמיא הנפלאה שיש לשב, אפלו לאדם שהיה דבוק בעברה (''**אביק בה טובא**''), התדרדר עד דיוטא התחתונה שאין למטה הימנה, ובכל זאת, ממעמקי התהום, זכה לסיעתא דשמיא גדולה.

וכה שנינו במסכת עבודה זרה (יז.):

''תניא, אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא [לתאר ''רבי'' זכה לאחר תשובתו], שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים, והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כיס דינרין, והלך ועבר עליה שבעה נהרות''.

תארו חז''ל כאן, עד כמה היה אדוק בתאותו. הנה נצטוינו בתורה (**דברים** ו, ה): ''ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך''. הלב הוא מרכז חיות הגוף, ומקור כל הרצונות והתאוות, ועל האדם מטל להעתיק את תאות הגוף שיתאוה להקדוש ברוך הוא. ''ובכל נפשך'' - במסירות נפש, ''ובכל מאדך'' למסר את כל הממון.

מבאר המהר''ל (**חי' אגדות הש''ס**, **ע''ז**, **נתיבות עולם**, **נתיב התשובה פ''ח**): אלעזר בן דורדיא, להבדיל, היה כל כך אדוק בעברה זו, עד שמסר עליה גופו, נפשו ומאודו. הכיצד? הלך דרך רחוקה, עד כרכי הים, היה מוכן לסבל את טרחת הדרך, אשר מי כמוה משברת את כל הגוף, הרי טרח בגופו [בכל הלב בכל הגוף], הרי הפך בכל לבבך. וכן סכן נפשו, לעבר עליה שבעה נהרות, על כל המכשולים שבהם הרי בכל נפשך. וגם זמן כסף רב, כיס של דינרין, על מנת למלאות תאותו כנגד כל מאדך. כלו היה ברשות העברה, בלא שיור, רחמנא לצלן.

התעוררות בעמק התהום

המהר''ל באר: שם האיש ''אלעזר בן דורדיא'', מורה על מהותו. ''דורדיא'' בארמית פרושו שמרי יין [גרוע מחמץ, שעדין יש בו תועלת כלשהי], שהם פסלת היין, וכשחטא בגופו בזנות, נקרא ''בן דורדיא'', שהיה כלו פסלת. ובכל זאת ''אלעזר'' ''א-ל עזר'' ! ''כי היה מוכן אל התשובה''. עדין היתה בו נקדה קדושה, שעל ידה ראוי היה להיות כלי קבול לסיעתא דשמיא, ולכן אמנם זכה לסיעתא דשמיא.

''בשעת הרגל דבר [כשעמד לעשות העברה], הפיחה. אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא, אין מקבלין אותו בתשובה'' (**גמ' שם**). כהפחה זו, שהיא רוח, ואין בה כלום, כך הנך מערטל מכל תכן רוחני, ושוב אינך יכול לשוב.

בפרוש רבנו חננאל כותב: ''אפשר שהעולם היו אומרים עליו כן - ''אלעזר אינו מתקבל בתשובה' ''. אמנם גרסתנו היא, כי הזונה אמרה לו כן. כנראה כונתו לפרש, שאמנם היא אמרה לו משפט זה, אבל הרגיש שמשמים הניחו בפיה לומר דברים אלו, שהם דברי התעוררות המיעדים עבורו. כאן טמונה גדלותו של רבי אלעזר בן דורדיא שהבין זאת.

הניצוץ הרוחני שאינו כבה

עוד במהר''ל שם: ''ואמר בשעת הרגל דבר, רצונו לומר, שהחטא בעצמו היה גורם אליו התשובה התשובה נגרמה מתוך התדרדרות [''אלעזר'' הא-ל עזרו לשוב, ''בן'' מתוך,

"דורדיא" שמרים, דהינו החטא] כי כאשר היה מקלקל לגמרי, אז התשובה באה אליו, שלא יהיה נפסד". למרות כל ההתדרדרות של חוטא גדול כזה, יש רחמי שמים מרבים עליו, להעיר את לבו, שלא יעבר גבול מסים.

וזאת מכח הבטחת הקדוש ברוך הוא: "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" (**דברים כו, מד**), ובאר הגאון ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל (**עי' מכתב מאליהו א**, 233), שהבטחה זו איננה רק על הקיום הגופני של כלל ישראל, אלא בעקר על הקיום הרוחני. וזו הברית שכרת הקדוש ברוך הוא עם האבות שיהיה גבול להתדרדרות, וכאשר יגיע לנקדה מסימת, יעירו את לבו מהשמים.

מכח אותה סיעתא דשמיא, יכול הוא לעשות תשובה ולהבנות. ובהיות שאין הבחירה נטלת מהאדם, יש לו אפשרות, חס ושלום, לנתק את הניצוץ האחרון ולאבד את נפשו. רבי אלעזר בן דורדיא הגיע עד דיוטא התחתונה נשארו בו רק השירים של הניצוץ הזה, והגיע עד קצה הגבול, ואז שלחו לו מן השמים עוד הזדמנות אחרונה, התעוררות לתשובה ראה, הגעת עד הגבול האחרון, אם אותו תעבר, הנך עוקר מעצמך גם את הניצוץ האחרון, ושוב לא ישאר ממך כלום. הנה כי כן הדיוטא התחתונה היתה הגורם המעורר לתשובה המונע שלא יפל עוד ! ומפי הזונה עצמה נתנה לו ההתעוררות, ואף שהיא אמרה לו שכבר עבר את הגבול האחרון, ושוב אינו יכול לשוב, מכל מקום הבין, שעתה זו ההזדמנות האחרונה, ואם לא ישוב עכשו שוב לא יוכל לשוב. ואמנם זכה הוא שיהיה "כלי קבול" לקלט קריאה זו, ועשה השתדלות לתשובה. בכל מצב יש סיעתא דשמיא, ובחירה לשוב.

נמצינו למדים, שאף לרשע גדול שולחים מן השמים התעוררות כדי שישוב, כפי שבארנו שמהשמים שמו בפי הזונה דברים שיעוררוהו לשוב, אך ההמשך תלוי בבחירת האדם עצמו, וכאשר זוכה ומתחיל לשוב, מסיעים בידו ביתר שאת.

כך באר ה"שיח יצחק": "אתה נותן יד לפושעים, וימינך פשוטה לקבל שבים" (**תפילת נעילה**), על פי דברי הזהר הקדוש (**משפטים קו, ב**): "וילך שובב בדרך לבו - בגין דיצר הרע דביה תקיף... ולא בעי לאתבא בתיובתא... (**בגלל שיצר הרע שבו תקיף... ולא רוצה לשוב בתשובה**), קדשא בריך הוא איהו אעיל בלביה ארחיה דתיובתא ואסותא לנשמתיה... (**הקדוש ברוך הוא מכניס בלבו דרו של תשובה, ורפואה לנשמתו**), אנהיג ליה קדשא בריך הוא בארח מישר כמאן דאתקיף בידא דאחרא ואפיקא מגו חשוכא" (**מנהיגו הקדוש ברוך הוא בדרך ישרה, כמי שמחזיק ביד אחר, ומוציאו מתוך החשך**). וזהו אתה נותן יד שמאל לפושעים. אף לפושע, החוטא הגדול, אתה מעוררו לשוב. אך בהתחלה, ההתקרבות מצד ה' יתברך

חלשה היא, כיד שמאל, ואם האדם שם אל לבו ומתחיל לשוב מצדו, מקבל סיעתא דשמיא נוספת רבה יותר ''וימינך'' החזקה יותר ''פשוטה לקבל שבים''.

ויש שלא זכו לזה, כמו ''אחר'', ששמע בת קול: ''שובו בנים שובבים חוץ מאחר''... ויצא לתרבות רעה. ולא זו בלבד שלא שב, אלא כתוצאה מהבת קול ברשעתו חטא יותר ''אמר ניפוק ליתהני בהאי עלמא... עקר פוגלא ממישרא בשבת'' (**חגיגה טו**) (**אמר: אצא ואהנה בעולם הזה: עקר צנון מערגה בשבת**). ''אחר'' היה יכול לראות בדברי הבת קול אזהרה משמים: דע, שהנך בסכנה גדולה ! וכתב בפרוש רבנו חננאל (**שם**) ''שאלו היה חוזר, לא היה נטרד, שאין הפרגוד ננעל בפני בעלי תשובה''. אבל ''אחר'' לא שמע בזה התעוררות לתשובה, אלא הלו והתפקר. ומדוע לא זכה? מבאר בגמרא, כי ''בשעה שהיה עומד מבית המדרש, הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו'' (**שם טו**), רשע היה מימיו, עוד קדם שהפקיר עצמו לתרבות רעה (**רש''י שם**), (**ובתוספות בחגיגה שם, הביאו דברי הירושלמי, שגם הכנסתו לתורה, היתה שלא לשמה**).

נצול הקריאה משמים תלוי בבחירה. בכל מצב ישנן שתי אפשריות. ''אחר'' נכנס לפרדס עלה לרקיע (**חגיגה יד. רש''י**), ואפשר סלק חציצות הגוף המפריע לעליה, ושם התקלקל (**טעה להאמין שיש שתי רשיות**), ורבי אלעזר בן דורדיא ירד לתהום, ושם התחזק! כל הבריאה ''כלי'' לעבודת ה' .

''הלך וישב בין שני הרים וגבעות (**סבור היה כי איננו מסגל בכחות עצמו לצאת מהסבך, על כן פנה אליהם לעזרה**), אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים ! אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר (**ישעיה נד, י**): ''כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה'' [לעתיד לבוא, גם להרים לא יהיה קיום]. אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים! [עתה לא פנה לחלקים מהארץ, כי אם גבוה יותר, לכל השמים והארץ, מהר''ל]. אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר (**שם נא, ו**): ''כי שמים כעשן נמלחו, והארץ כבגד תבלה'' [אף הם אינם קימים לנצח]. אמר: חמה ולבנה, בקשו עלי רחמים! אמרו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר (**שם כד, כג**): ''וחפרה הלבנה ובושה החמה''. אמר: כוכבים ומזלות, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר (**שם לד, ד**): ''ונמקו כל צבא השמים''.

ולמה התכון אלעזר בן דורדיא באמרו ''שמים וארץ בקשו עלי רחמים וכו'', והלא אינם אלא דוממים בלבד? אלא כאשר נוכח אלעזר בן דורדיא בשעה שהתעורר לשוב על ידי דבריה עד כמה התרחק מה' יתברך וממציאות האמתית של עובד ה', חשב שלפחות יהא חלק מהבריאה כמו הדומם, שמים וארץ וכו'. מהי זכות הקיום של הדומם וכו'? זכות

קיומם הוא שהם המסגרת שבתוכה כלל ישראל עובד את ה' ''כלי'' לעבודת ה' [דהינו זכות קיום מצד ההשגחה הכללית (**עי' ממ''א ב' עמ'** 75)], וסבר שאולי יקבל זכות קיום על ידי שיהא חלק מהבריאה, ולא יהא גרוע מאשר הדומם.

על זה ענו לו: ''עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו... ''. מבאר המהר''ל: ''בקשתו היתה, שיבקשו עליו רחמים, שלא יהיה נאבד מן העולם הבא. אך כל אלו נמצאים הרים וגבעות וכו' לא יהיו נמצאים בעולם הבא, כי אינם מכלל עולם הבא, ולפיכך אמרו: איך אפשר שיגיע מצד אלו הנמצאים הקיום אל האדם לעולם הבא''.

העולם הזה ואשר בו אין להם קיום נצחי, והרי הם עומדים רק כל זמן העבודה, כאמרם ז''ל (**סנהדרין צד.**): ''שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חרוב (**ששת אלפים שנה יתקים עולם ה ה עולם הגשמי ואלף אחד השביעי יחרב**). ואחר כך הקדוש ברוך הוא מחדש את עולמו''. כשיתחיל עולם השכר, שוב לא יהא צרך בעולם העבודה הגשמי, או אז יבנה הקדוש ברוך הוא עולם אחר עולם רוחני יותר, שלא יזדקק לגשמיות העולם הזה בצורתה העכשוית, אלא יתאים למצב האדם לעתיד לבוא.

לעמת זאת, האדם, שהוא תכלית הבריאה, ומיעד לעולם הבא, נתבע הוא לבסס את הקיום הנצחי שלו בהגברת כח הנשמה על ידי תורה ומצוות. ואף אדם כזה, שזכות קיומו היא בתור ''כלי'' לעבודת ה' של אחר, כל זה רק כשיש לו נקדה פנימית הקשורה ושואפת לעבודת ה', כי אז היותו כלי, הוא גם כן בבחינת עבודת ה'. אך אם אין בו כלום, אזי נשמתו מתה, חס ושלום, ושוב אין לה זכות קיום. וזהו שענו לו אנחנו רק כלים לעבודת ה' של האדם בעולם העבודה, וקיומנו הוא רק זמני, ולכן איננו יכולים לתת זכות קיום ומציאות לאדם, כי הוא תכן הבריאה, ורק הוא מיעד לקיום תמידי לעולם הבא.

ואמנם, אלעזר בן דורדיא הבין, שכדי לקבל זכות קיום, לא יוכל להתלות, לא בהרים ולא בגבעות וכו'. הדבר תלוי רק בי הלא עוררוני מן השמים, אם כן, ודאי קימת עוד איזו דרך. כל עוד תלה את אפשרות תקונו בסבות חוץ ממנו, עדין לא היה מוכן לתשובה אמתית. ובספר ''ימי הרחמים והסליחות'' מבאר בדרך אחרת את בקשותיו של אלעזר בן דורדיא לבקשת רחמים מהרים וגבעות, וזה לשונו:

קשה לבאר כפשוטו את פניתו לבקשת רחמים מהרים וגבעות, שמים וארץ, שמש וירח, כוכבים ומזלות. ונראה שחז''ל נתכונו לומר: כשהגיע אלעזר בן דורדיא למסקנה עד כמה נתדרדר, החל לחשב ולהטיל את האשמה או לפחות חלק ממנה על אחרים. תחלה פנה: ''הרים וגבעות בקשו עלי רחמים'' כיון שגם אתם גרמתם למצבי [''הרים'' בלשון חז''ל הם, לעתים, ''הורים''. הרים אבות, גבעות אמהות]. הינו, הוא חשב שמא החנוך של

הוריו הוא שגרם לו לחטא, ואז נענה: ''עד שנבקש עליך, נבקש על עצמנו'' הינו: כל אחד אחראי על עצמו. גם אם היו מחדלי אלו גדולי הדור בקש להאשים את גדולי ישראל, על אשר היו מרוממים מאד בבחינת שמים שאלו היו מערים יותר בחברה, אולי לא היתה נגרמת ההדרדרות. ''וארץ'' אלו אנשי השולים, שעמהם השתתף בחטא. ''שמש וירח'' משפיעים ומשפעים [כלשון רבותינו: ''פני משה חמה ופני יהושע המקבל כפני לבנה'']. ''כוכבים ומזלות'' אולי משום שנולד במזל כזה חטא, אולם גם כאן נענה, שאין זו סבה לחטא. ואז הגיע אלעזר בן דורדיא למסקנה המתבקשת, ואמר: ''אין הדבר תלוי אלא בי'' נתן ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה, עד שיצתה נשמתו. יצאה כת קול והכרי ה: ''רבי אלעזר בן דורדיא מזמן לחיי העולם הבא''. בכה רבי ואמר: ''יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים''. ועוד הוסיף להתפעל: ''לא דין לבעלי תשובה שמקבלים אותם, אלא שזכה לתאר 'רבי' '' הינו, הוא הפך למורה דרך לתשובה אמתית הכל תלוי בהחלטה ש''אין הדבר תלוי אלא בי''. מסבה זו מדגישים את ה''אני'' בעבודת התשובה כי הרגשת האדם, שהוא אחראי בלעדי לחטאיו, היא היסוד לתשובה.

ואמר הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ''ל בדרשת הסליחות (**ד''ה ירמי' הנביא**): מכאן (**ממעשה אלעזר בן דורדיא**) למדים גדל חיוב התשובה, עד מסירות נפש ועד בכלל. ''ואם כן, השב ורוצה באמת לשוב, ויש כמה עוונות שכבר נעשו לו כהתר מרב הרגלם, וקשה לפרש מאד, ואפשר יצטרך גם למות מתשובה, ואף על פי כן יקבל עליו גם מסירות נפש, וכמו שכתוב (**דברים ל, ג**): 'ושבת עד ה' אלקיך... בכל לבבך ובכל נפשך' רוצה לומר אפלו הנפש הוא נוטל ממך על ידי התשובה, אף על פי כן אתה מחיב לשוב. וכל כך למה? כי מה ערך לחיי האדם בלא תשובה, בהיותו מרחק מה' יתברך? הלא חייו אינם חיים, ''ומה הועילה הנפש בכל קניניה, אם רעה בעיני אדוניה... והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים... להכירו וליראה מלפניו... ויהי בי הפך מזה למה לי חיים'' (**שע''ת א, י**). ואם יוכל לבוא אל החיים האמתיים להגיע להתקרבות אל הקדוש ברוך הוא על ידי מסירות נפש, כדאי וחיב הוא למסר את נפשו.

הסבה לבכיתו של "רבנו הקדוש"

''יצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא, מזמן לחיי העולם הבא... בכה רבי, ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת''.

''בכה רבי''! על מה בכה? לא מחמת קנאה, שאנו צריכים לעבד לקנות עולמנו בכמה שנים, ורבי אלעזר בן דורדיא קנה עולמו בשעה אחת, אלא שתבע מעצמו. הן רואים אנו עד כמה גדול כחו של החוזר בתשובה, ולמה אפשר לזכות בשעה אחת, אם מנצלים

את הסיעתא דשמיא. ומה רשע זה שיצא ברגע קט מעמק טמאת חטאיו עד שנקרא רבי, קל וחמר אנחנו אם יקח כל אחד מאתנו את הדברים ברצינות, ולא רק בשעה אחת, כי אם בהרבה שעות, ימים, חדשים ושנים, עד היכן יוכל להגיע, ומדוע לא נצלנו את כל השנים?! לעתיד לבוא, הן יראו לנו, מה נתז היה לפעל בשעה אחת, ובהתאם לזה יתבעונו. על כך בכה רבי, על שאיננו רואים ואיננו מנצלים את הסיעתא דשמיא העצומה שהקדוש ברוך הוא חונן בה את כל אחד מאתנו.

"רבי" לדרך התשובה

"ואמר רבי: לא דין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקוראין אותן רבי".

הסיעתא דשמיא הגדולה והרחמים הרבים שמקבל בעל תשובה, אינם רק כדי להעלותו על דרך התשובה וקבלתו בתשובה, אלא גם מעלים אותו למדרגה, שקבל את התאר "רבי" (**קבלת תאר משמים אינה כקבלתה מיד האדם, ודאי טמונה בזה מעלה עצומה**). ולמה נעשה רבי?

לדרך התשובה ! בכל הדורות ילמדו ממנו הרבה "מוסר". לא רק שהוא זכה לעולם הבא, אלא שזכה גם להראות מה גדול כחה של התשובה. צאו וראו איזו סיעתא דשמיא עצומה מושיט הקדוש ברוך הוא לבעל תשובה, ועד היכן יכול בעל תשובה להגיע, אם יקח ברצינות את הסיעתא דשמיא, עד שבשעה אחת יכול לעלות ממעמקי התהום של החטא שסופו לגיהנם, ולזכות לחיי העולם הבא !

נמצינו למדים למודים הרבה ממעשה זה; מה רבה הסיעתא דשמיא הנתנת לאדם בכל המצבים, ואף לחוטא הדבוק בחטאיו. אלא שצריך להיות ער, ולקלט את היד המשטת הזאת ואת תביעותיה, כמאמרם ז"ל (**אבות ו, ב**): "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב, ומכרזת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". והיכן שומעים בת קול זו? כתוב בספרים הקדושים (**עי' ממ"א א**, 234), שהבת קול נמצאת בתוך האדם, והוא צריך לשמע את הכרוז הזה שהתורה תובעת: האם אנו מנצלים את האפשרות ללמד תורה ולקים מצוות.

ואומרים בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, לפרש מאמר חז"ל (**סנהדרין צט.**): " 'כי דבר ה' בזה... הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה' (**במדבר טו, לא.**) כל שאפשר לעסק בתורה ואינו עוסק". "אינו עוסק", אין הכונה רק על מי שלא לומד בכמות כפי יכלתו (**גם בזה רחוקים אנו מהשלמות**), אלא גם על איכות הלמוד. אם יכול אדם לעמל יותר בתורה, ולנצל את כשרונותיו במלואם, ואינו עושה כן, גם הוא בכלל בוזה דבר ה'.

עוד למדנו עד היכן מגיע חיוב התשובה עד מסירות נפש. אף מי שאינו נמצא בדרגת נפילה כזו, המצריכה תשובה במסירות נפש ממש, גם הוא חיב על כל פנים בהתאמצות רצינית מצדו, ולא יוכל להפטר כלאחר יד מהחיוב לשוב.

כן נתברר היסוד החשוב של "אין הדבר תלוי אלא בי" ככל שמכירים ומרגישים יותר את היסוד הזה, ומקימים דברי ה"שערי תשובה" הנ"ל, להשיב את התוכחה אל לבנו באותה מדה נזכה לסיעתא דשמיא בכל. כי באמת הסיעתא דשמיא שמקבל בעל תשובה, היא לא רק לדחיפה הראשונה, אלא בכל דרגה ודרגה זוכים לתוספת סיעתא דשמיא. אם אכן נשכיל לשמע את הבת קול הקוראת לנו, ולהרגיש את הסיעתא דשמיא המגשת לנו ולנצלה באותה מדה יוסיף הקדוש ברוך הוא סיעתא דשמיא על סיעתא דשמיא. (**ע"כ מדברי רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל**)

חובת הזהירות וההכנה ביום האחרון של השנה

בדברו בפני בני הישיבה לקראת ערב ראש השנה, הביא הגאון ר' אליהו לאפיאן זצ"ל (**מובא בספרו "לב אליהו" ח"ד עמ' רצד**) את הפסוק: "וזכר את בוראיך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה וגו', עד אשר לא תחשך השמש וגו' ביום שיזעו שמרי הבית" (**קהלת יב**). "ביום" - הינו ביום הידוע, ביום המיתה שבו עומד האדם להפרד מהעולם הזה, לחיי נצח לעולם הבא ! "שיזעו שמרי הבית" שיפחדו וירעדו שומרי הבית. מי המה שומרי הבית? יצר הטוב ויצר הרע. שניהם מלוים את האדם ושומרים ארחותיו זה יטהו לעבודת הבורא להטיב אחרית נפשו, וזה יטהו לצד האחר.

אולם ביום המיתה, ביום שבו עומד האדם להפרד מהעולם אף אם במשך כל ימי חייו היה חוטא. עדין יש תקוה שישוב לה' טרם יכבה נרו. ביום ההוא, ביום המיתה, עיני שני המלאכים צופות ומתבוננות בו. היצר הרע חרד פן ישוב בתשובה, ונמצא שאבד את כל מה שעמל עמו כל ימי חייו, וכן היצר הטוב ידאג - שאם היום לא יתקן את אשר עות, הרי אבדה תקוה ממנו. על זה אמר קהלת: "ביום שיזעו שמרי הבית" יחילו וירעדו מה תהיה אחרית עמלם.

מובן אפוא, שביום זה משקיע היצר הרע עמל רב כדי להכשיל את האדם.

בספר "שבט מוסר" מספר המחבר, שהיה נוכח פעם בודויו של ראש הגנבים בעירו שנטה למות. במעמד רעיו הגנבים שבאו. להפרד ממנו, החל לומר ודויים גדולים והביע חרטה עמקה על מעשיו הרעים. הדברים נגעו ללבם של הנוכחים, עד שכל החבורה התעוררה מודויו והרהרו בתשובה. לפתע שנה החולה את תכן דבריו והחל לומר דברי כפירה, רחמנא לצלן. וכותב ה"שבט מוסר", שכאשר שמע זאת, נגש אליו ואמר לו:

''בני, אמר שמע ישראל וגו' ''. והשיב לו: ''חס וחלילה, את זה לא אמר ! האם אינך רואה שמישהו עומד כנגדי וחרבו שלופה בידו ומאים עלי ואומר: אם תאמר 'שמע ישראל' אחתך אותך לחתיכות, אבל אם תאמר את ההפך אניח לך?'' וכמובן שהיה זה היצר הרע, ''הוא השטן הוא מלאך המות''. אותו אדם שנתפס ברשתו, לא היתה לו הזכות לעמד כנגדו, ומת מתוך דברי כפירה, רחמנא לצלן.

לכן תקנו הקדמונים מסירת מודעה, שיודיע אדם ויאמר: ''אני מאמין באמונה שלמה בבורא יתברך וכו'. ואם יבא יצר הרע ביום הפרדי מן העולם ויבלבל אותי, חס וחלילה, אני מוסר מודעה מעתה, כי מחשבות ודבורים שיעלו במחי, חס וחלילה, נגד רצון הבורא יתברך, הרי הם בטלים ומבטלים''.

גם יום זה של ערב ראש השנה הוא בבחינת יום ''שיזעו שמרי הבית'', שהרי אמרו חז''ל על יום זה: יום אחד בשנה חשוב שנה. ואם ישמר יום ה היטב וילמד תורה ויקים מצות כראוי, יוכל להציל את כל השנה. וזכורני בימי נעורי, שכל האנשים, אפלו הפשוטים ביותר, היו מתענים בערב ראש השנה, כפי שמובא בשלחן ערוך סימן תקפא, כי אכן יום גדול הוא זה ונשגב, כפי שנתבאר. עד כאן דבריו. (**לקח טוב**)

משמעות מיחדת לשמירת שתי שבתות אחרונות של השנה

אומר היה רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק''ל: נמצאים אנו שבועים לפני ראש השנה, ומזכירים אנו תמיד מאמר חז''ל (**שבת קיח.**): ''אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן, מיד נגאלים'', ואם כן, שתי שבתות אחרונות של השנה, לו נשמרם כראוי, היינו זוכים לגאלה העתידה, ומשום הכי מחובתנו להזהר במיחד בשתי שבתות אלו בשמירת שבת. זכורני בקלם, בשנה הראשונה בהיותי שם, היתה הקבלה המרכזית ביום הכפורים, להזהר בשמירת שבת.

איתא בגמרא (**סנהדרין מ**): ''מעשה באחד שרכב על סוס בשבת, וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא מפני שהשעה צריכה לכך''. חזינן, שאף בימי סנהדרין היה הדור פרוץ בענין השבת, ולכן סקלו את הרוכב על הסוס בשבת, אף על גב דרכיבה על סוס אינה אלא שבות, כי רצו חז''ל לגדר ולהזהיר את העם על השבת. וכשם שבשעה שהשעה צריכה לכך, ענש העובר חמור יותר, כמו כן אף השכר הצפוי למקפיד ונזהר, רב לאין שעור. והנה בזמננו, אנו פרוצים מאד בשמירת השבת, ולא רק בשבות דרבנן, אלא אף, חס ושלום, במלאכות דאוריתא. אם כן. ודאי שמחובתנו להתחזק בענין השבת. והמתחזק בכך, מי יודע כמה גדול חלקו !

איתא (**ירושלמי, ברכות פ"א**): "שקולה שבת כנגד כל התורה כלה". כל פרט ופרט משמירת שבת, שקול כנגד כל התורה. ועוד איתא (**ירושלמי, ברכות פ"ט**): "אם ראית דור שמתרפין בה, עמד והתחזק, ואתה נוטל שכר כנגד כלם". ואם כן, בשעה שהדור מתרפין בשבת, ודאי שהמתחזק יקבל שכר כנגד כלם, שהרי אף בדור שאין מתרפין, שקול שבת כנגד כל התורה כלה.

ותחלה עלינו לקבל על עצמנו, לקבל את השבת בזמן הראוי, ולא כפי שאנו נוהגים עתה, שבעת שהנני הולך לקבלת שבת בישיבה, הריני רואה צבור גדול המתפללים תפלת מנחה. וכי ראוי הדבר לבני תורה להכנס לשבת באחור? ובודאי מחובתנו להקדים בכניסת השבת, לפחות חצי שעה קדם. כמו כן לקבל על עצמנו ללמד הלכות שבת, כי כל שאינו לומד הלכות שבת, ודאי נכשל בחטא, ולפחות באסורי דרבנן. ואל נזלזל באסורי דרבנן, שהלא ידוע דברי הרבנו יונה (**שע"ת ג, ד**) בדבר חמר דברי סופרים, יותר מיינה של תורה. והטעמים לכך, שכאשר נובע מחמת זלזול וקלות, חמור מאד ענשו. כמו כן עלינו להזהר בדבור בשבת, שהלא שנינו "בקשי התירו לומר שלום בשבת" (**ירושלמי פט"ו שבת**), על אחת כמה וכמה דברים בטלים בשבת, שודאי אסור גמור הם יסודה של השבת הוא חזוק אמונה, כי השבת מורה על חדוש הבריאה. הסבא מקעלם ז"ל היה אומר, שחזינן ששם שבת נמצא אף אצל אמות העולם, כי השבת מלמדת על האמונה בבריאת העולם, ואף אמות העולם מאמינים בכך, ומשום הכי, כל המתחזק בשמירת שבת, הרי מחזק בקרבו יסודות האמונה, ולכן שקולה שבת כנגד שמירת כל התורה כלה, שיסוד האמונה הוא כל התורה כלה. ובפרט כאשר יהרהר בשמרו השבת, שהטעם לשמירתו הוא ש"אות הוא לעלם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" (**שמות לא, יז**). הרי בזה גופא מחדש את האמונה, ולכן ודאי שזו תהא ההכנה הראויה לקראת ראש השנה, שהרי עקר סכנת האדם הוא אמירת שלום יהיה לי, וכנאמר בכתוב: "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וגו', לא יאבה ה' סלח לו כי אז יעשן אף ה' וכו' ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה וגו' " (**דברים כט, יח-יט**). יתכן ואדם אינו עוסק במוסר, ועדין לא השלים מעלותיו, ומכל מקום, בשעה שיש לו פחד ואימה מיום הדין ושואף לתקן דרכיו, אזי יש לו תקוה שירצה בו הקדוש ברוך הוא. חמור ביותר הם אלו שאינם דואגים וחוששים כלל, וכביכול חושבים ששלום יהיה להם, ועשם, שהקדוש ברוך הוא אינו סולח להם, ומוחה שמם מתחת השמים. ואם כן, העקר, עלינו להשתדל שיהיה לנו לכל הפחות איזה הרגש בפחד יום הדין. וכאשר יחזק את יסודות האמונה, תבוא היראה בקרבו, ויש לו תקוה לזכות בדין, וממילא כאשר

נתבאר, שהחזוק בשמירת שבת מחזק ומשריש אמונה בלבנו, ודאי שזו אחת מן הדרכים הראויות להכנה למשפט.

הכנת ה"אלול" אצל רבי יצחק בלאזר זצוק"ל / עבדות

בספר ''תנועת המוסר'' (ח''ב עמ' 232) מספר על הגאון רבי יצחק בלאזר, על דבריו בדבר הצרך בהכנה בחדש אלול לקראת הימים הנוראים שבהם היו משתקפים גם הנהגותיו בחדש זה. וכה מספר:

בעקר התגלתה עבודתו ביראה בחדש אלול ובימים הנוראים. בימים אלה קבע לו סדר חיים אחר. במשך ימי שבתו בקובנא, היה נוהג מראש חדש אלול עד למחרת יום הכפורים לצאת את ביתו ולהתבודד במקומות מיחדים. מקומות התבודדותו היו: מעון הקיץ שלו בהר פטרובקה שבעיר קובנא, בית המדרש ''הלוית המת'' שבסלבודקה, עלית ביתו של ר' שרגא באלקסוט שעל יד קובנא, ועוד. לפעמים היה מסתגר באחד החדרים שבביתו. במשך ימי ההתבודדות היה פורש מכל עניני העולם, לא היה מדבר דברי חלין, ועוסק רק בעניני תורה ומוסר. תלמידיו והנוהרים אחריו היו באים למקומות התבודדותו בזמנים קבועים, והוא היה מרצה לפניהם שיחות מוסר ודברי התעוררות.

את מנהגו זה לא לדבר דברי חלין בחדש אלול שמר כל ימיו, ולא הפר אותו בשום מקרה שבעולם. אם ארע מקרה של הכרח, היה רושם את דבריו בכתב. פעם בקר אותו הרידב''ז, רבה של סלוצק, בענין תכוף, ורשם לו רבי יצחק בלאזר: ''גדר גדרתי ולא אוכל לשנות, '' ולא דבר אתו. קרה שנולדה לו בת בחדש אלול. רבי יצחק בקר את אשתו היולדת ואמר לה רק את המלים ''מזל טוב''. לאחר זה היה מבקרה יום יום, אבל היה מדבר אתה רק ברמזים.

פעם יצא לו באחד מחדשי אלול לנסע בלוית אשתו לגרמניה לשאל ברופאים. הם ערכו בקור אצל פרופסור ידוע בקשר למחלתו, אבל רבי יצחק שמר על מנהגו ולא הוציא הגה מפיו. הפרופסור חשב אותו לאלם, והביע לפני הרבנית את השתתפותו בצערה, שאשה צעירה ויפה כמותה נפל בגורלה להנשא לבעל זקן ואלם (**רבי יצחק בלאזר כבר היה אז בגיל הזקנה, ואשתו זו היתה השניה, וגלה כבת שלושים**). רבי יצחק חיך ולא השיב כלום.

פעם שהה בחדשי הקיץ בעיר החוף ''ליבוי'' לשם רחיצה בים הבלטי, כפי פקדת הרופאים עליו, ושהה שם עד מחצית חדש אלול. בידעו שבשעת צאתו את המקום לא יוכל להפרד ממכריו, הקדים בראש חדש אלול ונפרד מכל אחד.

בשנותיו האחרונות, בימי שבתו בירושלים, חלה במחלה קשה ונאלץ דוקא בחדש אלול לנסע לעיר וינא לשם נתוח. רבי יצחק חשש שבגלל מחלתו ונתוחו יהיה מכרח לעבר

על מנהגו, ולפני צאתו את העיר כנס שלשה תלמידי חכמים שהתירו לו את נדרו. אולם עלה בידו לעמד על מנהגו, ובמשך הזמן לא הוציא מלה. בהיותו בוינה בקרו אצלו נכבדי העיר ובתוכם רם העדה, ר' ישעיה פירשט, אבל הוא לא פתח את פיו ונהל את שיחותיו בעזרת פתקאות.

בימים אלה היה מתעטף ביראה ובקדשה וחרדת אלקים היתה נופלת עליו. יש שהיו מוצאים אותו כשהוא רועד ממש מאימת הדין. אמרו: מי שלא ראה את רבי יצחק בלאזר בימים הנוראים, לא ראה יראה מימיו. את רב זמנו היה מבלה בלמוד המוסר. תפלתו ב מן זה היתה מזעזעת. הוא היה משתפך בבכיה חרישית, וכל השומע היה נרעד. גם שיחותיו המוסריות באותו חדש היו נלהבות יותר. בימי התבודדותו בסלבודקה היה מטיף את שיחותיו בישיבה, שהיתה מתמלאת בחדשי אלול גם מרבני הסביבה ומתלמידים לשעבר. פעם אחת בשבוע היה מטיף דברי התעוררות, ופעם אחת שיחה עמקה בהלכות תשובה על פי מקורות הראשונים. מלבד זה, היה מרצה בשבתות בין השמשות שיחה כללית שהשתתפו בה גם "בעלי בתים". בשיחה זו היה עומד בעקר על עמק הדין ועל שכר ועונש. כל שיחותיו היו מזעזעות את השומעים ומעוררות לבכי.

תכן שיחותיו היה שונה; בחדש אלול היה מרצה לרב על התרחקות מעברות ועל רבוי בעשית מצות, כי, כידוע, שוקלים בימי הדין את מעשי בני האדם. בעשרת ימי תשובה היה נראה יותר שמח ופניו היו צוהלות, כאלו יש לו בטחון שיעבר את הדין בשלום. וגם אז, כפי שמספרים, יש שהיה קופץ באמצע הלילה ממטתו ומשתפך בלמוד מוסר נלהב. ביום הכפורים היה נרעש מאד וכלו אומר חרדה והתרגשות סוערת. הוא היה מטיף ביום זה הרבה שיחות. בליל יום הכפורים לבד היה דורש ארבע שיחות; אחת אחרי "כל נדרי" ושלש בשעת אמירת "שמע קולנו" פעם אחת לפני הפסוק "שמע קולנו", פעם לפני "השיבנו", ופעם לפני "אל תשליכנו מלפניך". התכן של כל שיחה היה שונה, מתאים לענין שעמדו בו. ובכל פעם היה מסים סקריאת אותו פסוק בהתלהבות עצומה עם כל הקהל. בשעת תפלות מוסף ונעילה היתה השתפכותו הנפשית עוברת כל גבול. למחרת יום הכפורים, לאחר גמר עבודה זו, היה שב לביתו.

ובספר "ובכן צדיקים" (עמ' יח) מביא הגר"ש דבליצקי שליט "א:

במשך חדש אלול היה הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל רגיל להתפלל מנחה ב"בית המוסר" שבקובנא, ובגמרו להתפלל, היו מוצאים בכל פעם על מקום עמדו כנחל דמעות ממש. ומביא שם עוד בשם הגר"י מסקין שספר: "בעת שלמדתי בישיבת סלבודקה, הייתי זוכה לשמע דרשות מהגאונים והצדיקים ר' יצחק בלאזר זצ"ל ור' נפתלי אמסטרדם זצ"ל

מראש חדש אלול עד אחר יום הכפורים, והיו בוכים בדמעות הנגרות ארצה מאין הפוגות בדרשותיהם ובתפלותיהם''.

הגאון ר' יצחק בלאזר זצ''ל היה רגיל לומר: כאשר אנו מתבוננים בעבדה שחז''ל נזקקו להכנה של חדש שלם לקראת יום הדין, יכולים אנו ללמד בקל וחמר איזה ''אלול'' דרוש לנו. ''אלול'' שלנו היה צריך להתחיל לפי זה לכל הפחות מחדש שבט !

דברים אלה יאים להגאון ר' יצחק בלאזר שידע והבין מהו ראש השנה, וגם השכיל להבין את סוד ה''אלול'' אשר באמצעותו אפשר לזכות ליום הדין כראוי. אף על פי שמהותם של הימים האלה הנם הכנה גרידא, מכל מקום, כל יום ויום הנו בעל מעלה לכשעצמו, ואלו לא באנו אלא בשבילו לחוד דינו.

מי שמתיחס בכבד ראש לימי אלול, מעיד על עצמו שיש לו ידיעה והבנה בעצם קדשת היום ''כי הוא נורא ואים''. כי רק ידיעה זו הביאתו לנצל את הימים האלה כהכנה ליום הדין, ובלעדיהם אי אפשר להכנס ליום הדין ולזכות בו. (**לקח טוב**)

עבדות נוספות על גדולים

עוד מספר ב''לקח טוב'':

בליל הסדר השני היה הגאון ר' ישראל מסלנט זצ''ל מעורר על יסוד המאמר במסכת ראש השנה: ''בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון'', והיה אומר, שכעת כבר הגיע הזמן להשמיע קול וזרוז לתשובה. (**המאורות הגדולים עמ' קא**)

בספר ''ובטוב ירושלים'' (**עמ' רצט**) מספר המגיד הירושלמי, הגאון ר' בן ציון ידלר זצ''ל על אביו הגאון הצדיק ר' יצחק ידלר זצ''ל: ''לקראת יום הקדוש, יום הכפורים, היה מונה כמעט מיד אחר חג הפסח בימי הספירה. והיה אומר: אם יזכנו ה' יתברך בחיים, יהיה יום הכפורים ביום זה בעוד מספר שבועות. ובכך עודד אותי ואת כל השומעים להכין את עצמם הכנה בתשובה ליום הכפורים''.

ועוד כתב שם (**בעמ' רצד**): ''כשהגיע חדש אלול, היה שגור בפיו לומר: הנה יום הדין הולך ומתקרב. והיה מונה והולך כל יום ויום. ובפרט בימי הסליחות הבחינו בו כאלו הוא מתכונן למשפט''.

בספר ''מופת הדור'' (**עמ' מח**) מספר אודות הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצ''ל:

''ימי אלול והימים הנוראים היו אצלו ימי עבודה והתחזקות נוראים. כל מי שנמצא בקרבתו בתקופה זו, היה יכול לחוש את גדל עבודתו ויראתו בימים אלו. והיו יכולים לראות בפניו כל ימי אלול, ובפרט בימי הסליחות ועשרת ימי תשובה, את חרדת הדין.

והיה נראה ממש כמי שנצב בפני בית דין של בשר ודם במשפט של חיים ומות, ואולי אף יותר נפחד מכך''.

ראש השנה

חשבון לראש השנה:
(א) המדבר עם המלך יחיל וירעד מאימתו;
(ב) כל שכן הצריך לבקש בקשה ממנו;
(ג) כל שכן אם הוא חוטא והמלך יודע;
(ד) כל שכן אם גנב מאוצרות המלך;
(ה) כל שכן אם הוא ממונה על אוצרות המלך ובעצמו גנב;
(ו) ובן בנו של קל וחמר אם בגד ומסר האוצרות שגנב אל שונא המלך;
(ז) ומה עוד אם מגביר על ידי זה את כח השונא (**כביכול**);
(ח) ומה גם שבראש השנה עצמו בשעת הדין עושה כך - כמה צריך לפחד בשעת מעשה ובשעת הדין ממש.
(**מדרשת הגר''ח מוואלוז'ין זצ''ל מתוך ''מכתב מאליהו'' עמ'** 91)

אימת המשפט

בספר ''לקח טוב'' ממחיש נפלא את אימת המשפט הצריכה להיות באמת, ומאידך את הגחוך הנורא המצוי אצלנו'':
''אמרו לו [תלמידי רבי יוחנן בן זכאי לרבם]: רבנו, ברכנו. אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? אמר להם: ולואי תדעו, כשאדם עובר עברה אומר, שלא יראני אדם. (**ברכות כח**.)
הספור שלפנינו ממחיש את גדל ההבדל בין פחד בני האדם ממשפט בשר ודם, לבין פחדם מדין ראש השנה.
מהלך אדם בחוצות מוסקבה. על כל צעד ושעל הוא מלא חשדנות שמא עוקבים אחריו, שמא יעצרוהו לפתע פתאום על לא עול בכפו. ואם יעצרוהו, יודע הוא היטב מהי מדת סאת היסורים הצפויה לו. ולפתע... נעצרת מכונית לידו, לכאורה מכונית אזרחית, ומתוכה מגיח איש חסון המציג את עצמו כסוכן חשאי של המשטרה. בלי אמר ודברים הוא דוחף את קרבנו אל תוך המכונית. משיצאו לדרך, הפטיר הסוכן במלים קצרות: ''הנך צפוי לעמד לדין בקרום! '', והחל לדהר לעבר תחנת המשטרה.
לשמע הדברים נחרד האיש עד מאד, והחל לשקע בהרהורים נוגים ביותר. הוא הבין היטב את משמעות העמידה לדין במדינה אשר אין בה צדק ומשפט. אדם יכול להיות

חף מפשע, ובכל זאת הוא עלול להענש בענשים חמורים ביותר. בעיני דמיונו חזה האיש את הדברים הגרועים ביותר. יתכן, הרהר, שאני צפוי למאסר ממשך, ואולי גם עם עבודת פרך; שמא יגלוני לסביר, ואולי יגזר עלי אשפוז בבית חולים לחולי רוח. גם ענשים חמורים יותר לא נעדרו ממחשבתו. יהיו הדברים אשר יהיו, מצבי חמור מאד סכם לעצמו. ויגון עמק מהול בחרדה נוראה אפף אותו.

לפתע נעצרה המכונית באחת הסמטאות. הנהג התרומם ממושבו ותפס את מקומו ליד האיש. מה קורה עתה? שאל את עצמו. אך לא נותר זמן למחשבות הנהג פתח פיו ואמר לו: "יודע אני שהנך יהודי, גם אנכי יהודי כמוך. אתה סברת לתמך שהנני מובילך אל בית המשפט של שלטון הרשע בארצנו, אך טעות היא בידך. כאשר אמרתי לך שהנך צפוי לעמד בקרוב לדין, כונתי היתה לדין ראש השנה הממשמש ובא. בכך רציתי לעורר אותך לקראת יום הדין".

אך יצאו הדברים מפי האיש, ואנחת רוחה נפלטה מהאסיר המשחרר. העננה הכבדה של פחד ודאגה פנתה את מקומה לגל של אשר אשר הציף אותו. כדי לבטא את הרגשתו, הוסיף ואמר: "נו, אם זה רק משפט ראש השנה, הרי זה באמת לא כך כך נורא. כל זמן שסברתי שמדבר במשפט בשר ודם יראתי וחרדתי לגורלי, אך עתה שמתברר שמדבר בדין של ראש השנה אין לי מה לדאג, הכל יהיה, בעזרת השם, בסדר".

דברים אלה מבטאים יפה את גדל רחוקנו מההתיחסות האמתית לתקף קדשת היום. קשה לנו לקרב אל החוש שאכן הוא "נורא ואים". מלאכים אמנם בו יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, אך לדידן משפט בשר ודם הוא מוחשי יותר, ולכן גם מרשים ומפחיד יותר.

אולם אם כל זאת נוכל ללמד מכאן מה גדולה היא מדת הגחוך בשלותנו ובאדישותנו מול המשפט של שופט כל הארץ, לעמת הפחד התוקף כל בר נש בעמדו לפני בשר ודם. היש לכך הצדקה כל שהיא? הלא "בראש השנה יכתבון וביום צום כפור יחתמון כמה יעברון וכמה יבראון, מי יחיה ומי ימות... מי ישקט ומי יטרף, מי ישלו ומי יתיסר, מי יעני ומי יעשר, מי ישפל ומי ירום". (לקח טוב)

הטעם לבקשת צרכינו הגשמיים למרות שהקדוש ברוך הוא יודעם גם מבלי שנבקשם

מובא בספר "שפתי חיים" להגאון הצדיק רבי חיים פרידלנדר זצ"ל: הנה יש לבאר, מדוע אנו מתפללים ומבקשים מה' יתברך שיגזר עלינו גזרות טובות, אף על פי שגם כאשר לא נבקש דבר כל מה שהקדוש ברוך הוא עושה לנו הטובות והרעות הוא רק לטובתנו. ואם

כן, למה אנו מבקשים שה' יתברך יעשה את מה שנראה בעינינו טוב? ועוד, אם הצרות הם לטובתנו, מדוע ישנה הקדוש. ברוך הוא את הגזרה בגלל בקשתנו?
אלא, מפני שמטרת התפלה [והבקשה] היא להכיר, שכל הבריאה בכלל, ועצם מציאותנו וכל צרכינו בפרט, הנם ביד ה' יתברך, המחדש ומהוה אותם בכל רגע, וכאשר נרגיש כך, נתבטל כלפיו ונתקרב אליו יתברך, ובשכר ההכרה הזו וכדי לעזרנו להתחזק באמונתנו, ימלא ה' משאלותינו, כאשר מלויין הוא לטובתנו, אלא שרק על ידי התפלה אנו ראויים לקבלם. ובאפן מיחד בימי הדין, כאשר אנו מכירים על ידי התפלה, שה' יתברך הוא מקור הרחמים, אז אנו ראויים שהקדוש ברוך הוא יתנהג אתנו ברחמים ויגזר עלינו גזרות טובות בגשמיות, שיקלו עלינו את עבודת ה' בשנה הנכנסת, אף על פי שלפי מצבנו הרוחני בשעת הדין איננו ראויים לכך, בגדר של נתינת אשראי על חשבון העתיד, לנסיון מחדש שבמשך השנה נשוב אליו ונעשה את רצונו ונעבדהו בלב שלם.

מעקרי בקשות ראש השנה - חיים

אמר רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: נקדה נוספת יוצאת לפי דברינו, שהנה מעקרי עניני ראש השנה הוא, שחיב האדם לבקש חיים מאת ה' יתברך, ואף לבקשה זו חיב הוא לעמל ולהתיגע. ובפשטות, ללא יגיעה בזה, איננו מבקש כלל חיים, כי האדם אזיל בהאי עלמא, וחשיב דדיליה הוא לדורי דור. כי כן הוא טבע האדם, שסבור כי החיים מנחים לו באמתחתו, ובטוח הוא בחייו, וצריך לעמל כדי להגיע להכרה, שחיב הוא בבקשת החיים. ולאיזה חיים חיב הוא לבקש? אמרינן בתפלה: "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים". ובאור הדברים: יכול הוא לזכות בחיים, וחיים אלו אינם עבור ה' יתברך, אלא רק עבור האדם, דהינו, כדי לקבל שכר מצוותיו אשר עשה שבאמת נגזר עליו למיתה, ורק קבל חיים לתשלום מועט עבור מצוותיו, ואין זה החיים הנדרשים, אלא חיב הוא לבקש "למענו אלקים חיים", חיים שהם למען ה' יתברך, שינתנו לו חנם, ולא כתמורת מצוותיו.
אך להנתבאר, יש לבאר באפן אחר את "למענך אלקים חיים", שחיב הוא לבקש חיים, שבהם תהא העבודה למענך, דהינו, חיים לעבדות לה' יתברך. ולא חיים שבהם יעבד כדי לקבל שכר, שחיים אלו אינם רק בשביל עצמו ולא בשביל ה' יתברך. וכדי שיוכל לבקש חיים שכאלה, חיב הוא לעבד את עבודתו עבור זה, למען ה"למענך" להגביר כבוד ה' יתברך, שיצא מעבודתו "ראו בריה שבראתי בעולמי", שיתגבר כבוד ה' על ידי עבודתו, מה שאין כן בשעה שהוא עובד למען קבלת שכר ועובד לשם עצמו, הרי אינו מרבה

כבוד שמים, אלא להפוך, חס ושלום יתכן והוא בכלל המחללים את השם, שהרי מראה שהנאתו ושכרו חשובין לו יותר מכבוד שמים.

כבר הזכרנו במאמרים קודמים, כי הראשית בבקשות ראש השנה חיבת להיות פשוטה לבקש חיים מאת ה' יתברך, וכנאמר "זכרנו לחיים", וחיים אינם רק החיים בעצמם, אלא כל הקשור בחיים מקרי חיים, בריאות ופרנסה, ומניעת עכובים וטרדות, הכל נכלל בתוך בקשת החיים. והחיים צריכים להיות "למענך אלקים חיים", חיים שבו יזכה להיות מכלל העובדים לה' יתברך, חיים שהקדוש ברוך הוא חפץ בם, ולא חיים למען רצונו הפרטי של האדם, שאינם החיים הראויים.

ובקשת החיים חיבת להיות בגדר רחמים ותחנונים, "אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום". ואיתא בחז"ל (**ראה במדרש ריש פ' ואתחנן ובפ' כי תשא**), כשעלה משה למרום, הראהו הקדוש ברוך אוצרות. אמר לו: הללו למי? אמר לו: אלו לעמלי תורה ! הראהו אחרים, הללו לגומלי חסדים, וכן הרבה כיוצא בזה

שכל מצוה ומצוה יש לה זכות נפרדת, ולכן האוצר הוא אחר. אחר כך הראהו אוצר גדול מאד אין קץ לו. אמר לו: זה למי? אמר לו: זה למתנת חנם. וכששאל משה בזכות התורה, לא נתנו לו וכו'. אמר: איני שואל אלא מאוצר הגדול, שנאמר: ואתחנן, ועין שם (**שכנראה מאוצר ה פעל משהו**). זו צריכה להיות גדר בקשת החיים לזכות מאוצר מתנת חנם.

והנה נראה, שאף אותם אשר דואגים לתקנת נפשם וחושבים אודות ראש השנה, מכל מקום, מעקר זה שוכחים הכל, ואין מבקשים מאת ה' יתברך, ורק מתעסקים בדברים אחרים, בדאגת העברות וכדומה. ובאמת סכנתם חמורה מאד כי כאשר אינו מבקש חיים, כנראה שלא יזכה לחיים.

והסבה לאי בקשת החיים, בפשטות יסודה היא, שהאדם סבור כי בטוח הוא בחייו, ואינו סבור שזקוק הוא לחסד ה' יתברך על זה, וכנאמר "אדם אזיל בהאי עלמא וחשיב דיליה הוא לדורי דור". וכתב החובת הלבבות (**בשער התשובה פ"י**), שחיב האדם לציר בנפשו, ואלו היה האדם מזהיר אנשי קריה או אנשי מדינה, ויאמר: בני אדם ! היו נכונים לנסע לעולם הבא ! כי איש אחד יפקד מכם בחדש הזה, ואינני מודיע אותו ! האין מן הדין על כל אחד מהם שיהיה נכון למות מיראה, שמא יהיה הוא האיש ההוא? והיאך לא נהיה כלנו נכונים לו?! ואנחנו רואים כי המות בכל חדש מכלה מספר רב מן החיים. הלא מן הדין עלינו שנירא על נפשותינו בכל חדש, ונחשב על ענינינו וכו'. מחשבה זו לבד חיבת לעקר מן האדם את בטחונו בחייו. ובאמת פשוט הוא לראות, שהרי ימי חיינו שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, והינו שמצב החיים הוא בדרך כלל לחיות זמן זה. ואלו

אנו רואים בעינינו, שיש וחיים מאה שנה, ולעמתם אחרים, ובפרט בזמננו, שמסתלקים לבית עולמם במחצית שנותיהם. ראיה זו חיבת להראות לאדם, שהכל במשפט. ואם כן, חיב הוא לחשש ולירא, שמא אף הוא, חס ושלום, אינו מן הבטוחים בחיים, וביותר בזמננו, שהכל רואים שכל העולם כלו תלוי באויר, וכאלו והכל ממתינים לקץ הבריאה, ודומה שהבריאה אבדה את הסדר, ולכן חיבים לחשש מאד, ולבקש מאתו חיים מגדר מתנת חנם, להיות חלק מכלל ישראל, שעל ידי זה נזכה לחיים.

סבה נוספת לכך שעין האדם מטעה אותו, כי רואה הוא שיש רשעים רבים שעבר עליהם ראש השנה, ומכל מקום יצאו בחיים. וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה בקהלת (**ח, יא-יב**): "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה, על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע, אשר חטא עשה רע מאת ומאריך לו". אך באמת עלינו לדעת, שאין לנו אלא מה שכתוב בתורה ובחז"ל הקדושים, ובחז"ל כתוב ש"ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו", ובראש השנה נכתב האדם או לחיים או למות, רחמנא לצלן. ואף על גב שרואה בעיניו אחרת, מכל מקום, אין לנו מה שכתוב, וזו אמונת כלל ישראל.

כיצד מבקשים אנו בראש השנה: "כתבנו בספר צדיקים" ?

שואל הרב חיים פרידלנדר זצ"ל: לפי האמור, מבינים אנו את משמעות תפלותינו בימי הדין, שה' יתברך יגזר עלינו שנה מברכת בגשמיות. אך עדין קשה, מה שיך לבקש, שה' יתברך יקבע את מצבנו הרוחני כצדיקים, הרי לכאורה זו מציאות, ואם אנו צדיקים באמת, הרי שנכתב בין הצדיקים גם מבלי שנבקש על כך, ואם איננו צדיקים, איך יכולה תפלה להועיל לשנות את מצבנו, שנכתב בין הצדיקים?

ואי אפשר לומר שאנו מבקשים שהקדוש ברוך הוא יותר לנו על העברות שלנו וממילא נחשב לצדיקים, שהרי אמרו חז"ל (**ב"ק נ.**): "כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא, יותרו חייו", מפני שחטא הוא מציאות של טמאה שאינו יכול להתבטל, אלא רק על ידי ענש או תשובה (**עיין נפש החיים, ש"א פי"ב, ש"ב פ"ח**), והאומר שהקדוש ברוך הוא יותר לו על מציאות שיצר, אינו מבין את מהות החיים, שכל מטרתם היא שהאדם יצר בנפשו מציאות רוחנית של מצוות ומעשים טובים, וימנע מליצר מציאות של טמאה, והוא חושב שאין קשר בין מעשיו למציאותו והויתו הרוחנית, שהרי סבור שאפשר למחק חטאים סתם כך, אם כן, הוא מותר על מהות חייו ומטרתם.

תפילה על יראת שמים, כיצד ?

עוד יש לשאל, איך אנו מתפללים "ובכן תן במתנה פחדך על כל מעשיך", כלומר, תן אתה בלבנו יראת שמים, והרי אמרו חז"ל: "הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים" (**ברכות**

לג.) ? אם כן, עלינו לעמל בעצמנו, להכניס בלבנו יראת שמים, ולא לבקש מה' יתברך שיתן יראתו בלבנו.
אפשר לומר, שאף במה שנוגע לעבודת ה' ויראת שמים, תפקידו של האדם הוא רק לפתח פתח כחדו של מחט, והקדוש ברוך הוא יעזרהו וישלים לו את מדרגתו הרוחנית כפתחו של אולם. אם כן, עצם הדבר שאנו בוחרים לבקש מה' יתברך שיתן בלבנו אהבתו ויראתו ואת הרצון לעשות כרצונו, זהו הפתח הקטן
כחדו של מחט שאנו פותחים, ואז הקדוש ברוך הוא ימלא את בקשותינו הרוחניות כפתחו של אולם.

תפלה שאיפה המשנה את המהות

עוד מובא ב"שפתי חיים" להגאון הרב חיים פרידלנדר זצ"ל: תפלה אמתית היא הגלוי והבטוי לשאיפות הפנימיות העמקות של נפש האדם, המשוות את מהותה הרוחנית. זוהי הגדרה עמקה של מהות התפלה. ועתה נרחיב ונבאר את הדברים:
"ומה היא הנפש, זו תפלה, כמו שנאמר (**שמואל א' א, טו**): "ואשפך את נפשי לפני ה'" (**רש"י ברכות ה: ד"ה טורף**), דהינו, מהות הנפש היא תפלה" (**עיין מכתב מאליהו ג, עמ' 68**).
והראיה לכך היא מהפסוק שאמרה חנה, מכך שתארה את תפלתה בבטוי "ואשפך את נפשי" [ולא אמרה "ואתפלל לפני ה' "], ראיה שתפלה אמתית היא בטוי למהות הנפש, כי תכן התפלה מגלה את מדרגת הנפש של המתפלל ["ואשפך" הוא משל להתגלות פנימיות הנפש בחוץ, כמו שהשופך מים מן הכלי, מוציאם מפנים הכלי החוצה].

הנפש מקור הרצונות והשאיפות

כדי להבין היטב את הקשר שבין הנפש לתפלה, עלינו להסביר מהי הנפש?
הנפש היא מקור הרצונות והשאיפות, כפי שאמר אברהם לבני חת (**בראשית כג, ח**): "אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני", ובאר רש"י "נפשכם" רצונכם. הנפש הטובה רצונה רק בטוב, והנפש הרעה חפצה לעשות רע, [והבינונים, שבנפשם מערב הטוב והרע, לכן רצונם מתחלף, פעם ישתוקקו לעשות טוב, ולפעמים ירצו ברע]. לכן אמר הכתוב (**ויקרא ד, ב**): "נפש כי תחטא בשגגה", כי הנפש הרצון היא המביאה לחטא, ואף על פי שלא חטא במזיד, אבל גם אנוס אינו, כי כל שוגג נובע מרצון לא טוב, והוא רצון לפריקת על במדה מסימת, כי הוא חסר רצון לשים לב לפני כל מעשה שעושה האם הוא מתר או אסור. אלו היה לו רצון חזק שלא להכשל, היה נזהר ושם לב שלא לחטא כלל. וכן באר הרד"ק (**ספר השרשים, שורש נפש**): "נפש כי תמעל" (**ויקרא ה, טו**), "ונפש

כי תחטא'' (**שם ה, א**), לפי שהיא הנפש בעלת הרצון והתאוה, תלה החטא והמעל בה... וכן אמר ''אל תתנני בנפש צרי'' (**תהלים כז, יב**), כלומר, ברצונם ובתאותם.

תפלה בטוי לשאיפה לנפש

נמצא, שמהות הנפש היא הרצון והשאיפה, ומה שאדם שואף, אותו הוא מבקש. אם כן, בקשה כנה ואמתית נובעת מהשאיפה, ומגלה אותה. כאשר אדם מכיר שה' יתברך הוא היחיד היכול למלא את בקשותיו שאיפותיו, אז הוא פונה אליו בתפלה, בין אם שאיפותיו הן בעניני העולם הזה, והן אם הוא שואף לרוחניות בת פלה.
לסכום: המתפלל, מבקש מה' יתברך שימלא את שאיפותיו, שהן המהות והמציאות של נפשו. אם כן, ''הנפש זו תפלה'', כי התפלה מבטאת את מהות נפש המתפלל.

מהות החיים - השאיפה

זאת ועוד, השאיפה והרצון הם מהות החיים ובטוים, כי כל עוד יש לאדם שאיפות, הרי הוא חי ברוחניות ובגשמיות, דהינו, כאשר יש לאדם שאיפות רוחניות להתעלות בתורה, במצוות ובמדות, והוא משתדל ועמל בכך, הוא הנקרא חי חיי הרוח, אבל מי שחדל מלשאף, ואם כן, בודאי אינו עולה במדרגתו הרוחנית, אזי במובן הרוחני הנו מת. וכן הוא הדבר גם בגשמיות כל זמן שיש לאדם את הרצון לחיות, הרצון הזה בעצמו מחיה אותו במדה מרבה כזו, עד שאפלו חולים מסכנים, שרצון החיים שלהם חזק, הסכוי להחלמתם גבוה הרבה יותר מחולים אחרים באותו מצב שאבדו את רצון החיים והתיאשו ממצבם.

השאיפה והתפלה הן חלקנו בהשגת יראת שמים

על פי האמור מתרצת השאלה: איך אנו מבקשים מה' יתברך יראת שמים, הרי הדבר תלוי בבחירתנו? כי אדרבה, הרי התפלה הכנה היא תוצאה ובטוי של השאיפה האמתית המגלה והמביעה את מהות הנפש, אם כן, התפלה על יראת שמים היא הוכחה על שאיפה ורצון להיות ירא שמים מתוך ההרגשה שזה מה שחסר לנו ומתוך ההכרה שאין ביכלתנו להשיגה בשלמותה, והשאיפה הזו נובעת ממהות הנפש, והיא גם קובעת בנפשנו מהות של יראת שמים, והיא כל חלקנו ובחירתנו להיות ירא שמים. ובכך שאנו שואפים ליראת שמים, עשינו את המטל עלינו, ואז מוסיף ומשלים לנו ה' יתברך יראה על יראתנו. נמצא, שהשאיפה התפלה היא היא הבחירה שלנו, ולכך אנו מבקשים ''ובכן תן במתנה פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך''.

פרוש בקשת "זכרנו לחיים"

עתה נבאר את תפלת "זכרנו לחיים", שבה אנו מבקשים, שה' יתברך יקבע את מהותנו ומדרגתנו כצדיקים (**כדברי רמח"ל שהבאנו בהתחלה**), ושאלנו: הרי זו מציאות רוחנית קימת, וכי שיך לבקש שה' יתברך ישנה את המציאות?

אלא, עצם השאיפה והבקשה לחיים רוחניים מלאים והרצון האמתי הבא ממעמקי הלב להיות בין הצדיקים, הם הסבה שה' יתברך יקבע את מהותנו הרוחנית כצדיקים. וזוהי הכונה ל"וכתבנו בספר החיים", כי "כתיבה בספר", היא קביעת מציאותנו והויתנו בין החיים באמת, שהם הצדיקים, אך בודאי יש מדרגות רבות בצדיקים הנכתבים בספר החיים. ככל שנגדיל את שאיפתנו להקבע במדרגת חיים עליונים יותר, ובהתאם לכך נתפלל יותר מעמק הלב לסיעתא דשמיא על כך באותה מדה תגדל מדרגתנו בין הצדיקים.

פרוש "מלך חפץ בחיים"

בדרך זו יש לפרש את כל האמור בבקשת "זכרנו לחיים", כי אנו מבקשים מה' יתברך "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", תזכר אותנו לחיים אמתיים כאלו שאתה מלכנו במבט צרכי המלכות חפץ בהם. דהינו, כאשר אנו נחיה את חיינו בתורה ומצוות כפי רצונך, מתוך הרגשת קבלת על מלכות שמים באמת, כעבדי המלך המוכנים תמיד לעשות רצונו, והחפצים ועושים הכל כדי להרבות את כבודו, כי זהו תפקידם ומהותם של נשמות ישראל.

[כמו שאמרו חז"ל (**והר צו, כט**): "כל הנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד". "כסא הכסוד" משמעותו, הכסא שנושא את הכבוד, הוא נבנה מכל המעשים הטובים שאנו עושים אותם בגלל שהם רצונו יתברך, ובכך אנו מכבדים את ה' יתברך, כי עשית רצונו הוא כבודו. "כל נשמה גזורה", הינו היא חלק "מכסא הכבוד", כי התכן של כל נשמה הוא עשית כבוד שמים, ולכל נשמה תפקיד וחלק המיחד לה בזה. ובחיים כאלו חפץ המלך ה'.]

כאשר אנו שואפים לחיים שכאלה, בכך אנו ראויים וכדאיים להזכר לטובה לפני ה' יתברך, ולהכתב בספר החיים להקבע בין הצדיקים. ועל חיים שכאלו, שה' יתברך כמלך חפץ בהם, אנו מבקשים "זכרנו לחיים".

פרוש "למענך אלקים חיים"

אנו מבקשים שתזכרנו ותעזרנו לחיות חיים אמתיים, ותקבע את מהותנו כצדיקים, כי שאיפתנו היא, שחיינו יהיו "למענו" מקדשים לך, שבכל מציאותנו ומעשינו נראה

שאנחנו עבדיך, ועל ידינו מתגדל כבודך בעולם. מי שכל חייו הם למען המלך, אם כן, יש למלך צרך בו, ובגלל הצרך הזה, נותן לך המלך, ה' יתברך, זכות וסיוע לחיים רוחניים מלאים, ולפעמים גם חיים גשמיים מברכים ככלי עזר על חשבון המלך ולא על חשבון זכיותיו, כחיל המשרת בצבא המקבל את כל צרכיו מהמלך ואינו צריך לשלם עבורם.
(**ע"כ מספר "שפתי חיים"**)

התקוה היחידה

באחד הכפרים חי יהודי שהחזיק בחכירה בית מזיגה. בהתקרב סוף השנה היה היהודי מדאג מאד; עסודתו במשך השנה החולפת לא הביאה לו רוחים, חוב גדול נשאר חיב לפריץ הכפר שממנו חכר את בית המזיגה חוב שזמן פרעונו הוא עתה, בהסתים השנה. ואכן, אשר יגר האיש בא שליחי הפריץ הגיעו כשבפיהם טענות קשות. "מדוע לא באת לשלם את חובך?! " התנפל עליו שלוחו של הפריץ. "כיצד הנך מעיז להמשיך לשבת בבית המזיגה, בשעה שחובך הולך וגדל?! דע לך, שהפריץ לא יותר, הפעם הוא ישליו אותך לבית הסהר! "

לא היתה בררה אחרת. האיש יצא מביתו, ובברכים כושלות, כשכלו רועד מפחד, עלה לבית הפריץ. כאשר עמד בפני הפריץ, הטיח הלה כנגדו: "מדוע אינך משלם?" והוסיף בקול מאים: "תענש על כך! חוב הוא חוב ! "

לשמע הדברים פרץ היהודי בבכי מר, כל גוו רטט בבכיו. "אין לי מהיכן לשלם, " אמר בקשי. "השנה, " כך הוסיף, "לא ראיתי ברכה בעמלי. " פניו של הפריץ נתרככו קמעא. הוא היטיב להכיר את המוזג, הוא ידע כי איש ישר הוא וחפץ לשלם לו אלו רק היתה לו אפשרות לכך. לפיכך אמר לו הפריץ: "אולי אמתין לך עוד ימים אחדים, בימים אלה תצא אל שכניך שבכפר, תבקש מהם שיעזרו לך. "

כשסים הפריץ את דבריו, ראה שפני האיש נפלו. האור בעיניו כבה, ואכזבה גדולה נבטה מהם. שוב פרץ בבכי קולני ואמר במר לבו: "מה תועלת לי בהסכמתך לחכות כמה ימים? לבקש משכני . הרעים? אני מכיר אותם מי מהם ישמע לבקשתי? כפריים פשוטים הם, וגם אם ימצא מי מהם שירצה לעזר במה יוכל?"

רגעים אחדים התמוגג כך בבכיו. לפתע נצנץ רעיון נועז במחו. התלבט, האם ינסה? היצליח חפצו? בלית בררה נפל לרגלי הפריץ וזעק בתחנונים: "רק אתה יכול לעזר לי להחלץ ממצבי הביש. אם אתה תרחם עלי ותחדש לי את חוזה העבודה, אוכל להשיב את חובי אט-אט. "

דבריו הכנים ורצונו האמתי לעשות לשנוי המצב הרשימו את הפריץ. הוא נענע בראשו לאות הסכמה ואמר בחיוך: "אני מוכן לנסות שוב. אעזר לך, אבל זכר את התנאי מהיום אתה מחפש דרך להשתפר, מהיום אתה משתדל יותר. "

אומר המגיד מדובנא: גם אנו בעלי חוב, וספורו של המוזג הוא לנו משל. בראש השנה מגיע יום תשלום חובנו, אך מה דלים אנו, מה יעלה בגורלנו? מי יעמד בענש? עומד דיננו ותלוי בין ראש השנה ליום הכפורים. בימים של טהרה וקרבת השכינה אלינו, ברגע של הבנה שאין בררה אחרת, בוקעת תפלה כנה מעמק הלב: רק אתה, אבינו שבשמים, יכול לעזרנו ! תן לנו כלים וכחות חדשים. מעתה, עם רצון אמתי לעמד בהחלטתנו, נכפר אט אט על חובנו הגדול ויגזר דיננו לטובה !

תפלה אמתית שכזאת, מבטח לנו שאינה חוזרת ריקם. מי שרוצה באמת יצליח. מי שרוצה להשתנות יעזרו לו משמים. (**לקח טוב**)

בקשת חיים מצד הקדשה ולא מצד הסטרא אחרא

"צפה הקדוש ברוך הוא שסוף זה [בן סורר ומורה] עתיד לגמר נכסי אביו ואמו ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות, [ויותר מזה] והורג נפשות, [ועוד יותר מזה] וסופו לשכח את תלמודו, ואמרה תורה, מוטב שימות כאי ואל ימות חיב". (**ירושלמי, סנהדרין פ"ח ה"ז**)

בספר "לקח טוב" מובא באורם של דברים: אומר הגאון ר' אליהו דסלר זצ"ל בספרו "מכתב מאליהו" (**ח"א עמ' 105**), כי כל זמן שעדין הוא דבוק בתלמוד תורה יש תקוה שישוב, אבל אם אבד תלמודו אבד הכל.

ורבנו יונה ז"ל בפרושו לאבות (**פ"ג מ"י**) כותב: "שינה של שחרית וכו' מוציאין את האדם מן העולם. כי על מה נברא האדם? אך ורק לעסק בתורה, והיא ארך ימים ושנות חיים, ואם לוקח הוא דברים כאלה (**לישון קצת אחר סעודת הבקר, או להשתעשע קצת עם ילדיו וכדומה**) למה לו חיים? (**מה תועלת בחייו?**) וראוי לטרדו מן העולם (**מן השמים ימיתוהו. ימות זכאי ואל ימות חיב**), כי הבל הוא והבל ימיו (**אין שום ממש, לא בו ולא בחייו**), ואחר שחיה כמה שנים ונתעסק בעסקו ולא הועיל הואיל ובטל מן התורה, על מה יוסיפו לו ימים? משל למלך שנתן מאה כסף לעבדו והשליכם לים וחזר ובקש וכו', ראוי שלא לתן לו יותר" וכו'. וצריך עיון, אם כל כך חיוני הוא ענין תלמוד תורה, באמת איך אפשר שיחיו הבטלים מתלמודם?

האמת היא, שבני אדם אלה חיים בזכות השטן, המה כלי השטן אשר בעזרתם יסית את האחרים לבטלם מדברי תורה, באמרו: ראה פלוני בטל מתלמודו וחי. או להפך: ראה את המסכן הזה שמת מרעב רק משום שלא רצה למכר את עצמו לעבודה זרה.

בפרשת "כי תבא" נאמר: "והיה אם שמוע וגו', ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ". ופרש הריקנטי, דהינו בסוד "ירכיבהו על במתי ארץ". ומסיק (**שם דף מ"ב ע"ג**): "בזמן שאין עושין רצונו של מקום, אין ההשפעה מצויה בשכינה אלא בכחוח הטמאה... כשמדת הדין מתגברת על מדת החסד... הוא סבת החטאים ".

לפיכך "אם שמוע וגו', ונתנך עליון", וכן "ירכיבהו על במתי ארץ", שהוא קדוש השם המובן לכל, כי ההשפעה באה דרך הקדשה. מה שאין כן כאשר מתגברת מדת הדין, ההשפעה באה מהסטרא אחרא כדי לאפשר את המשך החטאים וההפקרות. מטרת ההשפעה של הסטרא אחרא כפולה: למען הבחירה, וכדי שמדת הדין תגבה את שלה לבסוף. ואמנם יתקדש שם שמים בסופו של דבר איך שלא יהיה, אלא ששאיפתנו צריכה להיות, שקדוש שם שמים יהיה על ידי עשותנו הטוב ונקבל שכרנו, ולא על ידי שנעשה רע ונקבל ענש.

נמצא, שחיי הרשע והנאותיו בעולם הזה הם בבחינת משמשים לעבודה זרה, בכך שהרשע הופך להיות מצג בחלון הראוה של הסטרא אחרא. על כן, מן הראוי להתפלל שלא להנות מהעולם הזה אם אין כלו בבחינת כלי לקדוש השם. וזהו מה שמנע רבנו הקדוש את עצמו מלהנות בעולם הזה, עד כי במותו הגביה את עשר אצבעותיו ואמר, שלא נהנה מהעולם הזה אפלו באצבע קטנה שלו (**ראה כתובות קד.**). וזהו מה שאמרו בתנא דבי אליהו, שיתפלל שלא תכנס אכילה ושתיה לתוך מעיו. כי כך היא האמת הגמורה שכל שאינו בבחינת כלי לקדוש השם, הרי הוא שיך לסטרא אחרא, וזהו חלול השם ממש!

זהו פשרה של בקשתנו בימים הנוראים: "וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים". שכן היה מקום לשאל מה פרוש "למענך", הרי לה' יתברך לא חסר מאומה?

ולאור דברינו מובן היטב: "למענך", הינו למען גלוי כבודך. איננו מעניינים בחיים שינתנו לנו בבחינת צבאותיו של השטן, רוצים אנו בחיים שכל תכנם גלוי כבודו יתברך! וזהו "למענך אלקים חיים".

הגאון ר' אליהו דסלר מרחיב במקום אחר בספרו (**מכתב מאליהו ח"א עמ' 18**) בבאור ענין החיים המענקים לאדם מכחו של השטן, רחמנא לצלן, ואלו דבריו:

לעתים רואים אנו רשע אשר נתן לו טוב העולם הזה בשפע. עלינו לדעת, שגם אם לכאורה נראה שהוא זוכה לשפע זה מכחה של מדת הרחמים, האמת היא שאין זה נכון כלל מקור הטוב הנתן לו הוא רע וטמא, כפי שיתבאר להלן.

ה' יתברך ברא בעולמו יצר טוב ויצר רע, ונתן לשניהם אפשרות להשתדל להשפיע על לב בני האדם. היצר הטוב חפץ להשפיע שיבחר האדם באמת, ויצר הרע שיבחר בשקר. הם מתמודדים ביניהם על לבו של האדם, כדרכם של סוחרים המתחרים בשכנוע לב הקונים למען יקנו את מרכלתם. אחת הדרכים המקבלות לפרסום ולפתוי קונים היא, הצבת הסחורה בחלונות ראוה גדולים ומוארים, בכך נתנת ללקוחות אפשרות להתרשם מהסחורה.

גם היצרים משתמשים באמצעי זה שניהם מבקשים להציג בפני "לקוחותיהם" כמה ענש ואשר ישיגו אם ילכו בדרכם. היצר הטוב מראה לאדם את גדל אשרו של מי שהולך בדרך האמת והצדק, ומצביע על הגדולים והקדושים והחכמים ועל ארח חייהם, עד כמה גדול אשר נפשם בעולם הזה וקל וחמר בעולם הבא. היצר הרע נזקק עוד יותר ליפות ולקשט את סחורתו, שכן אין באמתחתו "סחורה" הנוסכת באדם אשר אמתי הן שקר בפיו, ואין סחורתו שוה מאומה, וכל אשר יפל ברשתו ינחל רעה, על כן הוא מכרח שיהיו לו כמה בני אדם לדגמא, כדי להציבם ב"חלון הראוה" שלו, ואז יוכל לפנות אל בני האדם ולומר להם: הלא תראו את פלוני, את עשרו ואשרו בעולם הזה אף על פי שחטא ! לכו, אפוא, בדרכו דרך החוטא, וזכו אף אתם בעשר וכבוד ובכל עניני העולם הזה !

אלמלי היתה ליצר הרע אפשרות להצביע על חוטאים שיש להם כל טוב, לא היה אף אחד נשמע לו. לפיכך, כדי שתהיה הבחירה לשני הצדדים, נתן הקדוש ברוך הוא ליצר הרע את הכח לקבץ לו חיל של עושי רצונו. לאלה נקצב מן השמים טוב העולם הזה, כדי להגביר את כחו, למען יוכל להכשיל בני אדם על ידיהם. האנשים הללו הם משרתי היצר הרע, והקדוש ברוך הוא נתן לשטן רשות לשלם למשרתיו בחיי העולם הזה, כי רק על ידי משכרתם זו יוכל, כאמור, לפתות אחרים.

אכן, אוי לאנשים ההם ואוי לנפשם, כי גיסו לשרת בחיל השטן, ובכל מציאותם וישותם דבוקים הם בטמאה. בבא העת, כאשר יתבטל יצר הרע מן העולם וכל הרשעה כלה כעשן תכלה, או. אז גם מציאות רשע זה תתבטל לחלוטין, כמו שאמר דוד המלך ע"ה על הרשע, שלא די שיסבל לעתיד לבא, אלא הוא יבטל לגמרי "והתבוננת על מקומו ואיננו" (**תהלים לז**), פרוש: מקום מציאותו. כי מקום מציאותו היה עסקו לסיע ליצר הרע, וכשיתבטל היצר, הרי כל עקר מקום מציאותו בטל ומבטל לחלוט ין.

מדרגה זו מצויה הרבה בין בני האדם, והמבין יבחין תמיד ויבין. בזה יתבאר מאמרם ז"ל: "לא אברי עלמא אלא אי לצדיקים גמורים, אי לרשעים גמורים" (**ברכות סא.**). ללא דברינו דלעיל אין למאמר ה הבנה. ובאמת אין כונתו לומר, שתכלית בריאת העולם היתה גם בשביל הרשעים הגמורים, אלא על העולם הזה הוא מדבר. ומלמדנו, שאת העולם הזה אפשר להשיג בשתי דרכים: או בדרך הקדושה, והיא דרכם של הצדיקים הגמורים, או בדרך הטמאה, והיא דרך הרשעים הגמורים.

ולאור דברינו אלה, מקבלת בקשת "זכרנו לחיים" וכו' משנה תקף, והמשכיל יבין עד כמה עלינו להתחנן ולבקש "למענך אלקים חיים".

מדרגתנו נקבעת בראש השנה לפי רמת שאיפתנו

עוד מהרב "שפתי חיים": עלינו לדעת, שלפי רמת שאיפותינו ומדרגתנו הרוחנית בראש השנה קובע ה' יתברך את הדרוג הרוחני שלנו בספר החיים של הצדיקים. ככל שתגדל מדרגתנו בין הצדיקים, תהיה נקדת ההתחלה של מצבנו הרוחני בכל ימות השנה גבוהה יותר, ובהתאם לכך גם הסיעתא דשמיא שנקבל תהיה גדולה יותר.

לכן, מלבד החזוקים, שכאמור עלינו לעשות במעשינו כדי להגביר את השאיפות כהכנה לראש השנה, עלינו גם לברר י לעצמנו לפני ראש השנה ובראש השנה מה הם החיים האמתיים? כלומר, הערכים הרוחניים האמתיים, ולעשות חשבון נפשנו, האם אנו באמת רוצים בהם ומבקשים אותם, ולחזק את השאיפה אליהם, ולא לפסח על שני הסעפים, חס ושלום, אלא לחפץ רק לעשות את רצון ה' במדה נשאה כ ו, שבאמת ו תהיה מהות נפשנו ומהות חיינו.

כפי שנשקיע את עצמנו בתורה, תפלה ועבודת ה' באמת, תבוא לידי בטוי גדל שאיפתנו לעשות רצון ה', וזה עצמו ישפיע עלינו להגדיל ולהעמיק את השאיפה, ועל ידי זה נזכה להכתב ולהחשב בספרן של צדיקים ספר החיים.

בראש השנה קובע האדם את המדרגה הרוחנית לכל השנה

בראש השנה קימת הבחירה השרשית, שהיא הקובעת את המדרגה הרוחנית של האדם במשך כל ימי השנה באיזה מצב יתיצב. רוחניות האדם תלויה לאור המדרגה הרוחנית שקבע לו האדם בראש השנה. ודאי גם אחר כך, במשך השנה, ישנן עליות וירידות, אך כלם הם במסגרת אותה המדרגה שהתיצב בה בראש השנה.

נמצא אם כן אפוא, שבראש השנה יש את האפשרות ביד האדם לשנות את מדרגתו הרוחנית, ולאור זאת לקבע אותה גם למשך כל השנה. כשהאדם זוכה לרומם את עצמו ברוחניות בראש השנה "לגדלות דמוחין", הרי מכח סגלת השפעת היום זוכה, שגדלות

זו לא רק רוממה אותו לאותו היום בלבד, אלא היא גם נקבעה כמדרגתו הרוחנית למשך כל השנה!

ליתר באור נביא דברי הרב "שפתי חיים": מורי ורבי זצ"ל ב"מכתב מאליהו" (ח"ב עמ' 67) מבאר דיש שתי בחינות בבחירה: בחירה פרטית ובחירה כללית. הבחירה הפרטית היא בכל יום ויום, ובכל רגע ורגע, בה עומד האדם בנסיון מראשית היום, באמירת "מודה אני", עד לסוף היום, בקריאת שמע על המטה. אולם יש בחירה באפן אחר לגמרי, שמשנה את דרגתו מן הקצה אל הקצה, והיא הבחירה הכללית. למשל: עומד אדם לפני החלטה גורלית, אם לילך לישיבה ללמד, או לפנות לחיי עולם הזה. זו בחירה שמשנה את האדם לגמרי, שבה תלוי כל עתידו ועתיד הדורות הבאים אחריו. בבחירה גורלית זו, ודאי ישקל האדם בכבד ראש, ויתיעץ עם גדולים לפני החלטתו. אמנם, לאחר שכבר בחר ללמד בישיבה, וכבר לומד שם, וגם שם יהיו לו נסיונות בכל שעה, אם ללמד או להתבטל וכדומה, אך אלו הן רק תנודות בתוך אותה מדרגה, ואף אם יכשל נסיון זה לא תהי נפילתו שנוי למדרגה אחרת שהרי נמצא הוא במקום תורה, והצבור יחזק אותו ויש לו ממי ללמד. מה שאין כן אם בחר לפנות למסחר במקום הלמוד בישיבה הרי נמצא הוא במצב שונה לחלוטין, אזי בראש השנה לפי שאיפתו הכנה של האדם נקבע לו מצבו הכללי, למשל, להיות בישיבה וכדומה, ובמסגרת זו בלבד תהיה התמודדותו בנסיונות פרטיים באותה מסגרת.

על ידי שתמליכוני עליכם - קובע האדם את מדרגתו הרוחנית

לפי איזה אמת מדה נקבעת מדרגתנו הרוחנית ביום זה להכתב בספר החיים? לאור תכלית הבריאה גלוי כבוד יתברך, "ה' ימלך לעלם ועד", עד כמה שאנו מחזקים בלבנו את השאיפה לראות בגלוי השלם של כבוד מלכות שמים בבריאה. ולכן כל עסקנו ביום זה הם בענינים שרשיים המלכת הקדוש ברוך הוא, תפלה לגלוי מלכותו יתברך על כל העולם. כמעט שאין אנו מבקשים על חיי עולם הזה, ועקר הבקשות ביום זה הם לגלוי יחודו יתברך בבריאה, והטעם: כדי לחזק בנו את שאיפת תכלית חיינו, לרומם אותנו ביום זה ב"גדלות דמוחין" על הענין של גלוי כבוד שמים. וכאמור, מדרגה זו תקבע להכתב בספר החיים כמדרגה לכל ימי השנה. מאותו הטעם גם אין מתודים בראש השנה, כדי שלא להנמיך את שאיפתנו לעליה.

אם כן, עבודת היום של ראש השנה "תמליכוני עליכם", היא עבודה לרומם את האדם במדרגתו הרוחנית כדי לזכות להקבע בספר החיים, וכשאדם זוכה לקבע את מדרגתו

הרוחנית ביום זה, הרי כבר עכשו בעולם הזה זוכה לחיים רוחניים של עולם הבא, לעמת הרשעים הנקראים מתים בעולם הזה.

לאור את נקבל מבט חדש בדברי הרמח"ל (דרך ה' ד: ח, ד): "כי הנה ביום זה, הקדוש ברוך הוא דן את כל העולם כלו, ומחדש המציאות, בבחינת הסבוב החדש". תפקיד האדם בבריאה הוא, כאמור, להביא על ידי מעשיו את תכלית הבריאה גלוי כבודו יתברך, ועל ידי קביעת המדרגה הרוחנית בראש השנה, כל אחד לפי גדל מדרגתו ביום זה, כך נקבע גם חלקו של כל אחד בבריאה, איך יצא על ידו לפעל במשך כל השנה גלוי כבודו יתברך בבריאה. אם כן, ביום ראש השנה הוא חדוש המציאות של כל תכלית הבריאה, איך יצא על ידו סך הכל של כל הבריאה, גלוי יחודו יתברך, שהיא התכלית הרוחנית עולם הבא.

סכום

לסכום: הדין על עניני עולם הזה הוא לכלם שוה: הכתיבה בראש השנה, והחתימה ביום הכפורים. הדין על עניני עולם הבא - קביעת המדרגה הרוחנית של האדם בעולם הזה שהוא דין עולם הבא, נקבע לצדיקים ולרשעים בראש השנה. והבינוניים, מצבם אינו ברור, ואינו נקבע בראש השנה, אלא תלויים יעומדים, ועל ידי תשובה בעשרת ימי תשובה, יכולים הם להקבע לחיים. ואם אינם שבים, חם ושלום, נקבע מהותם למיתה רוחנית.

וכאמור, בראש השנה לא רק נקבעים המקרים של עולם הזה של שנה הבאה, אלא גם את מדרגתנו הרוחנית בעבודת ה' למשך כל השנה! כמה חלק יהיה לו בהוצאה לפעל של גלוי כבוד שמים. אם כן, מה נורא הוא דין ראש השנה, שבו נקבעה המדרגה למשך כל השנה, איך תראה הבחירה שלו בעבודת ה'. אמנם מאידך, צריך לדעת את סגלת יום ראש השנה ואת גדל השפעתה למשך כל ימות השנה. כפי שאדם זוכה לרומם את עצמו ביום זה לגדלות רוחנית גבוהה, כך מכח השפעת זמן ראש השנה זוכה בזה להשפעה למשך כל ימי השנה, שמדרגתו הרוחנית של ראש השנה היא נקבעת כמדרגה במשך כל השנה.

"מאן דדמיך בריש שתא, דמיך מזליה כליה שתא" (**ירושלמי**), כשאדם ישן ביום זה, הרי הוא מכניס חולשה ורפיון במדרגתו הרוחנית, אם כן, "דמיך מזליה כליה שתא", הרי בכך גם הכניס רפיון במזלו הרוחני של כל ימות השנה.

כל שנה שהיא רשה בתחלתה - מתעשרת בסופה

מכתב זה שלח הרב הצדיק חיים פרידלנדר זצ"ל ממטת חליו לתלמידיו.

בס"ד, ניו יורק, כג אלול תשמ"ה

לכבוד אחי ורעי, תלמידי הישיבה הקדושה לארך ימים טובים !
השנה אני צריך לשלח לכם מרחוק את ברכותי לשנה החדשה. מאידך גיסא המרחק הגשמי מגדיל את הכסופין הרוחניים, ואם כן, מקרב את הלבבות קרבה רוחנית יתרה. לכן הברכות נאמרות בכל הלב. הנני מברך את כל הישיבה, רבניהון ותלמידהון בשנה טובה ומברכה. יכתבכם ויחתמכם ה' יתברך בימי הדין בספרן של צדיקים, לחיים טובים ולשלום ולבריאות, להצלחה בלמוד התורה הקדושה ועבודת ה' יתברך, ובכל דרכיכם. תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה. שנת הרמת קרן התורה וכבוד שמים. שנה שבה נזכה לתשובה שלמה, ולביאת גואל צדק.
נאמר במסכת ראש השנה (**טז**): ''ואמר ר' יצחק, כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה, שנאמר 'מראשית השנה' מרשית כתיב, ועד אחרית סופה, שיש לה אחרית''. ורש''י שם: ''שרשה בתחלתה שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה, לדבר תחנונים ותפלה, כענין שנאמר: ''תחנונים ידבר רש'' (**משלי יח, כג**).
ר' יצחק נותן לנו עצה על פי הפסוק לזכות בגזר דין של שפע ברכה לעשות את עצמו כרש לדבר תחנונים ותפלה. מהו הגדר של ''עושין עצמן רשין'', ואיך אדם ''עושה'' את עצמו כרש? ודאי אין הכונה היא שעושה את עצמו ''כאלו'', אלא שר' יצחק נותן לנו דרך בעבודת ראש השנה.
באור הדבר שהאדם יבין ויבהיר לעצמו בראש השנה, שכל צרכיו בשנה החדשה, מדי יום ביומו, נגזרים עליו ביום זה. כלומר כרגע אין לו כלום, וצריך לקבל את הכל מחדש. ואם תאמר יהודי זה, יש לו, ברוך ה', פרנסה קבועה, ויש לו גם הון, ששם במקום בטוח, יש לו כשרונות וקשרים טובים וידידים טובים, יש לו משפחה ובית וכו', איך יוכל יהודי זה לעמד בראש השנה כרש שאין לו כלום, כעני בפתח?
אלא, על האדם לדעת, שכל מה שיש לו הוא רק ברצון הבורא יתברך. ועד כמה שהבורא רוצה יש לו. ואם, חס ושלום, אין זה רצון ה' יתברך, יכול לאבד את הכל בן רגע, חס ושלום, או שהכל מה שיש לו לא יעזר לו במצב של אסון ושל מחלה, חס ושלום.
בראש השנה נגזר עליו, על כל יום ויום של השנה הבאה, מה יהיה לו, ועד כמה יוכל לנצל את מה שיש לו, ועד כמה יועיל לו. אם כן, הוא צריך לקבל עכשו את הכל מחדש, ועכשו עומד לפני כסא הדין כעני ורש שאין לו כלום, וכלו תלוי בחסדי ה' יתברך, הוא וכל אשר לו.
אם כן, ודאי ידבר תחנונים כעני בפתח, שאינו דורש שיתנו לו, אלא רק מתחנן, כי למסכן הזה אין סבה לדרש. ההפך מזה הוא העשיר שנאמר עליו בסוף פסוק זה ''ועשיר

יענה עזות". העשיר מעיז בדרישותיו, מחמת הרגשת ה"יש" הגדולה של עצמו, הפך התבטלות הרש. גם עלינו לדעת, שאין לנו זכיות שעליהן נוכל לסמך אין לנו מעשים שיכולים לעמד בבקרת הדין. לעמתם, העברות הן רבות. לכן אנו עומדים לפני כסא הדין אין אונים, ומבישים כעני בפתח, ומדברים רק תחנונים ותפלה בקשת חן מאוצר חנם.
אם האדם מבין כך את הראשית של ראש השנה, שהיא ממש התחלה חדשה, לכן מרגיש את עצמו באמת בחינת רש, כי צריך לקבל את הכל מחדש עבור כל יום ויום של השנה החדשה אז הוא זוכה לאחרית טובה, לגזר דין של חן וחסד.
לאדם שיש לו, ברוך ה', בריאות ופרנסה וכל טוב, לא קל לו להרגיש שבעצם אין לו כלום מעצמו לולי חסדי ה' יתברך התמידיים, ועכשו, בראש השנה, עומד בהתחלה ממש. אולם אדם שעומד במצב של אין אונים, שאבד את פרנסתו, חס ושלום, או חלה במחלה מסכנת, קל לו יותר להרגיש שאין לו כלום, ושהוא תלוי בחסדי ה' יתברך.
היתה לי הזדמנות להרגיש את חנינת ה' יתברך, שמציל ממות ונותן חיים חדשים. זהו ציור חי שיתכן שאדם חושב שהוא בריא, והכל שפיר וחלק, ואינו מודע לזה, שאין לו בריאות וחייו תלויים לו על בלימה, וכך כל בריא צריך בעצם להרגיש, שבריאותו כל רגע נתנת לו מה' יתברך, כאמרם רז"ל (**ב"ר יד, ט**): "כל הנשמה תהלל י-ה" על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה. וכך אנו אומרים, כאשר הגוף פועל באפן תקין: רופא כל בשר ומפליא לעשות, לאמר להיות בריא, זהו מפלאי הבורא.
עד כמה שנרגיש ונבין, ובמיחד בראש השנה, שחיינו מסורים בידי ה' יתברך, ונודה לו על נפלאותיו שבכל עת באותה מדה נזכה שיגזר עלינו גזרות טובות בראש השנה, ויהיה "חותך חיים לכל חי" יוסיף לתת לנו לשנה הבאה חתיכה חדשה של חיים טובים.
נזכה לקבל מחדש את מלכותו יתברך, ונזכר לפניו לטובה, ונתעורר לקול השופר לתשובה שלמה, ויתקבלו לפניו יתברך תחנונינו ותפלותינו, ויפתח לנו את אוצרו הטוב אוצר חנם של חן וחסד ורחמים.
אני מודה לכל בני הישיבה, רבניהון ותלמידהון, על נשיאת העל עמי, ועל תפלותיכם וחזוקיכם לזכותי, ועל ברכותיכם לשנה הבאה ועל מכתביכם. ישלם לכם ה' כגמולכם השלם.
הנני כופל בברכת שנה טובה, מברכת בכל מלי דמיטב לכל אחד ואחד מכם בתוך כל ישראל.
הדורש בשלומכם בחבה רבה, ומצפה לרחמי שמים, לראותכם בקרוב בריאים ושלמים בגוף ונפש.

בהוקרה ובברכת התורה ולומדיה
חיים פרידלנדר

רעדה ובטחון ביום הדין

מובא בספר ''לקח טוב'': בהספידו את מרן הגאון ר' יצחק זאב מבריסק זצ''ל, ספר מרן הגאון ר' אליעזר מנחם שך שליט''א את הדברים הבאים:
בימיו האחרונים של מרן הגרי''ז זצ''ל, והימים ימי ההכנה לראש השנה, נכנסתי לבקרו. בבואי שאלני: מה יהיה הסוף? אמרתי לנחמו בדברי הירושלמי (**ראש השנה פ''א ה''ג**) שהביא הרא''ש (**סוף ראש השנה**): ''אמר רבי סימון: כתיב 'כי מי גוי גדול' וגו'. רבי חנניה ורבי יהושע, חד אמר, איזו אמה כאמה זאת שיודעת אפיה של אלקיה. בנהג שבעולם, אדם שיש לו דין, לובש שחורים ומתכסה שחורים וכו', לפי שאינו יודע איך דינו יוצא. אבל ישראל אינו כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם וחותכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בראש השנה, לפי שיודעין שהקדוש,. ברוך הוא עושה להם נסים ומטה את דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם''. ודברתי על לבו, כי כך גם עכשו במצבו צריך הוא להיות בטוח שהקדוש ברוך הוא יעשה לו נס.
אולם מרן זצ''ל ענה: ''במה, במה להיות בטוח?'' ובאר מאמר הירושלמי הנ''ל על פי דברי הפיוט ''כתר מלכות'' לרבי שלמה אבן גבירול: ''אלקי, אם עוני מנשוא גדול, מה תעשה לשמך הגדול? ואם לא אוחיל לרחמיך, מי יחוס עלי חוץ ממך? לכן, אם תקטלני לך איחל, ואם תבקש לעוני אברח ממך אליך, ואתכסה בחמתך בצלך''. צריך להבין, שאל הרב, מה באור המלים ''אברח ממך אליך'', הלא לכאורה הבורח מזולתו אינו בורח אליו, אלא בורח ממנו?
שאלה זו חוזרת על עצמה גם בדברי הרמב''ם. בפרוש המשניות (**פ''ד דראש השנה**) כתב הרמב''ם: ''שלא היו קורין ההלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם, ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו''. גם כאן צריך באור כנ''ל, מה פשר ''ומברח ומנוס אליו''?
ובאר מרן זצ''ל, הנה ענין הבטחון שיך רק אצל מי שמרגיש המצאו בצרה גדולה, ובמצב זה הוא סומך על הקדוש ברוך הוא ובוטח בו הוא ראוי לתאר ''בעל בטחון''. לזה נתכון הפיטן באמרו ''אברח ממך אליך'', כי במצב זה שהאדם כה חרד מאימת הדין ומחפש דרך להציל נפשו מדינו יתברך, אזי מדת הבטחון שבו יוצרת מצב שהוא בורח ''ממך אליך'' מלפני ה' אל ה'. דהינו, הוא מכיר בכך שמקום המחסה הוא אך ורק בצלו יתברך.

כל ה אכן בתנאי שהוא חרד ופוחד מפני הצפוי לו. אבל אם האדם אינו חש כלל בצרה האופפת אותו והוא שלו ובטוח בעצמו אין זה בטחון כלל.
לפי זה יובן מה שאמרו חז"ל בירושלמי הנ"ל, שבראש השנה אנו שמחים מתוך ידיעה שיעשה לנו נם. לכאורה אין הדברים תואמים את מהות היום ואפיו, הלא יום דין הוא אשר גם מלאכים בו יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, וכך באמת צריך להיות ביום המשפט. אלא, לאור האמור, כך היא הדרך! תחלה צריכים להשריש בלב את חחושח פחד הדין והיראה מפני שופט כל הארץ, ומתוו הרגשה זו יש לבא אל מדת הבטחון, להיות סמוך ובטוח בקדשא בריך הוא שיפקדנו לטובה ויטה דיננו לכף זכות. כדי לתת בטוח לבטחון שאליו הגענו, הורונו חז"ל להסתפר, ללבש לבנים ולהתעטף לבנים, "לפי שיודעין שהקדוש ברוך הוא עושה להם נס ".
זוהי באמת מעלת כלל ישראל, שיש בהם מדת הבטחון בו יתברך שלא כשאר האמות. אולם אם כבר מתחלה אין האדם חרד מיום הדין, מה מקום יש לבטחון?! וסים מרן זצ"ל על עצמו: ואם כן, במה אהיה בטוח? (**מקונטרס "המלך המשפט" עמ' קנז**)

ספורים מגדולי ישראל על פחדם מיום הדין

(**מספר "לקח טוב"**)

בספר "המאורות הגדולים" מספר על רבי שמחה זיסל, הסבא מקלם:
בכל פעם בפרום ליל ראש השנה, כשנכנם אליו השמש לקראו לתפלת ערבית, תקפה אותו חרדה גדולה מאד, וברב רטט ופחד מלמל: הנה כבר באה ההזמנה מבית המשפט להתיצב לדין...
בספר "דרכיו, נמוקיו ושיחותיו של החפץ חיים" מובא בשם רבי מרדכי דב, שראה פעם את ה"חפץ חיים" נכנס בימים הנוראים לעלית בית כנסת כדי להתבודד. עמד רבי מרדכי דב מאחורי הדלת ושמע כיצד ה"חפץ חיים" מציר לעצמו שנכנס לדין בפני בית דין של מעלה ועומד לפניהם, והכרוז מכריז שיבאו כל זכיותיו לפניהם.
וציר כיצד הגיעו מחנות של מלאכי קדש שנבראו מהתורה שלמד עד כה ומן המצות ששמר בכל ימי חייו, וכן מהזכיות שזכה בהתפשט חבוריו בתוך כלל ישראל, ועל ידי כך זכה את הרבים. כה רבות היו הזכיות, עד שבעצמו התפלא על רב מספרן.
אחר כך ציר שמכריזים וקוראים לכל חובותיו שיבאו להעיד עליו. גם מהן באו מחנות רבים; מהם כאלה שהעידו על חסרון בעשית המצוה, האהבה והדבקות, ועוד כהנה רבים. עד שהכריע הבית דין שהוא בכלל בינוני. ואז חשב לעצמו שנכנס תחת הגדר של "רב חסד מטה כלפי חסד". אך מיד שמע שהשכינה שואלת מה הוא כעת, חי או

נפטר? וענו לה: חי הוא. ותכף נשמע קול: ''עשה תשובה על עונותיך, מאחר שאתה עדין בחיים ! '' והתחיל ה''חפץ חיים'' להתיפח בבכי גדול.
בספר ''הצדיק ר' שלמה'' שנכתם על רבי שלמה בלוך, תלמיד ה''חפץ חיים'', מובא בשם ה''חפץ חיים'' משל נפלא להמחיש את פחד יום הדין.
המשל הוא על מעשה אמתי שארע בעת מלחמת העולם הראשונה בבחור ישיבה שנתפס על ידי השוטרים. גזרו עליו ענש מות. השוטרים כונו כנגדו מכונת יריה, ובעוד הם מנסים לירות עליו, ארעה תקלה במכונת היריה, ובמשך רבע שעה נסו לירות בו ולא הצליחו. בינתים הצליח הבחור לברח מהם ולהציל את נפשו, ומרב הפחד שהיה לו באותה שעה, הלבינו כל שערותיו.
אמר על כך ה''חפץ חיים'', שספור זה הוא משל נפלא עד כמה צריך האדם לפחד מיום הדין, ולהמחיש לעצמו בחוש כיצד יהיה ירא וחרד ביום בו יפרטו לפניו את כל מעשיו ומחשבותיו לפרטיהם.
בהקדמת הספר ''אור יהל'' מספר על רבי יהודה ליב חסמן, מנהלה הרוחני של ישיבת חברון:
נוהג היה ר' ליב חסמן לעבר לפני התבה במוספים של ראש השנה ובנעילה. מי שזכה לראות ולשמע אותו במעמד זה לא ישכחהו לעולם. עומד היה עטוף בטליתו במלא קומתו הזקופה. פניו המשלהבים מאירים בנגה הנרות של העמוד, ופסוקי התפלה יוצאים מפיו מדגשים ונחצבים בחתוך דבורו הנפלא, כשפרוש המלים במלא מצוי משמעותן ממש מפרש יוצא מן הלב ונכנס ללב, חודר ונחרת אפלו באזן האטומה ביותר. והקול קולו האדיר והמתק עולה ומתעלה ומתנגן בהשתפכות הנפש בנגינתו הרוטטת: ''קל אמונה בערכך דין, אם תמצה עמק הדין... '' מי שלא שמע פסוק זה יוצא מפיו בשאגת תחנונים תוך הדגשת המלים ''עמק'' לא שמע תפלה זכה מימיו.
בספר ''מרביצי תורה ומוסר'' מספר על רבי אלחנן וסרמן, ראש ישיבת ברנוביץ':
תלמידים מספרים, שבקש בתחנונים שלא יכבדוהו בעליה לתורה ביום הדין. כשתמהו על בקשתו המוזרה, כי הרי הלכה היא שראוי להדר לעלות לתורה באחד מעשרת ימי תשובה, השיב ר' אלחנן בענוה: ''חוששני להתבלט ביום הדין, פן יבקרו בשמים את פנקסי היטב, ומעדיף אני לקים בנפשי: 'בתוך עמי אנכי ישבת' ''.
בספר ''ספורי חסידים'' מספר על רבי יוסף מטארצ'ין, סנו של החוזה מלובלין:
פעם אחת לפני התקיעות בראש השנה נכנס ר' יוסלי לבית המדרש ואמר לקהל: אספר לכם מעשה:

בעיר אחת היה גר תלמיד חכם עשיר שהתפרנס ממסחר ביין. הרב של אותה העיר רצה פעם לכבדו והלך לביתו לבקרו. בראות בעל הבית שהרב בא לביתו, שמח מאד וטרח לכבדו בכל כבוד אפשרי. אחר כך צוה למשרתו לרדת למרתף היין, ולהביא משם בקבוק יין טוב ומשבח. עבר זמן רב והמשרת לא חזר. המארח התפלא מאד, בקש סליחה מהרב, וירד למרתף להביא יין ולראות מדוע לא שב המשרת. בבאו למרתף, נבהל מאד. כמה חביות היו פתוחות, ברזים של חביות אחרות היו פתוחים ויין רב זרם מהם לאבוד, ובכל המרתף היו נזקים גדולים, והמשרת איננו.

כשחזר בעל הבית מהמרתף בלב שבור, התחיל לחפש את המשרת שגרם ברשעותו לנזק הגדול. לבסוף מצאו שוכב בשלוה על גבי התנור. כאשר ראה המשרת את בעל הבית, אמר לו: אבקש שתעלה את המשכרת שלי, כי היא נמוכה...

לאותו משרת דומים אנו בראש השנה. בראש השנה אנו חוטאים ופוגמים בעולמו של הקדוש ברוך הוא, ובראש השנה אנו באים לפניו ומבקשים מאתו שיכתבנו לחיים טובים...

בספר "המאורות הגדולים" מובאים דבריו של רבי יצחק בלאזר:

כידוע, השטן מתבלבל בשמעו בראש השנה את קול השופר, והוא נבהל וחושב: עכשיו יבא המשיח. אף על פי שהרבה שנים תקעו והריעו והמשיח לא בא ממשיך השטן לחשש שמא עתה עשו תשובה.

לפי זה נמצא, שאדם הנופל בעבותות היאוש וחושב: הלא כבר עברו עלי הרבה שנים וימים נוראים ותקיעות שופר ולא עשיתי תשובה וכבר אין לי תקוה... אדם החושב כך, גרוע הוא מן השטן...

באותו ספר מספר על הנהגתו של ה"חפץ חיים" בראש השנה:

אחד התלמידים ספר, שפעם ביום השני של ראש השנה ראו שה"חפץ חיים" יצא מחוץ לעיר והתישב בשדה על אבן גדולה. כשהתלמיד הרהיב עז בנפשו לגשת אליו ולראות ת מה מעשיו, הלך ר' ישראל מאיר לקראתו ואמר כאלו לשם הצטדקות: "הלא יום הדין היום, ואיפה הן מדות האהבה והיראה שלי? בלי התבוננות בגדלות השם, אי אפשר להגיע למעלות אלו, והלכתי להתבונן מעט בזה".

להלן מובא קטע מהקדמת הספר "אור יהל" לרבי יהודה ליב חסמן (**בו מסופר על פעלו ותולדותיו**):

ושוב מתגוללות ממרחקי ערפלי העבר יריעות תמונות משנות בדידותו הרוחנית הגדולה בלודבינובה, פלך סובאלק, מקום רבנותו הראשון אחרי טלז. המקום חצי עירה חצי

כפר, שתושביו היו כפריים אמידים, רבם בורים גמורים ורחוקים מאוירה של תורה. והוא, בכל להט נפשו והשתוקקותו אל על, הסתער על היהודים המגשמים האלה, ונסה בדרשותיו ובשיחותיו להבקיע נתיב לנשמתם דרך השריון העבה של עם הארצות ותרדמת הבעל ביתית השגרתית. וזכורני את הזעזוע העצום בדרשו לפני הקהל בראש השנה לפני תקיעות, ובפנותו ליהודים הכפריים בערך בדברים האלה:

"רבותי, הנה אתם באים לבית ה' ביום הדין, יום זה המקדש, היחיד בשנה. נתנה לכם ההזדמנות המפלאה והחד פעמית לשפך שיח לפני אביכם שבשמים, לבקש ממנו על נפשותיכם ועל נפש משפחותיכם, והנה מגיעות תפלותיכם ובקשותיכם לשערי שמים בפני הבוחן ובודק כליות ולב, ומה נשמע בהן? מה הם בקשותיכם והרהוריכם ברגע נשגב וקדוש זה? 'רבונו של עולם, הבה לי תפוחי אדמה! תן לי קמח וגריסין !'. והיכן הנשמה שלכם? היכן היהדות שלכם? היכן המעשים טובים שלכם? מי יעלה בהר ה' ואיך תעלו אתם להר ה' ואיך תקומו במקום קדשו אם אין לכם אפלו את ההרגשה לשאף לעליה, לשאף למשהו נעלה יותר מאשר הקמח והגריסין?! "

קהל הכפריים בבית הכנסת, שזו היתה להם דרשתו הראשונה של הרב החדש, עמדו נדהמים ונרעשים נוכח ההתקפה המוחצת הזאת על שממון חייהם, ונוכח הגלוי המכאיב של ריקנות נשמותיהם. זו הפעם הראשונה ששמעו דברים נוקבים כאלה, וכל זה תוך התלהבות עלאית והתרגשות נסערת של רב אב אוהב ודואב.

מלכיות - עקר עבודת ראש השנה - מהות ראש השנה יום מלכות

אמר הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: נמצאים אנו במוצאי ראש השנה, ויודע כל אחד ואחד ומכיר הוא בנפשו כי יום זה היה שונה אצלו משאר כל ימות השנה, מרגיש הוא כי היה זה יום של התעלות רוחנית, ושהגיע לאיזה הכרה ביסודות המלכות וביחוד ה'. ובאמת פשוט הוא, שהרי כל היום כלו הוא עסוק בתפלה, ומנח ביחוד ובמלכות, ובודאי שהדברים משפיעים עליו להתעוררות בענינים אלו. אך מלבד זאת, יום ראש השנה עצמו, מכיון שהוא יום של מלכות, מסגל הוא האדם יותר באותו יום לקנות ידיעות והבנות ביחוד ובמלכות.

השמים והארץ יצירה אחת היא, וכל אשר בשמים נמצא אף בארץ, "איהו לא חזי מזלא חזי", מזלו של החדש הוא מזל מאזנים, מכיון שימי תשרי הם ימים ששוקלים בהם מעשי אדם ימים של מאזנים, אף הבריאה עצמה היא מאזנים, וכך מזלו של החדש הוא מזל מאזנים. ולכן, כיון שהוא יום מלכות, והיום בעצמו הוא יום משפט ומלכות, כי זה הוא עצמו של יום, לכך נקל הוא ביותר לרכש יסודות ביחוד ובמלכות. ואף על גב

שאין מרגישים בכך, מכל מקום, זה כחו וסגלתו של היום לתן רשם על כל יהודי באשר הוא להרגיש ולהתקרב למלכות, רק העבודה המטלת עלינו שאותה התקרבות שזכינו לה למלכות בראש השנה, לא יפוג ריחה בחלוף היום, ותשאר ממנה רשם אף לימים הבאים לאחר מכן. כי מטבע הדברים הוא, שלאחר זמן חולף ההתרשמות, וזו עבודתנו, לשמרה ולנצרה אף אחר כך.

מדוע קודם ראש השנה יום גזר הדין יום הכפורים יום התקון

הגאון ר' יצחק בלאזר ז"ל (**בכוכבי אור**) שואל: לכאורה, היה מועיל יותר לו היה יום הכפורים קדם לראש השנה, שהרי ראש השנה הוא יום המשפט והדין, ובו מבקשים אנו חיים ובריאות, ויום הכפורים הוא יום מחילת עוונות, והרי הקדוש ברוך הוא רוצה בתקנת ישראל, והיה צריך להיות תחלה יום הכפורים, שבו נזכה למחילת עוונות, ואחר כך נוכל לבוא לדין, לבקש רחמים מאתו יתברך. ואמר הוא ז"ל: אמת הוא שלראש השנה היה מועיל לו קדם לו יום הכפורים, אך לזכות ליום הכפורים ולהגיע לכפרת עוונות מחיב להקדים לו ראש השנה, שראש השנה הוא יסוד המלכות, ובשעה שמכיר הוא במלכות, שוב אין מקום כלל למחשבת ותור. "מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול", כי המלכות היא כלה במהותה דין ומשפט, ובדקדוק עד כדי חוט השערה, מלכות משמעותה שאלה הכפופים למלכות הם עבדים, ועבדות פרושה ללא חרות ומחשבה אישית, אלא הכל כפוף ומשעבד הוא למלך, ואף לב האדם חיב להיות משעבד למלכות, כי עבדות כוללת הכל, אף צפוני מסתרי לב האדם. וכמה נוראים דברי רבנו יונה בפתיחה, כי העובר עברה ושנה בה נעשית לו כהתר, שכבר פרק על אדוניו מעליו, וכאשר יאמר העבד לרבו: כל אשר תאמר אלי אעשה, זולתי דבר אחד שוב אינו עבד כלל, וכנתבאר, דעבדות הוא ללא שיור וללא ותור כלל.

ואלו הם תרף דברי הגאון ר' יצחק בלאזר שהצרכנו תחלה לראש השנה, שבו נשריש בקרבנו יסודות המלכות, ומלכות היא ללא ותור כלל, ונדע יסודות המשפט, שהוא קבלת על מלכות שמים, ואז יש תקוה ליום הכפורים, שהוא יום מחילת עוונות. שרק לאחר הידיעה שאין ותור, וכל פרט ופרט יבוא במשפט, ועל כלם ישתדל לשוב בתשובה יש תקוה למחילת עוונות. ובפשוט הוא, שביום ראש השנה הרי עוסקים במלכות, ומתגבר באדם יסודות המשפט, לכן יכול לבוא אחר כך יום הכפורים. אך להמבאר לעיל בראש דברינו, כי יום ראש השנה בעצמו הוא יום המלכות, וסגלת היום הוא מלכות, ובחלל אויר העולם נמצא יסוד המלכות, וכל יהודי ויהודי, אף אם אינו מרגיש בזאת, התגברה

אצלו המלכות. אם כן, מובן היטב מה שהקדים ה' יתברך ראש השנה ליום הכפורים, שקדם צריך להתגבר ולהתחזק יסודות המלכות, וראש השנה הוא יום המלכות והיחוד. וביותר למה שהזכר לעיל דברי הדעת תבונות, שיסוד בריאת העולם ותכליתו הוא להגיע להכרת היחוד, שאין עוד מלבדו, וכל יחיד ויחיד שהגיע להכרה זו, כבר התקרב לבורא וקים את תכלית הבריאה והרי הוא מקרב את הישועה. ואם כן, ימים אלו של ראש השנה, שנתבאר דהוא יום המסגל מכח עצמו להגיע בו ליחוד והכרה במלכות. ומעתה, כל יחיד אשר נצל יום זה דראש השנה כמצותו והגביר בקרבו את עקרי היחוד, הרי הגיע במקצת לתכלית הבריאה, הוא הוא אשר יוכל לבוא ביום הכפורים, ולבקש מחילה, סליחה וכפרה. (**אור יחזקאל**)

אחדות הכרחית להמלכת ה'

מובא בספר "לקח טוב": הדברים דלהלן מעתקים מספר "כתבי הסבא מקלם" (**עמ' ט**), שם הם מופיעים תחת הכותרת: "הערה נוראה". הערה זו היתה תלויה על דלת בית התלמוד תורה בקלם במשך כל חדש אלול.

הנה מן הידוע, אמרו ז"ל: "אמרו לפני וכו' מלכיות כדי שתמליכוני עליכם" (**ראש השנה לד**). וכאשר נתבונן על תקף קיום המלוכה של בשר ודם, הוא רק כשעבדיו כלם כאיש אחד לעבודת המלך. זהו קיום המלכות. ואם, חס וחלילה, יפל פרוד בעבדי המלך נתק קשר המלוכה, וחס וחלילה העולם חרב, כאמרם ז"ל: "אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (**אבות ג, ב**). ואם כן, אחדות העבדים הוא קיום חמלכוח.

וכבר כתב רבנו תם בספר הישר, כי מעבודת מלך בשר ודם נקח דרך עבודת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. וממילא נבין, כי עקר "שתמליכוני עליכם", הינו אחדות עבדיו יתברך, וכענין שנאמר (**דברים לג, ה**): "ויהי בישרון מלך אימתי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (**ילקוט שם**). ולפניו הסתר כבגלוי. על כן, חובה עלינו קדם יום הדין הבא עלינו לקבל על עצמנו לעסק בכל השנה במצות עשה "ואהבת לרעך כמוך" (**ויקרא יט, יח**), ובזה יהיה אחדות בין עבדי ה' יתברך ויעלה יפה בידינו מלכיות, שנכון עקר קיום תקפו של מלכיות, ובזה יבא זכרוננו לפניו לטובה.

ואם, חס וחלילה, עון בידינו של שנאת הבריות, איך לא נבוש ולא נכלם להיות דובר שקרים, חס וחלילה, נגדו יתברך ולבקש: "מלך על כל העולם בכבודך", ואנחנו לעצמנו לא הכנו עקר קיום של מלכות שמים עלינו כתקפו, הרחמן יצילנו.

נקבל על עצמנו עסק אהבת הבריות ואחדות, ובזה לאט לאט יוטב דרכו, וכבר שב בתשובה מעט לכל הפחות, ומי יוכל לשער גדל הזכות לנו ולכל העולם כלו כשנזכה

שיהיה לנו צבור עוסקים ב ה בכל השנה הבאה עלינו לטובה. ואל יאמר האדם: דבר קשה הוא מאד מלבד שגזרת מלך היא. אמנם נקוה, כי כשיעסק בזה ברעיונות מסגלים לזה, יקל לאט לאט וישמח בזה מאד, ובפרט על. דרך ''תמר דבורה'', כמבאר ב''קול קורא''.

ההערה הנ''ל אל תזוז מנגד עינינו כל השנה, בלי נדר. ונזכה כלנו לכתיבה וחתימה טובה בתוך כל ישראל, אמן כן יהי רצון.

טוב ליחד מקום, לחשב מזה המאמר בכל יום בתפלה. והמקום המבאר בתפלה הוא ב''אמת ויציב'' ''על שפת הים יחד כלם'' הוא אחוה ואחדות, ואז: ''הודו כלם והמליכו ואמרו''. ובלי זה, חס וחלילה, אין קבלת מלכות שמים שלמה, על כן יש להשתדל תמיד בזה, ונזכה לקבלת מלכות שמים שלמה בתוך כלל ישראל.

כל מי שזכה להכרה במלכות ה' בראש השנה - יזכה לעזר ה' לכל השנה

עוד מדברי הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק''ל: הערה נוספת יש לנו להוסיף בזה; הנה הפלגנו רבות בשבח ההכרה שזוכה לה בראש השנה. אמנם יכול אדם לחשב, שאף על פי שהגיע להכרה, מכל מקום הרי אין זה עקר השלמות, ובודאי צריך הכרה משלמת יותר. אמנם כבר הזכרנו דברי הסבא מקעלם ז''ל על הפסוק (**דברים ל, ד**): ''אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך'', שאף על גב שנמצא הוא רחוק, אך אם יש לו איזה אחיזה, ואפלו בקצה, יש לו תקוה שיקבצו ה' אלקיו. ולכן, כל שזכה בראש השנה להגיע להכרה ביחוד ובמלכות, אף על פי שעדין רחוק הוא, מכל מקום יש לו כבר בית יד אחיזה בקצה, ויש לו לחשב שהקדוש ברוך הוא יעזרהו, מה שאין כן מי שאינו מאמין ומכיר אף בקצה אינו מחזיק. וכמו שכתב הרמב''ן: כונת כל המצוות שנאמין באלקינו ונודה לו שהוא בראנו. ומאחר י שאינו מכיר באלקיו, הרי אין לו שיכות כלל אף לקצה, וכל שיש לו אחיזה בקצה השמים, יש תקוה שברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול.

מלכיות

עוד כתם בספר ''אור יחזקאל'': עוד מעקרי עבודת ראש השנה הוא: אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם. וענין מלכיות האמונה ביחוד השלם, להאמין כי אין עוד מלבדו. וכתב הרא''ש בארחותיו (**סי' כה**), להאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תקים בלבבך היחוד השלם, להאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ, ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות. ובאמת דלשון זה, דהקדוש ברוך הוא בוחן לב וחוקר כליות הוא, רק לשבר את האזן ולקרבו להבנתנו. אך היחוד השלם הוא האמונה, שהלב והכליות עצמם

הם רצון ה' יתברך, ואין שום תנועה וזיז במחשבת הלב ללא הקדוש ברוך הוא, כי הוא הכל, דאין עוד מלבדו. והמאמין ביחוד, מובנת לו יסוד המשפט, וזה עקר הראש השנה והאמונה שאין עוד מלבדו, וזה יסוד הזכרונות, וכנאמר בתפלת מוסף דראש השנה: "אתה זוכר כל מעשי עולם, ופוקד כל יצורי קדם, כי אין שכחה לפני כסא כבודך, ואין נעלם מנגד עיניך, אתה זוכר את כל המפעל" וכו' "הפנקם פתוח והיד רושמת, וכל מעשיך בספר נכתבים", וזו היא עבודת ההכנה בימי האלול, להשיג ידיעות אלו של אמונה והשגחה.

ובאמת, דהאמונה ביחוד השלם הכרחית לעבודת הראש השנה אף מצד אחר. הזכרנו במאמרים הקודמים, כי עקר סכנת האדם היא האמתלאות והתרוצים שיש לו לאדם לתרץ דרכיו, בגדר כל דרך איש זך בעיניו. הסבה לתרוצים אלו נובעת, כי המעשה הוא נגלה, אך הלב נסתר, ואין מכיר צפונות ומחשבות האדם, ולכן מתרץ הוא במחשבתו את מעשיו הגלויים, ואין מעמידו לומר כי טעות בידו, ורק אמתלאות שוא היא תרוצו. ולכן, לו היתה משרשת בקרבנו האמונה ביחוד, שהקדוש ברוך הוא בוחן לב וחוקר כליות והכל גלוי לפניו, לא היה מקום כלל לתרוצים ואמתלאות, שאף תרוצים אלה גלויים לפני הקדוש ברוך הוא, והוא היודע אמתותן.

והכרה זו היא יסוד ראש השנה, כי הוא מלכיות: "אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם". באור מלכיות הוא, לקבל בהבנה את כל הנאמר בתפלת "ונתנה תקף". וזה יסוד היחוד השלם שמקבל עליו מלכיות, שאין כל מקרה בעולם, והכל הוא משפט ה'. וכאשר האדם זוכה וחי על פי אמונה זו, בזה מקים הוא רצונו, וזה הוא כבודו, והיא כל תכלית הבריאה, שנברא לכבודו יתברך, והחיים על פי האמונה במלכות היא כבודו.

ובעת שיגיע האדם להכרה אמתית במלכות, ייראו ויפחד שמא לא יזכה בדין. האומר "שלום יהיה לי" ובטוח בזכותו בדין, אין זה רק חסר יראה, אלא אף ראיה כי אינו מאמין במלכיות, כי כאשר הכרתו במלכות אמתית, ויודע כי אין עצמיות, והכל מחיב הוא לה' יתברך, ממילא סבור כי לעולם אינו יוצא ידי חובתו, שמכיר הוא בגדל החובה המטלת עליו. ולכן מצינו בחז"ל הפחד הגדול שהיה לרבן יוחנן בן זכאי לפני פטירתו, ואף לאחר תשובה חשש רבן יוחנן בן זכאי שלא תועיל, כי בהכירו במלכות ובגדל התביעה המטלת על האדם, ידע שלצאת ידי חובת המלכות קשה הוא מאד.

העצה הגדולה שנתן לנו ה' יתברך בראש השנה להגביר היראה בקרבנו, היא הכרת המלכות. "אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם". מלכיות פרושה שאין עצמיות כלל, וכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו כפופים למלכות. ונתן לנו הקדוש ברוך הוא את יום

ראש השנה, שהוא יום המסגל למלכות, ובעת אשר האדם קבל איזה שיכות למלכות, רחוק הוא מהחטא, וקרוב הוא לתשובה.

הלוצאטו (**בדעת תבונות**) מבאר, שכל יסוד הבריאה, התכלית והסוף, הוא שיגיעו הכל להכרה ש"אין עוד מלבדו", והינו שאין שום פעלה בבריאה מלבד ה' יתברך. ואין שום ממשות בעולם, רק רצונו יתברך. וכשם שאמרינן בתפלת "ויברך דויד": "לך ה' הגדלה והגבורה וכו', ואתה מושל בכל, לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש", ויסוד זה הוא הנקדה שבכל הבריאה כלה, שיהיה הכרה חושית שאין עוד מלבדו. וזה הוא ראש השנה, שכל התכלית הנ"ל חיבת לצאת מיום ראש השנה, שנגיע להבין יסוד המלכות, ובאמת מצב האדם הוא שרחוק מאד מהאמונה במלכות, וכל כלו הפוך האמונה, ואת אותה ההתקשרות שיש לאדם עם מחשבת כחי ועצם ידי, כמעט ואי אפשר לעקרה. וכל זה הוא מעבודת היום לעקר מחשבות אלו, ולנטע בלבבו את היסוד של "אין עוד מלבדו".

אחדותו של השם יתברך

וראיתי בספר "שעשועי היהדות" באור נפלא לענין המלכת הקדוש ברוך. הוא עלינו ביום ראש השנה. הנה, אחד מיסודי עניני ראש השנה הורונו חז"ל במסכת ראש השנה (**טז ע"א, לד ע"ב**): אמר רבה, אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה מלכיות כדי שתמליכוני עליכם. עד כאן. יש להרחיב הדבור בזה, מהו ענין 'כדי שתמליכוני עליכם'? גם ידועה הערת הגאון הצדיק ר' יצחק בלאזר בספרו "כוכבי אור" (**עמ' קמט**), מדוע הקדים השם יתברך את ראש השנה לפני יום הכפורים, שלכאורה היה צריך להיות הדבר להפך שקדם תהא הכפרה והטהרה של יום הכפורים, ואחר כך יהיה ראש השנה שהוא קבלת על מלכות שמים, כדי שנגש למלכות שמים בקדשה ובטהרה, אחרי שנטהרנו מכל חטאתינו ביום הכפורים.

ובעזרת השם נבאר מקדם מהו ענין "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם", ואחר נישב את ההערה הנזכרת. הנה בפשטות לכאורה הכונה 'כדי שתמליכוני עליכם', הוא "יראת מלכות", אימה ופחד מלפניו יתברך, בגדר "מלך במשפט יעמיד ארץ". אמנם בגמרא מצינו שלא זהו ענין המלכות, דאיתא. שם (**דף לב ע"ב במשנה**): "אין מזכירין פסוקי מלכות של פרענות, וכגון 'חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם' ". הרי שענין המלכות שבראש השנה אינה היראה, הפחד והאימה ממלכות שמים, שאם כן, אדרבה, היה צריך להזכיר פסוקים אלו הגורמים ומחזקים היראה, הפחד והאימה ממלכות שמים. ומוכח מכאן שלא זהו הגדר של "תמליכוני עליכם", ואם כן, צריך לבאר מהו המכון בהמאמר "כדי שתמליכוני עליכם".

ונראה לעניות דעתי, שהמכון 'כדי שתמליכוני עליכם' הוא בכוון הפוך, דהינו הנעם, האשר והתענוג, הקרת רוח ושביעת הרצון ממלכותו של השם יתברך עלינו.
ונבאר דברינו. הנה עקר יהדותנו ושרש אמונתנו בהשם יתברך הוא, שמלא כל הארץ כבודו, ורק הוא הנמצא, ומבלעדי השם יתברך אי אפשר להמצא, יען שמבלעדי השם יתברך הוי אין הגמור ואפס המחלט בלי שום מציאות כלל וכלל, וכמו שחותמים פסוקי המלכיות בפסוק שבתורה ''שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'', אחדותו של השם יתברך כי רק הוא הנמצא, וכלשון הרמב''ם בהתחלת ''יד החזקה'' בזה הלשון: ''וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמתת המצאו'', ואמת מלכנו ואפס זולתו, והשם יתברך נקרא באדנות, שפרושו אדון הכל (**כמו שכתוב בשו"ע סימן ה**), ופרוש אדון הכל אינו לומר, שכשם שיש אדון לעבדים ושפחות כך השם יתברך האדון על כל הארץ זה אינו, אלא אדון הכל פרושו שהשם יתברך הוא הכל, ומבלעדו אין שום נמצא מפני שאי אפשר להמצא, והשם יתברך הוא הכל, וכעין דברי ספר ''קדשת לוי'' על התורה האומר בראש הספר בזה הלשון: ''בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ'' הכלל שהבורא ברוך הוא הוא ברא הכל והוא הכל. עד כאן. וכן אנו חותמים תפלותינו בכל יום ב''עלינו לשבח'', ואנו אומרים בו: ''אמת מלכנו אפס זולתו'', שזולת השם יתברך הוא אפס אפסים, ומביא ראיה על כך: ''ככתוב בתורתו וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד''.
הנה אומר הכתוב, שאין עוד שום דבר ומציאות בהבריאה והנבראים מלבד השם יתברך, ורק הוא הנמצא, ואמת מלכנו ואפס זולתו. וזהו הראיה מהתורה למה שאומר מקדם ''אמת מלכנו אפס זולתו'', שזולת השם יתברך הכל אפס אפסים. ולכן, זה שאנו קוראים את השם יתברך באדנות, שפרוש אדון הכל וכנ''ל, הכונה לומר שהוא הכל, ומבלעדי השם יתברך לא יש דבר וחצי דבר ואפלו משהוא דבר זה פרוש שמו יתברך הנקרא באדנות, אדון הכל, כדאיתא בשלחן ערוך הנ''ל. ומקור הדברים הללו הוא כנ''ל בפסוק שכתוב בתורה ''שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'' אחדותו של השם יתברך כי רק הוא הנמצא, וכמו שנתבאר. וכן הובא בספר הקדוש משם השל''ה הקדוש, שפרש כונת הכתוב ''ה' אלקינו ה' אחד'', כי רק הוא הנמצא, וכמבאר היטב לעיל.
וכן כשאנו מכנים להשם יתברך ''מלך העולם'', 'מלך' ראשי תבות: מ'ל'א כ'ל, ואנו אומרים 'מלך העולם' מלא כל העולם, וכמו שכתבנו לעיל כי רק השם יתברך נמצא והוא ממלא את כל הבריאה והנבראים כלם, כנאמר בספר ירמיה (**כג, כד**): ''הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' ''. וכן מספרים אודות ילד חכם ופקח, שלימים נתפרסם

כר' יונתן אויבשיץ, שברבות הימים נהיה מהמנהיגים הרוחניים הגדולים שקמו לעם ישראל, ואמרו לו בילדותו שיעניקו לו סכום כסף גדול על מנת שיאמר איפה נמצא השם יתברך, תכף ומיד ענה הילד החכם והפקח הזה ואמר, שהוא יתן כפל כפלים מסכום זה על מנת שיאמרו לו איפה לא נמצא השם יתברך. והוא כדברנו, כי רק השם יתברך הוא הנמצא, וכמבאר.

הנה נתבאר לנו כאן פרוש שבחנו להשם יתברך ''אדון הכל'' ו''מלך העולם'', שבשבחים הללו אנו משבחים אותו יתברך בכל יום ובכל עת ובכל שעה. וזה שנאמר ''ה' מלך (**בסגול**) ה' מלך (**בקמץ, לשון עבר**) ה' ימלך לעולם ועד'', כלם על דרך זה: ''ה' מלך'' בסגול, לשון הווה, שהוא מלא כל העולם כנ''ל, ''ה' מלך'' בקמץ, לשון עבר, שגם בעבר היה מלא כל העולם, ''ה' ימלך לעולם ועד'', לשון עתיד, לומר שגם לעתיד לעולם ועד ''ימלך'', יהיה מלא כל העולם.

ואחרי שנתבאר לנו פרו. ש ''מלך העולם'' ומה שמבטא תבת ''מלך'' וכנ''ל, מעתה מבאר פרוש המאמר: אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, הינו, לא מוראת מלכות מפני קשי גזרותיה, ולא פחד ואימה מפני מרירות ענשיה וחימה שפוכה, כי אם יראה ופחד ואימה מגדלתו וגבורתו ורוממותו יתברך, יראת הרוממות, דרגא גבוה, אשר כל כלה היא אהבה ודבקות להשם יתברך, וכל כלה היא תענוג, נעם ואשר, קרת רוח ושביעת רצון מזה שאנו מקשרים ומדבקים על ידי התורה והמצות להשם יתברך, אשר הוא אחד ושמו אחד, אחדותו יתברך הממלא כל העולם וכל עלמין, ולית אתר ומקום פנוי מניה. ולכן במיחד בראש השנה נצטוינו לחדש ולחזק עלינו את התענוג, הנעם והאשר, את הקרת רוח והשביעת רצון מהשתיכותנו להשם יתברך על ידי התורה והמצות, ועל ידי אמירתנו עשרה פסוקי מלכיות אנו ממליכים עלינו מחדש את מלכות השם יתברך מלכו של עולם עלינו, וכפי שבארנו לעיל פרוש ''מלך העולם'', ואנו מבטאים בזה אשרנו ותענוגנו, את טוב חלקנו ונעם גורלנו, את הקרת רוח והשביעת רצון להיותנו בני מלך מלכו של עולם, בנים, עבדים ומקרבים להשם יתברך, המלך הגדול הגבור והנורא אשר שמו נקרא עלינו.

זהו ענין 'אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם', ולכן אתי שפיר שאין מזכירין פסוקי מלכות של פורענות, יען שתמליכוני עליכם. אין הרצון בזה יראה ופחד ואימה מפורעניות המלכות, אלא להפך אהבה ושמחה ושביעת רצון, את ה''לחזות בנעם ה' '' ואת ה''אני לדודי ודודי לי'', ידידות זה לשון של נעם ואשר, זהו אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, כמבאר.

המחשה נפלאה ל "ויתנו לך כתר מלוכה"

מובא בספר "לקח טוב": במאמר בספר "מאיר נתיבות" (עמ' קד), בהאירו את ענין המלכת ה' בראש השנה, מספר הגאון ר' מאיר חדש זצ"ל אודות מעמד מיחד במינו המהוה המחשה נפלאה וציור מעורר לנושא זה, ואלו דבריו:

כד הוינא טליא שמעתי על טכס הכתרתו של הצאר ניקולאי לשליט רוסיה. ההכנות לטכס ההכתרה נערכו בכל הממלכה האדירה, וזמן רב התכוננו אנשי הצבא והמדינה, והם העסיקו אלפי פקידים וחילים בהכנה לטכס הגדול. שטח. ענק הכשר להיות מקום ההכתרה. כל השטח, שהשתרע על פני קילומטרים רבים, גדר היטב, ומנו מאות חילים לשמר עליו. בודדים מכל כפר ועיר זכו להיות בין המאשרים שזכו לכרטיס כניסה. מי שזכה, החל בהכנות; תפר חליפה מהדרת, הזמין כובע מהדר, והתקין נעלים חדשות, וכל אותה תקופה התהלך מאשר וכלו זורח מרב חשיבות

מי ידמה ומי ישוה לו. וגם בני משפחתו וידידיו היו מתפארים: אנו ממשפחתו של פלוני שיש בידיו כרטיס כניסה לטכס ההכתרה. כפר שלא קבל אפלו הזמנה אחת, היה נחשב לפחות ערך.

אך גם כל אותם מזמנים לא יכלו להושיט יד למלך או להיות קרובים אליו. הם זכו להיות בתוך השטח המגדר, ואם היו בעלי אגרופים וגבוהי קומה ומטיבי ראות, יכלו לראות מרחוק את בימת ההכתרה. ראשי ערים גדולות, קצינים גבוהים, שרים, שגרירים ונציגים של מדינות העולם, זכו יותר, ובעבורם הכינו כסאות במרחק מבימת ההכתרה. הבכירים ביותר זכו לשבת ממש קרוב, להם היה אף סכוי שיוכלו להושיט יד למלך.

הדרך המובילה למקום ההכתרה הכשרה, נקתה וגדרה, והצבה עליה שמירה של אלפי חילים. לכבוד המארע עצבו מדים מיחדים וחגיגיים שלבשו החילים, וכל מראיהם אומר כבוד. המלך היה אמור לנסע בכרכרה פתוחה, ולאחריו כל הפמליא המלכותית. כל הצבא התאמן תקופה ארכה, כדי שידע כל אחד את תפקידו. לצרך זה עברו החילים אמונים מפרכים כדי שהכל יתנהל כיאה להכתרתו של המלך. אוי לאותו חיל שמדיו לא יהיו נוצצים ומגהצים כדבעי, גם כפתור אחד שלא הברק כראוי, יכול לעלות לו בחייו. עשרות אלפי אנשים שחשקה נפשם לפחות להציץ ולראות לרגע את המלך עובר לפניהם ולהריע לו, לא חשכו כל מאמץ, וגם הם תפרו ולבשו את מיטב בגדיהם, ונדחקו יומים שלשה לפני הזמן, כדי להכין לעצמם מקום שממנו יוכלו לחזות במראה הגדול וההסטורי.

אתא ובא היום המיחל. שעות רבות חכו המזמנים וצבאו ההמונים על הגדרות, מנסים להדחק, והחילים מזיעים ונלחמים בהמון. והנה הכרכרה המלכותית מתקרבת, לפניה פרשים הדורים ותוקעי חצוצות מזהבות, המתח גואה, הדחיפות גוברות, המון העם נדחק. מי שאין כחו עמו נרמס תחת הלחץ, וחללים רסים נפלו באותו יום. וכל זאת בשביל להביט במלך.

והנה הגיע הרגע הגדול. המלך עובר, וכל ההמון מריע "יחי המלך! ". הראשונים נופלים על פניהם מהתרגשות, ומי שזכה לראות את פני המלך, מרגיש אשר מאין כמוהו, וכבר יהיה לו מה לספר כל ימי חייו.

הפמליא מתקרבת למקום ההכתרה. כל המזמנים עומדים על רגליהם, מישרים את בגדיהם, מציצים על נעליהם ומטיבים את שערם. והנה המלך עובר. הלב גואה מהתרגשות, דמעות מתגלגלות על לחייהם, כל חייהם לא ישכחו רגע גדול זה.

המלך עולה על הבמה והטכס מתחיל. גנרל עמום ומעטר כלו במדליות מרים קפסא מעטרת ביהלומים ומשבצת באבני חן. י גם על פניו הקשוחות של איש הצבא נראים אותות התרגשות. הוא מעביר את הקפסא לבעל דרגה גבוהה ממנו, והלה פותח את הקפסא ומעבירה לבכיר ממנו. השלישי בעל הדרגה הגבוהה ביותר מוציא את הכתר הנהדר, שבצרוף קרני השמש שרצדו על פניו זהר למרחקים, ומוסר את הכתר לאותו יחיד ומיחד שנבחר לשים את הכתר על ראשו של המלך.

באלו הערצה וקנאה הסתכלו כלם על אותם שזכו להיות שתפים בפעל במעשה ההכתרה, שלא לדבר על אותו אחד ומיחד שבמו י ידיו שם את הכתר על ראשו של המלך אין לתאר כלל איזה כבוד גדול ועצום !

ואם במלך בשר ודם כך, ו"מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא" (**ברכות נח**) כמה גדולה זכותנו שאנו, כביכול, מניחים את הכתר על ראש המלך, וממליכים עלינו את מלך מלכי המלכים. ביום הדין אנו וכים ב כיה עצומה ויתנו לך כתר מלוכה.

ביום הדין, לא רק שאנו מזמנים לטכס ההכתרה, אלא לכל אחד מישראל פונה הקדוש ברוך הוא: "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם". אך כגדל הזכות שבהמלכת הקדוש ברוך הוא, כך גם החיובים שהיא מביאה עמה. חיבים להתכונן להכתרה, וכשם שהממליך מלך בשר ודם לובש בגדי מלכות מהדרים, כך גם עלינו לבא נקיים, זכים וטהורים.

וכל כך אנו שמחים, כי מצוה גדולה היא לנו זכות זו, ולכבודה אנו אוכלים ושמחים "אכלו משמנים ושתו ממתקים... כי חדות ה' היא מעזכם" (**נחמיה ח, י**). אך מאידך גיסא

הפחד הגדול: האם באמת השלכנו את כל עונותינו? האם הכנו לב ראוי? האם התכוננו להכתרה כראוי?

עבודתנו בראש השנה - תמליכוני עליכם

(**הקטעים דלהלן מהספר "שפתי חיים" להגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל**) מהו עקר העבודה?

מה הוא עקר עבודתנו בראש השנה?

ראש השנה הוא יום הדין לכל אחד ואחד, לכלל "ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום", ולפרט "ובריות בו יפקדו, להזכירם לחיים ולמות" (**ברכת זכרונות**). זה מחיב אותנו להתכונן ליום הדין בתשובה ומעשים טובים. ולעמד לפניו יתברך מאימת הדין. השופר מעורר אותנו לזה "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (**עמוס ג, ו**), ומקיץ אותנו מתרדמתנו לשוב בתשובה.

ברם, נשאלת השאלה, מה היא עבודתנו המיחדת, ששומה עלינו ביום זה עצמו, על ידי תכן היום כראש של השנה החדשה, והרי זה עקר שמו בפי רז"ל ראש השנה.

עלינו להבין את הקשר בין יום הדין למהות היום כראש השנה, ואת הקשר בין אלה לענין המלכיות, שתופס מקום מרכזי ביום זה. אם נזכה לברר דברים אלה נראה את ראש השנה באור חדש, ונשכיל לדעת באיזו עבודה מיחדת אנו צריכים להתרכז ולהתאמץ ביום קדוש זה, ובמה נוכל להצליח בו.

חובת היום - מלכיות

אם נרצה לדעת את העבודה המיחדת, שמטלת עלינו ביום זה (**הרי ענין יום הדין, וענין היותו ראש השנה באים הם מצד הקדוש ברוך הוא, ואין אנחנו פועלים זאת**) אנו צריכים לעין בתפלות היום, אשר היא העבודה שבלב ביום זה, ולכן בהם השקיעו אנשי כנסת הגדולה את יסודות עבודתנו ביום זה.

כאשר שליח צבור מתכונן לגשת לפני העמוד לתפלת שחרית, הוא פותח בסלסול בחרדת קדש במלת "המלך", שהוא נעשה מפתח לתפלות היום.

בתפלות העמידה אנו מקדימים לברכה השלישית בקשה אדירה ליראה נשגבה וגלוי מלכות שמים, על ידי העברת ממשלת זדון מן הארץ, ומסימים את בקשתנו: "ותמלך אתה ה' לבדך על כל מעשיך וכו' ", וחותמים במטבע המיחד לימי הדין: "המלך הקדוש" (**ובימי חל גם טבעו מטבע "המלך המשפט**").

בברכת קדשת היום, אשר מבטאת את מהות וחובת היום, אין אנו מזכירים את הדין שנעשה ביום זה, וגם לא את מהותו כראש השנה, אלא את רצוננו לגלוי מלכות שמים: "מלך על כל העולם כלו בכבודך וכו', ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה". וסיום הברכה הוא: "מלך על כל הארץ מקדש ישראל" וכו'.

וצריך עיון, למה הוסיפו רז"ל לחתימת ברכת קדשת היום, שהיא לכאורה רק "מקדש ישראל ויום הזכרון", כפי שאנו מסימים בשאר המועדים: "מקדש ישראל והזמנים", ויבאר להלן.

בתפלת היום המיחדת בתפלת מוסף תקנו ר "ל שלש ברכות למצוות היום, וסמכון אקרא (**ר"ה לב.**), הראשונה בהם היא ברכת מלכיות, אנו פוסקים כרבי עקיבא, שכולל מלכיות עם קדשת היום (**ר"ה פ"ד מ"ה**), כי הרי תכן ברכת קדשת היום הוא מלכ י ו ת. "אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם" (**ר"ה טו.**). מדבריהם אנו לומדים, שאין אנו יוצאים ידי חובה על ידי אמירה בעלמא, אלא פסוקי מלכיות והברכה צריכים להביא אותנו לידי המלכת הקדוש ברוך הוא עלינו זוהי עבודת היום המטלת עלינו !

ושוב, עלינו להבין מהו הקשר בין המלכת הקדוש ברוך הוא ליום הדין.

הקשר בין יום הדין להמלכת הקדוש ברוך הוא יתבהר על ידי עיון בסבה לקביעת יום הדין בא' בתשרי.

הר"ן (**בפרק א' דראש השנה**) מביא פסיקתא בשם ר' אליעזר, שבא' בתשרי נברא האדם. האדם הוא גלת הכותרת ותכלית הבריאה. לכן: "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון".

רז"ל קראו יום זה "תחלת מעשיך" כלומר, ראש השנה זה של שנה זו, הוא הוא תחלת מעשיו של הקדוש ברוך הוא של השנה הבאה, וכך הוא מדי שנה בשנה. התחלה חדשה זו היא "זכרון ליום ראשון" כפי שיום א' בתשרי הראשון היה תחלת הבריאה.

מהו הבאור של "תחלת מעשיך" והקשר ליום הדין?

רבנו רמח"ל זצ"ל מאיר את עינינו בזה:

"הנה ביום זה, הקדוש ברוך הוא דן את כל העולם כלו, ומחדש כל המציאות בבחינת הסבוב החדש, דהינו, השנה החדשה (**דרך ה' ד; ח, ד**). מדבריו אנו לומדים את שרש הדין ביום זה: בראש השנה הקדוש ברוך הוא מחדש את כל המציאות באפן כזה שלא היה עדין לעולמים, והוא "הסבוב החדש" של השנה החדשה, כעין בריאת עולם במהדורה חדשה. כשם שבא' בתשרי נברא העולם, כך בכל שנה בורא ה' בריאה חדשה ממש "היום הרת עולם". הבריאה החדשה נבראת בכל שנה עבור הגלויים החדשים לקראת תכלית הבריאה בשנה החדשה, זהו ה"סבוב החדש" מתוך ששת אלפים סבובים שעוברים על העולם לקראת ממוש התכלית השלמה של הבריאה.

כל הנבראים מקבלים ביום זה תפקידים חדשים מתוך הסבוב החדש, והם זקוקים לכלים חדשים המתאמים למלוי תפקידים אלה, אולם הבדל יש בין הבריאה הראשונה של ששת ימי בראשית, לבריאה החדשה בכל שנה ושנה: הבריאה בראשיתה נבראה

בחסד בלי שיקדמו אליה זכיות מעשי בני אדם, אולם מכאן ולהבא דן הקדוש. ברוך הוא בכל ראש השנה על מסירת התפקידים החדשים, ועל העזרה שצריך לתת למלוי תפקידים אלה

לפי מלוי התפקידים של כל אחד ואחד בסבוב הקודם. לכן "ביום זה הקדוש ברוך הוא דן את כל העולם כלו", "ומחדש כל המציאות בבחינת הסבוב החדש" אחד הם, סבוב החדש הוא אשר מחיב את הדין. כיון ש"היום הרת עולם", לכן "היום יעמיד במשפט" וכו'.

לכן הבחינה של הרת העולם של א' בתשרי דהאידנא הוא רק זכרון ליום ראשון של בריאת העולם, אולם אין כמותו, אלא רק דומה לו, כי אז נברא העולם בחסד, ועכשו נברא מחדש כל שנה בדין.

הרי שלכך נדון האדם כל ראש השנה בדין מדקדק האם מעשיו מועילים לקיום הבריאה לעוד שנה נוספת או שאין צרך בו, שהרי הנו מקלקל ומפריע במהלך תקון הבריאה, וכמו כל מפקד מזמן לזמן שעושה המלך לראות מה צרך יש לו ומה תועלת יש לו בכל אחד ואחד ממפקדיו או חיליו.

מלכיות אספקלריא של הדין

אכן, מהי אמת המדה שלפיה ה' מודד עד כמה מלאנו את תפקידינו בסבוב הקודם ואיזה תפקיד ראוי להטיל עלינו בסבוב החדש, עם כל מה שנחוץ לתפקיד זה?

שוב נעין בדברי רבנו רמח"ל זצ"ל:

"ביום ראש השנה, האדון ברוך הוא עומד, כביכול, בבחינת מלך על עולמו, ועל כן, הנה השעה ראויה להתפלל לפניו, שיגלה מלכותו לגמרי בעולם" (**ריש מאמר החכמה**).

ודאי עמידת ה' ביום זה בבחינת מלך נובעת ממהות היום חדוש הבריאה עבור הסבוב החדש, שהוא שלב חדש במלוכת ה'.

האדם נברא כדי להמליך את ה' בתחתונים.

שיר של יום ששי

שירו של האדם שנברא ביום זה, הוא: "ה' מלך גאות לבש" (**תהלים צג**). בשיר זה בטא משה רבנו (**ב"ב יד: רש"י ד"ה וע"י משה**) את תפקיד האדם בעולם, את מטרת בריאתו ובריאת העולם.

כאשר עם ישראל ראו את גלוי כבודו בעליל על יד הים, עד שכלם הראו באצבע "זה אלי" ואמרו שירה. ראו ברוח הקדש את כל הסבובים של הבריאה, עד לתכליתה. הם חתמו את שירתם בבטוי התכלית שלקראתו מסתובבת כל הבריאה, בשלבים שונים,

בפתולים שונים, אבל תמיד מנוט אותה רבון העולמים, אם לא בנגלה אז בנסתר, לכוון זה ''ה' ימלך לעולם ועד''.
יום הבריאה החדשה הוא יום חדוש המלוכה של הקדוש ברוך הוא זכרון ליום ראשון, שהתחיל בו למלך על הבריאה באמצעות האדם. אם כן מתגלה לנו אמת המדה של דין זה מלכות שמים !
עד כמה שמבט המלכות מחיב את הדין, יתברר לנו על ידי עיון בפרשה אחת מן התורה העוסקת בעניני מלכותו של האדם. הרי מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא ממנו נלמד על דרכי מלכות שמים, וכמבאר בפרק הבא.

יום חדוש המלכות - יום הדין

ביום הלדת את פרעה, השיב פרעה את שר המשקים על כנו, ותלה את שר האופים, כפי שפתר יוסף את חלומם (**סוף פרשת וישב**). (**פרשה זו ארעה בראש השנה, כי הרי בדיוק מקץ שנתים ימים שחרר יוסף ביום ראש השנה, עי' ר''ה י**.). מהתנהגות פרעה ביום זה אנו יכולים ללמד על דין ראש השנה. בלי משים נתן לנו דוגמה לאפן של דין שמים. הרי מעשיו הם לכאורה מתמיהים: הניחא ביום הלדת המלך מתוך שמחתו, הואיל ונהנה מהנה, רוצה להרבות בשמחה ולשמח אחרים, והחזיר את שר המשקים על כנו. אולם תלה את שר האופים ביום שמחתו, ומהל יום זה בתוגה אתמהה.
את התשובה אנו מוצאים בפסוקים (**בראשית מ, כ כב**): ''ויהי ביום השלישי, יום הלדת את פרעה... וישא את ראש שר המשקים ואת ראש שר האפים בתוך עבדיו, וישב את שר המשקים... ואת שר האפים תלה'' וגו'. יום הלדת את פרעה, לא היה רק מארע אישי של המלך, אלא היה מארע ממלכתי. הרי פרעה עשה את עצמו אלה, ואמר: ''לי יארי ואני עשיתני'' (**יחזקאל כט, ג**) הוא טעה והטעה, כאלו הוא ברא את עצמו, וברא מחדש את ממלכת מצרים עם היאור שממנו מתברכת כל הארץ. אם כן, יום הלדת שלו היה יום הלדתה של ממלכתו. לכן היה יום זה לא סתם יום חג, אלא יום יסוד ובצור הממלכה מחדש. לכן ביום זה נשא את ראש כל עבדיו, ודן אותם לפי זה. מהי נשיאת ראש זו?
בודאי ''אמרו לפני מלכיות'', ואמירת כל תפלות ראש השנה, שבהן חוזר ונשנה ענין גלוי מלכות שמים, כלן יחד צריכות להביא אותנו להמלכתו יתברך עלינו. אולם הן יכולות להביא אותנו לידי כך, רק אם תרגלנו את המלכתו עלינו במשך כל השנה, וביחוד במשך חדש אלול, אז ה''אמרו לפני'' (**אמירה אמתית שצריכה להאמר ''לפני'' לפני אלקי אמת !**), יכול להיות ה''מכה בפטיש'', שמביא את עבודת ההמלכה שלנו לסיום ולהשלמה. אמר הגאון ר' שמחה זיסל, הסבא מקעלם זצ''ל: ''אם רצונך להמליך את הקדוש ברוך עליך לך

המלך את שכלך עליך'' ! עד כמה שנתאמן במשך השנה, וביחוד בימי אלול, בהמלכת שכלנו על רצוננו ותאוותינו וכל מאויינו נמליך את הקדוש ברוך הוא עלינו ! וזו עקר עבודתנו בהכנת עצמנו לימים הנוראים הקדושים.

הנה הבהר לנו, שיום ראש השנה כתחלת השנה וכיום חדוש מלוכת ה' חד הם. וזה אשר מחיב את הדין, שהוא בדיקת נאמנותו של כל אחד כעבד המלך לקראת הטלת תפקידים ממלכתיים חדשים בשנה הבאה. ברם, שני הענינים: תחלת השנה, הינו, קביעת הסבוב החדש, ועשית הדין, הם נעשים מצד הקדוש ברוך הוא, אולם חדוש מלוכת ה' יתברך הוא אשר מטל כל כלו עלינו ''שתמליכוני עליכם''. לכן עקר עבודתנו והשתדלותנו ביום זה המלכת הקדוש ברוך הוא. לכן מלוכת ה' יתברך היא עקר תכן תפלתנו עקר העבודה שבלב ביום זה, ''זה כל טובנו וכל תקפנו'' לזכות ביום הדין, ולהתחזק לקראת השנה הבאה בהמלכת הקדוש ברוך הוא עלינו, בסיעתא דשמיא.

מדרגות שונות בהכרת מלכות שמים

''שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'' מלכות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר, אינה מלכות'' (**ראש השנה לב:**). יש לבאר, במה נחלקו? ונראה שנחלקו לאיזו מדרגה בהמלכת ה' יתברך עלינו להגיע בראש השנה, כי בודאי יש בזה מדרגות רבות, ומתכן פסוקי המלכיות למדים אנו את המדרגה המתבקשת מאתנו.

באפן כללי נתן לחלק לשלשה את המדרגות של המלכת ה' יתברך זו למעלה מזו [בודאי כל אחד מהם מתחלק שום למדרגות נוספות].

מדרגה א: כובש את יצרו מתוך יראת שמים, אך אינו מבטלו

יש אדם שיש לו רצונות ותאוות המנגדים לרצון ה' יתברך, אבל מתוך היראת שמים שבקרבו, הוא משתדל לכבש את יצרו, אבל אינו מבטל את רצונותיו, כי הם קימים, רק שאינו מוציאם לפעל. זוהי מדרגת הבינונים, כמו שאמרו חז''ל (**ברכות סא.**): ''רבי יוסי הגלילי אומר, צדיקים יצר טוב שופטן... בינונים זה וזה שופטן, שנאמר (**תהלים קט, לא**): 'כי יעמד לימין אביון להושיע משופטי נפשו', אמר רב, כגון אנו בינונים. אמר ליה אביי, לא שביק מר חיי לכל בריה''. ובאר הגר''א (**ביאורי אגדות עמ''ס ברכות**): ''צדיקים יצר טוב שופטן, רצה לומר מנהיגן, ורצה לומר שכל מחשבה ועצה הכל ממנו... בינוני יש לו מלחמה ואוי לו מיצרו. ואמר 'יעמד לימין', כי ה' יתברך עוזרו''.

כלומר, אצל הצדיק, היצר הטוב הוא המעורר את הרצונות השונים העולים בלם האדם, לכן הוא רוצה לעשות רק טוב, אבל אצל הבינונים, מתרוצצים רצונות שונים, טובים ורעים, ויש לו מלחמה תמידית, ואף על פי שבסוף היצר הטוב מנצח [כי אם היצר הרע

מנצח והוא חוטא, אם כן אינו בינוני אלא רשע], וכך מוכח מהפסוק שהביאה הגמרא על הבינונים, "יעמד לימין אביון להושיע משופטי נפשו", שה' יתברך עוזרו (**כדברי הגר"א**) לנצח את יצרו, מכל מקום יש בו רצון לרע, אלא שכופה אותו. זהו הסוג הראשון של המלכת ה' יתברך עליו.

מדרגה ב: בטול הרצון, כאשר ה' יתברך אינו רוצה בכך

כלומר, שכל רצון לעשית רע מתבטל בתחלתו, מכיון שברור לו שזה נגד רצון ה', והוא ירא ה' מאד, ולכן הוא יודע ומרגיש, שכל הצלחה שיפיק מהרע, הוא כאין כנגד ההפסד הרוחני והענשים שיקבל, וידיעה זו מבטלת ממנו כל חשק ורצון לרע, עד שמגיע למדרגה שאינו יכול לעשות רע, כמו שכתוב (**דברים יב, יז**): "לא תוכל לאכל בשעריך", ובאר רש"י: "יכול אתה, אבל אינך רשאי". ואם כן, מדוע כתבה התורה 'לא תוכל', כי על האדם להגיע למדרגה שלא יוכל לעשות כנגד רצון ה', כאלו הדבר בלתי אפשרי בטבע, ואם כן, בודאי לא יחפץ כלל ברע. כעין זה באר האבן עזרא (**שמות כ, יד**) איו אסרה התורה על האדם לחמד, שהרי זה בטבע האדם לחמד, כי "איך יהיה אדם שלא יחמד דבר יפה בלבו, כל מה שהוא נחמד למראה עיניו?" ועל כך השיב במשל, לכפרי שראה בת מלך יפה, בודאי לא יחמד לקחתה לו לאשה, כי ברור לו שזה דבר לא מציאותי, ולכן מסלקו ממחשבתו ומרצונו. כך לא יחמד אדם דבר שאינו שלו, "כי אשה יפה, או ממון, לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה'... על כן הוא ישמח בחלקו, ולא ישים אל לבו לחמד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שה' לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ובתחבולותיו". דהינו, מכיון שפשוט לו שאינו יכול לקבל דבר של חברו שלא כרצון ה', לכן אינו רוצה. זהו הסוג השני בהמלכת ה' יתברך עליו.

מדרגה ג: הכרת היחוד מה שה' יתברך אינו נותן, מפני שהוא לרעת האדם

והיא, שאדם מבין שהכלים שה' יתברך הכין ונתן לחברו לעבודת ה' שלו, הם טובים ומתאימים רק למי שקבלם, בעבור התפקיד שה' יתברך קבע לו בעולם העבודה. אבל לאחרים, שאינם ראויים כלל לשמשו בתפקידו, אדרבה, הם יהיו לו לרועץ, ולכן אינו חומד ואינו מקנא בחברו, כמו שלא יקנא בחבר שיש לו בגד יפה, כאשר הבגד הזה אינו מתאים למדת גופו, כי כאשר ילבש בגד כזה שהוא צר וקטן עליו, יהיה לו ממנו רק צער ועגמת נפש.

מדרגת ההכרה הזו, היא המדרגה של הכרת היחוד, דהינו, שמכיר שרק רצון ה' הוא הטוב האמתי, ואין שום ערך אמתי וממשות לדבר שהוא נגד רצון ה', ואם ה' יתברך

רצה ונתן זאת לחברו, אז רק כך זה טוב ובעל ערך, וכאשר חפץ בכך נגד רצון ה', נמצא, שרוצה דבר לא טוב. ומי הוא בר דעת שירצה בדמיונות כוזבים ובלתי מציאותיים את הדבר שנראה לו שהוא טוב בעבורו, כאשר באמת הוא רע. והכרת היחוד הזו מתפשטת ונוגעת לכל מאויי האדם שאינם כרצון ה', ומי שמכיר באמת הזו, ירצה תמיד לעשות רק את רצון ה'.

הכרת היחוד השלמה, שאין שום דבר בעל ערך ודבר טוב באמת מלבד רצון ה', כלולה בכונת מצות יחוד ה' בפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", הינו, אחד ויחיד ממש, שרק הוא ורצונו יתברך הנם מציאות אמתית בעלת ערך וטוב בהחלט. וכל מה שנגד רצונו, הוא שקר ורע, ובודאי לא ירצה בהם האדם. למדרגת השלמות הזו בקבלת על מלכות שמים צריכים לשאף להגיע בראש השנה יום המלכת ה' יתברך, וזה הטעם של רבי יוסי, שפסוק 'שמע ישראל' נאמר בפסוקי המלכיות, והוא אף האחרון שבהם, כי הוא פסגת המדרגות של המלכת ה' יתברך. גם רבי יהודה מודה, שהכרת היחוד השלם היא המדרגה העליונה ביותר בהמלכת ה' יתברך, אלא סובר ששלמות כזו אינה נדרשת מכל אחד, לכן אין לאמרה בפסוקי המלכיות הבאים לבטאות את המדרגה בהמלכת ה' יתברך, שכלם חיבים בה ביום זה. (ע"כ **מהרב "שפתי חיים"**)

"המלך"

מובא בספר "לקח טוב": רבי פסח קרון שליט"א כותב בספרו "סביב שלחנו של המגיד", כי אחת המטרות החשובות ביותר של ראש השנה היא, שכל יהודי יכריז וגם יבין שה' הוא המלך והשליט על כל הבריאה כלה. מסבה זו אנו מזכירים פעמים רבות בתפלות ראש השנה את שלטונו של הקדוש ברוך הוא על הבריאה. אנו אומרים "המלך הקדוש" בכל תפלות "שמונה עשרה" מראש השנה ועד יום הכפורים. בתפלת מוסף של ראש השנה תקנו לומר עשרה פסוקים של מלכיות המהוים עדות חותכת מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים, שה' הוא המלך. ונוספים לזה פיוטים רבים שהנושא המרכזי שבהם היא מלכותו יתברך. [וכבר עוררו אותנו בעלי המוסר, שבכל המערכת הגדולה של המלכת ה' עלינו, לשים לב שלא נשכח להמליכו גם עלינו...]

במקביל להיות יום זה יום הכתרת מלכו של עולם, מהוה יום זה יום דין ומשפט לכל באי עולם. ומן הראוי היה שנהיה מוצפים ברגשי פחד וחרדה מפני ההחלטות הצפויות לגבי עתידו של כל אחד ואחד מאתנו. ואכן מספר על גדולי עולם, שהלכו ביום ראש השנה אחוזי חרדה מפני אימת הדין.

הספור דלהלן ממחיש לעיני הקורא מעט מעצמת הפחד שחש האדמו"ר רבי אהרן מקרלין זצ"ל ביום הזה.
מקבל היה שה"בעל תפלה" בתפלת שחרית של ראש השנה פותח בנגינה שיש בה בטוי לרצינות וכבד ראש, כיאה לאדם המכין את עצמו לבא אל המלך. והמנגינה הולכת ומעצימה את בטוי כבד הראש שבה, עד שבהגיעה לשיאה מכריז ה"בעל תפלה" בקול מהדהד "המלך" ! ! !
פעם אחת עבר רבי אהרן, האדמו"ר מקרלין, לפני העמוד בתפלת שחרית דראש השנה. הוא פתח כמקבל בנגינה, וכשהתקרב לשיא והחל לומר "המלד", לפתע התעלף. המתפללים חשו לעברו, ולאחר זמן קצר שבה אליו ההכרה והוא המשיך בתפלה. לאחר התפלה שאלוהו החסידים מה היתה הסבה לעלפונו.
השיב הרבי לשואלים ואמר: הגמרא במסכת גטין (נו, א) מתארת כיצד יצא רבן יוחנן בן זכאי מירושלים כדי להתחנן בפני המצביא הרומי אספסינוס קיסר ולבקש על חייהם של אחיו היהודים. כאשר התיצב רבן יוחנן בן זכאי בפני הקיסר, אמר לו: "שלמא עלך מלכא, שלמא עלך מלכא" (**שלום עליך המלך**). השיב לו אספסינוס: "מיחיבת לי תרי קטלא" (**הנך חיב מיתה משתי סבות**), "חדא דלאו מלכא אנה, וקא קרית לי מלכא" (**ראשית, משום שקראת לי מלך בעוד שאינני אלא מצביא**), "ותו, אי מלכא אנה, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי?! " (**ועוד, אם אכן מלך אני, מדוע לא באת אלי עד היום**).
כאשר נגשתי לפני העמוד, סים הרבי את דבריו, נזכרתי בספור זה. ושאלתו הנוקבת של אספסינוס פלחה את לבי במתכנת התואמת להרגשת הלב בעת ההכרזה המרוממת והנרגשת "המלך". ואמרתי בלבי, הרי עתה ברגע זה יכול אני להשאל על ידי מלך מלכי המלכים שקראתיו בשם "המלך" אם מלך אני, כיצד יכלת שלא לבא לפני (**בחרטה**) עד היום !: ! ! והתעלפתי...
שאלה זו צריכה להשאל על ידי כל אחד מאתנו בכל יום מימות השנה, וקל וחמר בראש השנה.

עצות לזכות ליום הדין

א. להיות איש כללי שרבים צריכים לו

מובא בספר "אור יחזקאל" שיחות להגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: הסבא מקעלם זצ"ל היה שואל שאלה זו, היאך מתאימה הרגשת הבטחון שצריכה להיות ביום הדין עם רגשי היראה והפחד מאימת המשפט, והיאך יתכן לאחר שיודע חובתו וכמה רחוק הוא מהשגתה, שיהיה לו בטחון שיצא זכאי בדין? ותשובתו, כי באמת,

כלל ישראל כלו בטוח הוא שיצא זכאי במשפט, אבל כל יחיד ויחיד עומד הוא בסכנה גדולה, וחיב לירא ולפחד מאימת הדין. ומעתה, זו היא העצה היעוצה ליחיד כדי שיצא זכאי כאשר ישתדל לא להיות נפרד, אלא יהיה חלק מן הכלל, וכשם שהכלל בטוח, כן בשעה שהיחיד יעשה לחלק מהכלל, כן יהיה בטוח שיצא זכאי בדין. ומפרש הוא במדרש בפרשת נצבים: "אתם נצבים היום כלכם", כלכם הינו, הכלל כלו, כי הכלל בטוח, ועין.

ומה הוא הדרך שבו נעשה היחיד לחלק מהכלל, והיאך מתבטלת יחידותו ומצטרף הוא לתוך הכלל, נראה בשעה שאין האדם דואג רק לטובתו האישית וצרכיו הפרטיים, אלא שאיפתו היא תקון הכלל, ומיטים הוא לאחרים, ודואג ומשתדל לתקנת הרבים, בין בגשמיות ובין ברוחניות, אזי נעשה הוא לחלק מהכלל, ומבטח הוא בבטחון הכלל, ואף תפלתו ובקשותיו ביום הדין צריכות להיות לא רק עבורו ובני משפחתו, אלא להתפלל ולבקש עבור תקנת חבריו וזכיותיהם. ומשום כך תקנו אנשי כנסת הגדולה כל נסח התפלה, לא כבקשת יחיד אלא כרבים: סלח לנו, השיבנו אבינו לתורתך, וכן כל התפלה כלה. כי בשעה שיבקש האדם רק עבור עצמו, הרי הוא יחיד, ומשפט היחיד !קשה הוא מאד, ורק בשעה שתפלתו עבור כל הכלל ישראל, נעשה לגוף אחד עם הרבים. ואזי יש תקוה לעמד ביום הדין, כן שבירת התאוות ורצונותיו הוא עצה להזדכך עם הכלל כלו. "לתאוה יבקש נפרד", בעל התאוה אינו דואג עבור הצבור, אלא כל מחשבותיו הם לספק תאוותיו הפרטיות, ורק השובר תאוותיו הוא נעשה לחלק מהכלל.

העושה למען אחרים, זוכה גם לסיעתא דשמיא מיחדת ביום הדין. שאמרו רבותינו (ר"ה): "מלך נכנס תחלה לדין" לפני שמתרבה הכעס, מפני החטאים המצטברים. ועוד אמרו רבותינו (**עירובין כט**): "מעשה ברבי חנינא, שאכל חצי בצל וחצי נחש [הארס] שבו, וחלה ונטה למות. חבריו בקשו עליו רחמים, וחיה מפני שהשעה צריכה לו". הרי דוגמה נוספת לכך, שהדאגה לזולת מסיעת לאדם עצמו. על כן, הדואג ל"אני" באמת, יתאמץ בכל כחו להתבטל ל"דודי", וכן להשתדל לעשות למען רעהו.

בספר "לב אליהו" (**ח"ד, עמ' רסו בהערה**) הביא: "שמעתי מאיש תלמיד חכם נאמן, מעשה שמרן הרב יוסף יוזל זצוק"ל מנובהרדוק נכנס לישיבה באחד מימי אלול ואמר שיחה מוסרית סוערת, והוכיח שאנו, אין לנו שום עצה היאך להנצל מן הדין וכו' וכו', ועורר את כלם בבכיות נוראות, ולבסוף סים, שיש לנו רק עצה אחת: לעשות עבור הכלל, ויהיו רבים צריכים לנו. וכשצריכים לגנב, חותכים את חבל התליה, ומורידים אותו ממנו".

"רבים צריכים לו" אינו אנכיי ! אינו חי רק את חיי עצמו ! מדותיו חסד, סבלנות, אהבת הבריות. יראתו טהורה, תורתו עמל אמתי. "רבים צריכים לו" הוא לאו דוקא עסקן צבורי, אלא נושא בעל עם חברו ועם הרבים אף על פי שהוא יושב בד' אמותיו ואינו יוצא לרשות הרבים. אדם שהוא דמות של יהודי אמתי הוא אדם שרבים צריכים לו. ומי שההשגחה העליונה העמידה אותו ברבים ועושה מלאכתו באמונה, זוכה ומזכה את הרבים בודאי הוא איש הכלל באמת.

ב. בידידים ואוהבים עצה להנצל מענש הדין

"בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר: 'היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם' " (**ראש השנה טז, א**). "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: וכלן נסקרין בסקירה אחת". ופרש רש"י: "ואף על פי שעוברין זה אחר זה" (**שם יח, א**).

כיצד מתישבים שני מאמרים אלה, הקשה הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בספרו "לב אליהו" (**ח"ד עמ' שנא**). רש"י אמנם מבחין בקשי זה, אך דבריו גופא צריכים באור.

על מדוכה זו ישב ה"סבא מקלם" זצ"ל, אשר ישב את הדברים על פי דברי מאור עינינו, הגאון ר' ישראל מסלנט זצ"ל, על הפסוק "אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא". לכאורה יש להקשות, וכי זה כל שבחו של הקדוש ברוך הוא, שאינו עושה עול? ובאר, שפסוק זה אינו מדבר בעול במובנו הפשוט, אלא יש . כאן בטוי נמרץ להבדל גדול שבין משפטי שמים למשפט בשר ודם.

בנהג שבעולם, כאשר אדם עובר על חקי מדינתו ומובא בפני השופט, דנים אותו על פי מעשיו ומטילים עליו את הענש המגיע לו בהתאם לחמרת המעשה שעשה, אולם, דין זה עול יש בו. שכן, אם דנים אותו לתקופת מאסר ממשכת, למשל, הענש אינו פוגע בו בלבד, אלא גם בבני משפחתו ובחוג מכריו וידידיו. נתאר לעצמנו, אפוא, שאחרי שנגזר דינו, באים הוריו הקשישים ומתחננים בפני השופט שימתיק את הענש, בהיות בנם מפרנסם היחיד. בהגיון ובצדק הם מטיחים בפני השופט: הרי אנו חפים מפשע, מדוע עלינו לסבל חרפת רעב בגין עברת הבן?

אחריהם עולים ובאים אל לשכת השופט רעית הנאשם ועולליה הרכים, וכשהיא מתיפחת בבכי היא שואלת: אבות אכלו בסר ושני סנים תקהינה? כיצד יחזיקו מעמד היא וילדיה כאשר בעלה אביהם ישב מאחורי סוגר ובריח? האם אין זה מן הדין להוציאו לחפשי למענה ולמען ילדיה?!

גם הידידים והמכרים מצטרפים בכל לב לבקשת קרובי המשפחה, ומתארים את הסבל הרב שיגרם לכל החבורה עקב הענשת ידידם.

מאליו יובן, שעם כל הצדק בטענות המשמעות נגד החלטת השופט, אין בסמכותו לשנות את פסק הדין. הוא יטען בצדק, שמטבע הדברים, משפט בשר ודם לוקה בחסר שאין בכחו של השופט לחרץ דין אמת שלא יקפח אף אחד מן הנוגעים בדבר. כך הוא אכן משפט בשר ודם, המנהל על ידי אנשים קרוצי חמר.

אבל משפטו של הקדוש ברוך. הוא אינו כן. ''הצור תמים פעלו'' אם הקדוש ברוך הוא מיסר אדם ביסורים, אזי ''תמים פעלו''. לעולם לא יגרם בגין משפטי שמים שום צער ונזק אף לא כמלא הנימה לאלה שלא מגיע להם ! אפלו אם ימצא אדם אחד בכל העולם שיצטער מכח ענשו של החוטא וצער זה אינו מגיע לו אזי מעביר הקדוש ברוך הוא על פשעו של החיב ואינו מיסרו כלל. כל זה כדי שלא לפגם בישר המשפט ותמימותו. על זה נאמר: ''אל אמונה ואין עול''.

כך יתפרשו דברי הגמרא דלעיל. אמנם כלם עוברים לפני הקדוש ברוך הוא זה אחר זה, כלומר, כל אחד נדון לבדו לפי זכיותיו וחובותיו, אף על פי כן עדין יש מקום ל''כלם נסקרין בסקירה אחת'' שאם יש אחד בכלם שאין מגיע לו הצער, נפטר גם החוטא מענש. מורנו הרב הגאון ר' אליהו לאפיאן זצ''ל היה רגיל להוסיף בעקבות דברי הגאון ר' ישראל מסלנט זצ''ל הנ''ל, שלאור דבריו כדאי לאדם להרבות לו ידידים ואוהבים. ועל ידי כו יוכל להנצל ביום דין ! שכן, אף אם יחטא ולפי מדת הדין יגיע לו ענש, יצטרכו בשמים לקחת בחשבון את הצער שיגרם על ידו לידידיו. ואם הם טובים וישרים במדה כזו שאין מגיע להם הצער לא יענישוהו בזכותם, כי משפטי ה' אמת צדקו יחדו. (**לקח טוב**)

ג. להיות מעביר על מדותיו

''אמר רבא: כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו, שנאמר: 'נשא עון ועבר על פשע', למי נושא עון? למי שעובר על פשע''. פרש רש''י: ''אין מדת הדין מדקדקת אחריו, אלא מניחתו והולכת'' (**ראש השנה יז.**).

אומר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ''ל בספרו ''שיחות מוסר'' (**תשל''ב עמ' קמ**), כי מדברי רש''י נראה, שאף על פי שלא נתכפרו לאדם פשעיו ועדין חוטא הוא, מכל מקום, כיון שמעביר על מדותיו מדת הדין מנחת לו. והרי לנו ב ה עצה וסגלה כיצד לזכות בדין להיוח מעביר על מדותיו.

הגמרא שם מספרת על רב פפא שבא לבקר את רב הונא בריה דרבי יהושע שחלה. כשראה את מצבו, אמר ש! כינו לו תכריכין. לבסוף נרפא רב הונא ואמר שאכן נגזרה עליו מיתה, אלא שהקדוש ברוך הוא אמר, שמכיון שאינו עומד על מדותיו אלא מעביר

עליהן, אל תדקדקו אחריו רואים אנו, שאף לאחר שנגזרה עליו מיתה והיה כבר במצב של גסיסה, הועילה לו מדה זו להצילו מן הדין ולהשיבו לתחיה.

אכן תנאי יש בדבר, וגם הוא מבאר שם בגמרא: ''אמר רב אחא בר חנינא, אליה וקוץ בה, 'לשארית נחלתו' ולא לכל נחלתו. למי נושא עון? למי שמשים עצמו כשירים''. ופרש רש''י: ''אליה שמנה יש כאן וקוץ בה כלומר, דברי תנחומין יש כאן, אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל אלה, אלא למי שמשים עצמו וכו' ''.

מהו אותו 'דבר קשה'? התנאי של משים עצמו כשירים. רש''י מפרש במסכת סנהדרין (קיא:), מה הוא עושה עצמו כשירים ''שירים שאין נחשבין, כך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה''.

ונראה לומר, שדברי רב אחא בר חנינא הנם המשך לדברי רבא. כלומר, אמנם הקדוש ברוך הוא נושא עון למי שעובר על פשע, אך כל זה מפני שמשים עצמו כשירים. אם העברת המדות נובעת אצלו מכח הענוה שבו, אזי הוא זוכה לכך שהקדוש ברוך הוא נושא עון. אבל אם הוא מעביר על מדותיו מטעם אחר, אין בהנהגתו את הסגלה המביאה לכך שיעבירו לו על כל פשעיו.

נמצא, שלא די לנו להחליט להעביר על מדותינו, כי עצה זו כרוכה במדת הענוה. אי לכך, בראש כל עבודתנו בימים שלפני יום הדין, עלינו לרכש את מדת הענוה. לכשנזכה לקבל שיכות למדה זו ונבא על ידיה לידי העברה על המדות, נזכה בודאי ליום הדין.

על הנהגה מפלאה של העברה על המדות מספר בספר ''האיש על החומה'' (חלק א', עמ' 164):

בעת כהנתו של הגאון רבי חיים זוננפלד זצ''ל כראש אב בית דין בבית דינו של הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין מבריסק, נזדמן לפניו דין תורה בסכסוך קשה ומסבך בין בעל ואשתו. לאחר שמיעת הצדדים ועיון בדינם, הוציא בית הדין את פסקו כפי ראות עיני הדינים ושקול דעתם הברורה.

בני משפחת האשה ראו עצמם נפגעים מפסק הדין, והיו ביניהם כמה תקיפים בדעתם שסרבו להשלים עם פסק הדין. קמו וירדו לביתו של הרב והתפרצו אליו בצעקות וגדופים. היה זה בשבוע שלפני ראש השנה. הרבנית שהתה אותה שעה בחדר הסמוך, ונבהלה לשמע הגדופים שנפלטו מפי המתחצפים, ומכיון שהימים היו סמוכים לימי הדין, פגעו דבריהם מאד בלבה הרגיש, ופרצה בבכי מר.

כל אותו הזמן ישב מורנו במקומו בשלוה נפשית והמשיך לעין בתלמודו. כשגברו המהומות והצעקות, הזדקף לפתע מלא קומתו ופנה אליהם בקול תקיף ונמרץ:

''שמעו נא מה שברצוני להגיד לכם ! '' בחדר השלך הם, והרב המשיך: ''אם צדקתם בטענותיכם ובתרעמותיכם ואני ובית דיני טעינו, הרי כבר מסרתם דינכם לשמים, וה' הטוב יכפר בעדנו, כי אין לו לדין אלא מה שעיניו רואות. אבל ! '' הרעים בקולו בשאגת ארי ''אם הצדק אתנו והוצאנו דין אמת לאמתו, הרי אז, הרי אז... '' (**חזר על דבריו פעמים, ועשה הפסקה קלה**).

מיד החוירו פניהם של המתחצפים מקולו התקיף של הרב, בצפיתם לתגובה עזה ונמרצת, ויחרדו איש אל אחיו מזעמו של תלמיד חכם ומגחלתו. אחר כך המשיך:

''אם אמנם צדקנו בדיננו, הנני מודיע לכם כי אני מוחל לכם במחילה גמורה על כל הצער שגרמתם לי ולבני ביתי, והרי מברך אתכם שתכתבו ותחתמו לחיים טובים ולשלום!''

המומים ומבישים הפנו את גבם, וימהרו להסתלק בטרם ירגישו השכנים בקלונם.

ר' ישראל יעקב ברנשטיין שהיה גר בשכנותו, נחרד לשמע צעקות ההתפרצות, וימהר לדירת הרב. בהכנסו עוד הספיק לשמע כמה בטויים פוגעים מצד המתפרצים, ולאחר מכן את הכרזתו של הרב.

כשיצא אחרון המתפרצים את הבית, פנה אל הרב ושאלו: ''אם בלבך מחלת להם ניחא, כי כך דרכם של צדיקים שמוחלים לכל מי שהכעיס כנגדם; אבל לשם מה הודעת להם בפומבי שהנך מוחל להם? האם לא היה טוב יותר שיתיסרו במצפונם, ויהרהרו בהתנהגותם המבישה ויבאו לבקש מחילה כדת וכדין?''

''חככתי בדעתי, '' ענה הרב לעמתו, ''הנה מתקרבים והולכים ימי הדין אשר בהם עושה כל אדם את חשבון נפשו, ובודאי כשיגיע ערב יום הכפורים, יתחילו להרהר בכל מה שעוללו לי וצערו את בני ביתי, וירצו לחזר בתשובה ולבא לבקשני שאמחל להם, אז יתחיל יצרם לפתותם: איך תכניעו ותשפילו עצמכם לבא ולבקש מחילה? ובכדי לשכנע אותם, יתחיל להסביר להם שבעצם צודקים הם, וכל מה שעוללו לי היה כדין, ונמצא ששוב יכשלו בעונם, וחס וחלילה יענשו בסבתי ביום הדין. לכן הכרזתי מראש שהנני מוחל להם, והיה אם יהרהרו בתשובה בימי הדין והסליחות, יקל עליהם לחזר בתשובה ולהודות בשגיאתם, ומיד יסלח להם, ונמצא הכל בא על מקומו בשלום''.

עד כאן מפי רבי ישראל ברינשטיין. וכאשר ספרתי דבריו לאבי שליט''א, השלים את הענין, כפי ששמע מפי מורנו:

בערב יום הכפורים, בשוב הרב מהכתל המערבי, פגש את ראש המתפרצים לדירתו. נגש הלה למורנו ובקש ממנו מחילה. נתרצה לו מורנו ומחל לו בכל לבו. לפני הפרדם, שאל לו הרב: ''האם כבר קנה אתרוג?''

"מה שיך?" ענה הלה בנימה של קצת יהרה וזחיחות הדעת. "אתרוג מהדר כזה שזכיתי לו השנה, טרם נזדמן לי מעודי. כליל השלמות פרי עץ הדר ככתוב... אמנם הוא עלה לי בדמים מרבים ושלמתי עבורו חצי נפוליון זהב, אבל עבור הדר כזה... "

נתן בו מורנו מבט מלא רך, ואמר לו: "הגע בדעתך, על קיום מצות עשה מחיב האדם להוציא עד חמש מנכסיו. על אי עברת לא תעשה, עליו לותר על כל ממונו. ועתה נתבונן נא יחד: אותה מצות לא תעשה "אלהים לא תקלל" היכי מיירי (**איך מדבר**) ? אם בעל הדין חושב שהדין צודק, בודאי לא יקללהו, אלא יברכהו. אלא ודאי הכונה, שגם אם בעל הדין בדעה שהדין טעה ועות את דינו, קים הלאו שאסור לקלל את הדין. ועתה, התבונן בטובך ושקל במאזני שכלך היכן הישר והיכן אמת המדה. "

בספרו דברים אלו, הוסיף רבנו לפרש בדרך צחות את הפסוק: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלם אתו" (**משלי טז, ז**). ואלו היו דבריו מלה במלה:

אחרי שהם יצאו את ביתי, הרגשתי בעצמי שעלי להרהר ולפשפש במעשי וכי כלום בחנם באים עלי לפני יום הדין בנסחה כזו ובדבורים כאלה? ולכן קבלתי על עצמי להכפיל את שעורי, הן בדפי גמרא והן בדפי משניות, ואפלו במזמורי תהלים. והנה פתאום, נמלך ה 'בעל דבר' (**היצר הרע**) ואמר לעצמו: לאיזה עסק ביש נכנסתי? רציתי לשלהב ולהסית את היהודים האלה זה בזה בימי הדין ולהרויח על ידי זה חבילות של עברות, והנה ר' חיים זה הפך לי את הקערה על פיה ומרבה לי עוד בזכיות, אולי יותר טוב וכדאי שיבקש הלז מחילה מהדין, כדי שיעזב את התגברותו בתורה ויראת שמים, כי מי יודע מה עוד יצא מזה? עד כאן דברי היצר הרע.

וזהו "ברצות ה' דרכי איש" כשהיצר הרע רואה שמלאכתו נכשלה, ועוד יצא מזה שרצה ה' את דרכיו של האיש שנתכון להסיתו לדבר עברה, אז היצר ישלים את אויביו אתו; דהינו, מסיא לכך שאלו שהיו אויביו ישלימו בלבם, וזה בכדי שלא יבאו להתעוררות ולפשפש במעשיהם. (**לקח טוב**)

ד. לבוא מה שיותר בהכנעה

אומר הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: "ראש השנה, כל כמה דכייף איניש טפי מעלי ליה" (**ראש השנה כו**). חז"ל מגלים לנו דרך ההצלחה לזכות בראש השנה לגשת אליו בהכנעה ובשברון לב מתוך הכרה שאין לנו תקוה בדין, ורק מבקשים אנו את רחמיו, כי ראש השנה אף שהוא יום הדין, מכל מקום הוא דין ברחמים, ומשום הכי איתא, שאין לומר: חטאתי בראש השנה. שהפחד צריך להיות כל כך חזק, עד שיירא

מלהזכיר חטא, ובזכות ההכנעה ושברון לב יעזרהו ה', כדכתיב (**תהלים לד, יט**): "קרוב ה' לנשברי לב".

וההכנעה זו היא סבתה, כי הרי אנו צריכים לבקש חיים מאת ה' יתברך, כי אין אנו בטוחים בחיים כלל, וזקוקים אנו לרחמי שמים, שיתן לנו מתנת חיים. וחיים היא המתנה הגדולה ביותר, כדכתיב (**קהלת ט, ד**): "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת". וכן הוא לשון רבנו יונה (**שער שני כד**): כי מי אשר יחבר אל החיים, יש בטחון, כי לכלב חי וכו'. שבח חיי העולם הזה לענין התשובה וקיום המצוה והשגת מעלות הנפש, הוא הבטחון, ולאשר ימצא יחבר אל החיים, כי האדם הפחות בחיים יכול להוסיף מעלות בנפשו כאשר לא יוכל לעשות החכם הצדיק המת, כדכתיב (**תהלים פח, ו**): "במתים חפשי". ואיתא בחז"ל: "אין לך מצוה קלה, שאין תחית המתים תלוי בה". וכל זה יכול לזכות רק בעודו בחיים, ולא לאחר מיתה, שנעשה חפשי מן המצוות. זו חיבת להיות הסבה הגורמת לפחד והכנעה, פן, חס ושלום, לא יזכה לחיים, שהם כל כך חשובים והכרחיים לזכות האדם. וביותר במצבנו אנו, כי מי הוא היודע אם יזכה לעולם הבא. ויתכן, רחמנא לצלן, שיבוא לעולם הנצח ריק מכל מעשיו ומצוותיו אשר עשה, כי אכל את כל עולמו בחייו. והתקוה היחידה שיש לאדם היא רק אם יזכה בחיים, שאז יש לו תקוה לזכות, ולכן חיבת להיות בקשת החיים על דרך זה, לזכות לחיים אמתיים "למענך אלקים חיים", חיים שבהם יוכל לזכות לנצח נצחים.

ומעתה, שאיננו מכירים כלל בחטא, ודאי שהתקוה היחידה לאדם היא השברון לב וההכנעה, ולבוא כעני ורש לפני המלך. כן הוא בעניני העולם הזה, וכן הוא בעניני העולם הבא. וידוע מה שכתב הרמב"ן, שאף על פי שעקר משפט האדם בראש השנה הוא מעניני העולם הזה, מכל מקום הוא נוגע אף לעולם הבא, כי בשעה שהאדם הוא במדרגה שיכול להזדכך ולזכות לעולם הבא, אזי משפט העולם הזה אתו הוא בגדר זה שישאר לו העולם הבא, אך כשרואה הקדוש ברוך הוא שאינו במצב שיוכל לזכות לעולם הבא משפט ה' אתו הוא בגדר אחר. נמצא, דמשפט ראש השנה הוא בעניני עולם הבא.

ה. "כדלים וכרשים דפקנו דלתיך"

מובא בספר "לקח טוב":

בפרקי תולדות המצרף לספר חדושי הגאון רבי נפתלי טרופ מספר על הגאון הגדול רבי שלמה היימן ששמש כראש ישיבת "תורה ודעת" בארצות הברית ונמנה בתקפה מסימת על תלמידי הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל שהיה מספר בהתפעלות על אודות ה"סליחות" הראשונות של עשרת ימי תשובה שאמר בשנה אחת בצותא עם ר' נפתלי, אשר שמש

אז גם כשליח הצבור: לפני הסליחות עלה הגאון רבי נפתלי על הבימה, לפי בקשתו של מרן ה''חפץ חיים'', ודרש בדברי התעוררות:

''בפיוטי הסליחות אנו אומרים: 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך', והבאור בזה, דעני שעוד יש בידו שוי כל שהוא, אינו דופק על הדלתות, ובשעה שהוא בא לפתח, הרי הוא משתעל וכדומה, כדי שדרי הבית ירגישו בו ויעניקו לו דבר מה. אבל מי שהוא רעב ממש, ערם ויחף, אינו יכול להשתלט על רגשותיו ולהתעסק ברמזים הוא דופק על הדלתות וצועק 'הצילו' !.. ''

חז''ל אמרו: כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה, שנאמר: ''מראשית השנה''. אף ענין זה יש לפרש לפי דברינו: אדם שהיתה לו שנה נוחה כשהוא עומד להתפלל בימים הנוראים, הוא חושם כי הוא מחזק בטובה מן השנה החולפת, אבל באמת הדבר יסודו בטעות; תקפו של החוזה של השנה הקודמת פג לגמרי עם בא השנה החדשה, שכן גם בשנה החולפת היינו רק כמפקחים על רכוש לא לנו וללא בעלות עליו. לפיכך, כאשר מגיעים הימים הנוראים, אנו צריכים להרגיש כרשים וכדלים לגמרי, כעני שאין לו אפלו שוה פרוטה, ולבקש רחמים בזעקת 'הצילו' מהשם יתברך על הכל מחדש. לכן כל שנה שרשה בתחלתה שמתפללים עליה בתחלתה כדלים וכרשים מבטח שתהא מתעשרת בסופה.

"כתבנו בספר החיים"

ב''מכתב מאליהו'' כותב הרב דסלר: הספר שכותב בו השם יתברך הוא נפש האדם שבה נרשמים כל המעשים וכל המחשבות. והינו ''כל מעשיך בספר נכתבים'' (**אבות ב, א**), ''ספרי חיים וספרי מתים'', ''חותם יד כל אדם בו ומאליו יקרא'' וכו'. (**ע"פ ספר ראשית חכמה, שער התשובה פ"ה בשם הר"ר יוסף יעבץ**)

ואם כן, ''כתבנו בספר החיים'' הוא תפלה לסיעתא דשמיא שנגיע להרשם בנפשנו בפנים לחיי קדשה. ויש רשמים הנוגעים לגאלה, ויש לפרנסה, לסליחה, לזכיות וכו', כי כל אלה הם תוצאות של מצבו הפנימי של האדם.

ויש ''ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו'' (**מלאכי ג, טז**), והוא בשביל ''אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו'', הינו אותם העוסקים יחד בדבוק חברים בעניני יראת שמים נגד רוח הכפירה השלטת בעולם (**שם, שם יד טו**), וספר הזכרון הוא רשם השתתפות הנפשות בדברי יראת שמים ואמונה.

ורשם זה נשאר להצלה ולגאלה, אפלו בעת צרה הגדולה ביותר, כאמור (**דניאל יב, א**) ''והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא, ובעת ההיא ימלט עמך, כל

חנמצא כתוב בספר''. באיזה ספר? זה אותו ספר זכרון המזכר שם במלאכי (**עיין בפירוש ר' סעדיה גאון, דניאל שם**).

הזמנה למשפט

הדברים הבאים נכתבו כנסיון להמחיש ולעורר את ההרגשה באשר למציאותו של יום הדין הממשמש ובא.

אל: כל איש ישראל !

הנך נקרא בזה להתיצב למשפט שיערך נגדך בימים א' וב' בתשרי בשנה החדשה הבאה עלינו לטובה.

אתה מאשם באי שמירת חלק נכר מארבעת חלקי שלחן ערוך. לדגמא הננו מביאים כאן כמה מהתביעות העקריות:

א. בטול תורה. ב. חטאי הלשון. ג. ענינים שבין אדם לחברו. ד. זלזול בדיני ממונות.

צפוי עיון מחדש בחלק שלך בעולם הבא.

בין שאר הענשים האפשריים:

א. ענש מיתה, חס וחלילה. ב. מחלות ויסורים, רחמנא לצלן. ג. עני, צער וגלות, רחמנא לצלן.

עליך להופיע בפני השופט באפן אישי ללא כל יועצים וסנגורים. יצין, כי חמר התביעה הוכן בדקדוק רב, לאחר מעקב ממשך אחרי מעשיך ביום ובלילה. ומכיון שאין לפקפק באמתות העבדות, אין כלל מקום לוכוחים או להתנצחיות.

אי לכך הנך נתבע על ידי מדת הדין להודות באשמה, כדי שלא להגדיל את חמרת האשמה.

לבקשת הסנגוריה (**מדת הרחמים**), נתנה לך ארכה של שלושים יום, מראש חדש אלול, כדי לאפשר לך לעין בגליון האשום ולהכין כתב הגנה.

פסק הדין וגזר הדין ינתנו בו ביום. במדת הצרך תנתן לך ארכה של עשרה ימים.

הערה: מתוך התחשבות במעמדך המיחד כנתין בתחום שפוטו של שופט כל הארץ, מענקת לך אפשרות יוצאת מהכלל להביא לכך שינהגו עמך לפנים משורת הדין. אם תענה על הדרישות, תוכל להמתיק את דינך או לבטלו כליל, ואף להפכו לטובתך!

בדבר פרטים פנה בהקדם לרמב''ם (**הלכות תשובה**), או לרבנו יונה מגירונדי (**שערי תשובה**), לשם קבלת פרטים והנחיות. (**לקח טוב**).

עשרת ימי תשובה

"דרשו ה' בהמצאו"

בספר "חומת הדת" (פרק יז) נושא ה"חפץ חיים" את משלו ואומר:

אדם בעל אכסניא שהלשינו עליו לפני השלטונות וכמעט שנגזר דינו לבלות כל ימיו בצינוק ובעבודת פרך, עמד אותו האיש והפך עולמות ושכר פרקליטים וסנגורים גדולים שבמדינה, שלח שתדלנים לשופטים של ערכאותיהם, אולם העלה חרס בידו.

אמרו לו אוהביו וידידיו: רואים אנו שאין לך תקנה אלא לבא ולהתיצב לפני המלך בכבודו ובעצמו, שכן ידוע הוא כמלך חסד ורודף משפט, ואזניו קשובות לבקשת נתיניו. אם אך יעלה בידך להוכיח לפניו צדקתך בטוחים אנו כי לא יתן לעות משפט.

אותו מלך היה נוהג אחת בשנה, שהיה פושט בגדי מלכותו ולובש בגדי הדיוט, וכך היה יוצא לשוט על פני הארץ, מבלי שידע איש כי הוא המלך. וזאת כדי שיוכל לראות היטב אם הכל מתנהל למישרין במדינה, אם אין פרץ ואין צוחה ואין מעות בדין ומשפט. והנה קרה מקרהו של מלך זה לעבר בעירו של בעל האכסניא דנן, ואף בא להתאכסן בבית מלונו. ברם, איש לא ידע על כך ואף לא בעל האכסניא עצמו.

ימים אחדים לאחר שפנה המלך ונסע משם, נודע הדבר מי היה אותו אורח פלאי. משמע בעל האכסניא כי המלך בכבודו ובעצמו אשר רצה לבא לפניו ולהוכיח את צדקתו היה בביתו ולן אצלו ויכול היה לדבר אתו פה אל פה ולהשמיע באזניו את טענותיו, וכי שעת כשר כזאת היתה בידו והוא החמיצה ללא תקנה התחיל קורע את בגדיו ומצעק: "וי, וי! אוי לי ואבוי לנפשי ! המלך הגדול ורב החסד נזדמן לבית מלוני, ואני יכלתי להפיל תחנתי לפניו ולבקש ממנו על נפשי והחמצתי את השעה! עתה כיצד אגיע אליו והוא רחוק וסגור בארמונו, ומאות חילים עומדים סביביו ושומרים עליו לבל יבא אליו אדם אשר לא נקרא ! "

והרי ממש זה המקרה אשר יקרה את בני האדם בהיותם כאן עלי אדמות.

בעולם הזה השפל, מצוי הוא, כביכול, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא בביתו של כל יהודי. שעת כשר מצינת יש לאדם להתקרב אליו ולהדבק בו יתברך על ידי למוד התורה וקיום המצות. ברם, רסים הם המחמיצים שעת כשר זו, ולכשירצו להגיע אל מלכו של עולם בארמונו שוב לא יהיה הדבר קל כלל ועקר, ומי יודע אם תעלה זאת בידם. ישים כל אחד ואחד דבר זה ללבו, כדי שידע להשתמש בשעת הכשר בעוד שרוי המלך עמו בבית מלונו (מ"משלי הח"ח").

משל זה מדבר על שעת הכשר שיש לאדם בימי חייו, כל עוד הוא חי בעולם הזה. אולם בד בבד עם ההתעוררות הכללית שיש כמוסר השכל של המשל, יש לו משמעות מיחדת גם לעשרת ימי תשובה, שכן בימים אלה נתנת לנו הזדמנות יוצאת מן הכלל לפנות אל מלך מלכי המלכים "בהמצאו", ולקרא לו "בהיותו ק רו ב ".
מה גדולה צריכה להיות עגמת הנפש למתבונן, אם ימים יקרים אלה יחלפו ללא נצול התקרבות הקדוש ברוך הוא אלינו. (**לקח טוב**).

"קראהו בהיותו קרוב"

מובא בספר "נתיבות שלום":
"דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב" (**ישעיה נה, ו**). ודרשו חז"ל במסכת ראש השנה (**יח.**), שהכתוב מדבר בעשרה ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים. ויש לבאר, מדוע דוקא עשרה ימים אלו הם זמן המצאו והיותו קרוב, ועליהם במיחד נאמר "דרשו ה' בהמצאו", הלא יהודי צריך לדרש את ה' ולהתקרב אליו יתברך אפלו בעתות חשכות והסתר, ומדוע אם כן קשור דרשו ה' לעת המצאו והיותו קרוב?
והענין, על פי מאמר הכתוב "הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי" (**ירמיה ב, לה**). דכאשר יהודי חוטא, חס וחלילה, הרי יותר מעצם החטא והפגם, פי כמה חמור אם אינו מרגיש את גדל הפגם שעשה בחטאו, ונפשו שלמה עליו כאלו לא חטא, שזה חטא גדול יותר מהעברה עצמה.
והטעם בזה, כי בנוגע לעצם החטא הרי נאמר: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" (**במדבר כג, כא**), והוא כמו שבארנו, שהכונה לחטא כזה, אשר גם בשעה שהאדם חוטא, הרי ה' אלקיו עמו שגם אם לא היה יכול להתגבר על יצרו ולעמד בנסיון, לבו נקרע בקרבו מגדל יסורי מצפונו על עוברו על רצון ה'. ועל און כזה שגם בשעת החטא גופו ה' אלקיו עמו הכתוב אומר "לא הביט און ביעקב וגו' ". ולכן, אם כואם לו ליהודי, ומצפונו מיסרהו בשעת מעשה, או לכל הפחות לאחר מעשה, שאז נחשב קצת לאנוס מתוך שפחז עליו יצרו, וכמאמר חז"ל (**סוטה ג.**) אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, לכן יש לדונו לכף זכות. אבל על אמרך לא חטאתי אם גם לאחר שיצר הרע כבר הסתלק ממנו אין לו מוסר כליות ואיננו מתחרט על כך הנך נשפט.
משל לאדם שחטא למלך ופגע בכבודו, שמלבד עצם הפגיעה בכבוד המלך, עוד יותר חמורה מ ה הוא אדישותו לאחר מעשה, אם אין לו שום נקיפת לב וממשיך להתנהג בשלוה כאלו לא ארע דבר, שזו פגיעה יותר גדולה מעצם הפגיעה שפגע במלך מקדם.

שאם בעצם הפגיעה אולי היו לו מניעים שאנסוהו לכך מה יענה על שלות נפשו שלאחר החטא? ומה גדולה הפגיעה אם גם כאשר המלך בכבודו ובעצמו ממציא עצמו אליו, וגם אז אינו נגש לפיסו ולבקש מחילתו, ואיננו מרגיש כלל כי חטא נגדו.

וזה ענין "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב" בעשרה ימים אלו שבין ראש השנה ליום הכפורים. אין הכונה בזה לאפוקי ולשלל ימי הסתר וחשכות, אלא שבימים אלו, שבהם הקדוש ברוך הוא נמצא וקרוב לישראל, מה רבה התביעה והחיוב לדרש את ה' ולהרגיש בלבבו עמק החטא ולהתפיס עם המלך יותר מבזמנים אחרים. דאם, חם וחלילה, גם בימים של בהמצאו ובהיות קרוב איננו דורש את ה' ואינו נגש להתפיס עם המלך, הלא זה החטא של אומרו לא חטאתי כפול ומכפל. והוא כדאיתא ב"בית אברהם" הספור מהרב הקדוש מקאליסק זי"ע, שאמר על ימים אלו, שגם לו היה מוצא בהם כיס מלא מעות, לא היתה חולפת אצלו אפלו מחשבה להרימו מרב המרירות והחשבון הנוקב במה יתרצה עבד אל אדוניו, שזה עבודת הימים הקדושים הללו.

דרשו ה' בהמצאו החיוב גדל כאשר קל יותר לקים

שכר המצות נקבע, כידוע, לפי הצער שבקיומן, וכמאמרם באבות (פ"ה) "לפום צערא אגרא". באותה מדה גם הענש של בטול המצות יחשב על פי הקשי שבקיום המצוה. ככל שקל יותר לקים את המצוה, כך יגדל גם עון בטולה, כמבאר בגמרא: "תניא, היה רבי מאיר אומר: קשה ענשו של לבן יותר מענשו של תכלת" (מנחות מג). וזאת משום, שקל יותר להשיג חוטי ציצית לבנים מאשר פתיל תכלת.

אף בענין התשובה יש זמנים שבהם קל יותר לשוב, וממילא, מי שנמנע מלשוב באותם זמנים ענשו גדול יותר. ואימתי זוכים אנו לזמנים אלה? על כך למדנו בגמרא: "כה' אלקינו בכל קראנו אליו", וכתיב: "דרשו ה' בהמצאו" [מפרש רש"י: פעמים שאינו מצוי], התם ביחיד הכא בצבור. ביחיד אימת? [רש"י: אימתי גם ליחיד מצוי לו הקדוש ברוך הוא ?] אמר רבה בר אבוה: אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים (ראש השנה יח.). והרמב"ם כתב: אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר: "דרשו ה' בהמצאו" (הלכות תשובה פרק ב).

נתבאר כאן, שבעשרת ימי תשובה קל יותר לשוב אל ה', כי אז הקדוש ברוך הוא מצוי וקרוב. ולכן, מי שאינו שב בימים אלו, יגדל עונו וכבדה חטאתו מאד. (לקח טוב).

אי נצול קרבת ה' - עון חמור

עוד מובא בספר "לקח טוב": לכשנוסיף להתבונן, נבחין בסבה נוספת לגדל חובת התשובה ובקשת הסליחה בימים אלה. הגמרא במסכת יומא (פז.) מספרת על קצב אחד שחטא כלפי רב ונמנע מלבא ולבקש את סליחתו. כשהגיע ערב יום הכפורים יצא רב להמציא את עצמו אליו כדי שיהיה לו קל יותר לפיסו. כששמע רב הונא על כונת רם, אמר שרב הולך להרג נפש. רב הלך ועמד בפתח אטליזו של הקצב, שהיה עסוק באותה עת בבקוע עצמות. כאשר ראה הקצב את רב, אמר לו בזלזול שילך כי אין לו דבר עמו. מיד אחרי שאמר את דבריו, נתזה עצם ונתקעה בגרגרתו של הקצב והרגתו. הגמרא שם מצינת, שגם רב זירא נהג להמציא את עצמו אצל בני אדם על מנת שיבקשו ממנו מחילה. יש להתבונן מהיכן למדו רב ורב זירא לנהג בדרך שנקטו. נראה שיסוד דרך החסידות הזו הוא מדרכי מדותיו של הקדוש ברוך הוא, כי כך מתנהג ה' יתברך עם ישראל. והואיל ונצטוינו להדבק במדותיו יתברך, התנהגו רב ורב זירא בדרכי המדה הזו. אלא שהנהגת ה' יתברך עצמה צריכה למוד מהו באמת הטעם לכך שה' ממציא את עצמו אלינו בימים אלה? אם למען הקל את דרכי התשובה, מדוע עושה זאת ה'? מה בכך אם החוטא יתאמץ כדי שתשובתו תתקבל? נראה לומר שזהו ממדת רחמיו וחסידותו יתברך שמו, כי הוא ידע יצרנו, והבין שכל עוד תכבד עבודת התשובה על האדם, ימנע מלשוב בתשובה מרב עצלותו. מכיון שה' חס על נפש החוטא לבד יאבד ברעתו, הוא ממציא את עצמו אליו בימים הקודמים ליום הכפורים. ההנחה הפשוטה היא, שבהיותו קרוב והתשובה מתקבלת מיד, יתן החוטא אל לבו לשוב בתשובה שלמה ולבקש מחילה על עונותיו.

עתה נבין היטב מדוע חמור כל כך עון ההמנעות מתשובה בימים שבהם הקדוש ברוך הוא מתקרב אלינו. ענשו של הקצב, אשר רב המציא עצמו אליו, לא היה חמור כל כך אלו רב לא היה מתקרב אליו. רק מדת חסידותו של רב שהלך ובא אצלו, גרמה לחמר העון ולענש הקשה.

ומכאן נקיש לאדם הנמנע מלשוב בתשובה גם ביום הכפורים, שהוא קץ מחילה וסליחה לישראל, שגדול עונו מאד. הרי הוא עושה חלילה כמעשה הקצב, וכאלו התחצף כלפי הקדוש ברוך הוא אשר התקרב ובא אליו. ואם כלפי בשר ודם נחשב הדבר לעון, קל וחמר כלפי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. מה נורא הרעיון הזה למעמיק בו.

מדוע נתנו דוקא ימים אלו קודם כפור ימי רצון

עוד מהרב "נתיבות שלום": והענין שדוקא ימים אלו נתיחדו בדרגה כזאת שבהם דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב, יש לומר בפשטות, לפי שהקדוש ברוך הוא ברב רחמיו

נתן לנו מתנה את יום הכפורים יום החנינה אחת בשנה, אשר בו יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם. ומאחר שלצרך חנינה זו דרוש לעשות תשובה, ואי אפשר בלא זה, על כן הגדיל השם יתברך חסדו עלינו ונתן לנו גם את ימי התשובה קדם יום הכפורים, בכדי שיהיו לאיש יהודי הכלים של תשובה שיוכל להכנס בהם ליום הכפורים.

והכונה, דבימים אלו השם יתברך נמצא וקרוב כדי שנוכל לשוב אליו מכח קרבתו יתברך. כי כל סבת החטאים מחמת הרחוק שנתרחק אדם מהשם יתברך, ואינו רואה את כבודו המלא כל הארץ. דאם היה רואה את השם יתברך העומד עליו ורואה במעשיו בשום פנים לא היה חוטא, וכמו שכתב הראב"ד בספר "בעלי הנפש" (**סוף שער הקדושה**): אתה, בן אדם, באזניך שמע ואת עיניך תפקח ותראה תמונת יוצרך העומדת נגדך, וראה כי הוא בשמים ואתה על הארץ, ונשמרת מכל דבר רע, ואם הוא נעלם מעיני כל חי אך הוא נמצא בלבבות ונגלה במחשבות. עד כאן.

והינו, שכאשר יהודי רואה את השם יתברך נכחו, אינו חוטא, וכל מציאות החטאים היא רק מחמת שהאדם אינו רואה את השם יתברך ומרגיש את עצמו מרחק ומנתק ממנו, אבל בעשרה ימים אלו בהמצאו ובהיותו קרוב נפקחים עיניו של יהודי, ורואה את תמונת יוצרו העומד עליו וקרוב אליו, עד שממילא נעשה רחוק מכל עניני חטאים ומסגל לשוב בתשובה ולהטהר ביום הכפורים. ואפשר לומר עוד בזה, שבעשרה ימים אלו, הזמן מסגל לכל הנ"ל מכח עבודת חדש אלול וראש השנה, שבהם נטהרו ישראל מזהמתם, ויכולים לראות עכשו את השם יתברך.

מדוע דוקא בעשרת ימי תשובה מתרבים הטרדות והבלבולים

עוד שם: עוד יש לומר בכונת הכתוב "דרשו ה' בהמצאו", על פי המספר, שמרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע נשאל פעם, מדוע דוקא בעשרת ימי תשובה אחרי שכל ימות השנה מחכים לבואם אז מתרבים הטרדות והבלבולים, והשיב על כך, שזה סדר ההנהגה העליונה, שבכל הימים הגבוהים מתגבר הכח שכנגד להטריד ולבלבל את האדם שלא ימלא את יעודו בימים הקדושים, כי זה לעמת זה עשה האלקים, וכמו שרואים בחתן ביום חפתו, שהוא יום כה גדול וקדוש, רבים אז הטרדות והבלבולים, וכן יום פטירתו של אדם מן העולם, שהוא היום הגבוה ביותר, שצריך להתכונן לדרכו האחרונה, שהולך לשוב לשרשו, ודוקא אז הריהו מטרד ביסורים ומבלבל וכדומה. ועל זה בא הכתוב "דרשו ה' בהמצאו" להזהיר לכל יהודי שידע להתעלם בימים קדושים אלו מעל כל הטרדות והבלבולים, וימלא כראוי את תפקידו הנדרש ממנו בזמן שהשם יתברך נמצא וקרוב אליו ביותר, שלא יהא, חס וחלילה, מזלזל במתנתו של מלך.

כיצד יברר ויבחן אצל האדם אם הוא מן הצדיקים או בינונים או...

מובא ב"אור יחזקאל" להגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: כתב ברמב"ם (**פ"ג מתשובה ה"ג**): "וכשם ששוקלים זכיות אדם ועוונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי עולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים. אם עשה תשובה נחתם לחיים, ואם לאו נחתם למיתה". והנה, מחובת האדם להרגיש עצמו כבינוני, אף על פי שאנו במצבנו, קשה הוא מאד להיות אף כבינוני. וכאשר נבאר לקמן.

איתא בגמרא (**ברכות סא:**): "אמר רבא, כגון אנו בינונים. אמר ליה אביי: לא שביק מר חיי לכל בריה. אמר רבא: לידע אינש בנפשיה, אם צדיק גמור הוא אם לאו". שיודע האדם מצבו בעצמו, אם הוא צדיק גמור או שהוא בינוני. ובאור הדברים, נראה שהנה ענין רבו זכיות ורבו עוונות, אין הבאור כפשטות לפי כמות העברות והמצוות אשר עשה. וכבר כתב הרמב"ם (**שם בה"ב**): "ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעוונות, אלא לפי גדלם. יש זכות שהוא כנגד כמה עוונות, ויש עון שהוא נגד כמה זכיות". ומעתה נראה, שהרי עקר עבודת האדם בעולם הזה הוא להיות מקרב לה' יתברך, וכמו שכתב הלוצאטו (**במסילת ישרים, בריש פ"א**): "האדם לא נברא אלא להתענג על ה' ". והרי זה מה שכתב הרמב"ן (**בפ' בא**): "כונת כל המצוות, שנאמין באלקינו, ונודה לו שהוא בראנו". כונת כל המצוות ותכליתן אחת היא, שתוצר אצל האדם התקרבות לה' יתברך, על ידי שיאמין בו ויודה לו על זה.

והכי נמי יש לפרש ענין רבו זכיות, הינו שמצבו הוא שעומד יותר אצל זכיות, מפני שרב מחשבותיו ומעשיו הם על דרך זה, להתקרב אל ה', ועל פי רב קרוב הוא יותר לה' יתברך מאשר לחיי העולם הזה, ורבו עוונות הוא, שהיצר תופס אצלו מקום חשוב יותר מעבודת הבורא, ועל פי רב, מעשיו ושאיפותיו הם להבלי העולם הזה. ובינוני הינו, שרצונותיו ושאיפותיו שקולים הם - לעתים גוברת אצלו השאיפה לעבודת ה' יתברך, ולעתים להפוך. והוא חיב לעמד במלחמה מתמדת, כדי שלא יגבר כח הרע הוא על כח הטוב. והינו שנאמר (**שמואל א' טז, ז**): "האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב". תביעת ה' מן האדם אינה בדברים הנראים לעינים, שהם מעשיו ופעלותיו, אלא בעקר תובע ה' עבודת הלב, כנאמר (**משלי כג, כו**): "תנה בני לבך לי" עבודת הלב. דהינו, כמה מקרב הוא לה' יתברך, ומה הם רצונותיו ומאוייו; האם רוצה הוא ושואף להגיע לדבקות והתקרבות, או דמטרת חייו היא תאוות העולם הזה.

ומעתה, כאשר נתבאר דזו עקר העבודה, יכול האדם לבדק את עצמו ולידע היכן הוא עומד; אם שאיפתו היא רוחניות או גשמיות, ויתבונן מתי הנאתו שלמה יותר, האם בשעה שעוסק הוא בעניני עבודת השם, או, דחס ושלום, עבודת ה' עליו היא למשא, וכל הנאותיו הן בשעת הנאות העולם הזה.

ועל פי ענין ויסוד זה, שעקר עבודת האדם הוא השאיפה לחיים רוחניים, יבאר מה שכתב הרבנו יונה (**בשער ג**) במנותו את המעלות העליונות שנמסרו במצוות עשה, והזכיר מעלת הבחירה ועוד מעלות: היראה, והקדשה והדבקות וכו'. ולכאורה, מה היא מצות עשה זו דבחירה, והרי כתב כל שאר המעלות ! ונראה לפי מה שכתב, דהבחירה היא השפיטה והרצון להשגת רוחניות ולהתקרבות לעבודת ה' יתברך. וזו מעלה מיחדת ונפרדת משאר המעלות.

ומעתה, לאחר שרבא אמר: כגון אנו בינונים, אם כן, בודאי קשה הוא מאד לחשב עצמנו כבינונים, ובפרט לאחר שנתבאר לעיל מה הוא בינוני, דהינו, שאיפותיו שקולים המה. אם כן, מה נאמר אנן, שרב רצוננו הוא תאוות והנאות העולם הזה? אם כן, רחוקים אנו מאד מהגדרת הבינונים.

אמנם, על כל פנים, בעשרת ימי תשובה מחיבים אנו לחשב עצמנו כבינונים. והרי כתב הרמב''ם, שבינונים עומדים ותלויים. אם עשה תשובה נחתם לחיים, ואם לאו למיתה. וכתב הגאון ר' יצחק בלאזר ז''ל (**בכוכבי אור**), שהרי לפי משכל ראשון יפלא מאד, שהרי בינונים הם מחצה על מחצה, ואם כן, מדוע כתב הרמב''ם שרק בעשה תשובה נחתם לחיים, והלא על ידי שיעשה מצוה אחת, שוב הרי הוא מכלל רב זכיות וצריך להחתם לחיים, ומדוע דוקא על ידי התשובה נחתם לחיים? ועין שם שהאריך בבאור ענין זה. ותרף דבריו: הנה כבר הזכרנו לעיל דברי הרמב''ם, שמנין ומשקל העברות והמצוות אינו נשקל בכמות העברות, אלא לפי גדלן, ורק אל דעות הוא היודע משקל כל עברה ומצוה. ויתכן שעושה עברה אחת, והיא שקולה כנגד כמה מצוות. ונראה דהחטא הגדול בשעה שאין עושה תשובה, ואף כל השנה כלה אי עשית התשובה הוא חטא גמור. וכמו שכתב הרבנו יונה בפתיחה: ''ודע כי החוטא, כאשר יתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא ידע כי יצא הקצף עליו, ויש לו מנום לנוס שמה, והוא עומד במרדו''. ועין שם שהמשילו משל, ללסטים שהיה חבוש בבית האסורים, וראה מחתרת חתורה ולא ברח, ועין שם. ובפרט כאשר הזכרנו לעיל גדל מעלת התשובה, שהופכת את האדם למדרגה אחרת לגמרי, והוא אינו שב, הרי זה עצמו חטא גמור. על אחת כמה וכמה בעשרת ימי תשובה, שהם ימים המכשרים לתשובה, והקדוש ברוך הוא

בעצמו עומד בימים אלו ומתאוה לתשובתן של רשעים, וזה מחמת שהיא עצה מיחדת של הקדוש ברוך הוא, וכדאיתא בחז"ל: שאלו לחכמה ולתורה, מה יעשה החוטא? ולא מצאו עצה, ואמרו: הנפש החוטאת תמות ! ורק הקדוש ברוך הוא אמר: תעשה תשובה ותטהר! וכנתבאר לעיל, שהוא מצותו של הקדוש ברוך הוא. נמצא, דעברה זו של אי חזרה בתשובה, היא חטא גדול כל כך, עד שאף שיעשה מצוות נוספות בעשרת ימי תשובה, מכל מקום, כל שאינו שב בתשובה, חטא זה של מניעת התשובה עולה על כלנה, ולכן יחתם גזר דינו למיתה. נמצא מעתה, שאף דיום הכפורים יום טוב הוא לישראל, מכל מקום, סכנה גדולה יש באותו יום דבשעה שלא ישוב בתשובה, הרי חטאו זה גרידא כל כך חמור, שאין לו תקוה להחתם לחיים.

בינוניים תלויים ועומדים

מובא ב"לקח טוב": שמעתי מפי מורי ורבי הגאון רבי א"א מישקובסקי זצ"ל, שתאר כיצד זקנו הגאון ר' יצחק בלאזר זצ"ל באר והמחיש מהו "תלויים ועומדים". וכה היו דבריו:

אדם המעלה לגרדום, מעמידים אותו תחלה על דרגש המגביה אותו מהקרקע, ואז כורכים את חבל התליה סביב צוארו. אחר כך משמיטים את הדרגש מתחת לרגליו, ואז מחמת כבד גופו החבל מתהדק והוא מת.

" "תלויים ועומדים" זהו תאור מצבו של הנדון קדם השמטת הדרגש מתחתו. מצד אחד הוא בבחינת "תלוי", כי החבל כבר כרוך על צוארו, אך עם זאת עדין לא כלו כל הקצין, כי הוא עדין "עומד", שכן עדין רגליו נצבות על הדרגש.

בכך ממחישים לנו חז"ל באפן נפלא את מצבו של הבינוני בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים "תלויים ועומדים". מצד אחד סכנתו גדולה, שכן אם לא יעשה תשובה "ישמט הדרגש מתחתו", והוא יחתם ביום הכפורים למיתה, חס וחלילה. אולם עם זאת עדין גדולים הסכויים ש"חבל התליה" יוסר ממנו, וזאת אם ינצל את קרבת ה' שבימים אלו וישוב בתשובה.

והוסיף הרב מישקובסקי מדיליה ואמר: אם נשים לב, נראה, שאם אכן יעשה הבינוני תשובה והחבל יוסר מעל צוארו ישאר עומד על הדרגש. כלומר, לא זו בלבד שהתשובה שעשה הצילה אותו ממיתה לחיים, אלא גם העלתה אותו במדרגה, שכן שנינו: במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמד.

הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל היה רגיל לומר בשם הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל:

כאשר מעבירים את הבהמות תחת השבט כדי לעשרן, מצליפים על הבהמה היוצאת עשירית בשוט הטבול בצבע אדם. בהיותה מסמנת בצבע האדם, נכר לכל שהיא המיעדת להקרבה. אלו היתה הבהמה הזו יודעת שהיא נושאת על גבה את הסימן הזה, ואף היתה מבינה מה צפוי לה בעקבות הסימן הזה, היתה בודאי ממהרת לרוץ לנהר וטובלת את גופה במים כמה וכמה פעמים, עד שהצבע האדם היה סר ממנה כדי להנצל ממיתה.

מדברים אלה עלינו להתעורר בעשרת ימי תשובה, ולחשש שמא גם אנו מסמנים, חלילה, בעקבות דין ראש השנה, או אולי אנו בין הבינוניים התלויים ועומדים, שהסימן שעל גבם מחיב לשוב בתשובה. אי לזאת, עלינו למהר לטבל בנהר של דמעות שירחץ את עונותינו, ובכך נעביר את רע הגזרה ונחתם לחיים טובים ולשלום.

בעקר יש לשוב בתשובה על התרפות ביסודות האמונה

עוד מובא ב"אור יחזקאל": אמנם ביותר חיב הוא לשוב בתשובה שלמה על הי"ג עקרים, שהם יסודות הדת, ובהם חוטאים אנו חטאה גדולה, כי רחוקים אנו מאד מהם ואין אנו חשים כלל בעברות הללו. כתב הרמב"ן (**פ' בא**), "כי אין לאדם חלק בתורת משה רבנו ע"ה, עד שנאמין שכל דברינו ומקרינו כלם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם וכו', אלא מעשי האדם הם המצליחים דרכו, והעברות גורמות שיכריתנו ענשו". מחשבת כחי ועצם ידי היא עבודה זרה ממש, ואנו חיים במחשבה זו. ובשעה שיש לנו סבות גשמיות, אנו בטוחים יותר, וכל ימי חייו מקף הוא במחשבות אלו. בימי הבחרות שואפים לתורה, כדי לעשותה קרדום לחפר בה, ולאחר מכן סבות אחרות, וכל זה מחשבות שוא, כי האמת היא, שהכל תלוי במעשה המצוות והעברות, רק שאינו נראה לעין, והכל הוא חשבונותיו של הקדוש ברוך! הוא. כל התוכחה כלה היא על דבר זה: "והיה אם תלכו עמי בקרי", "והלכתי אף אני עמכם בקרי". כל הענש הוא עבור זה שאומר: מקרה הוא, ואינו תלוי במעשי המצוות ובהנהגת ה' יתברך. וזו עבודה קשה עד למאד, כי מחשבות הכפירה משרשות באדם מנעוריו, וכל יום ויום מוסיף להתחזק אצלו מחשבות אלו.

וראו מה דאיתא בחז"ל (**בראשית רבה ז, ט**), שבהפיכת סדום אמרו המלאכים: "כי משחתים אנחנו את המקום הזה". ועבור אמירה זו, שמשחיתים אנחנו, שנשמע מזה כאלו ויש בידם לעשות נענשו, עד שנדחו ממחצתם מאה שלשים ושמונה שנה. ורק בעת חלום יעקב עלו בחזרה למקומם, שנאמר (**בראשית כח, יב**): "עלים וירדים בו". והרי ודאי דאצל המלאכים לא שיך חטא, ולמרות זאת, כיון שנכשלו בלשונם, שהשתמע ממנו כאלו ויש בידם כח להשחית נענשו בענש חמור כל כך. מעתה נקח מוסר, היאך

אנחנו, שחיים תמיד במחשבת כחי ועצם ידי, וכל דבורינו ומאמרינו הם על דרך זה, שכאלו ובידינו כח לפעל, ואנו העושים והמונעים מלעשות, כמה חמור ענשנו על ה. והיא יסודות האמונה, להאמין שאין בכח מעשי האדם לפעל מאומה, וכל פעלותיו הם רק בגדר השתדלות, שהוא קנס הבורא, כדי לקים את הגזרה: ד"בזעת אפיך תאכל לחם", ויש גבול ל"בכל אשר תעשה". וכל התפלות וקריאת שמע הם להגביר יסוד זה, שהוא קבלת המלכות, וכדאיתא בחז"ל: "קבלו מלכותי תחלה, ואחר כך תקבלו גזרותי". והוא שנאמר בתפלת "ויברך דויד": "לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והמתנשא לכל לראש" אפלו ריש גרגותא מן שמיא מנו ליה. וכל זה הצרך כדי להתחזק תמיד, לעקר מלב האדם מחשבות הכפירה המשרשת בקרבו מנעוריו. והוא יסוד יום הכפורים, להאמין ביחוד השלם, דהינו, האמונה שהכל מאתו, ואין שום כח אחר בעולם, והחיים והבריאות הכל בידו, וכנאמר: "אין עוד מלבדו".

נמצא, מעתה משימה קשה עומדת בפנינו, שנתבאר דמחיבים אנו לשוב ביום הכפורים מעברות אשר בידינו, שעברו למעלה ראש. כן הוא נתבאר שמחיבים אנו להשריש בקרבנו את יסודות האמונה, שרפויים המה בקרבנו, והיאך נוכל לעשות כל זה ביום הכפורים. אך באמת כבר כתב הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל (**מכתב ז**): "לכל בחינה קטנה שבקטנות אשר יכין האדם את עצמו להגביר בחינות יום הכפורים שלו, אין ערוך ואין די באר הצלחת נפשו להנצל מצרות רבות בכל בחינה, ואף הקלה שבקלות, כבר הכנים את עצמו במדרגת התשובה וכו' ".

ובאמת כבר הרבנו יונה ה כיר זאת, שכתב (**בפתיחה ט**): "והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא, ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אך לא תטהר הנפש טהר שלם וכו'. וכענין הבגד הצריך כבום, כי המעט מן הכבוס לא יועיל בו וכו' ". והינו, שאף שקשה היא התשובה, מכל מקום, בעת אשר ישתדל לבקש, כבר יצא מדרכי החטאים, ונמצא הוא בדרך אחר של מקבלי ובעלי התשובה. ונראה להוסיף, ששנאוי ומשקץ ותועבה אינו כבר, אלא הוא במדרגה שיש לו תקוה לזכות לה. גיע לאהוב וחביב.

והדרך להגיע לתשובה, כתב הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל, שהעצה היעוצה היא למוד המוסר, שהיא תביאהו לתכלית, וזו בודאי הדרך הנכונה. אמנם נראה שאף על ידי התפלה, אפשר להגיע לתכלית, שיקבל עליו הזהירות בתפלה, ואינו מכרח להתחיל לעבד בכל התפלה כלה, אלא יכול הוא להתחיל עבודתו בפרטים, כגון, שיכון בתפלת "ויברך דויד", שהוא יסוד האמונה, כן לכון בתפלת "אז ישיר", שהוא יסוד יציאת

מצרים, ועל ידי זה יוכל לזכות לנצח נצחים. כן אף הקבלה בלמוד המוסר יכולה להיות בפרטים, ואינו חיב מיד לכלל הכל, אלא לקבל עליו מספר פעמים בשבוע למוד המוסר באמת, מתוך כונת הלב.

וביותר נראה, שחיב הוא להשתדל לשנות את השקפותיו בצורת החיים. הנה אנשים צעירים, כל מחשבתם היא להשתדל ליצירת עתיד בחיי העולם הזה, ובשעה שישנה השקפותיו, ויתחיל להרגיש בפחיתות העולם הזה שהוא הבל הבלים, ויתחיל לחשב כי עקר חיי האדם הוא לעולם הבא, שהוא עולם שכלו טוב, "ויפה קרת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה", מחשבה זו היא כבר חלק מתשובה, דלאחר שכבר ירגיש בזאת ויסכם אצלו בלב, הרי בודאי לאחר מכן ישתדל להתאים את מעשיו להכרה והסכמה זו, וממילא יזכה לתכלית. ונזכה כלנו למחילת עוונות, גמר חתימה טובה.

ימים נוראים - ימי דין ודוקא מסגלים לקבלת תשובה, הכיצד ?

מובא בספר "נתיבות שלום": עוד אמרו ז"ל (**ר"ה שם**) על פסוק דרשו ה' וגו', שהכתוב "כי מי גוי גדול וכו' כה' אלקינו בכל קראנו אליו" (**דברים ד, ח**) הינו לתפלה בצבור, מה שאין כן ליחיד, שמכל ימות השנה יש לו רק את עשרת הימים הללו. ולכאורה צריך באור, שהרי עשרה ימים אלו הם ימי דין, וכדאיתא בספרים הקדושים, שלכן נקראים ימים נוראים, מחמת שהם ימי דין למעלה, ולכן, גם עבודת איש יהודי בימים אלו צריכה להיות במדת היראה דוקא. ואם כן, איך מתישב שימים הללו עצמם נאמר בהם "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב"? דהינו, שהקדוש ברוך הוא קרוב אז ליהודי ביותר ונענה אליו בכל בקשותיו, ואפלו ליחיד מתנהג ברחמים?

ויש לבאר זאת על פי מה דמצינו, שענין התשובה נאמר תמיד בלשון של קרבה, וכדכתיב "ושבת עד ה' אלקיך" (**דברים ל, ב**), "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך" (**שם ה**), וכן "שובה ישראל עד ה' אלקיך" (**הושע יד, ב**), וגם בהא דאיתא (**עי' בזוח"ג קכו.**), בכל יום בת קול יוצאת ואומרת שובו בנים שובבים נזכר בלשון בנים. ובתפלת שמונה עשרה גם כן אומרים לשון "אבינו" לענין התשובה: השיבנו אבינו לתורתך, סלח לנו אבינו כי חטאנו, מה שאין כן ברב שאר ברכות.

והבאור בזה כדאיתא, שכח התשובה שיך רק אצל יהודי ולא אצל גוים, כי רק ליהודי יש את הכח לעקר למפרע את הפגם מעקרו, כיון שיהודי הוא חלק אלה ממעל, ויש בו ניצוץ אחד שמכח זה יכול לשוב בתשובה שלמה, מה שאין כן בגוי. והינו, שכל כח התשובה של יהודי הוא מכח האלקות שיש בו, כי גם בשעה שיהודי חוטא, יש בו את הניצוץ האלקי, ועל ידי החטא הוא רק מתרחק מהשם יתברך, כדכתיב: "עונותיכם

מבדילים'', שמן החטאים והעונות נוצרים מסכים המבדילים בין יהודי להשם יתברך, ועל ידי התשובה יכול לחזר ולהתקרב. ולכן כתוב תמיד בענין תשובה הלשון של קרבה: ה' אלקיך, באשר מזה נובע עקר כח התשובה של יהודי, הינו, מזה גופו שה' הוא אלקיך ואתה חלק אלוה ממעל, על כן בכחך לשוב ולהתקרב אליו יתברך. וזהו גם מה שבתשובה נזכר הלשון ''שוב בנים'' ולשון ''אבינו'', כי כח התשובה של יהודי הוא בעקר מכח שישראל הם בנים והקדוש ברוך הוא אבינו.

וזה פרוש מאמר רבי עקיבא (**יומא פה:**), אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. פרוש, שבחינת אביכם שבשמים היא הנותנת בכם את הכח להטהר. ואשריכם ישראל שיש לכם תמיד מדרגה זו שהשם יתברך אבינו, ומכח זה יכולים לעקר את החטא למפרע, גם אחרי שעונותיהם כבר עשו הבדלה בינם להשם יתברך, והוא על ידי שחוזרים אל הניצוץ אלה ממעל שיש ביהודי. ורבי עקיבא אזיל בזה לשיטתו, כדאיתא בגמרא (**תענית כה.**), מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התבה בזמן עצירת גשמים ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר: ''אבינו מלכנו, אין לנו מלך אלא אתה'', וירדו גשמים. והינו, שהיו אז קטרוגים על ישראל, ומשום כך לא נענה רבי אליעזר, אך רבי עקיבא אמר ''אבינו מלכנו'' השם יתברך אבינו, ומכח זה מסתלקים הקטרוגים, ואין לנו מלך אלא אתה. פרוש, אף במציאות זו שחטאנו לפניך אין לנו מלך אלא אתה, ובכח זה ירדו גשמים מיד.

ועוד מובא מהבעל שם טוב הקדוש זי''ע על הפסוקים (**דברים ד**) ''והפיץ ה' אתכם בעמים וגו' ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן וגו' ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת וגו' '', ואמר בלשונו הקדוש ''משם'' דיקא, פרוש דכאשר ישראל יהיו בעת צרה ביותר ויהיו רחוקים מהשם יתברך, דוקא משם ובקשתם את ה' אלקיך ומצאת.

הרי שדוקא היות והזמן הוא זמן דין, ועלולים ישראל להענש - ממציא הקדוש ברוך הוא את עצמו אליהם בקרבה גדולה להצילם. וכמו כן איתא בזהר הקדוש (**שאומרים קודם התקיעות**): ואף על גב דקדשא בריך הוא רחים ליה לדינא, כמה דאת אמר: ''כי אני ה' אהב משפט'' נצח רחימו דבנוי לרחימו דדינא. הינו, דאהבתו יתברך לישראל היא יותר מרחימו דדינא, והוא על דרך משל לבן מלך שעליו לעמד למשפט, ואם כי במשפט חיבים להתנהג ככל חמר הדין הרי כאשר אביו המלך בכבודו ובעצמו מופיע ונוכח במשפט, שוב שונה לגמרי כל היחס של המשפט. וזה ענין עשרת ימי תשובה, שהם בבחינת ''ובקשתם משם את ה' אלקיך'', משם דיקא. דדוקא משום שהם ימי דין וישראל זוחלים ורועדים מאימת הדין, הקדוש ברוך הוא ממציא עצמו אז ברב רחמיו

ונותן אפשרות ליהודי להתקרב אליו. ואם בכל השנה הקדוש ברוך הוא קרוב רק לצבור, כי צבור הוא בבחינת כלל ישראל, אשר אין בו חטא ופשע בימים אלו שיך ענין זה אף ליחיד, דמכיון שהם ימי דין, מתעוררים בהם חסד ורחמים. וכל זה נכלל במאמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, שאביכם שבשמים מטהר אתכם, כי בימי הדין מתעוררים רחמי האב על ישראל, ובהם נתנת לכל איש יהודי ההזדמנות להפך לבריה חדשה.

"כי פעל אדם ישלם לו"

אומר הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: "כי פעל אדם ישלם לו". כלל הוא בבריאה כי כל אשר ישיג האדם, חיב הוא ליצר זאת בעצמו, וללא יצירתו ופעלתו, אין זוכה מאומה. עולם הבא יוצר האדם בעצמו על ידי מעשי ידיו, כן את האלול והראש השנה, חיב הוא לעשות בעצמו. וכל מה שבכח האלול והראש השנה לתן לאדם אם לא יעשה זאת לבד, לא יזכה לכלום.

וכתב הנפש חיים (**שער א פרק יב**), וזה שאמרו חז"ל: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", ולא אמרו חלק בעולם הבא, שמשמעו, שהיה העולם הבא מוכן מעת הבריאה ענין ודבר לעצמו, ואם יצדק האדם, יתן לו בשכרו חלק ממנו. אבל האמת, שהעולם הבא הוא הוא מעשה ידי האדם, שהרחיב והוסיף והתקין חלק במעשיו לכל אחד וכו', והינו, שיש לכל אחד חלק שיוכל ממעשיו להעשות ולהוצר עולם הבא, שפעלת האדם היא היוצרת ובוראת את העולם הבא.

כן הוא בעניני העולם הבא, שמעשי האדם הם היוצרים את העולם הבא. וכתב שם הנפש חיים, שמעת שעולה על טהר מחשבת האדם לעשות מצוה, תכף מעשה רשומו למעלה, בשרשו העליון, לבנות ולנטע כמה עולמות וכחות עליונים. וכמאמרם ז"ל: "אל תקרי בניך אלא בוניך", וממילא מתעורר וממשיך גם עליו אור מקיף מהקדשה העליונה, והוא המסיעו לגמרה וכו'. וזה ענין שכר העולם הבא, שהוא מעשי ידי האדם עצמו, והינו, שהסבה היא מעשה האדם, והיא היוצרת עולמו לעולם הבא. ואף שמעשיו היו רק מעשים קטנים לעמת העולמות שנבראו מכח זה, אך הם הדברים שבארנו, שדומה לזריעת גרעין בקרקע, שמפעלה קטנה של גרעין אחד יצאו כמה וכמה שבלים, וכלם מתיחסים אל הגרעין ההוא, והכל הוא תולדותיו. כן אף הכא, יש קרקע רוחנית, שהיא המצמיחה עולמות רבים לאין שעור, ואף מחשבה גרידא לעשות מצוה, יש בכחה ליצר עולם הבא, וכל העולם הבא הוא תולדה ממעשיו ומחשבתו. ולמעלה זו של יצירת עולמות רוחניים, זכו כלל ישראל שיש להם חלק לעולם הבא. אבל אמות העולם אינם במדרגה זו של יצירת עולמות על ידי מעשיהם, והם, כיון שנבראו בצלם אלקים, גם

מעשיהם פועלים רוחניות, אבל אין זה כדרגת עם ישראל. ובאמת האדם הגדול מרגיש מיד בעת עשית מעשה המצוה כאלו וזכה בעולם מלא, ולכן מתעלה ומתגדל מיד, כי מעשיו יצרו התעלות. ועין שם עוד בנפש החיים, שכן הוא ענש הגהנם, שהחטא עצמו ענשו, שכאשר עושה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה, הפגם והחרבן נרשמים, חס ושלום, תכף למעלה בשרשו, ומגביר כחות וחילי הטמאה והקלפות. ועין שם עוד בארכה, שכל פעלת חטא וחטא אינה נעלמת, דכל חטא יש לו שרש, והוא נכנס בעולם הטמאה, שכל מעשה אינו הולך לריק: או שיוצר עולם הבא, או, דחס ושלום, הולך ויוצר בעולם הטמאה, ועין.

וכן יש להביא בקרא בפרשת כי תבא (**דברים כו, יז יח**): "את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים, וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו. וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך". בשעה שהאמרת את ה', שהבדלת את עצמך מכל הבריאה, להיות ה' לך לאלקים, מיד באותה פעלה, ה' האמירך להיות לו לעם סגלה, וכפי גדל פעלת ה"האמרת", כן הוא באותה מדה ה"האמירך", כי כל ה"האמירך" חיב להיות מכח איזו סבה, והסבה היא ה"האמרת". ומעתה יוכל כל אחד לבדק את מצבו בעולם הבא, כאשר יבדק את מעשיו ומחשבותיו, דבעת שעומד הוא במחשבות רוחניות, ודאי שעומד הוא במצב דעולם הבא, ויכול להרגיש זאת כל אחד ואחד בנפשו, כי צדיקים מרגישים התעלות בנפשם בכל מעשה דמצוה, וודאי שאין חשים בכל עמק כח המעשה, כשם שאין מרגישים ויודעים כל כח נשמתם. ומבאר בספרים הקדושים, שכל הנשמה שיש לאדם בזה הבריאה, הוא רק ניצוץ מאותו הנשמה שבעולם הבא, וכדי לזכות לנשמה בפעל, אין זה דבר פשוט.

אלו היו יסודות אלו משרשים בקרבנו והיינו מבינים כי כל מחשבה וכל דבור יוצרים עולמות שלמים, לא היינו מזלזלים בכל פרט ופרט, והיינו משתדלים לחטף ולעשות כמיטב כחנו, שהרי עולמות נוצרים על ידי מעשינו, כן הזהירות מחטא היתה גוברת אצלנו, שהרי נתבאר, דכל חטא וחטא יוצר גיהנם מלא. ולכן חיבים להזהר במעשינו, שלא להכשל אף בחטא קל.

וכן בנוגע לעבודת האלול וראש השנה, שחיב הוא ליצר סבות שייצרו פחד ורעדה מיום הדין, וכתב שם הגאון ר' ישראל סלנטר, דבזמננו תקיעת השופר אינה מספקת ליצר מסובב דפחד מהמשפט, ולכן כתב דלמוד המוסר הוא הסבה הראויה, שעל ידה יוצר מסובב דיום הדין.

וכן בעבודת ראש השנה דיסודה הוא: אמרו לפני מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם. וחיב ליצר סבות שימליך את הקדוש ברוך הוא עליו, ואף לו יגיע להמלכה כחוט השערה, מכל מקום, כאשר המליך את הקדוש ברוך הוא, וקרב יסוד המלכות אל לבו, ואמר לפניו מלכיות מתוך הבנה אמתית, אז יש תקוה שיזכה למלכות אמתית של הקדוש ברוך הוא, ובודאי דאמירה סתמית של "המלך הקדוש" אינה המלכה, וכל אשר המליך את ה', יתן לו הקדוש ברוך הוא תקונו בראש השנה, שהרי יום ראש השנה תקון גדול הוא לאדם, והוא זכות שנתן לנו ה' יתברך כל שנה ראש השנה, ומחיבים אנו לברך שהחינו על יום זה, ורק כשיהיה לנו שיכות לענין מלכיות, נזכה לקבל מאת ה' יתברך.

משל נפלא למחמיץ התשובה בעשרת ימי תשובה

מובא בספר "לקח טוב": ככל שהזמן מרומם וחשוב, כך גם גדול הוא היצר הרע שבאותו הזמן. בדברים אלה פרש הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל באחת משיחותיו (**שנחאי, עשרת ימי תשובה תש**") את דברי ה"סבא מקלם" שהיה אומר, שיתכן שבעשרת ימי תשובה יהיה האדם במצב גרוע יותר מבשאר ימות השנה. כי כונת היצר, שהוא השטן והוא מלאך המות, למנע את האדם מעבודה בימי הדין, ועל כן הוא מגדיל כחו ביתר שאת בהתאם לגדל ערכם של הימים.

המגיד הירושלמי, הגאון רבי שלום שבדרון שליט"א, נותן לנו משל נפלא על הדברים המפנים אלינו בדברי הפסוק "אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי וגו' " (**שיר השירים ה, ב**), כדי לעוררנו לחזר בתשובה ולפתח לפחות פתח קטן כפתחה של מחט.

מעשה באדם שבנו יחידו יצא למדינת הים, נשא שם אשה ונולדו לו ילדים. גדולים היו געגועי האב לבנו, ועז היה חפצו לראות את הבן, להכיר את כלתו ולהשתעשע עם נכדיו. אכן בכל מכתב ששגר, היה מזמין את הבן לבא עם בני ביתו לבקרו. ואמנם הבן הביע את רצונו לבא, אך בכל פעם צצו עכובים שונים שמנעו אותו מלבא. כיון שכך, הודיע האב לבנו. הואיל וקשה לך לבא אלי אבא אני אליך.

מאז שגמלה ההחלטה בלבו לנסע, היה האב עסוק בהכנות לקראת הנסיעה, וככל שקרב היום, גברה והלכה התרגשותו. בהגיע יום ההפלגה, עלה על האניה כשהוא עמוס בחבילות של מתנות, ובכל משך הנסיעה לא חדל מלהרהר בפגישה הנרגשת הצפויה לו. מפעם לפעם היה עולה על ספון האניה כדי לבדק אם החוף נראה כבר באפק. בקר אחד, כאשר נראתה היבשה, לא היה גבול לשמחתו ולהתרגשותו. האניה נכנסה לנמל, ועוד בטרם השליכה עגן, תר האיש בעיניו את הרציף כדי לאתר את בנו בין מקבלי

הפנים שעמדו שם אך לא גלה אותו. לא נותרה לו ברירה אלא להמתין בקצר רוח לרגע שיוכל לרדת מן האניה, ולחפש חפוש מדקדק יותר.
מה גדולה היתה אכזבתו כאשר ירד מהאניה והבן לא נמצא בין הבאים לקבל את פני נוסעי האניה. לרגע הכה האיש בתדהמה, אך מיד התעשת ולמד זכות על בנו; בודאי היה טרוד בהכנות לקראת בואי, ועל כן לא הספיק להגיע לנמל כך חשב. כדי לא לאבד זמן יקר, מהר ועלה על הרכבת המוליכה אל עיר מגורי הבן. בטוח היה, שבתחנת הרכבת שבפאתי עיר מגוריו יפגש את יקיריו. כאשר הגיעה הרכבת למחוז חפצו, נכונה לו אכזבה נוספת
גם כאן לא המתין לו איש ! חיש מהר נדחקה האכזבה מלבו, ואת מקומה תפסה דאגה שמא משהו אינו כשורה.
בלב מלא דאגה, אכזבה וגעגועים, שכר האב מונית והורה לנהג להביאו אל בנו. בדרך נרגע מעט, ושב וציר לעצמו את קבלת הפנים החגיגית הצפויה לו בשערי הבית. אך גם חלום זה נגוז כאשר הגיע בשעת ערב מאחרת אל פתח הבית מלבד אור קלוש שנראה מבעד לחרכי החלון שפנה לעבר הרחוב היה הבית חשוך. לבו פעם בחזקה. האם כלם בריאים? שאל את עצמו. האם קרה להם אסון, חס וחלילה?
ידיו רעדו כאשר הקיש בדלת. דפיקה אחת, דפיקה נוספת, עד שסוף סוף שמע קול: "מי שם?". כשזהה שהקול הוא קול בנו יקירו נרגע. ההתרגשות והשמחה שוב תפסו את מקומם, והוא השיב: "אביך שבא אליך ממרחקים הוא הדופק, פתח לי, בני, את הדלת ! "
אחרי רגע של שתיקה, נשמע שוב קולו של הבן: "אבא, כבר פשטתי את בגדי ורחצתי את רגלי, קשה לי עתה לקום ממטתי ולפתח לך את הדלת. אנא, בטובך, פנה אל המלון השוכן מול בי. תי, ומחר בבקר נפגש, אם ירצה השם. "
כששמע האב את הדברים, כמעט אחזו השבץ. מחשבתו פעלה במהירות, וכך הרהר: שנים רבות צפיתי שבני יכבדני ויבא לבקרני. משראיתיו מתמהמה באתי אליו. אולם בטוח הייתי שהוא ובני ביתו ימתינו לי בנמל אך הם לא עשו זאת. לתמי סברתי שאחרו ושהם יקבלו את פני בתחנת הרכבת, אולם גם שם לא מצאתים. באתי עד פתח הבית ומצאתיו חשוך. והנה עתה אני דופק בדלת, והוא מתעצל לקום ולפתח לי. האם אחרי כל זאת אמתין לו במלון?! בודאי לא אעשה זאת !: ! במונית הראשונה שנקרתה לו בדרכו, שב האב לתחנת הרכבת, משם נסע לנמל, עלה על אניה ושב לביתו...

למחרת בבקר התעורר הבן ולבו נקפו על התנהגותו בליל אמש. בזריזות רבה קם ממטתו, התלבש ורץ למלון כדי להקביל את פני אביו. מה נוראה היתה אכזבתו ומה גדול היה הכאב, כאשר נוכח לדעת שאביו איננו.

במשך כל ימי השנה מצפה הקדוש ברוך הוא לישראל שישובו אליו בלב שלם. כיון שרואה שאינם מזדרזים לשוב איש איש ונמוקיו עמו בא הקדוש ברוך הוא אלינו בראש חדש אלול. ימי אלול הנם ימי רחמים, ובהם קל יותר לשוב אל ה', אך לא רבים ישכילו לנצל את הימים היקרים האלה, ואף על פי שהקדוש ברוך הוא מתקרב אלינו אין מקדמים את פניו. אי לזאת, העניק לנו ה' בטובו הגדול את עשרת ימי תשובה, אשר עליהם נאמר: "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב". ה' ממציא את עצמו ומתקרב אלינו עוד יותר. אם גם ימים אלה אינם מנצלים כראוי לשיבה אל ה', הרי זה דבר המעורר תמיהה. אולם אף על פי כן ממשיך ה' יתברך להמציא את עצמו אלינו עוד יותר ביום הכפורים, ודופק על דלתי לבנו.

על זה מוסבים דברי הפסוק הנ"ל: "אני ישנה" מן המצות, "ולבי ער" לעשותן. "קול דודי דופק" בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחדה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסין בו (**מדרש שיר השירים**). רק פתח כחדה של מחט ! וכנסת ישראל משיבה: "פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה, רחצתי את רגלי איככה אטנפם". היצר ממציא תרוצים נבובים, עד שנדמה לאדם שבאמת אינו יכול לקום ולפתח, אפלו לא פתח כחדה של מחט.

המשך הפסוקים נותן לנו תאור מזעזע לאיזה מצב עלול להגיע אדם אשר לא נצל את ימי אלול היקרים, ואשר לא דרש את ה' בהמצאו בעשרת ימי תשובה, וגם ל"קול דודי דופק" לא נענה. "קמתי אני לפתח לדודי... פתחתי אני לדודי" אימתי? למחרת יום הכפורים, כאשר סוף סוף הבין שהקדוש ברוך הוא בא לקראתו, או אז נזכר הבן לבקש את אביו שבשמים. אבל "ודודי חמק עבר... בקשתיהו [כנגד "דרשו ה' "] ולא מצאתיהו [כנגד "בהמצאו"], קראתיו [כנגד "קראהו בהיותו קרוב"] ולא ענני ".

עבד נאמן נמדד כפי אהבת הבריות לקרבן לתורה

עוד מדברי הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: ונראה נא מה היא הגדרת העובד בתורת פועל. כתב הרבנו יונה (**שער ג, יט**): "ודע, כי נתחיב הנברא להיות ציר נאמן ועבד משכיל בכל מלאכת עבודת אדוניו". ציר נאמן פרושו כפשוטו. כשם שמדינה אחת שולחת ציר מטעמה למדינה אחרת, כדי שייצג את המקום ממנו נשלח, כן חיב האדם להיות ציר "ונאמן", כדי, כביכול, לדאג לרצונו של הקדוש ברוך הוא. "והפועל הנאמן יהיה מהיר

במלאכתו, וישגיח על מלאכת הפועלים, חבריו ועיניו על דרכיהם, לראות אם באמונה הם עושין, ויזהירם ויודיעם את המעשה אשר יעשון, ורצונו אשר תעשה מלאכת אדוניו בלא רמיה", כי בשעה שעבודתו הוא מדין פועל ועבד לה', אינו מסתפק בהיותו מהיר במלאכתו בעצמו, אלא דואג ומשגיח על מלאכת ועבודת כל עם ישראל, שהרי עבודתו אינה למען שכרו האישי, אלא להגברת כבוד ה', והוא מתקים בעבודת כלם יחד.

ובאמת ענין נוסף יש בזה, שהרי יסוד כלל ישראל הוא האחדות, וכנאמר לפני מעמד הר סיני (**שמות יט, ב**): "ויחן שם ישראל נגד ההר", ופרש רש"י, והוא מחז"ל: כאיש אחד בלב אחד. ויסוד האחדות הוא, שכלם עובדים למען מטרה אחת, וזו מציאות כלל ישראל, שמטרה זו של עבודת ה' יתברך היא המאחדת כלם יחד. ומעתה, כמה נחוץ הוא, שעבודתנו בשבוע האחרון לפני ראש השנה תהא על דרך זה שנעבד, לא למען חשבונות פרטיים, אלא עבדות למען ה' יתברך, ונשתדל לעזר איש לרעהו, והכל למען מטרה זו. וביותר ביום ראש השנה עצמו חיבת להיות אהבת ישראל בינינו, ולהרגיש שכלנו עובדים לדבר אחד, וכל אחד ואחד ממלא את חסרונו של חברו.

ומה חשוב הוא בימים אלו, להשתדל להתחזק בכבוד הבריות, שהרי מחיבים אנו להשתדל במלאכת הפועלים חברינו, ולזה דרושה הרגשת כבוד הבריות, ועל אחת כמה וכמה לא להזיק לחברו, ולא לגרם קשיים לחבריו בעבודתם, וכדאיתא בחז"ל: "אמרו לו תלמידיו: למדנו ארחות חיים. אמר להם: יהיה כבוד חברך חביב עליך כשלך", כי זה הסימן לפועל הנאמן, שאין לו הבדל כלל בינו לבין חברו, שהרי שניהם כאחד עובדים למען מטרה אחת. וכדאיתא בחז"ל: "מאן דעלך סאני לחברך לא תעביד, זה כל התורה כלה".

אין לך פושע - ולו הגדול ביותר - שתמנע ממנו אפשרות התשובה

מובא בספר "נתיבות שלום": "שובה ישראל עד ה' אלקיך". איתא בשם מרן הקדוש מקוברין זי"ע, "שובה ישראל" עד שתרגיש בלבבך כי ה' הוא אלקיך, וכי חלק ה' עמו. והבאור בזה בהקדם המובא ב"תולדות יעקב יוסף" וב"דגל מחנה אפרים" (**פ' ויקרא**) בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע (**וכן הוא בס' חרדים מצות התשובה פ" סגולה ששית עי"ש**), על מאמרם ז"ל, בכל יום בת קול יוצאת ואומרת שובו בנים שובבים. שהקשה על זה, ממאי נפשך אם היא יוצאת, מדוע אין שומעים אותה? ואם אין שומעים אותה, לשם מה היא יוצאת? ותרץ, שהבת קול היא המעוררת אותם הרהורי התשובה המתעוררים לפעמים מאליהם בלבו של יהודי, וצריך להאחז בהתעוררות הזאת, בבחינת "אחזתיו ולא ארפנו", ובכחה להיות מוסיף והולך כל הימים.

ועל פי הדברים האלה מבאר בספר "אוהב ישראל" (**לימי הרצון והתשובה**) מאמר חז"ל, יצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (**חגיגה טו.**). שמקשה, והוא תמיהה גדולה, שידוע ומפרסם כי אין לך דבר העומד בפני התשובה, ורצונו יתברך לבל ידח ממנו נדח? אלא כאמור, שהבת קול "שובו בנים שובבים" זוהי התעוררות לתשובה אשר נתן הקדוש ברוך הוא ליהודי באתערותא דלעלא מגדל רחמיו יתברך, שפותח לפניו את שערי התשובה, וזה חוץ מ"אחר". ל"אחר" לא נתנו את הכח והאתערותא דלעלא של תשובה, אך אם היה מתעורר מעצמו לשוב, בודאי היו מקבלים אותו, כי התשובה אינה מגבלת, ורק את הסיעתא דשמיא שהקדוש ברוך הוא מעורר לתשובה לא היה לו.

ועל דרך זו מבאר במאמר חז"ל (**יומא פה**), האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. לא אמרו אין מקבלין תשובתו, אלא אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי בודאי מקבלין אפלו את תשובתו של האומר אחטא וכו', כי אין מציאות שהתשובה אינה מתקבלת, אלא שאין מספיקין בידו. פרוש אין לו את האתערותא דלעלא והסיעתא דשמיא לעוררו לתשובה. וכתב עוד שם, שזאת גופא רמזו לו ל"אחר" בבת קול "שובו בנים שובבים חוץ" וכו', הינו, רק את האתערותא דלעלא של הבת קול הקוראת שובו בנים שובבים, אי אפשר לתת ל"אחר", אבל עדין ביכלתו לשוב בתשובה מכח אתערותא דלתתא ותתקבל תשובתו. וזה מאמר הכתוב "אמר אליהם חי אני נאם ה' אלקים אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה" (**יחזקאל לג, יא**), "כי לא אחפץ במות המת וגו' והשיבו וחיו" (**שם יח, לב**). הינו, אפלו זה שהוא רשע, ואפלו זה שכבר נקרא מת, שעבר כל כך על רצון ה', אפלו הם יכולים לעשות תשובה. וגם אם אין לו האתערותא דלעלא שהקדוש ברוך. הוא מעורר יהודי לתשובה, הרי רצונו יתברך שיעשה תשובה מעצמו, ותשובתו תתקבל, כי שערי תשובה פתוחים לעולם.

ועל פי זה אפשר לבאר מאמר חז"ל (**ר"ה יח**), "דרשו ה' בהמצאו וגו' " אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. ולכאורה, הרי כבר נשבע הקדוש ברוך הוא על התשובה, ככתוב "חי אני וגו' " ואין שום תנאי וזמן בזה. אם כן, מה הענין המיחד של התשובה בימים הללו בהמצאו ובהיותו קרוב? אלא שבעשרה ימים אלו הקדוש ברוך הוא קרוב לכל יהודי, אפלו לאלו שתמיד הם בבחינת חוץ וכו', באשר עברו עברות כאלו שאין מספיקין בידם לעשות תשובה, ובכל השנה אין הבת קול מגעת אליהם ואינם זוכים להרהורי תשובה מלעלא, אבל בימים האלו גם עדיהם מגעת האתערותא דלעלא, וכמאמר הכתוב "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור

והנדחים בארץ מצרים", מרמז לאתערותא דלעלא של תשובה שמגעת בימים אלו עשרת ימי תשובה אפלו לאובדים והנדחים.

וזהו הבאור במאמר מרן מקובריו זי"ע, שובה ישראל עד שתרגיש שה' הוא אלקיך, פרוש תרגיש שהקדוש ברוך הוא שוכן אתך "בתוך טמאותם", ואפלו במצבים השפלים ביותר הוא אלקיך, לעולם אינך אבוד מאתו יתברך. ואמנם, הזמן המסגל ביותר להרגשה זו הוא בעשרה ימים אלו, מפני שכאמור, בהם הקדוש ברוך הוא עומד לעזרתו של כל יהודי באיזה מצב שהוא לסיע לו לשוב בתשובה, וצריך אז להעמיק בנפשו את ההרגשה הזאת שהקדוש ברוך הוא הוא אלקיו ואינו עזוב לנפשו, אלא הקדוש ברוך הוא עומד לימינו לסיעו לשוב, ולא עוד, אלא שהאות ליהודי כי אכן שב וחזר אל השם יתברו באמת, הוא רק כאשר מרגיש כי ה' הוא אלקיך, ולכן משקיע היצר הרע כל הכחות בנקדה זו ומשתדל שיהודי ירגיש כאלו הוא נגרש מנגד עיניו יתברו שמו, והוא מהאובדים והנדחים.

ועל פי זה יבאר גם כן בדברי הרמב"ם, גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה; אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל וכו', והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלקיכם". הכונה, שענין זה עצמו הוא חלק מן התשובה שיהודי יעמיק הרגשה זו ויקרבה ללבו, שהיום הוא מדבק בשכינה.

כחה של תשובה לאבד את קטרוגי העונות

אומר הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: עשרת ימי תשובה, ימים מסגלים הם לזכות בהם, אך עלינו לדעת היאך לנצל אותם, ולא לאבד, חס ושלום, לריק זמן יקר כזה. ובעקרם, ימים אלו הם ימי התשובה, ומיחדים הם למצות התשובה. ונבאר מעט בענין זה.

הנה בפשטות, כח התשובה הוא, שעל ידו נמחל החטא ונמחק כלא היה, אך צריך לדעת, כי גם זה אינו קל כל כך למחק את החטא, כי בפשוט לא היה שיך כלל במציאות מחיקת החטא, כי החטא הוא "מציאות". וראה מה שכתב הרמב"ם (**פ' מהל' תשובה**), בדברו אודות מעלת התשובה, ומזה נראה ללמד מהו כח החטא, וזה לשונו שם: "אמש היה זה שנאוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה", ועוד שם: "אמש היה זה מבדל מאלקי ישראל, צועק ואינו נענה, ועושה מצוות וטורפין אותם בפניו". החטא עושה, כביכול, מחצה המפסקת בינו לבין ה' יתברך, ולכן אינו נענה בתפלה. ועין ברבנו יונה, מה שבאר בענין עברה מכבה מצוה, ואין עברה מכבה תורה, דכל זה הוא בחטא בדרך מקרה, אבל בחטא קבוע, מכבה אפלו תורה, כי העברה מונעת את השפעת אור התורה, ולכך אף התורה אינה עוזרת לחוטא, והינו מה שנאמר בכתוב (**חהלים לד, טו**): "סור מרע

ועשה טוב'' ראשית העבודה חיבת להיות לסור מהרע, ורק אחר כך עשה טוב, כי בעת שאינו סר מן הרע, מונע הרע את כח פעלת הטוב, ואינו עוזרו במאומה, והוא על דרך שנתבאר ש''עברה מכבה מצוה''.

וראה מה שכתב התמר דבורה בדבריו אודות י''ג מדותיו של הרבונו של עולם, וזה לשונו: ''שהרי לא יעשה האדם עון שלא יברא משחית, כדתנן: העובר עברה אחת, קונה לו קטגור אחד, והרי אותו קטגור עומד לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר: פלוני עשאני ! ואין בריה מתקימת בעולם, אלא בשפעו של הקדוש ברוך הוא, ובמה מתקים אותו קטגור? הדין נותן, שיאמר הקדוש ברוך הוא: איני זן משחיתים, ילך אצל מי שעשאו, ויתפרנס ממנו ! והיה המשחית יורד מיד, ונוטל נשמתו או כורתו, עד שיתבטל המשחית ההוא. כן הוא החטא שאינו עברה בעלמא, אלא שנברא משחית וקטגור על ידי חטאו, ומן הדין היה, שעל ידי חטא אחד, שנולד משחית אחד, היה נוטל נשמתו או כורתו''. ונורא הוא להתעורר מזאת, שכל זה בחטא אחד, ומה נאמר אנו, שכלנו ספוגים בחטאים רבים לאין מספר, רחמנא לצלן? והוסיף התמר דבורה: ''ואין הקדוש ברוך הוא עושה כן, אלא זן ומפרנס את המשחית הזה, עד שיהיה אחד משלשה דברים או ישוב החוטא בתשובה, ויכלהו ויבטלהו בסגופיו, או יבטלהו שופט צדק ביסורים ומיתה, או ילך בגיהנם, ושם יפרע חובו. והינו שאמר קין 'גדול עוני מנשוא' ''. וכן כתב עוד בתמר דבורה על הפסוק ''ותשליך במצלות ים כל חטאתם'', וזה לשונו: ''מיד שזה מתודה בתפלתו ופרשו בזהר שהוא חלק סמאל, כענין השעיר מהו חלקו? שהקדוש ברוך הוא גוזר עליו יסורים, ומיד מזדמן שם סמאל, והולך וגובה חובו'', ועין שם.

והינו, כי החטא הוא מציאות, ולכן צריך דרך לתקון החטא, והוא על ידי מיתה, או יסורים, או גיהנם. ובאמת כן הוא מפרש בחז''ל (**מדרש דברים פ' ראה**), ששנינו, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא: ''ראה אני נותן לפניכם היום ברכה וקללה'', מאליה הרעה באה על עושי הרעה. והינו כמו שנאמר, דחטא עצמו הוא המעניש. ומעתה, מן הדין היה, שלא תועיל תשובה למחיקת החטא, כי היאך תשתנה המציאות, וימנע מהמשחית לעשות פעלתו. ורק חסדי שמים הוא, שנתן הקדוש ברוך הוא דרך נוסף למחילת העון על ידי התשובה, וכמו שכתב התמר דבורה, שכאשר שב בתשובה, מכלהו ומבטלו בסגופיו.

כחה של תשובה להחזיר את האהבה והדבקות לאחר החטא כקדם החטא

אך באמת מעלה נוספת יש בתשובה, שהנה כתב ה''מסלת ישרים'': ''מי יעמד ביום הדין, ומי יצדק לפני בוראו''. ונראה כי שתי מדרגות הם: מי יעמד ביום הדין, הינו, מי יצא זכאי ביום הדין, ויזכה לגן עדן ועולם הבא? אך יתכן שיוצא זכאי בדין, וזוכה לעולם

הבא, אך אינו זוכה להתקרבות לה' יתברך, ואין הבורא חפץ בו, והוא שנאמר: מי יצדק לפני בוראו, לזכות לרצון ה' יתברך. ולכן מצינו ארבע כתות אין מקבלין פני שכינה, ואף שזוכים לעולם הבא, מכל מקום אינם מקבלים פני שכינה, ואינם ראויים לרצון לפני ה' יתברך. ואלו בכח התשובה, זוכים אף למדרגה העליונה, והוא מה שכתב הרמב"ם (**פ"ז מהל' תשובה**): "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר (**הושע יד, ב**): 'שובה ישראל עד ה' אלקיך', ונאמר (**ירמיה ד, א**): 'אם תשוב ישראל וגו' אלי תשוב', כלומר, אם תחזר בתשובה בי תד בק ".

כל כך גדולה מעלת התשובה, שעל ידה זוכה לדבקות בה' יתברך, והרי כל כך קשה הוא לזכות לדבקות. ואיתא בחז"ל: "והיאך יוכל להדבק בה' יתברך, והלא אש אוכלה הוא? אלא, הדבק במדותיו. מה הוא רחום, אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון". והינו, בעת שזוכה ומגיע למדותיו של הקדוש ברוך הוא, ויש לו שיכות למדות אלו, כיון שהם מדותיו של הקדוש ברוך הוא, ואף שאי אפשר להגיע למדותיו הטהורות של הקדוש ברוך הוא, מכל מקום, כיון שיש לו שיכות למדותיו, והם מעין מדות ה' יתברך, ממילא מתקשרת מדתו עם מדת הקדוש ברוך הוא, ובזה מקים מצות הדבקות. ובאור הדבר, שבטבע מגיע לדבקות, כיון שהם אותם המדות, כביכול, מתקשרות ומתדבקות המדות, והמדה חוזרת אל מקורה, אל מדות ה' יתברך. ולכן אף שהקדוש ברוך הוא אש אוכלה הוא, מכל מקום, שיכת הדבקות בה' יתברך. וגדולה התשובה שעל ידה מגיע למעלה עליונה של דבקות. ועוד שם ברמב"ם: "אמש היה זה משקץ, מרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד". ועוד שם: "אמש היה מבדל מה' אלקי ישראל, והיום הוא מדבק בשכינה, צועק ונענה מיד, ועושה מצוות, ומקבלין אותן בנחת ובשמחה, ולא עוד, אלא שמתאוים להם".

האינו שב הריהו אכזרי על עצמו

ומעתה פשוט ומובן מה שכתב הרמב"ם, מי שאינו שב בתשובה הריהו אכזרי, ולא רק חסרון אמונה בו, אלא כפשוטו, שהרי הוא אכזרי, כי שיך אף שאדם יתאכזר לעצמו. כי הרי נתבאר כמה גדולה היא התשובה, שבכחה להביא את האדם למדרגות היותר נעלות, שקשה מאד להשיגן, וה. אדם אינו שם לבו לזאת, ואינו שב בתשובה הלא אכזריות נוראה היא על עצמו.

וביותר בעשרת ימי תשובה, שהקדוש ברוך הוא קרוב ומצפה לתשובה. וכדאיתא בחז"ל: עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, הקדוש ברוך הוא מצוי, שנאמר (**ישעיה נה, ו**): "דרשו ה' בהמצאו". וכן פסק הרמב"ם (**פ"ב מתשובה**), אף על גב שהתשובה

יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, ועל זה נאמר (שם): "קראהו בהיותו קרוב", שקרובה היא התשובה בעשרת ימי תשובה, שמתקבלת מיד. וראה בכוכבי אור (סי' ה), מה שכתב להאריך בזה!

ויש עוד להוסיף בזה, שאף התשובה עצמה בעשרת ימי תשובה קלה היא יותר מתשובת כל השנה. וחיב האדם בעשרת ימי תשובה לחטף בענין התשובה בכל מה שיוכל, ואף הרהור קט בתשובה מי יודע כמה חשובה היא, מאחר שהקדוש ברוך הוא מצוי וקרוב ומצפה לתשובת ישראל. אם כן, כל נגיעה קלה ושיכות לענין התשובה, אף היא תשובה. ובודאי שחיב הוא לשאף לשוב בתשובה שלמה עם כל עקרי התשובה, אך לכל הפחות להשתדל לעלות על דרך התשובה. וזה יוכל לעשות בתפלה, להתפלל בגדר התקרבות לה' יתברך.

בעשרת ימי תשובה יש לחזק את ענין ה "מלכות"

וביותר חיב האדם בעשרת ימי תשובה להתחזק באמונה, כי אמונה היא העקר, וכפי אשר זכה להגביר אמונת ה' יתברך בקרבו, כן תשובתו היא תשובתו אחרת ושלמה יותר. ולא רק התשובה, אלא חזוק אמונה הוא הגורם לחזוק כל מעשיו, כי כל התורה והמצוות הם רק אמונה. וכמו שכתב הרמב"ן: "כונת כל המצוות, שנאמין באלקינו, ונודה אליו שהוא בראנו". זו היא המטרה בכל המצוות להגיע לחזוק אמונה. וכן כתב הרבנו יונה (שער הג', ז): "יסוד כל המצוות הוא יראת שמים, ויראה יסודה באמונה. וכפי שיש לאדם אמונה, כן נמצאת היראה בקרבו". ונמצא, האמונה והיראה יסוד כל המצוות. והדברים מפרשים במכילתא, שהזכר כמה פעמים, "משל למלך שנכנס למדינה, אמרו לו: גזר עלינו גזרות ! אמר להם: קבלו מלכותי תחלה, ואחר כך אגזר עליכם, שאם מלכותי אין אתם מקבלים, גזרותי היאך אתם מקימים?! ".

ובאור הדבר, יסוד הגזרות, דהינו, קיום התורה והמצוות, הוא רק בעת שמקבלים מלכות, וכאשר אין קבלת מלכות שמים, אין הגזרות נעשות לשם המלכות, אלא לדבר אחר, וזו איננה קבלת הגזרות. ומעתה, כאשר חסר בקבלת המלכות, חסר גם בקבלת המצוות, כי זו אינה קבלת המצוות. ולכן פשוט דברי הרמב"ן, שכונת כל המצוות שנאמין באלקינו, שלאחר שקבל את המלכות, שהיא העקר הראשון במצוות, אז כל מצוה ומצוה היא כתקונה, ויש לה כח לחזק את המלכות, אבל כשאין את ה"נאמין באלקינו", אין כלל "כונת כל המצוות".

סכנת האינו זהיר במעשיו בעשרת ימי תשובה

כל עשרת ימי תשובה, אומר הגאון רבי אהרן קוטלר בספרו ''משנת אהרן'' (ח''**ב עמ' רז**), הם ימי הדין, והמלך יושב בהם על כסא דין. לפיכך, מי שלא אמר ''המלך הקדוש'' בעשרת ימי תשובה, חוזר כמו בראש השנה וביום הכפורים. גם קרבת ה' יתברך נמשכת בכל עשרת הימים הללו. לפיכך יש להזהר לבל ישתלט עלינו, חס וחלילה, רפיון של ''סוף הזמן''. ובאמת אין אלו ימים של סוף זמן, אלא ימים של התחלה התחלת השנה הבאה עלינו לטובה. ואם עושים אנו בתחלת שנה דברים לסימן טוב, כי ''סימנא מלתא היא'' (**הוריות יב, א**), בודאי שיש להתחזק בתחלת השנה.

ידוע מה שמובא בירושלמי (**מסכת שבת פ''א ה''ה**), שמי שאינו יכול להזהר באכילת חלין בטהרה, יזהר בכך לפחות בימים אלה. וכן כתבו הפוסקים לענין אכילת פת פלטר של עכו''ם. הרי שאף בענין שאינו מקבל על עצמו להזהר במשך כל השנה, מחיב להזהר בימים אלה. וראה עוד בהלכות תשובה להרמב''ם (**פרק ג הלכה ד**). הענין בהנהגה זו הוא, שהיא מורה על קבלת על מלכות שמים ואימת הדין במקצת, וזה בנוסף לעצם המצוה שיתכן שהיא תהא המכריעה את דינו לכף זכות. ואם לא יוסיף זהירות, יש בזה גדר של בזיון, חס וחלילה, כלפי קדשת הימים, וכל שכן אם לא יזהר בגופי תורה, שכן זוהי קטגוריה גדולה, חס וחלילה.

דומה הדבר לאיש העומד בפני שופט, ואינו מתנהג בדרך ארץ הראויה. בהתנהגותו הוא מראה שאינו חושש כלל מהמשפט, וזה גופא מהוה קטגוריה עליו ומחמירים בדינו. מה שאין כן כאשר הוא מגלה הכנעה ומשתדל ברצוי ופיוס למי שחטא כנגדו, הרי זו סנגוריה גדולה עליו. לכן הזהירות היתרה בימים אלה חשובה ביותר, וצריך להתחזק בכל האפשר. וביותר יש להזהר מבטול תורה, וזכות התורה עולה על כלנה.

רפיון בתורה סבה לכל העברות

במה עלינו לבדק את רצוננו לאן הוא נוטה? נתעמק נא בדברי רבנו יונה ז''ל ב''שערי תשובה'' (**ב, ט**): ''והנה אנשים צדיקים וישרים בלבותם, שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם, וינהמו על חטאיהם כנהמת ים, ועל אשר קצור קצרה ידם מעבודת השם. כי על זה יפשע גבר והרבה אשמה כמו על העברות החמורות, כענין שאמרו רבותינו ז''ל: ותר הקדוש ברוך הוא על גלוי עריות ושפיכות דמים, ולא ותר לעון בטול תורה''. הישרים האלה שואגים על חטאיהם זהו דבר אחד. והשני אשר רבנו יונה מדגיש אותו ביותר, הוא: ''קצר היד בעבודת השם'', והשני חמור מן הראשון. וראיתו ממה שותר הקדוש ברוך הוא כביכול על גלוי עריות ושפיכות דמים ולא ותר על בטול תורה, ההבנה

בזה היא ברורה התורה הקדושה היא התבלין לכל היצר. אם עבודת השם היתה מחזקת בידינו בתכלית הרחוק, לא היינו מגיעים לחטא ! לכן, בראש כל מרעין הוא בטול תורה, כי היא הסבה לכל העברות. הקדוש ברוך הוא "ותר" על גלוי עריות ושפיכות דמים שהן תוצאה, ולא ותר על בטול תורה שהיא הסבה.

אם נדע זאת כמה עלינו לחזק את הרצון להתעלות על ידי עבודת התורה. הרצון הוא הכח העליון והעמק מכל כחות הנפש, ונורא הוא לראות עד כמה רב בני אדם ואפלו בני תורה נבוכים ואינם יודעים להשתמש בו ! הן כמעט משכל ראשון הוא, שהאדם כל כך אנוס על ידי תאוותיו עד שאי אפשר לו להחלץ מהן, ממש כאלו הוא "מכרח" ולא בעל בחירה ! שיטות מסימות בפסיכולוגיה המודרנית חדרו גם אלינו ויצרו משכל ראשון זה. אולם עלינו לדעת, כי זוהי כפירה ממש, כי יסוד כל התורה הוא, שיש לאדם בחירה ! (**לקח טוב**).

נחפשה דרכינו ונחקרה / א' לעקר הרע משרשו

מובא בספר "נתיבות שלום": יש להתבונן בלשון הכתוב "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב, יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל ה' וירחמהו וגו' ". דלכאורה סדר העבודה קדם סור מרע ורק אחר כך עשה טוב, כי כל זמן שלא סר מרע, הרי הוא בכלל מאמר הכתוב "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי", ואם כן, מדוע נאמר כאן תחלה "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב" שהוא ענין עשה טוב, ורק אחר כך "יעזב רשע דרכו" שהוא סור מרע? כן צריך באור אומרו "יעזב רשע דרכו" ולא מעשיו.

ויש לומר בזה, שהוא על דרך מאמר רבותינו הקדושים בפסוק "סור מרע ועשה טוב", דהינו, סור מרע על ידי עשה טוב. ולכאורה גם על זה קשה כנ"ל, שהרי ולרשע אמר אלקים וכו'. ויש לבאר הענין, דהנה, כשאדם חוטא במעשים רעים, הרי גם כשחוזר ומתחרט על מעשיו, עדין אין זה בגדר תשובה, וכדאיתא ב"פרי הארץ" (**פר' תשא**) שהאדם צריך לצרף את מדותיו ותכונות נפשו ולזכך את תענוגיו שיהיו בלתי לה' לבדו, ולא יסמך על זה שלא עבר עברה מימיו, ומסתמא כל כחותיו קשורים בו יתברך, דמה שאינו חוטא בפעל, אין זה הוכחה שאין בו שרש הרע, כי יתכן שלא נזדמן לו לחטא ולא בא לידי נסיון, או שנמנע מחמת בושה או מפני סבות אחרות, אבל שרש העון עצמו לא נמחק מלבו, ואם כן, מה בכך שלא עבר עברה הכתובה אם השרש פורה ראש בקרבו וקשור בו? כי שרש הרע הוא יותר קשה מגוף המעשים הרעים, וזה ענין מה שאמרו חז"ל (**יומא כט.**) הרהורי עברה קשים מעברה, כי הרהורי עברה הם שרש הרע הנמצא בעצמותו. ואם כשאדם חוטא במעשה, יש לו לכל הפחות שברון לב מזה, ויודע שעליו

לחזר בתשובה הרי פי כמה קשים הם הרהורי עברה, . שגם שברון לב אין מחמתם, שאינם נחשבים בעיניו לחטא.

ועל פי זה יש לומר, דאם אמנם במה שנוגע למעשה, הרי כל עוד שלא פרש ממעשיו הרעים, אזי לרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי, וצריך ראשית להקדים את הסור מרע ולפרש ממעשיו הרעים. אכן, אחרי שכבר פרש מהם ושוב אינו חוטא בפעל, הרי כלפי השרש הרע שנשאר עדין בקרבו וצריך לעקרו, הדרך הוא רק על ידי עשה טוב, שיצרף את כל מדותיו להיותם קדושים להשם יתברך. ואם יש בו אהבות רעות, יכניס אותן לאהבת ה', ותשוקות רעות יכניס בתשוקה לאלקות, וכן בשאר המדות. וזה ענין סור מרע על ידי עשה טוב, כי הדרך לעקר את נקדת הרע וזדונו אשר בחבו טמון, הוא רק על ידי עשה טוב, שיכנס בכל מהותו לעבדות השם יתברך, ואז יהיו ממילא כל עניני הרע נמאסים בעיניו.

ועל פי זה מישב למה הקדים תחלה "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב", ורק אחר כך "יעזב רשע דרכו", כי הכתוב מדבר אחרי שכבר שב בתשובה בראש השנה, וכבר פרש מכל מעשיו הרעים, ומעכשו תפקידו. לתקן את דרכו הרעה פרוש, לעקר לחלוטין מעצמו את השרש פורה ראש המדריכו בדרך רעה, וכמאמר מרן אדמו"ר זי"ע ב"בית אברהם", שאין כתוב כאן יעזב רשע מעשיו או עונותיו, אלא יעזב רשע דרכו, את הדרך המביאתו לרע. וזה גם המשך הכתוב "ואיש און מחשבותיו", שהכונה להרהורי עברה, שהם בכלל שרש הרע. וסדר העבודה של עקירת השרשים הוא על ידי עשה טוב דרשו ה' בהמצאו, שמתוך כך דיקא יעזב רשע דרכו, הינו, שיוכל לסור מרע בתכלית ולעקר לגמרי את נקדת הרע מקרבו. וזו סגלת הימים שבהם מסגל יהודי לעקר אפלו את שרש הרע, שאף שבכל ימות השנה כמה שעמל ונלחם עם. הרע, אינו מצליח לעקר מקרבו את נקדת הרע עתה הזמן הזמן המסגל אף לעקירת השרשים הרעים.

וענין קראהו בהיותו קרוב, יש לפרש כמו שכתב מרן זי"ע . בסיום ספר "יסוד העבודה", שאחר כל העצות אין עצה כהמבקש ומתחנן וכו', כי אמנם עקר העצה לעקירת שרשי הרע היא קראהו בהיותו קרוב לבקש ולהתחנן מלפני השם יתברך שיהיה לו לע ז ר.

ועל פי זה מבאר ענין עשרת ימי תשובה, שלכאורה הרי איתא בזהר הקדוש, שתשובה היא בשעתא חדא וברגעא חדא (ח"א קכט.), ולמה צריך לכך עשרה ימים? אלא מפני שהמספר עשר הוא ענין שלמות, שכולל כל העשר ספירות, שהם בנין שלם. ואם אמנם לעצם התשובה על החטאים די בשעתא חדא וברגעא חדא, אך לעקירת שרשי הרע, שזה הענין המיחד שעשרת ימי תשובה מסגלין להם לצרך זה דרוש שלמות.

ואחר כך ממשיך הכתוב: ''וישב אל ה' וירחמהו'', כי עקר תכלית התשובה אינה עזיבת החטא ועקירת שרשי הרע בלבד, אלא כמו שכתב הרמב''ם (**בפ''ז מהל' תשובה**): גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה; אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל, שנאמר: ''עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם'', והיום הוא מדבק בשכינה, אהוב ונחמד, קרוב וידיד, שנאמר: ''ואתם הדבקים בה' אלקיכם ''.

כל לשונות הרמב''ם מורים, שהעקר מכל החטא הוא מה שנעשה על ידו מבדל מאלקי ישראל, חס וחלילה, ותכלית התשובה היא מה ששב ונעשה דבוק בה', דגדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה. וזה פרוש ''וישב אל ה' וירחמהו'', הינו שיזכה לדבקות, כי זו תכלית התשובה להיות שוב דבוק בה' יתברך. וכאשר יהודי דבוק בה', מטהר מחו על ידי זה ונהפך להיות מח יהודי, לבו נהפך להיות לב יהודי, וכן אבריו נעשים אברים יהודיים, שהרי כל הדבוק לטהור טהור. על ידי שיהודי מתדבק בה', נוצר אצלו מציאות חדשה עד שנהפך להיות יהודי בכל מהותו. וזה כח קדשת עשרה ימים אלו שבין ראש השנה ויום הכפורים, שבהם יכול יהודי לשוב ולהתדבק בהשם יתברך, כי מסגלים המה ל''יעזב רשע דו. כו'', לעקירת שרשי הרע, ול''ישב אל ה' וירחמהו''.

נחפשה דרכינו ונחקרה / ב' - לתקון המדות

עוד יש לפרש במשמעות הלשון ''יעזב רשע דרכו'', וכן יש לפרש גם בכתוב (**איכה ג**) ''נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך'', שנאמר נחפשה דרכינו ולא מעשינו. ויש לפרש הענין על פי מה שכתב הרמב''ם (**פ''ז מהל' תשובה**), אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הכעס ומן הקנאה ומרדיפת הממון ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן מתאוות עולם הזה. מן הכל צריך לשוב בתשובה. ואלו העונות קשים מאותם שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרש מהם. וכן הוא אומר: ''יעזב רשע דרכו ''.

ומקור דברי הרמב''ם לפרש 'יעזב רשע דרכו' על מדות רעות, הוא מדרשת חז''ל שהביא בריש הלכות דעות על הפסוק (**דברים כח, ט**) ''והלכת בדרכיו'' מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון. וכתב שם עוד בהמשך: והוא שלמד אברהם אבינו לבניו, שנאמר: ''כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' '', והינו שדרך ה' הוא מדות טובות, שענין המדות נקרא דרך, ועל כן מפרש הרמב''ם 'יעזב רשע דרכו' על עניני מדות. וזהו גם כן פרוש 'נחפשה דרכינו' על עניני מדות, וכלשון הרמב''ם הנזכר, שצריך לחפש בדעות הרעות שיש לו.

והבאור בזה, כמו שכתב הגאון הקדוש רבי חיים ויטאל, שיותר ממה. שצריך האדם להזהר ממצות עשה וממצות לא תעשה, צריך הוא להזהר ממדות רעות, כי קיומה של תורה או בטולה, חס וחלילה, תלוי בענין המדות. מדות טהורות הם המרכבה להשראת התורה ומביאים את האדם לקיום כל התורה, ומאידך מדות רעות גורמות לעבר על כל התורה, ועל זה נאמר נחפשה דרכינו. ופרוש נחקרה הוא כמו שהבאנו מספר "פרי הארץ", שכל אדם צריך לזכך ולצ. רף את מדותיו מהרע, ולא יסמך במה שלא עבר עברה מימיו, דכל זמן שלא עקר מקרבו את השרש פורה ראש ולענה, הרי קשור הוא בו, וזהו ענין ונחקרה לשרש אחר שרש הרע ולעקרו, שכן הוא הגורם לאדם לעבר על כל התורה.

נחפשה דרכינו ונחקרה / ג' טהר ונקיות במעשה המצות והתפלות

ויש לומר עוד בפרוש 'נחפשה דרכינו ונחקרה', דלא קאי על עניני חטאים, אלא על קיום המצות והמעשים טובים ועל התורה והתפלה. וכמאמר הידוע, שהתשובה על עברות אינה קשה כל כך כמו התשובה על מצות ומעשים טובים הנגועים בפניות ומחשבות זרות, שזה קשה לשוב עליהם יותר מעברות שבהם יש לו לכל הפחות לב נשבר ונדכה, אבל במצות הרי הוא מרגיש שקים מצוה, ואינו נותן לבו על מה שקלקל. וכדאיתא בספרים הקדושים, שכאשר יהודי עובר עברה, הוא נותן בזה כתר לסטרא אחרא, כתר העשוי מזבל אשפתות, אבל כאשר יהודי מקים מצוה או לומד תורה ולבבו מלא פניות, הריהו נותן לסטרא אחרא כתר יקר מפז ופנינים. וזו התשובה הקשה ביותר, שעליה נאמר 'נחפשה דרכינו ונחקרה' את המצות והמעשים הטובים.

משל למה הדבר דומה? לאחד שהיה לו אוצר גדול מלא תבואה, ולימים נפל רקבון בתבואה, שהרקבון הולך ומתפשט והתבואה מתמעטת והולכת. ובראות זאת בעל האוצר, עמד והוסיף עוד תבואה ומלא את מה שהחסיר הרקבון, ובאמת לא הועיל כלום בזה, ואדרבה ככל שיוסיף, יפסיד יותר תבואה שתרקיב ותתהפך לזבל, ולא עוד, אלא שיצטרך לעמל יותר לפנות את התבו. אה המרקיבה. ועצתו היא, רק לבנות את האוצר מחדש מיסודו, לפנותו מכל וכל ולנקותו היטב, ולמלאת מחדש בתבואה נקיה, רק אז יתקים בידו האוצר. על דרך זה היא התשובה על המצות, שהיא קשה מאד. כי כאשר יש רקבון באוצר, הרי יש לבנותו מחדש מבראשית, ולכן צריך לחקר ולחפש היטב בדרכיו אם אין רקבון בעבודתו.

ובעוד אפן יש לפרש ענין 'נחפשה דרכינו', שהוא על דרך מאמר הכתוב 'בכל דרכיך דעהו. סדר החיים של יהודי והנהגתו בכל עניניו קרוי דרך, ועל יהודי לשוב בתשובה על כל סדר והואי החיים שלו. ועל זה אמר נחפשה דרכינו אם הם בבחינת "דעהו", וכמאמר

מרן אדמו"ר זי"ע ב"בית אברהם" על הפסוק "מנחה הוא שלוחה לאדני לעשו" שכל דבר שיהודי עושה, אפלו עניני הרשות, הרי הם בבחינת מנחה היא שלוחה, או לאדוני להקדוש ברוך הוא, או, חס וחלילה, לעשו, שאין בכלל משג ממצע. ופרשה זו של 'בכל דרכיך דעהו' היא חלק התורה הקשה ביותר, ועל זה אמר 'נחפשה דרכינו ונחקרה'.

וזהו תפקידם של עשרת ימי תשובה, שנתנו בכדי שנחפשה דרכינו ונחקרה, שבעשרה ימים אלו יהיה יהודי שרוי בישוב הדעת ויחתר להביא שנוי ומפנה בכל סדר חייו, שתשובה על עברות היא, כאמור, דבר קל ביחס לתשובה זו על כל דרך החיים, עליה נאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך" (**הושע יד, ב**), "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה' " (**איכה ג, מ**).

שבת שובה שרש התשובה

עוד מספר "נתיבות שלום": השבת הנקראת "שבת שובה", יש לפרש דמרמז בזה גם שהשבת היא השרש והעקר של התשובה באלו עשרת ימי תשובה. ויש לבאר הבאור על פי דאיתא בספרים הקדושים על הכתוב "אני ישנה ולבי ער" (**שה"ש ה**) "אני ישנה" בימות החל, "ולבי ער" בשבת קדש. והינו, דכמו בגוף האדם, אף כשכל האברים ישנים, בכל זאת הלב ער ופועל, כן השבת קדש היא תמיד בבחינת ולבי ער. ואם הקריאה לתשובה היא כמו שכתב הרמב"ם: עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, אך כשהאדם ישן, הרי אינו שומע כלל את הקריאה ולא מועיל מה שמדברים אליו, וגם את הבת קול היוצאת מהר חורב בכל יום ואומרת שובו בנים שובבים איננו שומע, כי 'אני ישנה' בימות החל, אבל בשבת קדש היא בחינת 'ולבי ער', ובו שומעת נשמתו של יהודי את הבת קול. ולפי זה, שרש התשובה של עשרת ימי תשובה הוא בשבת.

והנה, שבת היא שרש התשובה בכלל, וכמה דאת אמר, דשבת ראשי תבות: שבת בו תשוב. ועל דרך שבארנו (**במאמרי שבת**) מה דמצינו במדרש (**ב"ר כב**) בענין כח התשובה של שבת קדש: "כשיצא קין מלפני ה', פגע בו אדם הראשון. אמר לו: מה נעשה בדינך? אמר לו: עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו. אמר: כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע? מיד עמד אדם הראשון ואמר: מזמור שיר ליום השבת". עד כאן.

ויש להבין אמרו 'נתפשרתי', מה שיך פשרה עם השם יתברך? הרי כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן וכו'. וכן מה שאמר אדם הראשון 'מזמור שיר ליום השבת', הרי היה צריך להלל: גדול כחה של תשובה, ומה ענין השבת לכאן? אכן, הבאור בזה על פי מאמר מרן הסבא קדישא מלכוביץ' זי"ע, במה שאמר קין "הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה

ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני", שקין טען לפני הקדוש ברוך הוא: דכיון שגרשת אותי ומפניך אסתר מחמת חטאי, ונסתלקו ממני כל המדרגות וכל ההשגות עד כי הייתי נע ונד בארץ, פרוש: טרוד ומבלבל בארציות, אם כן, כל מוצאי יהרגני כל תאוה שתפגע בי, תכלה ותעקר אותי לגמרי מן השרש. "וישם ה' לקין אות", אות הוא שבת קדש (**תנחומא בראשית**), והינו, שהקדוש ברוך הוא נתן לו את השבת קדש אשר בה ישוב למדרגותיו. כיון שפגע בו אדם הראשון ושאלו מה נעשה בדינך, פרוש אחרי חטא נורא מאד כזה שהרגת את אחיך. אמר לו: עשיתי תשובה ונתפשרתי, כלומר, עשיתי פשרה עם קוני. ומהות הפשרה שאף אם בכל השבוע יהיה טרוד ומבלבל בארציות, בשבת קדש חוזר הוא למדרגותיו. וכיון ששמע זאת אדם הראשון, התחיל מטפח על פניו ואמר: כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע? הינו, שכל כך גדול כח התשובה של שבת קדש, שאפלו אחרי החטא החמור ביותר יכול לשוב לשרשו, וכל זה בכח השבת מיד אמר מזמור שיר וכו'. ולכן שבת שובה היא השרש לכל ימי התשובה. ועוד במעלת שבת לתשובה, על פי מה דאיתא בזהר הקדוש (**ח"ב רה.**): שבת איהו יומא דנשמתא ולאו יומא דגופא כלל, ולכך השבת שרש התשובה, כי יש בה תקון גם לנשמה, שאם יש קלקול באברים, אין זה נורא כמו קלקול או כתם בנשמה, שאז הוא מסכן, וכדגמת הדברים שנאמר עליהם: נשמתו מסתלקת ממנו. ועל ידי השבת קדש יכול לתקן את הנשמה, שעל ידי הנשמה יתרה חוזרת אל איש יהודי בחינת נשמה. ובימי התשובה, שצריך לתקן נשמתו, הזמן המכשר לזה הוא יומא דנשמתא, ולכך שבת שובה היא מקור ועקר התשובה לפגמי הנשמה.

עוד יש לבאר על פי המובא ב"יערות דבש" (**דרוש א**), דשבעת הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים הם כנגד כל ימות השבוע של השנה שעברה, ובכל יום צריך יהודי לשוב בתשובה על מה שחטא ביום הזה במשך כל השנה. נמצא, דשבת שובה הוא זמן התשובה על כל שבתות השנה לתקן את השבתות גופן, שהשבתות תקבלנה אצלו פנים אחרות בבחינת פנים חדשות באו לכאן. והנה, תשובה זו היא הגדולה ביותר, על פי דברי מרן הסבא קדישא מסלונים זי"ע, כי רגע אחד משבת שקול כנגד כמה וכמה שעות בימות החל, ואם כן, התשובה על השבתות היא התשובה הגדולה ביותר. ועוד, שהשבת לששת ימי המעשה היא כבחינת נשמה לגוף, כנזכר לעיל דשבת קדש יומא דנשמתא, על כן שקולה התשובה של שבת קדש כנגד כל ימי השבוע. ואם תשובה צריכה על הגוף, על אחת כמה וכמה על הנפש ועל הרוח, וכן תשובה על הנשמה, שהיא דקה מן

הדקה, הרי התשובה על הנשמה היא התשובה על שבת קדש, משום שכל לקוי בנשמה הוא פגם גדול מאד אפלו אם הגוף שלם.

וזה ענין שבת שובה, שצריך לשוב בה על כל שבתות השנה, איך עברו עליו, וכמה היה יכול להעלותם ולהתעלות על ידם. ומה יכול להיות פגם חמור ועמק יותר מזה שהשבתות לא היו כראוי? ואיתא בספרים הקדושים על הפסוק מחלליה וכו', הינו שעושה חלל בשבת. שאם רק מסיח דעתו מן השבת, הרי עשה בה חלל. נמצא, דעקר התשובה היא בשבת שובה.

וביותר על פי דברי הרמב"ם הידועים בגדל ענין התשובה, דגדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה. אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", והיום הוא מדבק בשכינה. עד כאן. והינו, שעקר חמרת החטא הוא מה שעל ידו מתרחק האדם ומתנתק מהשם יתברך, וענין התשובה הוא שמקרבת את האדם לשכינה, ומכיון שהשבת קדש הוא יום הדבקות, כמו שכתוב: "ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם", יוצא, שאם בשבת קדש לא היה מדבק בשכינה ולא נתקרב להשם יתברך, הרי זה החטא הגדול ביותר. ועל ידי שמקבל על עצמו בשבת זו, ששבתותיו תקבלנה פנים חדשות, הרי זה מעלה את כל שבתות השנה, והוא עקר התשובה, כי בשבת קדש חוזר יהודי לשרשו ומתדבק בשכינה.

והנה איתא בדברי שמואל (**פר' תשא**) על הפסוק "ירחצו מים" (**שמות ל, כ**) אין מים אלא תשובה, שצריך לרחץ הרבה את תשובתו ולשוב בתשובה על תשובתו, האם כך עושים תשובה לפני השם יתברך. כי תשובה שאינה באפן הראוי, היא החטא החמור ביותר. שאם בשעה שחטא לא היה כל כך בדעתו, שאין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, אך בעת שחוזר בתשובה ואין בו כבר רוח שטות, איך עושה תשובה בקטנות כזו? משל למה הדבר דומה? לאדם שפגע בכבוד המלך באפן מחפיר ביותר, ואחר כך בא לפיסו כדרך שמפיסין לאדם פשוט, הרי פיוס כזה גרוע עוד יותר מעצם הפגיעה. ועל זה נאמר "ירחצו מים", שצריך לרחץ היטב את תשובתו.

ויסוד התשובה הוא, שיהודי מגיע להכרת הדעה הנכונה בעמק הפגם אשר עשה על ידי שעבר על רצון הבורא, וזה ענין שהשבת שרש התשובה, דבכל ימות השבוע האדם בקטנות, בבחינת 'אני ישנה', ואין לו את אור הדעת, וממילא אין לו תפיסה והכרה בגדלות הבורא ובעמק החטא, אך בשבת קדש מאיר אור הדעת בנשמות ישראל, כמה דאיתא "לדעת כי אני ה' מקדשכם", ומשיג אז גדלות הבורא. וכל כמה שמשיג יותר

בגדלות הבורא, כן תשובתו תשובה ראויה יותר. ובשבת שובה הוא הזמן לרחץ את תשובת כל עשרת ימי התשובה.
וכאשר יהודי עושה את חשבון נפשו, שכבר עברו כל ימי התשובה, חדש אלול ועשרת ימי תשובה, וכל הימים הגדולים שבהם, והוא כבר עומד להכנס את היום הקדוש יום הכפורים, שהוא נורא מאד ומי יכילנו, ואינו מרגיש שום שנוי בעצמו, עד שנמצא נכנס ליום הכפורים בידים ריקניות, העצה עבורו שיקח עצמו לשבת קדש, שבו רגע אחד חשוב ככמה וכמה שעות בימות החל, כמו שהבאנו בשם הסבא קדישא מסלונים זי''ע, ואם בשבת קדש ישוב לשרשו, ממילא גם כל השבוע יהיה באפן יותר נעלה. והזמן לזה בשבת שובה, שעל יהודי לשוב אז בתשובה על שבתותיו, ויקבל על עצמו, שמעתה יהיו פנים אחרות לשבתותיו ושיגיע בשבת קדש להיות דבוק בה', שזה תכלית השבת, ועל ידי זה ישוב למקורו ויגיע לשרש התשובה שהיא הדבקות בה', כמו שכתב הרמב''ם: גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה; אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד ומדבק בשכינה, שנאמר: ''ואתם הדבקים בה' אלקיכם''.
והנה איתא בספרים הקדושים, שהמבחן ביד האדם לדעת אם נתקבלה תשובתו ושב באמת אל השם יתברך, הוא כשמרגיש בעצמו ששב להיות דבוק בהשם יתברך ונסתלקו ממנו כל המסכים המבדילים שהיו בינו להשם יתברך. אם יהודי מרגיש עצמו שוב קרוב אל השם יתברך בבחינת ''ואני קרבת אלקים לי טוב'', ומרגיש בפעל ''כי עמך מקור חיים'', הרי זה סימן כי באמת חזר לשרשו. אך אם הוא, חס וחלילה, מרגיש עדין את עצמו מרחק מהשם יתברך, בחינת ''אלקים בשמים ואתה על הארץ'', סימן הוא שעדין לא בא על תקונו. וזה פרוש ''שובה ישראל עד ה' אלקיך'' - תשוב בתשובה יתרה עד שתרגיש שה' הוא אלקיך, שאין עוד שום מחצה ומסך המבדיל בינך להשם יתברך. וכח השבת קדש מביא את האדם למדרגה הזאת של שובה ישראל עד ה' אלקיך.

יום כיפור

מעלת יום הכפורים

אומר הגאון הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק''ל: נאמר (**תהלים קלט, טז**): ''ימים יצרו ולא אחד בהם''. ושנינו בחז''ל, שהוא יום הכפורים, כי הוא יומו של הרבונו של עולם. ימים טובים רבים נתנו לישראל, אך יום הכפורים עולה מדרגתו על שאר יום טוב, כי הוא יום אחר יומו של ה' יתברך. באור הדבר: כל ימות השנה יש לנו עוד שיכות בהם, תורה וחכמה עוזרים המה בהם, אך יום הכפורים הוא רק ''בורא עולם''. יום של תשובה

ומחילת עוונות. שמעתי אומרים שביום הכפורים יש ים של רחמים. אמת, תמיד יש רחמים, אבל יום הכפורים הוא ים של רחמים, כי הוא יום של תשובה, כי תשובה, אין משמעותה רק אמצעי למחילת עוונות, אלא פרושה של תשובה, כי היא מצוה מצות התשובה. וכח מצוה זו עולה על כלנה. כל מצוה שהיא יש לה סגלה מסימת, וסגלת מצות התשובה היא שונה לגמרי, כי מצוה זו היא מצותו של ה' יתברך, שהרי תשובה נבראת עוד לפני בריאת העולם. נמצא, שהיא מצותו של הקדוש ברוך הוא, ואין לאף אחד שיכות כלל בהאי מצוה. ומכיון שכן הוא כלו בורא עולם, והוא לאין תכלית וללא גבול, ולכן הוא ים של רחמים, ללא שעור, כים ממש, כי זה יום הכפורים, יום של תשובה, וזה משמעות התשובה.

מעלת התשובה ביום הכפורים

עוד מדברי ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: וכתב הרמב"ם (**פ"ז מהל' תשובה ה"ו**): "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר (**הושע יד, ב**): 'שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' ", כלומר, אם תחזר בתשובה, בי תדבק. כך היא מעלת התשובה, שעל ידה מגיעים לדבקות ממש בה' יתברך. ומעלה זו מיחדת היא בתשובה למעלה משאר מצוות, שעל ידי המצוות מתעלים ומגיעים לאיזה מדרגה. מה שאין כן בתשובה, מתעלים ומתרוממים עד לדבקות ממש, וכלשון הרבנו יונה: "ברגע קטון יצא מאפלה לאור גדול". והוסיף הרמב"ם: "התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה". אגב, יש לנו לראות מלשון הרמב"ם, מהות החטא שאינה מרחקת את האדם גרידא, אלא על ידה נעשה שנאוי לפני המקום, משקץ, מרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד? זו כחה של תשובה, שאין בשאר המצוות, כי התשובה היא לא רק שמבטלת מן האדם את מצב השנאוי והתועבה שהיה קדם התשובה, אלא מביאתהו לידי המדרגות העליונות ממש, של אהוב ונחמד לפני המקום. וכח מעלה זו היא רק בתשובה, ולא בשאר מצוות, שאין בכח סגלתם עד כדי כך, וכל שכן שתשובה זה מצותו של הקדוש ברוך הוא, ולכן סגלתה וכחה הוא לאין שעור. וכן כתב רבנו יונה, שעל ידי התשובה זוכה לאהבה, "ומל ה' את לבבך לאהבה את ה' אלקיך". והרי אהבת ה' היא המדרגה העליונה. ולמעלה זו כתב הרבנו יונה, שזוכים על ידי התשובה. וכל זה הוא אף בשאר ימות השנה, וכל שכן ביום הכפורים, שהוא יום התשובה.

והוסיף הרמב"ם שם (**בהלכה**): "אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל, צועק ואינו נענה, שנאמר (**ישעיה א, טו**): "כי תרבו תפלה אינני שומע", ועושה מצוות, וטורפין לו בפניו וכו', והוא כמו שבאר הרבנו יונה, שעברה מכבה מצוה, ולפעמים מכבה תורה. שבשעה

שהאדם חוטא, הקדוש ברוך הוא מסתלק מעמו, ולכן אינו שומע תפלתו וצעקתו. והיום הוא מדבק בשכינה, צועק ונענה מיד, ועושה מצוות, ומקבלין אותן בנחת ובשמחה, ולא עוד אלא שמתאוים להם וכו'.

לו נשכיל ונבין זאת, כמה פשוט היה לנו להשתדל בכל כחותינו, להשיג איזה שיכות לתשובה. והגאון ר' ישראל סלנטר כתב באור ישראל, שביום הכפורים, עד הרגע האחרון חיב לחפש עצות היאך להגיע לתשובה, שהרי תשובה סגלתה ומעלתה לאין שעור. ואם כן, כמה כדאי הוא להגיע אל התשובה, ובאמת זה תוספת מעלה בהתעוררות לתשובה, אך התשובה היא הכרחית בפשטות, שהרי חוטאים ופושעים אנו, והיאך נזכה לעולם הבא ללא התשובה.

עקר עבודת יום הכפורים - דבקות בהשם יתברך והיא שרש הטהרה

כתב בספר "נתיבות שלום" להגאון הקדוש מסלונים: "אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו' " (**יומא פה:**). ויש לבאר, מה החדוש המיחד שמחדש רבי עקיבא, פשיטא שאשריכם ישראל, ולא רק בזה שלפני ה' תטהרו, אלא בכל המצות אשריכם, ומה המיחד בענין טהרתם דוקא?

אכן, רבי עקיבא מגלה לנו בדבריו את סוד הכפרה של יום הכפורים, איך אחרי שיהודי חוטא כל השנה, מתכפר לו ביום הזה לטהר אתכם מכל חטאתיכם. ועינינו, כמו שמבאר מהר"ל את דברי רבי עקיבא (**בסיום הדרשה לש"ש**), וזה לשונו: "מה שישראל מטהרים ביום הכפורים, הוא בשביל שיש לישראל דבקות בו יתעלה, כדכתיב: 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם', ועל זה אמר: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים, כי אין מעלה יותר מזה. והוסיף לומר: ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. שבשביל שישראל הם דבקים לגמרי בו יתעלה, דבר זה עצמו הוא הסרת והסתלקות החטא מישראל, כי מאחר שהוא יתעלה לא שיך אצלו חטא מסלק החטא מן הדבקים בו". וזה שהכתוב אומר: "לפני ה' תטהרו", הינו, על ידי שאתם לפני ה' ודבוקים בו, על ידי זה גופא תטהרו, וזה שאמר: אביכם שבשמים מטהר אתכם, כי כאשר יהודי דבק בה', מסתלקים ממנו כל החטאים והטמאות, שכל הדבוק לטהור טהור. ועל זה מביא ראיה ממקוה, וכמו שמפרש מהר"ל, כי המקוה הוא מקור הטהרה, ולכן המתדבק בו בלא שום חציצה מסלק מן הטמאה. וכן היא גם כן טהרתם של ישראל, על ידי הדבקות הגמורה בו יתברך שמו בלא שום חציצה. ועל פי זה יש לבאר מאמר חז"ל (**שבת קיח.**), כל השומר שבת כהלכתה אפלו עבד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. ולכאורה, איך נמחל בזכות שמירת שבת החטא החמור ביותר שבתורה עבודה זרה? אלא משום דשבת קדש הוא גם כן יום הדבקות של ישראל

באביהם שבשמים, וכמה דאיתא (**שמות לא, טז יז**): ''ברית עולם. ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם'', לכן נמחלין לו כל החטאים, על דרך כל המחבר לטהור טהור.
לפי זה נמצא, שעקר העבודה ביום כפור הוא להתדבק בהשם יתברך, כי זה סוד הטהרה והכפרה, וזה עצומו של יום. ואם כי כל אימת שיהודי מתדבק בה' הוא מטהר, אך בכל השנה כיצד ישיג הדבקות הזאת? הרי ידע אינש בנפשיה שפל מצבו, ואין ארור מתדבק בברוך. אכן, ביום הכפורים יורדת בו הארה מן השמים שיהודי יהיה דבוק בה', ואשריכם ישראל שאביכם שבשמים מטהר אתכם אז, מכח הדבקות בו יתברך.

העקר ביום הכפורים להרגיש שהוא אבינו שבשמים

עוד שם: ובאפן נוסף יש לומר, שסוד הכפרה של יום הכפורים נכלל ב'אשריכם ישראל אביכם שבשמים מטהר אתכם', דהינו, שהכפרה היא על ידי שיהודי מעמיק וקובע בנפשו את ההכרה ש'בנים אתם לה' אלקיכם', וכי הוא יתברך נקרא אביכם שבשמים. כי הנה התנא הקדוש רבי עקיבא במאמרו אשריכם וכו', ותלמידו רבי מאיר שאמר, בין כך ובין כך קרויין בנים (**קידושין לו.**), בין קדם החטא בין לאחר החטא, ותלמידו רבי שמעון בר יוחאי שגלה את גדל אהבת הקדוש ברוך הוא לישראל, כדאיתא בזהר הקדוש (**ח''ב ה:**), אלמלי הוו ידעין ישראל גדל רחימותא דרחים לון קדשא בריך הוא לישראל, הוו מרימין לבושיהו ושאגין ככפירין ומרהטין אבתריה.
כלם בדבריהם הקדושים גלו את הענין הנשגב של 'אביכם שבשמים מטהר אתכם', שיהודי יאמין באמונה שלמה, כי אף לאחר כל אשר חטא וקלקל במשך כל השנה, הרי הקדוש ברוך ! הוא הוא אביכם שבשמים המטהר אתכם. וכמו שאמר הרב הקדוש מאבריץ' זי''ע: יהודי שאינו מאמין שהקדוש ברוך הוא הוא השוכן אתם בתוך טמאותם, גם הוא לאפיקורוס יחשב. ומרן הקדוש מקוברין זי''ע אמר: מי שאינו מסגל לעמד בתפלה לפניו יתברך אפלו אחרי שנכשל בעברה חמורה שבחמורות ולשפך שיחו כבן המתחטא על אביו ועושה לו רצונו, עדין לא דרך אפלו על מפתן החסידות. ואחר כך הוסיף, על מפתן היהדות, כי מפתן היהדות והחסידות הוא לדעת, שבין כך ובין כך קרויין בנים. וכן הכתוב אומר (**תהלים כה, ב**): ''אלקי בך בטחתי אל אבושה'', כאשר יש בי את הכח של בך בטחתי, אז אל אבושה. והנה למדרגה הזאת מגיע איש יהודי ביום הכפורים, שאז הוא זוכה ומתמלא בהרגשה של 'אביכם שבשמים מטהר אתכם', שטהרתו לפני ה'.

יום הטהרה בפנימיות הנפש

עוד שם: ''כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו''. יש להבין מה טעם כתוב פה לשון כפרה דוקא ולא לשון סליחה ומחילה, וכן היום הקדוש נקרא יום כפורים, וגם בודוי הכהן הגדול ביום הכפורים מבקש בלשון כפרה: אנא השם, כפר נא לחטאים לעונות ולפשעים וכו', ולא בשאר לשונות. מאידך, בתפלת שמונה עשרה, כל השנה מתפללים: סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואלו ענין כפרה לא נזכר כלל.

ויש לפרש על פי מה שכתב החיד''א ב''נחל קדומים'' בפסוק ''ושבת עד ה' אלקיך'' (**דברים** ל), שכתוצאה מהחטא נמשך טמאה חיצונית על האברים, וגם טמאה פנימית שהיא פגם בנשמה. ואמנם, על ידי חרטה ובכיה, מטהרים את הפגם החיצוני, אבל הטמאה הפנימית אינה נטהרת אלא בהאיר אור השכינה הזורח בתוכו, והוא הדוחה את כח הטמאה לצאת ממנו. ומבאר שם, שזו מדרגת השבת, שבה זורח אור השכינה בפנימיות נשמת יהודי, ומגרש הטמאה.

ויש לומר זאת גם על ענין יום הכפורים, שביום הקדוש הזה זורח אור השכינה בתוככי נשמת איש יהודי, ודוחה ומסלק ממנו את הטמאה הפנימית אשר פגמה הנשמה. ועל פי זה יש לומר, כי ענין סליחה ומחילה הוא רק בנוגע לטמאה החיצונית הנאחזת באברים, אבל עדין צריך זכוך פנימי כדי לרחץ הטמאה הפנימית, וזהו ענין כפרה, דהינו, קנוח החטא לגמרי כאלו לא נתלכלך בחטא מעולם, וזוהי דרגת יום הכפורים ''כי ביום הזה יכפר עליכם'', שהמחילה והסליחה באה על ידי החרטה והבכיות המטהרות את האברים, ועצומו של יום הכפורים מטהר ומקנח הנשמה מכל סיג ופגם. ומדיק לשון הכתוב 'יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' לפני ה' תטהרו', שזה הכח הקדוש שיש ביום הכפורים לטהר מן הפגמים והטמאות הפנימיות, וכמו שאמר רבי עקיבא על פסוק זה: ''אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים'', שזה עצם תקפו של היום הקדוש טהרה עלאית. ולכן עקר תפלת כהן גדול היא: אנא השם, כפר נא לחטאים וכו'. דהינו, לא רק שתסלח ותמחל, אלא גם תכפר, ככתוב ''כי ביום הזה יכפר'' וגו', ואלו בכל ימות השנה בתפלת שמונה עשרה, מבקשים אנו רק סלח לנו ומחל לנו, אבל על כפרה איננו ראויים להתפלל.

ולפי זה יש לפרש דברי דוד המלך במזמור נא בתהלים: ''כאשר בא אל בת שבע וגו', הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד וגו' אל תשליכני מלפניך וגו' ''. פרוש 'כי פשעי אני אדע' יודע אני ומעריך את גדל החטא ומוכן לקבל כל

ענש עבורו, ולא אבקש שימחלו ויסלחו לי עליו, וכמו שבאמת באו עליו אחר כך ענשים חמורים ביותר, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קז): ששה חדשים נצטרע דוד ופרשו ממנו סנהדרין. ובמדרשים מצינו כי י"ג שנה שכם דוד המלך במטה, וז' כרים היו מחליפים אותו בכל יום מתחתו מרב ארס שהיה יוצא מגופו, הדא הוא דכתיב "ערשי אמסה". ובילקוט (ש"ב קסה) איתא, כי כ"ב שנה נסתלקה ממנו רוח הקדש, ובכל יום היה מוריד כוס דמעות ואוכל פתו באפר, והכל בשביל אותו חטא, אשר לאמתו כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה (שבת נו.), ולא חטא דוד אלא להורות תשובה ליחיד (ע"ז ד.), עם כל זה קבל עליו כל כך הרבה ענשים, מפני שכל עקר בקשתו לא היתה על המחילה ולא על הסליחה שלצרך זה היה מוכן לקבל כל ענש, אבל בקשתו היתה 'הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני', והינו כאמור, שהסליחה והמחילה וכל הענשים הם רק על הטמאה החיצונית, אבל על הטמאה הפנימית לטהר הנשמה מטמאתה צריך רק רחמי שמים שיטהרנו מחטאתו, ועל זה בקש דוד המלך ע"ה: "לב טהור ברא לי אלקים".

"סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי"

"סמר מפחדך בשרי... " רעם הקול בהיכל הישיבה בוולאז'ין "וממשפטיך יראתי... " רטט של חרדה חלף על פני השומעים.

"סמר מפחדך בשרי... " פתח הגאון רבי חיים מוולאז'ין את דרשתו והבשר נעשה חדודין חדודין "חיל ורעדה יאחזון, הנה יום הדין"... !

בקש הגאון רבי חיים לומר מספר דברי התעוררות קדם "כל נדרי", ופתח בפסוק "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי". ברטט ובזיע ובהתרגשות עצומה קרא הגאון ר' חיים את הפסוק, ובהטעמה מלה במלה, עד שפרץ כל הקהל בבכיה עצומה. שעה ארכה המתין עד שהצבור נרגע, ושוב החל "סמר מפחדך בשרי... " וחלל בית המדרש נתמלא מפנה לפנה בפחד נורא מיום הדין הקדוש, ושוב נתקפו כל השומעים חיל ורעדה, ושוב געו בבכי קולני. כך חלפו ועברו הרגעים, עד שקם השליח צבור והעיר כי תכף יאחרו זמן "כל נדרי", ונסתימה הדרשה במקום שהחלה. לא כן ה"התעוררות" זאת המשיכה את רשומה וביתר שאת לארך ימים ושנים. מי שנכח ברגע מרטיט זה בתוך קהל השומעים, הוסיפו הקולות להדהד באזניו ולהרעיד את נימי לבבו עוד שנים ארכות.

דרשה אחרת נשא הגאון ר' חיים בבית המדרש דוולאז'ין ביום א' דסליחות שנת תקע"ב. דברים נוקבים עד התהום ומרוממים עד שיאי פסגות. שפע שפעתים ממעינו הטהור כבש את לבות בני הישיבה, וזעזע את נימי הנפש של קהל אנשי וולאז'ין, גאונים, תלמידי

חכמים ובעלי בתים. כל הנכנסים לבית המדרש יצאו מלאי דבר, כאשר כל אחד קלט לפי דרכו העיד בנו הגרי''צ על דרושי אביו בבית הכנסת.
עוד מספרים על הגאון רבי חיים, שבשעה שהגיע באמירת הסליחות למשפט: ''עזרא הסופר אמר לפניך, אלקי, בושתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך'', חזר עליו כמה פעמים בהתרגשות עצומה, והתעלף. ''אם עזרא הסופר יכל היה להעיד על עצמו שהתביש ונכלם להרים פניו אל הקדוש ברוך הוא, מה נאמר אנחנו?! '' הסביר ר' חיים בשובו להכרתו.
ובספר ''נטעי איתן'' מביא הרב אברהם זקהיים, כי סבו ר' אשר אנשיל ממולודצ'נה היה מספר כל ימיו, כי בהיותו אברך צעיר נקלע לעירה וולאז'ין בין כסה לעשור, ושמע בתפלה איך הגאון ר' חיים, שהיה אז בזקנותו, אומר בדחילו ורחימו תפלת ''אבינו מלכנו''. ''כל ימי זקני'' הוא כותב ''היה נופל עליו פחד ורעדה בזכרו ההתלהבות ויראת אלקים שהיו על ר' חיים באמרו אבינו מלכנו''. (**מובא בלקח טוב**).

חובת התשובה על עברות שבין אדם לחברו

''עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו'' (**משנה ביומא פה.**).
הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצ''ל ב''שיחות אלול'' (**עמ' לב**) אומר, כי אף המשתדלים לשוב בתשובה שלמה, עושים זאת בעקר באשר לעברות שבין אדם למקום. בעברות שבין אדם לחברו, נראה שאין מדקדקים כל כך. והתמיהה רבה, וכי סבורים אנו שאיננו נכשלים כל כך בעברות אלו? הלא על כל צעד ושעל הננו נכשלים בהן ! ואפלו בהפסד ממון הזולת נכשלים אנו, כי לא רק גזלה בידים נחשבת לנזק אפשר לגרם לזולת הפסד ממון גם על ידי דבור, ואף בגזלה ממש אפשר להכשל, ובפרט בגזל רבים. ומי הוא אשר יעיד על עצמו שנקי הוא מגזל רבים? הרי אי פריעת גמ''ח בזמן, למשל, גם היא בכלל גזל רבים. ועל אחת כמה וכמה שנכשלים אנו ביותר בעברות שבין אדם לחברו שאין ענינן ממון, כגון: הלבנת פנים, לשון הרע, רכילות וכדומה.
אל יאמר האדם: אמנם עברתי עברות אלו, אולם מן הסתם מחל לי חברי על כך. כמו כן אין לו לסמך שבתפלה זכה בודאי מחלו לו כל אלה שפגע בהם, כי האמת היא, שאין האדם מוחל בקלות על מה שחטאו כנגדו. ויעין במסכת יומא כל סדר המחילה, ובין השאר נאמר שם: ''ואפלו הקניט את חברו בדברים, צריך לפיסו ולפגע בו עד שימחל לו''.

עלינו לדעת שמחילה אינה באה בנקל, אלא צריך פיוס ובקשה, ורק אחר כך יתכן שימחל לו. כל זה עדין אינו כולל את המקרים שבהם אדם מזיק את חברו ואין הנפגע יודע על כך כלל, ואלו ידע על ההזק וגדלו לא היה מוחל עליו !

האמת היא, שקל יותר לקבל מחילה מאת הקדוש ברוך הוא מאשר לקבל מחילה מבני אדם. זאת מצאנו מפרש בדברי חז"ל: "הראה הקדוש ברוך הוא למשה דור דור ושופטיו וכו', והראה לו שאול ובניו נופלים בחרב. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: מלך ראשון שהעמדת לבניך ידקר בחרב? אמר לו הקדוש ברוך הוא: לי אתה אומר? אמר אל הכהנים שהם מקטרגים על שהרג נוב עיר הכהנים". הרי מבאר כאן, שהקדוש ברוך הוא מוכן למחל, אלא שבני האדם אינם מוחלים.

לאור זה עלינו להבין כמה חשוב והכרחי הוא להיות מהמעבירים על מדותיהם. מלבד מה שזוהי העצה כדי לזכות בדין, זוהי גם עלה שלא להכשל בעברות שבין אדם לחברו. כי הסבה לפגיעה של אדם בחברו היא המדות הרעות של האדם, ואם יעביר על מדותיו ולא יזיק לזולת, גם לא ינזק על ידי אחרים. כי, בדרך כלל, מי שמזיק את האחרים נזק אף הוא. (**שם**).

אדם נתבע להמליך את חברו עליו

נראה להוסיף עוד, שיתכן שיחטא האדם ויזיק לחברו אף על פי שאינו עושה מאומה ואינו יודע במה חטא. אמנם זהו חדוש גדול, אך הואיל ואנו רחוקים מאד מהבנת התורה בעמק חיוב כבוד הבריות, איננו יודעים ומכירים את מהותו. חז"ל אומרים, שבבא האדם ליום הדין הגדול, שואלים אותו: "המלכת את קונך? המלכת את חברך?".

הקשו שני חיובים אלה, ללמדך, שבאותה מדה שאנו חיבים להמליך את הקדוש ברוך הוא, כן אנו חיבים להמליך את חברינו, וכשם שלגבי הקדוש ברוך הוא חיב אדם להמליכו ולקבל עליו על עבדות, כך גם לגבי חברו. התביעה לכבוד הזולת אינה מצטמצמת בחיוב שלא לפגע ולזלזל, אלא היא כוללת חיוב להמליכו ולחוש עצמו כעבד לפני המלך.

שני טעמים לדבר. האחד הוא, מפני שהקדוש. ברוך הוא עצמו מכבד את הנבראים, ומכיון שחיבים אנו לכבד את ה', לפיכך אנו חיבים גם לכבד את ברואיו. הטעם הנוסף הוא, שכבוד הבריות הוא עצמו כבוד שמים, שהרי בצלם אלקים ברא את האדם. ואם כן, פשוט הוא, שבאותה מדה שמחיבים אנו בכבוד שמים, אנו מחיבים בכבוד הבריות. לכן לא די בכבוד הבריות, אלא חיב אדם להמליך את חברו.

היוצא מהדברים הוא, שמחיבים אנו לבקש מחילה מחברינו על שלא כבדנום כראוי ולא המלכנום עלינו. ואף על פי שאיננו מכירים ויודעים כלל את גדל החובה בענינים אלה, סוף סוף הרינו שרויים, רחמנא לצלן, בחטא שאין יום הכפורים ותשובה מכפרים עליו. ונורא הדבר למתבונן עד כמה חמור ענין המדות הרעות הגורמות למניעת כבוד הבריות, שכפי שנתבאר, הוא פגיעה בכבוד שמים. (**הגר"י לוינשטיין ב"שיחות אלול". ועיין עוד שם שהאריך בענין**)

עד שירצה את חברו / עבדות

"... כי עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. ולכן, אפלו לא הקניטו בדברים, צריו לפיסו. ואם אינו מתפיס בפעם אחת יחזר וילך פעם ב' וג', ויפיסנו בכל פעם במין רצוי אחר... " (**חיי אדם, כלל קמד**).

ספור מפלא אודות רצוי ופיוס אדם שהקנט בדברים מספר בספר "שאל אביך ויגדך" (**ח"א עמ' רסו**):

רבי דוד בכר היה מגדולי הגאונים שבדורו, וחי בתורכיה. כדי לקבל משג מה מתקף גדלתו, יש להתבונן כיצד ובאיזו הפלגה היה כותב אליו ועליו בעל ה"נודע ביהודה", שכידוע, היה תקיף מאד בתשובותיו ולא חת מפני כל. רק שנים יצאו אצלו מכלל זה: האחד: חתנו, רבי יוסף הצדיק, שעליו הוא כותב שכל רז לא אניס ליה ושעיניו הן כאפיקי מים על כל הש"ס, והשני שעליו כותב בהפלגה עוד יותר גדולה הוא רבי דוד בכר. אפשר לחוש בעליל בעת קריאת התשובה של ה"נודע ביהודה" אליו, כיצד הוא יושב ורועד בידיו וברגליו. "שני דא לדא נקשן", הוא מצין בעת כתיבתו, ועוד כהנה וכהנה.

הספור שלפנינו ארע ביום נשואי אחד מילדיו. שמחת החתנה התקימה בעיר רחוקה ממקום מגוריו. מספר שעות לפני החפה יצא לדרך בעגלה רתומה לסוסים, כמנהג אותם הימים, אבל הדרך התארכה משום מה. רבי דוד הסתכל בשעונו, וראה שעדין המרחק נכר ושעת החפה מתקרבת. הצטער על כי האורחים כבר מחכים ונגרמת להם טרחה מיתרת, והוא עודנו כה רחוק. לכן האיץ בבעל העגלה לזרז את הנסיעה. בעל העגלה מצדו הצליף בסוסים ככל יכלתו, אבל ללא הועיל, והנסיעה הוסיפה להתנהל בעצלתים. עבר עוד זמן מה וסבלנותו של רבי דוד פקעה במקצת, והוא פלט לעבר העגלון: "שלומיאל שכמותך, אינך יכול לזרז קצת את הנסיעה? "...

העגלון הגביר את הצלפותיו בסוסים, וסוף סוף הגיעו למקום החתנה. מהר רבי דוד וירד מן העגלה, שלם לעגלון את שכר טרחתו, נכנס אל האורחים, וכלם יצאו וערכו את החפה.

לאחר שנסתימה החפה, התחיל רבי דוד בכר לשאל: היכן העגלון? היכן העגלון? כלם תמהו לפשר שאלה זו, אבל רבי דוד סרב לנמק את הסבה. כאשר נתברר לו שהעגלון כבר יצא את המקום לדרכו, צוה מיד להכין לו עגלה אחרת, עלה עליה ובקש מבעל העגלה השני לדלק אחרי העגלון הראשון. כמה שעות התנהל המסע, עד שלבסוף מצאוהו. מיד ירד רבי מן העגלה, עמד בפני העגלון הקודם וקרא כלפיו: "אנא, מחל לי על שהעלבתיך, כאשר קראתיך 'שלומיאל' ! "

נתעקש בעל העגלה והשיב לרבי דוד: "ואני באמת אינני מוחל לך ! "

נתעצב רבי דוד ותמה: "מה פרוש הדבר? והלא אני מבקש ממך מחילה! מתחרט אני על שאמרתי לך מה שאמרתי, כי הלא ראית שכה מהרתי וכה רציתי להגיע לחתנה בלי אחור! "

אבל העגלון בשלו, חוזר ואומר: "אינני מוחל!.. "

חזר רבי דוד ופנה אליו בנימה מפיסת: "מוכן אני לפצות אותך בהרבה ממון, ובלבד שתמחל לי". אבל העגלון מתעקש ואיננו מתרצה. משהמשיך בסרובו, אמר לו רבי דוד: "אם כן, מה אתה רוצה בכל זאת, כדי להתפיס ולמחל לי?"

השיב העגלון:

"אתרצה ואתפיס לך אם תתן לי מחצית העולם הבא שלך ! "

לא הסס רבי דוד בכר, והשיב לו מיד: "מחצית עולם הבא שלי נתון לך, ועתה הואל נא למחל לי ! "

והעגלון נתרצה באותו רגע, סלח ומחל לו.

בכתבים שבהם הובא הספור הזה, נאמר: "ורצה לתת לו כל הונו ולא הסכים, עד שנתן לו חצי עולם הבא שלו". ככל הנראה, היה זה נסיון שבו העמידו את רבי דוד בכר, לבחן אותו כיצד ידקדק עם עצמו לכשיגיע לידו ענין זה של רצוי חברו שנפגע.

בספר "המאורות הגדולים" מספר כיצד הצליח הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל לשכנע את אחד ממקרביו למחל ולהתפשר עם הזולת:

יום אחד נכנס אל רבי ישראל סלנטר אדם ובפיו תלונה על אחד ממקרביו שהיה לו עמו דין ודברים בעניני ממונות, והלה התעקש שלא להתפשר אתו, אלא להעמיד את הדברים על דין תורה בפני בית דין. המתלונן חשש שהוא עלול לצאת נקי מכל נכסיו,

לכן נפשו בשאלתו, שהגאון רבי ישראל ישתדל לשכנע את מקרבו שיסכים להתפשר עמו. ר' ישראל ברר את הענין, והבטיח לטפל בזה.
דרכו של אותו מקרב היתה לבא ולהסתופף בימי חדש אלול והימים הנוראים בצל קורתו של ר' ישראל. כאשר הגיע האיש באותה שנה לשהות במחצת הגאון ר' ישראל, הבליג ר' ישראל ולא אמר לו מאומה בענין הסכסוך הממוני. ביום הכפורים היה אותו אדם נוהג לעבר לפני התבה בתפלת נעילה. באותה שנה מהר ר' ישראל לסים את תפלת הלחש שלו, פסע לאחוריו שלש פסיעות, וכון את צעדיו באפן שיגיע עד העמוד של השליח צבור. שם עמד והאזין לתפלת הלחש של השליח צבור, כדי לדעת היכן הוא נמצא, וצפה לשעת הכשר.
כאשר הגיע הש"ץ לתפלת "אתה הבדלת אנוש מראש" ולחש את המלים "למען נחדל מעשק ידינו", תפסו ר' ישראל בידו ולחש באזנו: "נו?" כלומר, מדוע אתה אומר ואינך מקים?! [כונת ר' ישראל היתה, שהלה, לפי מדרגתו הרוחנית, צריך לנהג לפנים משורת הדין, לותר ולהתפשר, ולא להעמיד את דבריו על דין תורה שעליו חרבה ירושלים, ובפרט במקרה מיחד זה שהמתלונן עליו עלול להפסיד את כל נכסיו].
הש"ץ שלא הבין את הרמז הפתע, ורמז שאינו מבין במה המדבר. אז גלה לו ר' ישראל את כונתו, ובקשו שלא ימשיך בתפלתו עד שיקבל בלבו להתפשר עם פלוני ולבא לקראתו. הלה נענע בראשו לאות הסכמה, ואז הניח לו ר' ישראל לסים את התפלה.
ה"סבא מסלבודקה", הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, היה מדקדק מאד בהנהגתו עם אנשי ביתו. היה משתדל למנע מאשתו צער וטרחה, מושיט לה עזרה בעבודתה, ועוד. על אף יחסו המיחד, חשש תמיד שמא לא יצא ידי חובתו כלפיה, והיה מרבה לבקש ממנה מחילה.
בעקר היתה מזעזעת פרדתו ממנה בערב יום הכפורים לפני צאתו את הבית להתפלל בישיבה. עם כל יחסו האדיב כלפיה, חשש שמא לא נהג עמה כשורה לפי ערכה וכבודה, והיה מתחנן לפניה שתסלח לו. אם היה נדמה לו שהיא כאלו מהססת, היה נרעד כלו ולא היה זז משם עד שהיתה אומרת בפה מלא שהיא סולחת לו בכל לבה.
עוד מספר שם על ההנהגה שנהג ה"חפץ חיים" ביום הכפורים בענין המצות שבין אדם לחברו.
ביום הכפורים בשנת תרע"ז, בעת שהתגורר ברוסיה בעיר סימיאטיץ, אסף ה"חפץ חיים" את תלמידיו לפני תפלת נעילה ודבר בפניהם על אסור גזל. וכך אמר: "הרי עומדים אנו לפני גמר הדין, ובודאי על עברות שבין אדם למקום כבר חזר כל אחד מכם בתשובה,

אבל על עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו, ויתכן שכל אחד מאתנו לוה כסף ושכח לשלם מה נעשה כעת וכיצד נאמר בתפלת נעילה: 'למען נחדל מעשק ידינו?'

''לכן נפלה במחי עצה, שכל אחד יקבע לו כעת יום שבו הוא מקבל על עצמו לבדק את כל פנקסיו, ואם יוכח שהוא חיב למי שהוא יפרענו מיד. אם קבלה זו תהא בלב שלם, היא תחשב כאלו כבר קימנוה. ''

ה''חפץ חיים'' סים את דרשתו וצוה להתפלל תפלת נעילה. (**מועתק מספר ''מורשת אבות''**) בספר ''שאל אביך ויגדך'' (**ח''א עמ' נ**) מספר הגאון ר' שלום שבדרון שליט''א:

רבי אליעזר שולביץ, שהיה מצעירי התלמידים של רבי ישראל סלנטר, ספר עבדה מאלפת הנוגעת להקפדתו של רבי ישראל בענינים שבין אדם לחברו.

כידוע, היה ר' ישראל באחרית ימיו הולך ובא באפן קבוע לגרמניה, ופעל שם גדולות ונצורות בקרב הצבור היהודי, שמגפת ההשכלה והרפורמה פגעה בו בצורה אנושה.

פעם אחת הגיע לעיר ברלין, ושם עשו את יום הכפורים. שניהם הלכו להתפלל באחד מבתי הכנסת הגדולים. לבית כנסת זה היו דלתות רחבות, אשר נשארו פתוחות לתוך הגן שהקיף את כל הבנין, כדי שאויר צונן יחדר לבית הכנסת, ובזה היו מקלים על המתענים.

לפני תפלת מנחה נעילה הצרך ר' אליעזר לצאת, וכאשר חזר, כבר מצא את הצבור עומד בתפלת העמידה. הוא לא רצה להדחק בתוך הקהל באמצע התפלה, לפיכך נשאר לעמד בפתח, והתחיל את תפלת הלחש שלו. והנה, בעמדו כך בעינים עצומות בתפלתו, הוא שומע לפתע כיצד ר' ישראל לוחש לו באזנו: ''גזלן ! בעצומו של יום הכפורים הנך עומד וגוזל את הרבים בכך שאתה מונע מהם את האויר. הלא כל מה שהדלתות פתוחות הוא כדי שיכנס אויר, ואתה עומד ומסתיר ! ''

ר' אליעזר הבין מתוך דבריו של ר' ישראל שאסור לו לעמד על עמדו עד שיגמר את תפלתו, ולכן נאלץ לזוז ממקומו באמצע תפלת העמידה לאחת מפנות בית הכנסת, ושם המשיך בתפלתו.

עד כדי כך הגיע גדל דקדוקו של רבי ישראל בענין שבין אדם לחברו !

ספור זה המובא גם כן בספר ''שאל אביך ויגדך'' (**עמ' רצא**) ילמדנו עד היכן יכול להגיע ה''עשה טוב'' בענינים האלה.

אחד מחשובי חסידי בעלז ספר מעשה באדמו''ר רבי יששכר דב זצ''ל, שביום הכפורים אחר הצהרים, בנטות צללי ערב, רגיל היה להתהלך בין קהל המתפללים בבית המדרש הגדול שהיה מלא ודחוס בחסידיו עד אפס מקום והיה סוקר את כלם ומתבונן בעיני כל

אחד ואחד, עד שהיה הדבר לחידה ולפלא. היו שפרשו זאת בכך, שהרבי מבקש לעורר את כלם על ידי התבוננותו בעיניהם לשוב בתשובה שלמה. ואמנם, ההתעוררות של כל מי שנפל עליו מבטו של הרבי היתה גדולה ונפלאה מאד מאד.

מאחר יותר התברר, שהעלה להנהגה זו של הרבי היתה שונה לחלוטין. הרבי חלף ליד זקן אחד שאחזו בולמוס, ולפי הדין הרי זה סכנת נפשות. מיד שלף הרבי פרוסת עוגה מכיסו ותחבו לתוך פיו של הזקן. בכך קים את מאמר המשנה (**יומא פג, א**): ''מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו וכו' עד שיאורו עיניו''.

עתה ידעו הכל שזו היתה הסבה להתבוננות הרבי בעיני כל אחד מהמתפללים, כי רצה לראות אם ישנו מישהו שאחזו בולמוס והוא מצוי בסכנה. לצרך זה החזיק בכיסו דברי מאכל, להחיות נפשות.

הוסיף הגאון ר' שלום שבדרון שליט''א: כאשר שמעתי את ספור המעשה מאותו חסיד, אמרתי לו, שלהנהגה זו יש מקור במסכת תענית (**כא.**), שם מספר על התנא נחום איש גמזו, שאמר לעני שבקש ממנו אכל, שימתין קמעה עד שיפרק את חמורו ויתן לו. עד שהוא ירד מהחמור על מנת להאכיל את העני מת העני מרעב. ונחום איש גמזו קבל אז על עצמו יסורים נוראים, ואמר: עיני שלא חסו על עיניך יסמו, ידי שלא חסו על ידיך יתגדמו, רגלי שלא חסו על רגליך יקטעו וכו', וכן היה.

והקשה ה''סבא מקלם'' זצ''ל, מדוע היה נחום איש גמזו אשם, הרי היה מוכן להאכיל את העני, ואף אמר לו שימתין עד שיפרק את חמורו? ובאר ה''סבא'', שנחום איש גמזו האשים ויסר את עצמו על כך שלא חשב מראש על מקרה כזה. הוא תבע מעצמו מדוע לא הכין את עצמו לקראת אפשרות שיפגש עני רעב על סף מיתה. אלו היה חושב על כך, היה מצטיד באכל באפן שיהיה מזמן בידו לתנו מיד לרעב, ולהציל בכך נפש מישראל. כפי הנראה, זה היה המקור שממנו שאב האדמו''ר מבעלז את מנהגו החשוב, ולכן החזיק בכיסו בעצם יום הכפורים פרוסות עוגה להחיות בהם נפש רעבה.

הנה כונו שני גדולי הדור לדבר אחד.

יום כפור יום התפיסות

עוד כתב בספר ''נתיבות שלום'': היסוד של יום הכפורים הוא ההתפיסות של הקדוש ברוך הוא עם ישראל לאחר חטא העגל, שלאחר החטא היו ישראל בשפל המצב מאד, עד סוף הארבעים יום שעלה משה רבנו למרום בפעם השלישית שנסתימו ביום הכפורים, אז נתפיס הקדוש ברוך הוא עם ישראל, והקבע היום הזה ליום ההתפיסות שהקדוש ברוך הוא מתפיס עם כלל ישראל. ובתנא דבי אליהו (**רבא, פ''א**) איתא, שיש שמחה

גדולה לפני הקדוש ברוך הוא כאשר הוא מטהר את חטאיהם של ישראל, ואומר להרים ולגבעות, לאפיקים ולגאיות: באו ושמחו עמי שמחה גדולה, שאני מוחל לעונותיהם של ישראל.

והוא על דרך משל לאב שנפלה מריבה בינו לבין בנו, הרי זה כואב לו הרבה יותר מאשר לבן, ואחר כך, כאשר מתפיס עמו, הרי אחרי מחלקת נהיה שלום יותר גדול והאהבה אז היא גדולה מאד. וזהו בחינה שנאמרה בתורה על יום הכפורים (ויקרא טז) ''אחת בשנה'' שיש שמחה לפני הקדוש ברוך הוא שישראל מתפיסים עמו התפיסות שהיא פעם אחת בשנה. ולצרך שלמות ההתפיסות, נותן הקדוש ברוך הוא אף כפרה וטהרת הנשמה, שנשמות ישראל נהיות טהורות ביום הכפורים, ואז ההתפיסות היא בשלמות. ואפלו בענינים שלא מועיל עליהם תשובה, ואלו היה נשאר עוד איזה שהוא פגם, הרי עדין אין זו התפיסות שלמה.

וזהו אשריכם ישראל, שהקדוש. ברוך הוא נתן להם יום אחד בשנה שבו יש להם הזדמנות להתפיס עמו. בתורה ישנם הרבה מאד ענינים שנתן לומר לגביהם 'אשרכם ישראל', אך רבי עקיבא בחר את הדבר הגדול ביותר מה שהקדוש ברוך הוא מטהר נשמות ישראל ביום הכפורים, שזוהי המדה הגדולה ביותר של אהבה שבין הקדוש ברוך הוא וישראל, ועל זאת אשריכם ישראל, שזוכים לגלוי אהבה כזה שאינו אלא אחת בשנה, שאז יכפר עליכם ומטהר אתכם בכל הענינים.

"לפני ה' תטהרו"

עוד שם: ''כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו''. הנה יש בקרא ג' ענינים: (א) ''יכפר עליכם'', הינו לקנח ולהוריד מעליכם הלכלוך העב שלכם, העברות והפגמים הגסים, שהם בבחינת עונותיכם חקוקים על עצמותיכם. (ב) ''לטהר אתכם'', פרוש בפנימיותכם, והינו על דרך דאיתא בספר ''פרי הארץ'', שגם אם לא עשה כל עברה במעשה, יתכן שיש עוד בקרבו שרש פורה ראש ולענה, אשר בזה שאינו חוטא, עדין לא עקר אותו, ולזה צריך לטהר אתכם, פרוש לנקות את עצם מהותכם משרשי הרע. (ג) ''לפני ה' תטהרו'', הינו, כי גם אחרי שכבר סר ממנו הלכלוך והבוץ, אם עדין נודף ריח רע מעצם מציאותו, אינו יכול לעמד לפני המלך בהיכלו אומר כבוד. וזה שנאמר ''לפני ה' תטהרו'' להטהר אף מהצחנה כדי שתוכלו לעמד לפני ה'. כי ביום הכפורים ישנן כל בחינות הטהרה, והוא טהרה כללית של כל חלקי הגוף והנפש רוח ונשמה, כמו שמרמז בחמש הטבילות שטובל כהן גדול ביום זה, שהם כנגד טהרת נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה.

ויש לומר עוד בפרוש "לפני ה' תטהרו", דהנה מזכר כאן שתי פעמים טהרה: 'לטהר אתכם מכל חטאתיכם', 'לפני ה' תטהרו'. וענינם, כי יש שתי בחינות טהרה יש טהרה מטמאה שהיה טמא ונטהר מטמאתו, ויש טהרה עלאית, שהיא דרגה חיובית של טהרה, אף שמעולם לא היה טמא, וכמה דאיתא (**שמות כד**, י): "וכעצם השמים לטהר", שאין הכונה לשלילת טמאה. והקדוש ברוך הוא גם כן נקרא טהור, אף שלא שיך, חס וחלילה, ענין טמאה. אלא זאת הטהרה היא המדרגה העליונה ביותר של זכות הנפש והנשמה. וזה שנאמר 'לפני ה' תטהרו', בכדי לעמד לפני ה' לא די בזה שתטהרו מכל חטאתיכם ומן הטמאה, אלא צריכים למדרגה העליונה של טהרה, וזו סגלת היום הקדוש, שממרק ומטהר את האדם מחטאים ומטמאות הנפש, ומוסיף בו טהרה חיובית גם כן, עד שזוכה לדרגה העלאית 'לפני ה' תטהרו'.

וזה שאמר רבי עקיבא 'אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים', כי לבא למדרגה העלאית של טהרה, שיהיו כל מהותו והנפש רוח ונשמה שלו זכים וטהורים, אינו בכח בשר ודם המסגל לצאת רק מטמאתו, ורק על ידי סיעתא דשמיא זוכים לזה. וזה שאמר 'לפני מי אתם מטהרים', כנגד החלק שאתם מטהרים את עצמכם, שיהודי מחיב לנקות את עצמו מטמאותיו, ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, כנגד המדרגה העליונה של טהרה, שהקדוש ברוך הוא הוא המטהר אתכם, דהינו, שתשיגו בחינת 'לפני ה' תטהרו'. שאמנם הקדוש ברוך הוא מעלה ומרים איש יהודי ביום הקדוש שיהיה מסגל להשיג הטהרה העליונה, אך כדי לקבל את המתנה הזאת שנתן הקדוש ברוך הוא לכלל ישראל, צריך תחלה אתערותא דלתתא שיטהר מטמאתו, דיום הכפורים אינו מכפר אלא לשבים, ועל ידי זה יוכל לקבל את הארת קדשת היום.

ובזה מבאר מאמר מרן זי"ע ב"בית אברהם", כי ביום הזה יכפר, ראשי תבות בכי"ה, והסופי תבות בגימטריא רנ"ה, והוא על דרך מאמר הכתוב (**תהלים** ל, ו): "בערב ילין בכי ולבקר רנה", והינו, שעל ידי הבכיה יהודי רוחץ טמאתו ומתקדש, וכדאיתא מהאר"י הקדוש, שהבכיה מטהרת מהפגעים הידועים. על ידי זה משיג טהרה בבחינת 'לפני ה' תטהרו', ואחרי שמקים 'בערב ילין בכי', זוכה ש'לבקר רנה'.

וענין זה מצינו גם כן בדוד המלך ע"ה שבקש מהשם יתברך: "הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי", כנגד כל שלש הדרגות האמורות. 'הרב כבסני מעוני' פרוש מעונות ממש, בחינת יכפר עליכם, לקנח הלכלוך העב. 'ומחטאתי טהרני' זו הטהרה מטמאה. אחר כך מבקש על הדרגה העליונה של טהרה 'לב טהור ברא לי אלקים', לא לטהר את הלב שהיה לי עד כה, אלא לברא לי

לב חדש לחלוטין, שלא יהיה בי יותר הלב שהיה לי עד כה, כי לב שכבר נפגם ונטמא, אפלו יטהרנו בלי סוף, שוב אינו יכול להיות בבחינת טהרה גמורה, ועל דרך 'מבשרי אחזה', שאדם שסבל פעם אחת מהתקף לב, רחמנא לצלן כמה שיזהר וישמר נשאר הלב קצת פגום. וזוהי הבקשה 'לב טהור ברא לי אלקים', כי לאיזו דרגה של טהרה יכולני להגיע עם לב שכבר נכשלתי עמו בחטא, שאינו מסגל יותר להיות לב טהור בשלמות בשום אפן, ורק בריאה חדשה אני מבקש ברא לי לב טהור ונקי שמעולם לא חטא, וכדאיתא (ויק"ר ל, ג), שבעלי תשובה, הקדוש ברוך הוא בורא אותם בריה חדשה. ואף זו מסגלות היום הקדוש שנרמז בפסוק 'לפני ה' תטהרו', לזכות לבחינת בריאה חדשה של לב טהור.

עזיבת החטא אפלו מדבר קטן בקבלה גמורה - אין ערך לגדל מעלתה

וכה דבריו של רבי ישראל סלנטר באחת מאגרותיו על התשובה (**אגרת ז**, **בספר "אור ישראל"**): "יום הכפורים דבר טוב למאד, יום סליחה וכפרה. לא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים (**סוף תענית**). אין לנו דבר טוב ממנו, אם היינו עושים ההכנה הראויה לתקון דרכינו, כי יום הכפורים מכפר עם התשובה

היא עזיבת החטא. אכן, גם המעט טוב מאד, אין ערך לה בעניני התבל! ! [אם נניח על כף מאזנים אחת השגים גדולים מאד, ועל הכף השניה קבלה להבא על בחינה קלה תכריע היא !]. לראות לכל הפחות שתהיה איזו קבלה להבא ביום הכפורים. ובכל בחינה קטנה שבקטנות אשר יכין האדם את עצמו להגדיל בחינת יום הכפורים שלו, אין ערך ואין די באר הצלחת נפשו להנצל מצרות רבות ונצורות, ואין לנו רוח גדול מזה".

ובאגרת נוספת (יד) כתב: "כי אי אפשר לתאר את גדל ההבדל להנצל מפרעניות גדולות, רחמנא לצלן, בעולם האמתי. כאשר יגדיל אצלו בחינת יום הכפורים מעט גבוה יותר במדרגת התש ובה ".

ונראה בבאור הענין: אדם שמקבל על עצמו ביום כפור לעזב עברה מסימת שהיה שקוע בה, וכמה שבועות אחר כך שב ונכשל

אין כאן עזיבת החטא! ודאי יקבל שכר על אותן פעמים שגבר על יצרו, אך עצם העבדה שחזר למצבו הקודם מוכיחה שלא היתה כאן עזיבת החטא. כי עזיבת החטא היא כהגדרת הרמב"ם, "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" (**הלכות תשובה ב**, **ב**), ומי מאתנו יכול לקחת את הבורא כעד שלא ישוב לזה החטא לעולם? נמצא, שמעולם לא קימנו עזיבת החטא, שהיא עקר התשובה. ואם כן, הצטברו במשך חיינו עברות ללא ספור שיום הכפורים לא כפר עליהן, שהרי "יום הכפורים מכפר עם

התשובה, היא עזיבת החטא", וככל שהנסיון קל יותר הענש הצפוי חמור יותר, ואנה אנו באים?!

בא הגאון ר' ישראל סלנטר ומצא דרך נפלאה, שגם אנו במצבנו נוכל לקבל שיכות לעזיבות החטא. אם נגיע לידי קבלה להבא על בחינה קלה שבקלות בעברה שאנו לקויים בה [שהתביעה כלפיה היא החמורה ביותר, כאמור], שעל אותה בחינה תהיה עזיבת החטא לעולם, יכפר יום הכפורים הזה על כל הבחינות הקלות שנכשלנו באותה עברה במשך כל השנים מיום עמדנו על דעתנו ! ובודאי "אין ערך ואין די באר הצלחת נפשו להנצל מצרות רבות ונצורות". ככל שאדם יזכה להגדיל בחינת יום הכפורים "שלו" הינו להגיע לעזיבת החטא בשכבה כלשהי נוספת, משהו כבדה יותר מהבחינה הקלה שבקלות ממילא יוכל יום הכפורים לכפר לנו על כל העברות שנעשו בבחינה זו במשך כל השנים "אין די באר הצלחת נפשו". (**לקח טוב**).

"תפשת מרבה לא תפשת"

נטית האדם בהתעוררו לשוב בתשובה היא, לקבל על עצמו קבלות גדולות בכמות ובאיכות. גדולי ישראל הזהירו מפני תופעה זו, שהיא בסופו של דבר בעכריו של האדם, שכן הורונו חז"ל: "תפשת מרבה לא תפשת". עיון בפנקסי הקבלות של גדולי הדורות מלמדנו, שאף לגבי עצמם נהגו במדה זו לא הלכו בגדולות. להלן מובא משל מ"משלי החפץ חיים" (**משלי קנג**), העוסק בנדון זה.

מעשה בחנוני מעירה קטנה שבא כדי לקנות סחורה. נכנס לסיטונאי שהיה רגיל לקנות אצלו, והזמין את כל הסחורה שהיה זקוק לה, אלא שבקש לתת לו הכל בהקפה, מחמת שלא היו לו מעות, ואף הבטיח לשלם את כל החוב מיד לכשיחזר ויבא לביתו.

השיב לו הסיטונאי: "לא ! איני יכול לתת לך בהקפה, שכן בדקתי בפנקסי ומצאתי שכמה וכמה פעמים כבר לקחת אצלי סחורה בהקפה, הבטחת לסלק את החוב מיד לכשתחזר ותבא לביתך, ברם, מעולם לא קימת הבטחתך, לכן שוב אינך נאמן עלי ".

התחיל אותו חנוני בוכה ומתחנן, ואמר כי אינו אשם כלל במה שלא עמד בדבורו עד כה לפרע את חובותיו בזמן; סבות שונות גרמו לכך, ולא היה בכחו לעשות כלום כדי לשנותן, וכידוע "אנס רחמנא פטריה". אולם עתה, הרי הוא מבטיח בהן צדקו שיעמד בדבורו, ומיד לכשיחזר לביתו, יסלק את כל החוב. הוא בקש מאת הסוחר שיחוס וירחם עליו ועל אנשי ביתו, שכן אם לא יקבל עתה את הסחורה, עלול להרס כל מעמדו ויהיו הוא ובני ביתו צפויים לרעב ממש.

לא יכל הסוחר הסיטונאי לעמד בפני הפצרותיו ותחנוניו של החנוני, והסכים למלא בקשתו.
ברם, משמעו זאת הזבנים ושאר הפקידים העובדים בבית המסחר של אותו סיטונאי, נתקבצו וטענו לפני הסוחר, כי בשום פנים אין למכר לאותו חנוני בהקפה. מכירים אנו את טיבו של זה
אמרו דבורו אינו דבור והבטחתו אינה הבטחה. פעמים הרבה שלחנו לו חבילות סחורה, ואפלו דמי משלוח לא סלק, ואין צריך לומר שלא שלם בזמן את המגיע ממנו בעד הסחורה עצמה, והשתמט מן התשלום בדרכים שונות, לכן אין לחזר ולהקיף לו בשום פנים.
בעוד הם עומדים ומתוכחים, נכנס לחנות מוכר אחר, ולאחר שעמד על טיב הענין הנדון, פנה ואמר לחנוני מן העירה הקטנה: "שמע בקולי, אני אומר כאן דבר שיניח את דעתם של כל הצדדים: וכי לשם מה צריך אתה לקנות עכשו כמות גדולה כל כך של סחורה בסיטונות ולהתחיב לסוחר דנן ממון הרבה שלא יהא בכחך לסלקו במזמנים מיד? אמנם מכיר אני בסוחר זה שסיטונאי הוא ואינו מוכר כמיות קטנות, ברם, בטוחני בו שיבין למצבך ויתרצה למכר לך אפלו כמות קטנה במחיר סיטונאי, וכך תוכל להרויח יפה בסחורה זו. "
שמעו הללו בקולו של בעל העצה. החנוני מן העירה קנה קצת סחורה בכסף מזמן שהביא אתו, חזר לביתו ומכרה; ושוב קנה במזמנים ומכר, וכך עשה פעמים אחדות עד שהרויח סכום הגון שהעמידו על רגליו.
יום יום מבקשים אנו מלפניו יתברך שיחוס וירחם עלינו וישלח לנו גואל צדק במהרה בימינו. כשל כח הסבל אנו משועים ונפשנו קצרה בעמל הגלות! אם לא יקום הוא ברחמיו ויגאלנו הרי נאבד, חס וחלילה, בעניינו !
ודאי שהוא יתברך מוכן ומזמן להתרצות לנו ולהענות לבקשתנו, כי מרבים אנו בתחנה ובתפלה ומבטיחים לחזר בתשובה שלמה. אמנם גלוי וידוע לפניו יתברך, שעל אף הבטחותינו נשוב ונחטא, אולם אף על פי כן, אין הוא, שרחום וחנון שמו, יכול להשיב פנינו ריקם, ואפשר שאף היה נעתר לנו ושולח לנו באמת גואל צדק להעלותנו מבור גלותנו.
ברם, כאן באה מדת הדין ומעכבת בידו, כביכול, וטוענת שאנו "בנים לא אמון בם" מבטיחים אנו לחזר בתשובה שלמה, אך מעולם לא עמדנו בדבורינו ולא קימנו הבטחותינו, לפיכך אין דרך אחרת לפנינו, אלא לעשות כאותו חנוני. אם אין בכחנו

לקנות כמות גדולה של סחורה ולחזר בתשובה שלמה האין טוב לנו לקנות מעט מעט ובמזמנים? הבה נתחיל ונחזר בתשובה על עונות קלים שבידינו: לשון הרע, שקר ורכילות, קמעא קמעא נסלק את חובותינו עד אשר נעמד על רגלינו כבני אדם מהגנים, ודבור שלנו יהא נאמן עליו יתברך. (**ממשלי הח"ח, מובא בלקח טוב**).

בושה ולב נשבר - כגרזן המשבר דלתות נחשת ובריחי ברזל (בעש"ט)

כתב בספר "נתיבות שלום" להרב הקדוש מסלונים:

עזרא הסופר אמר: לפניך, "אלקי, בשתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך וגו' " (**עזרא ט, ו**). מבאר בדברי שמואל (**עניני סליחות**) על דרך משל לאחד שעשה פשע פלילי ויצא משפטו להשלח לארץ גזרה לכל ימיו, והנה נתבשר כי הזמן להופיע בפני המלך, וחק המלוכה שאם המלך מקבל אצלו את הנידון, זוכה לחנינה ויפטר מגזר דין. אך האיש הזה, מרב בושה, אינו מסגל לנצל את זכותו ולבא ולהראות לפני המלך, שהרי הוא כל כך שפל ונבזה בעיניו, ואיך יעמד נוכח פני המלך. וזה שאמר עזרא הסופר: אלקי, בשתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך. והוא ככתוב (**תהלים סט**): "כסתה כלמה פני". משל למה הדבר דומה? לכלי מלא מים, שאם שופכים מים אל תוכו יותר מכדי קבולו, המים נשפכין מתוכו החוצה, כמו כן "כסתה כלמה פני" הינו, שאין בכחו עוד לכבש הבושה בפנימיותו, והכלמה משתפכת חוצה עד שכסתה את פניו. עד כאן.

והנה, מקור כל רגשות הבושה והכלמה נמצא באור הניצוץ האלקי ממעל המאיר שיש בנשמת כל יהודי, כי הוא אשר מעורר בקרבו הרגשת בושה וכלמה מחמת גדל הפגם שנכשל בו, עד שאינו מוצא מקום לעצמו מרב יסורי המצפון, וכמו שאומרים בתפלה: הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלמה. וזה שאמרו חז"ל (**נדרים לט:**) התשובה קדמה לעולם. הינו, שהקדוש ברוך הוא ברא באדם את כח ההרגשה הזאת, שיכאיבו לו יסורי מצפון כאשר אינו מתנהג כשורה. ואמרו חז"ל (**ברכות יב:**), כל העובר עברה ומתביש בה מוחלין לו. כלומר, אף על פי שעדין לא הגיע לבחינת תשובה, עצם הבושה בגלל העברה היא צרי מרפא לפגם החטא, כי הבושה שמתביש בכך שפגם בכבוד המלך הגדול, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, מכבסת את פגם החטא. וזה גם באור מאמר חז"ל, השומר שבת כהלכתו אפלו עבד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. דמשמע אפלו בלי כל גדרי תשובה. וענינו על פי דאיתא בזהר הקדוש (**תיקו"ז ה:**), שב"ת אותיות בש"ת, הינו, שעל ידי הרגשת קדשת השבת יבא להכרת גדלות הבורא יתברך שמו, ומתביש אז בחטאים שעשה, על כן מוחלין לו.

עוד יש לפרש בזה, דהנה עקר פגם החטא הוא כמו שכתב הרמב"ם (**פ"ז מהל' תשובה**), אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל, והיום כשעושה תשובה הוא שוב דבוק בשכינה. והיוצא מדבריו, שענין התשובה הוא לחזר להיות דבוק בשכינה, שמגיע לזה מחמת גדל הכרת החטא ושפלות עצמו לאיזו דרגה שפלה הגיע, ועל ידי הבושה שוב חוזר ומתדבק בהשם יתברך. דהנה יש שהקדוש ברוך הוא יורד אליו למקומו השפל בבחינת "אשכון ואת דכא" (**ישעיה נז, טו**), והוא הבחינה של שבירת הלב מגדל הרגש שפלות עצמו, על ידי שעבר עברה ומתביש בה שמוחלין לו. ועל ידי שהשכינה, כביכול, יורדת אליו, חוזר הבעל תשובה ומתדבק בשכינה, שזה יסוד התשובה התבטלות אליו יתברך שמו, לך אני וכל אשר לי.

וזה היה חדושו של עזרא שהתפלל אז בשם כלל ישראל אשר היו במדרגה שפלה ביותר, עד שנשאו נשים נכריות, ואחרי שקרע את בגדיו, נגש לתפלה, כי גם אם האדם נמצא במצב הירוד ביותר שאין לו פה להשיב ולא מצח להרים ראש, כי אין בנו מעשים טובים רק רע כל היום, הרי עדין יש לו דרך נוספת לקום קמי מלכא, והוא על ידי שברון לב אמתי מתוך בושה וכלמה להרים פניו אליו יתברך. וכמה דאיתא (**תהלים נא, יט**): "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה", הינו, אף על פי שהוא במצב שראוי לבזותו, כי מחמת הבושה מבטל את כל מהותו וישותו אליו יתברך, והבושה והכאב שמרגיש בגלל שפלות מצבו, פותחין לפניו את כל השערים, וכמאמר הבעל שם טוב זי"ע, שכונות התפלה המה כמפתח הפותח שערים, אך פעמים שהמנעול בשער מלא חלודה ושוב אין המפתח מסגל לפתחו, אבל לב נשבר הוא כמו גרזן המשבר דלתות נחשת ובריחי ברזל.

והנה, שרש הרגשת הבושה הוא, כאמור, מחמת שנשמת יהודי היא חלק אלה ממעל, ולכן קבעו חז"ל, שהבושה היא אחד משלשה סימנים שיש באמה זו: רחמנים, בישנים, וגומלי חסדים (**יבמות עט.**), כי על ידי שיהודי הוא חלק אלה ממעל, טבועות בנפשו כל המדות העליונות שיש כביכול לקדשא בריך הוא, ומה הוא נקרא רחום אף אתה רחום, מה הוא נקרא חנון וכו', וכן מדת גומלי חסדים שהקדוש ברוך הוא גומל חסדים טובים, וכן מדת הבושה היא כנזכר, מפני שיהודי הוא חלק אלה ממעל, ממילא יש בו מדת הבושה מפניו יתברך שמו, והוא חלק מן הטבע שלו. וכמו שאם יהודי אינו רחמן או גומל חסדים עליו להתבונן מה זאת שחסרים לו סימני יהדותו ולא נכר בו כי הוא חלק אלה ממעל הלא זה מלמד שיש מסכים המבדילין בינו לאביו שבשמים, כמו כן אם אין לו מדת הבושה מפניו יתברך שמו, סימן מבהק הוא שמחצות מפסיקות בינו לקדשא בריך הוא. וכמו שהביא הרמ"א (**ריש שו"ע או"ח**) מדברי ה"מורה נבוכים", שכאשר ישים

אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד. הינו, שכאשר אין מסכים המסתירים ממנו את אורו יתברך, מיד מגיע אליו היראה והבושה מפניו יתברך.

עקרו של ודוי הבושה

עוד שם: ונראה שזה גם כל ענין מצות ודוי, הינו, שיתביש מפניו יתברך על כל מה שעבר וחטא. וכמספר ב"בית אברהם" (**שבת שובה**), שפעם אחת בא בעל עברה אל הרב הקדוש הרב אלימלך מליזנסק זי"ע שיורהו דרך התשובה, וצוה עליו שיאכל היטב כמה ימים בשר ויין וכדו' ויישן הרבה, ואחר כך יבוא אליו. וכשבא לפניו, התחיל הרב אלימלך להסביר לו באריכות איך שבעשית כל מצוה יש שמחה בעולמות העליונים ושכרו גדול מאד, ולהפך, חס ושלום בעשית עברה שעושה נגד רצונו יתברך, איזו חשכות הוא גורם בעולמות העליונים. ואחר כך אמר לו שיאמר ודוי אחריו מלה במלה, ואמר אשמנו. וכאשר אמר הבעל תשובה 'אשמנו', מגדל מרירות הלב התעלף, ולא קמה בו רוח. אחר כך כשהקיצו אותו מעלפונו, אמר לו הרב הקדוש, שיתנהג שוב ימים אחדים כמו בפעם הראשונה ואחר כך יבא אליו. ואז חזר ודבר על כל ענין גדל הפגם של החטא וכו', ואמר לו שיאמר בגדנו, וכמו בפעם הקודמת התעלף שנית. וככה המשיך אתו עד שגמר את כל הודוי ונהפך לבעל תשובה גמור.

ועל פי הדברים האלה נוכל להבין מדוע נתקנה מצות ודוי אחרי התשובה השלמה, החרטה והקבלה על להבא, בבחינת שיעיד עליו יודע תעלומות וכו', בשביל מה צריך עוד אז גם לודוי. אלא שתכן הודוי הוא הבושה והכלמה אשר תכסה את פניו בעת שיעמד להתודות: חטאתי, עויתי, פשעתי לפניך, רבון כל העולמים, ועשיתי כך וכך נגד רצונך יתברך. וכמו דאיתא עוד שם ב"בית אברהם", שהרב הקדוש הר"ש מקרלין זי"ע פסק ענש לנפטר, שיעמד ויפרט במסבת הצדיקים שבגן עדן, ואמר על זה הרב שלמה מקרלין, שאותו אדם מוכן היה לקבל על עצמו כל הענשים הקשים, ובלבד שלא יצטרך לסבל את הבושה והבזיון הזה, רק שעל ידי זה נפטר מהרה מכל הענשים שהיה צפוי לקבל, והגיע למקומו. כל שכן וקל וחמר שגדולה היא הבושה כשיהודי צריך לומר את הודוי בפני הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו: כך וכך עשיתי נגד רצונך יתברך, וגדל הבושה הוא שמכפר. ומדיק לפי זה לשון הרמב"ם במצות ודוי, שיתודה לפני האל ברוך הוא, וכמו שאומרים: על חטא שחטאנו לפניך.

עקר הבושה על חטא פגם ברית קדש

עוד שם: ועקר ענין הבושה שיך במיחד בעניני פגמי ברית קדש, כי מה מאד גדולה הבושה שהכניס את ניצוצות הקדשה לתוך עמקי הקלפות אויבי המלך, ואת מדת האהבה והתשוקה שברא בו הקדוש ברוך. הוא לעבודתו יתברך, הסגיר לידי הסטרא אחרא, והריהו כמשתמש בשרביטו של מלך לטובת שונאי המלך. וזה שאמר הנביא (ירמיה לא, יז יח): ''שמוע שמעתי אפרים מתנודד יסרתני ואוסר כעגל לא למד השבני ואשובה כי אתה ה' אלהי. כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך, בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי''.

הבאור ''אפרים'', דאתי מזרע יוסף, שמדתו ''יסוד'', אינו מוצא לו מקום בגלל פגמי ברית קדש, וזה שאמר ''אפרים מתנודד יסרתני ואוסר וגו' '', פרוש אמנם עשיתי תשובה, אך ספקתי על ירך על פגמי ירך, רחמנא לצלן, שלא מועילה על זה תשובה, ועל זה ''בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי'' הם הפגמים מחטאת נעורים, שבהעלות האדם על לבו פגמים אלו, ומי יאמר זכיתי, הלא בושה וכלמה תכסה פניו, כי בכל חטא הפגם הוא רק באותו אבר שחטא, ואלו בפגמי ברית קדש הפגם הוא מראשו ועד רגליו; התחלת הפגם הוא במח הדעת, והלב חומד, וכלי המעשה במדור התאוות גומרים. ועל ידי פגמים האלו הרי מוסר את כל גופו לסטרא אחרא. וגם בעזרא הסופר שאמר ''בשתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך'', היה זה על ענין פגמי ברית קדש, שנשאו נשים נכריות כמבאר שם, וזה שנאמר: ''כי עונותינו רבו למעלה ראש וגו' '' וכו'.

ונראה שהפרוש ''עונותינו'' הוא עצם העונות, ו''אשמתנו'' היא התוצאה של העונות אשר אנחנו אשמים בה. דהנה, סתם עונות, הכונה לפגמי ברית קדש, וכאמור, זה היה הפגם בימי עזרא שנשאו נשים נכריות, ועל פגמים אלו נאמר: ''אם עונות תשמר יה, ה' מי יעמד'', כי בעניני פגמים הללו, מי יאמר זכיתי, ומי יכול לעמד בפניהם? והנה, האדם מחלק לתחתיים, שניים ושלישים. תחתיים אלו האברים התחתונים מדור התאוות, שניים הוא הלב מדור התשוקות, וכלשון חז''ל: הלב חומד, ושלישים אלו מדות המח מקור הדעות וההשקפות. ורבותינו הקדושים פרשו מאמר חז''ל (יומא לט.) על פסוק ''והתקדשתם והייתם קדשים'' אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. שאם מקדש עצמו באבריו התחתונים מקדשין אותו מלמעלה להיות משמר גם מהרהורים רעים שבמח, אשר בדרך כלל אינם ברשותו של אדם. וכן להפך, כמו שאמרו אדם מטמא עצמו מלמטה מטמאין אותו מלמעלה. וזה שנאמר ''כי עונותינו רבו למעלה ראש'', הלא על ידי עונות הללו הפגם מתרבה והולך יותר ויותר, עד שמגיע למעלה ראש,

פרוש שראשו ומחו נטמאים מהפגמים, ואשמתנו גדלה עד לשמים הינו, שהתוצאה של העונות בוקעת ועולה עד לשמים, כי על ידי הפגמים האלה נפגמים אף הענינים השמימיים התורה ועבודת ה' ומעשיו הטובים, כלם פגומים בפניות והרהורים רעים, שזה עוד יותר גרוע מעצם העונות, כמובא בספרים הקדושים, שכאשר יהודי עובר עברה, עושה על ידי זה כתר להסטרא אחרא מדבר משקץ ומתעב, ואלו כשמקים תורה ומצות מתוך כונות רעות, מוסר לסטרא אחרא כתר של אבנים טובות ומרגליות. ולכן אמרו בזהר הקדוש, שעל הפגמים הידועים לא מועילה גם תשובה, משום שמוסר בזה ניצוצות הקדשה להסטרא אחרא, שזה מסירת כתר קדוש בידי הקלפות, ואיך יטהר גבר. וזה שאמר הכתוב: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם", הינו, לטהר אתכם מעצם הפגמים והעברות, ועוד זאת "לפני ה' תטהרו", הכונה לכל התורה והמצות שיהודי עושה לפני ה', אך כונתו לא היתה רצויה בשעת מעשה, וצריכים טהרה מיחדת, שיום הכפורים מטהר גם אותם. תטהר"ו בגימטריא כת"ר, גם מהם נעשה כתר למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

תפלת נעילה

ב"משנה ברורה" (**בסימן תרכג סק"ג**) מובאים דברי התעוררות מהמחבר. לקראת תפלת נעילה, ואלו דבריו:

בכל המקומות שהזכר בהם בתפלת "שמונה עשרה" בעשרת ימי תשובה ענין הכתיבה, אומרים בנעילה לשון חתימה חתמנו, וחתם, ונחתם. כי שעת נעילה היא זמן חתימת גזר הדין שנכתב בראש השנה על בני האדם לטוב או לרע.

ויזדרז האדם מאד בתפלה זו, כי תכלית כל עשרת ימי תשובה הוא יום הכפורים, ותכלית יום הכפורים הוא תפלת נעילה, שהכל הולך אחר החתום, ואם לא עכשו אימתי?!

ולכן, אף אם חלש הוא מחמת התענית, מכל מקום יאזר כגבר חלציו להתפלל במחשבה זכה וברורה, ולקבל על עצמו גדרי התשובה באמת. והבא לטהר מסיעין אותו, ויחתם בספר חיים טובים.

דרשת "נעילה" של ה"ישמח משה"

הרב הקדוש ה"ישמח משה" זצ"ל נשא משלו בדרשה לפני תפלת נעילה, ואמר:

מעשה בבעל מפעל שהצרך לעקר לארץ אחרת, והשכיר את המפעל לשנה. בעל המפעל עצמו שמר על סדרי עבודה תקינים, שכן אם יעביד את הפועלים למעלה מכחם, הלא יקרסו ויתמוטטו, ושכרו יצא בהפסדו. אבל השוכר לא חשב חשבונות אלו, שכן בקש להפיק את הרוחים הגדולים ביותר לאותה שנה, ותו לא. מהיותו אכזר ובעל לב קשה,

העביד את הפועלים עד כלות כחם, הרע את תנאי עבודתם וצמצם את שכרם. הללו נאנקו תחת עלו של העריץ ויחלו ליום שבו תסתים שכירותו.
השנה עמדה להסתים, וחוזה השכירות עמד לפוג. ואז עברה השמועה, שבעל המפעל רק יבקר בו במלאת השנה, ובמעמד בקורו יאריך את משך חוזה השכירות.
נועצו הפועלים לבא לפניו בבכי ובתחנונים, ולבקשו בדמעות שלישׁ: אל תמסרנו ביד הצורר המעיק, רחם עלינו ואל תשחיתנו. שוב להנהיג אותנו ולעמד בראשנו.
דבר ההתארגנות נודע לשוכר, והוא פעל לסכל את עצתם. מה עשה? עמד והטיל עליהם עבודות שונות במפעל ומחוצה לו, וטרד את דעתם כל יום הבקור כלו. הם עצמם לא התקוממו ולא טכסו עצה, כי אמרו: עוד היום ארך, ונספיק גם לבצע את המטל עלינו וגם לשוחח עם אדוננו.
אבל הטרדות נמשכו כל היום, ובינתים הסתים בקורו של בעל המפעל, והוא יצא החוצה בלוית השוכר כדי לנסע אל האכסניא ולחתם שם על הארכת השכירות. כאשר ראו זאת הפועלים, חשכו עיניהם. הם ידעו, כי בעוד כמה דקות תצא השירה לדרכה, והכל אבוד. או אז נטשו את הכל, את המכונות ואת הסדנאות. עזבו את הכל ונהרו החוצה. השתטחו לפני המכונית וצעקו בקול נוקב: "אדוננו ! ביד מי מסרת אותנו? ביד מי הפקדת אותנו? אל תעזבנו ואל תטשנו ! "...
והנמשל: הקדוש ברוך. הוא לקחנו לו לעם והנחנו כאב רחמן, אבל בעונותינו אמר: "אלכה ואשובה אל מקומי", ונתננו בידי לא נוכל קום, ביד הצר הצורר, הוא השטן, הוא היצר הרע, הוא מלאך המות (**ב"ב טז.**).
והנה, בעשרת ימי תשובה, בא הקדוש ברוך הוא כביכול לפקד אותנו, כאמור: "דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה". מה עושה השטן? מטרידנו בטרדות שונות ומבלבל את דעתנו. אבל כעת כבר פנה היום, בעל הבית עומד לנסע, וכבר עומדים לנעל את השער אם, חס וחלילה, יצליח הצורר לשכר את המפעל לשנה נוספת מה יהא עלינו, כמה יתעלל בנו !
על כן, הבה ננהר אל השער ונפיל את תחנתנו: אל תשחת עמך ונחלתך, אל תתננו ביד זרים, משל בנו אתה בחסד ורחמים!
וזהו "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". אימתי תוכלו להטהר? בעוד אתם עומדים לפני ה', בעודו מצוי לכם. אבל אם השערים ינעלו והוא יפליג לדרכו תהיו, חלילה, מן הצועקים ואינם נענים !

וסים ה''ישמח משה'' את דרשתו: ''על כן, אחינו בני ישראל, כעת היא החתימה ! והנה, מי שנכתב לטוב יבקש שתגמר החתימה בעדו לטובה. ומי שנכתב ונגזר דינו, חס וחלילה, לרע כעת עדין ביכלתו להחזיר הדבר. לכן, אחינו בני ישראל, אל תתעצלו ואל תמעיטו בכי ותפלה וודוי ותשובה, כי אם לא עכשו אימתי. וכשנשוב, מבטחים אנחנו, כי ה' הנותן יד לפושעים ולא יחפץ בהשחתת עולם, ירחם עלינו ויביא לציון גואל במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון''. (**מספר ''שערי ארמון''**, **מובא בלקח טוב**).

החץ האחרון

המגיד מלובלין זצ''ל נשא את משלו ואמר: מעשה בציד אחד שתעה בנבכי היער. הוא פלס את דרכו בחרדה, כשקשתו נכונה בידו לקדם פני כל רעה. והנה, משהו מתנועע בין העצים. אולי זה אריה, אולי נמר. הוא שגר לעברו חץ, אך הדבר לא זז. הוא התקרב אליו, ונוכח לדעת כי היה זה שיח יבש. אך הנה מאחריו ! הוא סב על עקבותיו במהירות הבזק ושגר חץ נוסף. החץ אבד בעלות העצים. היה זה כנראה רשרוש עלים ברוח. ומה זה שם? הוא נראה כנמר. הוא ירה לשם חץ והתקרב. התברר, שהיה זה סלע אפרפר. לפתע נוכח לדעת שלא נותר בידו אלא חץ אחד. ואז נשמעה שאגה מקפיאת דם.
אריה נמצא בסביבתו...
לבו החיש את פעימותיו. הוא החזיק את הקשת, אחז בידו את החץ, וידע כמה עליו להזהר בו. ידע, עד כמה חייו תלויים בחץ היחיד שבידו !
והנמשל: הלא בימים אלו ספרי חיים וספרי מתים פתוחים, והסכנה אורבת ''בינונים תלויים ועומדים''. כבר ירינו חץ ושנים ושלשה, התפללנו ושועינו, העתרנו והתחננו, ואין אנו יודעים אם פגענו, אם פעלנו. עתה, לא נותר בידינו אלא חץ אחד. לא נותרה בידינו אלא תפלת נעילה כמה חיים תלויים בה, כמה יש לנו לכון בה ! (**מספר ''שערי ארמון''**, **מובא בלקח טוב**).

תפקידנו במוצאי יום הכפורים - להמשיך מתוך שמחה את הכפרה שזכינו לה

ב''מכתב מאליהו'' (**ח''א עמ'** 266) מביא הגאון ר' אליהו דסלר זצ''ל את הדברים הבאים: מוסרים בשם הגאון ר' יצחק בלאזר זצ''ל, שהאדם יכול לדעת אם זכה לסליחה ומחילה ביום הכפורים או לא. שהרי אמרו חז''ל: ''עברה מטמטמת לבו של אדם'' (**יומא לט.**), ואם כן, אם תסור העברה בהכרח יסור גם טמטום הלב. ולפי זה, אם יראה האדם שלבו זך בלא טמטום, אות היא שנמחלו עונותיו. אבל אם, חס וחלילה, מצב לבבו הוא עומד בטמטומו כדאשתקד, הרי ברור שלא נמחלו לו עונותיו.

לעמת זאת מצאנו להפך גדולי הדורות היו מלמדים לכל [אפלו לפשוטי עם] לשמח במוצאי יום הכפורים משום כפרת העונות. ויש לעין מה שיך לשמח על הכפרה כאשר מרגישים עדין את טמטום הלב, הרי הטמטום מעיד שהחטאים עדין קימים ישובם של דברים הוא, שלא כל התשובות שוות ואין כל הסליחות דומות. כבר כתב רבנו יונה ז"ל: "לכל תשובה תמצא סליחה, אבל לא תטהר הנפש... עד וכו' " (**שערי תשובה שער א, טו**). לעתים היצר הרע נעקר ונשבר בבחינת "ולבי חלל בקרבי". במקרה כזה, כאשר העון מתכפר, מתבטל לחלוטין גם טמטום הלב. אבל יש אשר רק מרדימים את היצר הרע, ואז גם טמטום הלב רק נרדם. היצר נותר בשלמותו אלא שהוא ישן, כך גם על טמטום הלב נפלה תרדמה ואינו פועל.

לעצומו של יום הכפורים ישנו כח מיחד שה' יתברך הסיר את השטן ממנו. לא בטל את היצר הרע לגמרי, אלא רק חסם בפני פעלותיו הפיל עליו תרדמה. מכיון שלטמטום אין כח להשפיע, הרי השער פתוח והדרך לתשובה קלה ביותר.

אם יתעורר האדם ויכנס לעבודת הקדש במוצאי יום הכפורים כהגן, לא ישוב הטמטום להיות חוזר ונעור. הטמטום ימשיך לישון ויתעלף, ואט אט הוא גם ימות ויתבטל.

עצומו של יום פעל רק את ההתחלה, וההתעוררות תמשיך לפעל עד גמירא. התחלה זו, היא הכפרה הבאה על ידי עצם יום הכפורים, לדברי רבי. גם לדעת החכמים ישנו כח לעצם היום הוא מסיע בכפרה עם התשובה או עם השעיר לעזאזל, כמבאר ברמב"ם, אבל בלעדיהם לא יפעל כח היום כלל.

נמצא לפי זה, שבהנהגה של מוצאי יום הכפורים הדבר תלוי ! אליבא דכלי עלמא כח היצר הרע נרדם ביום הכפורים ואין בו כח לקטרג [כידוע, שהסתתו וקטרוגו דבר אחד הם]. עתה, במוצאי יום הכפורים, אם יקיצוהו, יהיה חוזר ונעור בכל תקפו כאלו לא היה יום הכפורים מעולם.

רב העולם פורקים מעליהם את עלו של יום הכפורים ואת על מחשבותיו מיד עם תם התענית. בפריקת על זו נכללת גם התנערות בסתר הלב מעל הקבלות. ועל זה צוח הגאון ר' יצחק בלאזר זצ"ל, שהטמטום נשאר כבתחלה. ואם כי ביום הכפורים עצמו לא היה הדבר מרגש, אבל הרי הוא חוזר ונעור אחר כך. נמצא אפוא, שלא נשאר מאומה מיום הכפורים, ועדין כל עונותיו עליו. אמנם המנהג לשמח במוצאי יום הכפורים מכון לאותו ענין עצמו להמשיך מתוך שמחה את הכפרה שזכו לה ביום הכפורים ולהקנות לה יציבות, לבל ישובו היצר הרע וטמטומו להיות חוזרים ונעורים.

אמנם יש לדקדק מאד שתהיה השמחה דוקא על מתכנת זו, כי בנקל תוכל להסתנן לתוכה מחשבת פגם, דהינו, שבקרב לבבו ישמח על שסר מעליו על ימי התשובה ורצינותם.
זה הכלל: כפרת יום הכפורים מתבררת אחריו, ונדרש כאן חזוק גדול, כי גדולה הסכנה הרפיון ! ה' יתברך יסיענו. (**מובא בלקח טוב**).
בספר ''תולדות יצחק'' (**עמ' טו**) מספר על הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ''ל:
''ומי יוכל לספר צהלת רוחו ושמחת נפשו בכל מוצאי יום הכפורים, פניו היו מאירות ומשמחות לב כל באי ביתו. ובחן ובחסד על לשונו היה אומר ושונה ומשלש: האח, מה יקרו הרגעים ביום הקדוש, מה טוב חלקנו ונעים גורלנו ביום המיחס וכו'. וחדות ה' היתה מעזו ועליצותו כמו לצאת במחול משחקים לפני ה' מרב שמחת גילו''. (**מספר ''ובכן צדיקים''**)

חג הסוכות

הסכה

בספר ''פלא יועץ'' ערך סכה, כותב הרב הקדוש רבי אליעזר פאפו זצוק''ל:
סכה היא מצוה חשובה וחביבה הבאה מזמן לזמן, ואשריהם ישראל רבם נזהרים ועושים סכה נאה בכלים נאים, זכאה חולקהון. אבל יש קלי הדעת שבשביל שלא לטרח מעט ומשום דחישי אמעיהו, חדלים לעשות סכה וסומכים על סכת הקהל, שאוכלים שם כזית בשני לילות הראשונים. ואף העושים סכה, יש מקלים שלא לישב בה אלא דרך עראי ואוכלים וישנים חוץ לסכה. ולו חכמו ישכילו כמה חביבה מצוה זו בין לפי הפשט והיא העומדת לאדם לכפר במקום גלות ובין לפי הסוד גבהו סודותיה. ומעט אשר השיגה ידיעתנו הוא, שהשכינה פורשת כנפיה עלינו, והאם רובצת על האפרוחים, ושבעה אשפיזין עלאין, אור ניצוצי נשמתם שוכנים שם, אשר מטעם זה גדלה קדשתה כקדשת בית הכנסת, ומטעם זה אסרו לנהג בה מנהג בזיון, וכל שכן שחוק וקלות ראש. ואמרו על האר''י ז''ל, שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חלין תוך הסכה. ובודאי שמי שנזהר לקבע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדשה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדשה ותוספת הארה בנפשו, רוחו ונשמתו, ומצא כדי גאלתו לכל השנה לעבד את בוראו עבודה תמה.
ועוד יש מצות הנלוות ונעשות בחג הסכות, כגון נטילת לולב ועשית הנענועין בשעת ברכה ובהלל, והקפת התבה באמירת הושענות עם ארבעה מינין שבידו, והם דברים

העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם. שיש מקומות שאף מי שהשיגה ידו לטל לולב לעצמו, אינו נוטל, רק סומך על לולב הקהל. ואף מי שנוטל לולב אינו עושה נענועים, שסוברים שאין זה אלא מנהג חכמים וחסידים ולא ידעו שזה עקר מצוה, דהא תנן (**סוכה מב.**): קטן היודע לנענע, אביו לוקח לו לולב. ותנן נמי (**סוכה לז:**): היכן מנענעים? ב''הודו'' ו''אנא''. ותנן: בכל יום היו מקיפין את המזבח וכו' (**סוכה מה.**). והאיש הירא את ה' במצותיו חפץ מאד, ישתדל בכל כחו ובכל מאדו להיות לו לולב לעצמו מן המבחר ויתן דעתו על זה מראשית השנה לשלח למרחקים לכמה מקומות באפן שלא יחסר מהיות לו לולב ואתרוג, כי היא מצוה חביבה וסימנא טבא לכל השנה, ולא ימנע מעשות הנענועין והקפת התבה. ואף אם לא תשיג ידו להיות לו לולב לעצמו, ישתדל לעשות הנענועין והקפת התבה בלולב של שכנו היושב אצלו, ואל יחוש ללעג השאננים. שהרי אם היה מוצא להרויח אלף אלפים דינרי זהב לא היה מניח מלהרויחם מפני לעג השאננים, כל שכן לעשות רצון אבינו שבשמים, המשלם שכר טוב לעושי רצונו. זה כלל גדול בתורה אם תבקשנה ככסף, אז תבין יראת ה'.

ועוד נלוה בחג הקדוש הזה מצות שמחה של מצוה. ואם בכל הרגלים מצוה לשמח על אחת כמה וכמה בחג הקדוש הזה אשר הוא זמן שמחתנו, כאשר אנו אומרים בתפלה, ועליה כתיב (**דברים טז, יד טז**): ''ושמחת בחגך והיית אך שמח''. אמנם לא צונו יוצרנו אלא על שמחת הלב שיהיה שבע רצון ומלא שמחה של מצוה, כאשר החי יתן אל לבו מה אנו ומה חיינו ומה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו אשר בחר בנו יוצרנו ולא זז מחבבנו, וחבה יתרה נודעת לנו עד אין חקר ועד מקום שאין יד שכלנו מגעת, ומעט אשר עינינו הן הרואות שיעצנו בעצה טובה ונתן לנו ראש השנה ויום הכפורים לכפר בהם עונותינו, ובאהבתו וחמלתו כאב את בן ירצה, רצה לשמחנו מיגוננו ומצערנו שנצטערנו בימי התשובה, ונתן לנו תכף את חג הסכות וצונו לשמח, וקובע לנו שכר טוב על שמחתנו, היש חך מתוק מזה?! ורצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות ונתן לנו מצות סכה לפרס סכת שלומו עלינו, ומצות ארבעה מינים שבלולב, אשר הם סימן טוב לישראל והרמת נס להורות דדידן נצח, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה במדרש (**ויקרא רבה ל, ד**), משל לשנים שנכנסו לדין וכו', וצונו לשמח שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה. שכתבו גורי האר''י ז''ל, שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מבטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח.

אי לזאת, לו בכח יגבר איש לשכח עצבו ורגזו וכל דבר המצערו ולשמח בכל יום שמחה חדשה, שמחה של מצוה, כמו שכתוב בזהר הקדוש (**ויקרא דף נו.**), בהתמיד במחשבות

טהורות כדבר האמור, ויותר מהמה יש ויש מקום לשמח כאשר יתן אל לבו מה נעשה בשמים ממעל על ידו. אשרי ילוד אשה שזכה לכך להיות בונה בשמים עליותיו, מה אנוש כי תזכרנו תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו.

כזאת וכזאת החי יתן אל לבו, ויתעורר ויאמר בפה: אי אפשר שלא לשמח, ויתן את קולו לשורר ולזמר התפלות וההלל ושירות ותשבחות בקול רנה ותודה המון חוגג. וזכור יזכר, כי בזמן שבית ה. מקדש קים, צדיקים וחסידים היו מרבים בשמחת בית השואבה, עד שאמרו (**סוכה נא.**), מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו, ועל ידי זה היו שואבים רוח הקדש. ובודאי כי גדול צער השמים על כי בחטאינו חרבה עירנו וכו', וה' ממרום ישאג וכו'. זאת נחמת אבינו שבשמים ונחמתנו בעינינו, כי אבינו שבשמים אכתי חביבותיה גבן ומדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים לראות בשמחת בניו בבתי כנסיות, כמו שכתוב בזהר הקדוש (**ח"ג קיד:**). לזאת ישמח ישראל בעושיו שמחה של מצוה, לא שמחה של הוללות כמנהג הכסילים, שמרבים לשתות יין מגתם ונותנים בקולם קול עז בשירי נכרים אין זה שמחה אלא הוללות, ואין זה מצוה אלא עברה, ונהי שעושים לשם מצוה, אבל עברה היא בידם. ה' הטוב יכפר בעד.

ובשמחתו לו יתערב לשמח לב עניים ואביונים, וזו מצות כל החגים והמועדים. דאי איהו חדי ולא חדי למסכני, עלה כתיב (**מלאכי ב, ג**): "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם". וכל שכן בחג הקדוש הזה, דחיובא רמיא לתן לעניים חלק האשפיזין. שאם אינו נותן, מקללין אותו קללות נמרצות האשפיזין, ואם יתן ישא רב ברכות מהם, כמפרש בזהר הקדוש (**ח"ג קד.**). אי לזאת יחרד האיש וילפת ויהא חפץ בברכה, ולא יגרע מלהזמין על שלחנו איזה עני. ואם לא יוכל לעשות זאת, לפחות יפריש מממונו לצדקה בערב הרגל על כל סעודה, ויאמר בפה מלא: זה אני נותן לצדקה בשביל חלק אברהם אשפיזא קדישא, וזה אני נותן בשביל חלק יצחק אשפיזא קדישא מסעודתי, וכן על זה הדרך. או ישלח מאכל לעני קדם כל סעודה, ובזה ישא ברכה ורב טוב.

סכות - זמן שמחתנו

(**כל הקטעים דלהלן בנושא סוכות, מן הספר "נתיבות שלום" להאדמו"ר מסלונים**)

"שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות" (**דברים טז, טז**).

הנה לכל חג משלשת הרגלים יש את סגלתו המיחדת המאירה ליהודי לכל השנה, והיא עצומו של חג. ויש ללמד ענינו של חג הסכות, שהוא זמן שמחתנו, כמו שקבעו חז"ל את

מהותו בנסח התפלה: ''ותתן לנו ה' אלקינו באהבה וכו' '', דמשמע שזה עצומו של החג, וכמו שפסח הוא זמן חרותנו, ושבועות זמן מתן תורתנו, וזה עצומו של חג - כן סכות הוא זמן שמחתנו. וצריך באור מדוע הוא זמן שמחתנו? וביותר, שהרי מצות שמחת הרגל נוהגת בכל הרגלים, ומפני מה נתיחד דוקא חג הסכות להקרא זמן שמחתנו?

במיחד יש להבין ענינה של השמחה הגדולה במצות נסוך המים, שהיא מצוה המיחדת לחג הסכות, ואמרו חז''ל (**סוכה נא.**), כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. עוד אמרו (**ירושלמי סוכה כב**), למה נקרא שמה ''בית השואבה''? שמשם שואבים רוח הקדש. ואיתא שם, שיונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקדש, והשיג מעלת הנבואה. וכמו שכתב הרמב''ם בענין זה (**בפ''ח מהל' לולב**): אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן בחג הסכות היתה במקדש שמחה יתרה וכו'.

ומשמעות הדברים היא, לא שיש מצוה יתרה של שמחה בחג הסכות, אלא שזו היא מציאות החג שהיתה שם שמחה יתרה. וכמו שמתאר שם עוד: בכל יום ויום מתחילין, מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים, לשמח שאר היום עם כל הלילה. והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה, ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכו'. מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושים אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי וחכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסכות. עד כאן. והינו, שהיתה שמחה מפלגת למעלה מכל הקרבנות ומכל עניני העבודה.

וצריך באור, שהרי בבית המקדש היו הרבה עתים וזמנים גבוהים ונעלים, ומדוע שמחת בית השואבה עלתה על כלנה, עד שאפלו ההכנה לקיום המצוה היתה כל כך גבוהה. וכן יש להבין, למה כל הענין הנשגב של נסוך המים נכתב בתורה רק ברמז (**עי' תענית ב.**) ולא בפרוש.

אלא זהו כללות ענינו של חג הסכות זמן שמחתנו, שלאחר הימים הנוראים בהם ישראל נתעלו ונזדככו, נתן לנו הקדוש ברוך הוא את מצות סכה, שענינה ''הביאני המלך חדריו'', בבחינת הבאה לביתו, והיא מעין בחינת בית המקדש, וכדאיתא (**סוכה ט.**) שיש חלות קדשה על מקום הסכה. ובזהר הקדוש (**ח''ג רנה:**) מביא על סכה את הפסוק (**שה''ש ב, ג**): ''בצלו חמדתי וישבתי'', כי זה ענין הסכה בצלו חמדתי וישבתי, דשמיני עצרת הוא בחינת היחוד בין קדשא בריך הוא וישראל, וכדאיתא, שאז העת של מאן דיתיב עם מלכא, כל מאי דבעי שאיל גביה ויהיב ליה [מי שיושב עם המלך, כל מה שרוצה

שואל ממנו ומקבל], ולפני היחוד הוא חג הסכות שבצלו חמדתי וישבתי בחינת הבאה לביתו, והוא גלוי אהבה מעין הבחינה שהיתה בבית המקדש. ועל כן חג הסכות הוא זמן שמחתנו, שישראל שמחים עם גלוי האהבה העלאית בין קדשא בריך הוא וישראל המתגלה בחג הסכות, אשר בו הביאני המלך חדריו בבחינת הבאה לביתו. ואין זו רק מצות שמחה שבכל הרגלים, אלא זמן שמחתנו, זה עצומו של חג, שישראל שמחים עם השם יתברך עם גדל האהבה של הבאה לביתו והיחוד.

וזה הוא ענין נסוך המים, דמים מורה על מדת אהבה, ונסוך המים היה גלוי האהבה בין הקדוש ברוך הוא וישראל. ויש לומר שלכך הוא נזכר רק ברמז, כי ענינו הוא אהבה מסתרת בחינת דביר המצנע. ונסוו המים היה הקרבן הקדוש ביותר, כשמו "נסוך המים", שאז נשתפכה האהבה בין קדשא בריך הוא וישראל. וזה טעם השמחה הגדולה היתרה שהיתה בנסוך המים, עד שכל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו, כי בקרבן זה מתגלה האהבה שבין הקדוש ברוך הוא וישראל בהפלגה יתרה למעלה מכל הקרבנות.

ויש לפרש בזה את סיום דברי הרמב"ם שם על ענין השמחה: השמחה שישמח אדם בעשית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא. כלומר, שהשמחה נובעת מתוך אהבת הקדוש ברוך הוא וישראל, שנתן לנו באהבה את המצות ואת הימים טובים, וכמו שכתוב: "ותתן לנו ה' אלקינו באהבה מועדים לשמחה" וכו', וזה שרש השמחה בימים טובים, מחמת גלוי האהבה.

סכות - זמן עבודת ה' מאהבה

ויש לומר עוד בכללות הענין על פי המבאר ב"תורת אבות" בענין חג הסכות, משל לבן מלך שעזב את אביו המלך ונתרחק ממנו, ובבוא היום ששב וחזר אליו, הרי המלך מקבל אותו, אבל עדין מתיחס אליו בחשד כי אולי לא חזר אליו בכל לבו אלא מיראה, אכן בראות המלך שבנו עושה רצונו בשמחה, מתוך אהבה, על ידי זה נוכח לראות ששב אליו בכל לבו. על דרך זה בימים הנוראים ראש השנה ויום הכפורים שב איש יהודי אל השם יתברך מיראה, אך בבוא חג הסכות, שענינו אהבת ה', שהוא זמן שמחתנו, שיהודי שמח בו בהשם יתברך, הרי ששב אל השם יתברך בכל לבו ונפשו. והינו, שזה עצומו של חג הסכות, זמן שמחתנו, שבו עובד יהודי עבודת השם מאהבת ה' ומתוך שמחה גדולה.

והדרך להגיע לאהבתו יתברך נתן הקדוש ברוך הוא במצות נסוך המים. מים ענינם חסד ואהבה, כידוע. מצות נסוך המים היא, שיהודי ינסך על גבי המזבח את כל מדת

האהבה שלו ויקריבנה כליל להקדוש ברוך הוא. וזו היתה גדל שמחת בית השואבה בנסוך המים, כי על ידה מסרו את כל האהבה שבלב יהודי קדש לה'. וזמן המצוה הוא לאחר הימים הנוראים, כי אחרי שיהודי מזכך את הגוף ואת הנפש, רוח ונשמה שלו, יכול הוא שתהיה כל מדת האהבה שבו קדש בלתי לאהבתו יתברך לבדו.

ומהאי טעמא הוא זמן שמחתנו, כי השמחה האמתית היא, כאשר יהודי מוסר כל אהבתו אליו יתברך ומרגיש אז את עצמו קרוב להשם יתברך, והרגשה זו ממלאת אותו בשמחה, כמאמר מרן בעל ''בית אברהם'' זי''ע: ''כי עמך מקור חיים'' על שיהודי עמך, שדבוק בהשם יתברך, הוא מקור חיים, מלא חיות, ובלא זה אין לאדם כל חיות, וחוץ מיסורים אין לו מאומה בעולם התלאות, ותמיד חסר לו. כי בתאוות העולם הזה, הרי מי שיש לו מנה רוצה מאתים. נמצא שפיר החג הקדוש הזה, זמן שמחתנו, מכיון שעל ידי נסוך המים מוסר איש יהודי להשם יתברך את כל אהבותיו, ומצב כזה הוא זמן שמחתנו המשלם.

וכמו דאיתא ב''תורת אבות'' על הפסוק (**דברים ב**, ז) ''ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר'' כאשר ה' אלקיך עמך, שמרגיש בפעל שהקדוש ברוך הוא עמו, אז לא חסרת דבר אינו חסר כלום והוא מאשר ושמח, כי כל מה שיהודי מרגיש שחסר לו, הרי זה משום שרחוק מהקדוש ברוך הוא, אבל כאשר מרגיש עצמו קרוב אליו יתברך, אז ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר. ולכן, בחג הסכות, כשאדם מישראל שרוי בבחינת ה' אלקיך עמך, אחרי הימים הנוראים, אז הוא זמן שמחתנו, לפי שלא חסר לו אז דבר.

סכות - זמן שמחתנו מסבת היותנו מנתקים מחמריות עולם הזה

במדרש איתא (קה''ר ו, ז) על הפסוק ''כל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא'', משל למה הדבר דומה? לעירוני שנשא בת מלכים, אם יביא לה כל מה שבעולם, אינן חשובין לה כלום, למה? שהיא בת מלך. כן הנפש אם הבאת לה כל מעדני עולם, אינן כלום לה, למה? שהיא מן העליונים. עד כאן.

נפשו של יהודי היא בת מלך, היא חלק אלה ממעל, ולכן 'כל עמל האדם לפיהו' כל מה שיעמל ויתן לה מהנאות ותאוות עולם הזה הנפש לא תמלא אין לנפש שום ספוק מזה, ואין לה שמחה מכל זה. כי איזה ערך יש לעניני עולם הזה אצלה אחרי שממקור קדש מחצבתה? ורק כאשר אהבתו כלה קדש להשם יתברך, יש לנפש שמחה פנימית. וזה מקור העצבות המקננת בתוככי הנפש, שהאדם מחפש כל מיני סבות מדוע הוא תמיד נעצב אל לבו, והאמת היא, שהנפש היא התובעת ממנו את ספוקה והיא אינה מתמלאת, איז לה כל שמחה מהנאות ותאוות עולם הזה. וזה מרמז בכתוב (**בראשית ג**,

יז) ''בעצבון תאכלנה וגו' '', שכל עניני אכילה וכל הענינים שנפשו של אדם מחמדתן המה בעצבון, וכל כמה שמוסיף למלא הנאותיו ותאוותיו הנפש מתעצבת יותר, ומתקים בו כמה דאיתא (ירמיה ב, יט): ''תיסרך רעתך'', כי החלק אלה ממעל תובע ממנו תמיד שימסר כל אהבותיו להשם יתברך, ורק אז הוא זמן שמחתנו.

והיות שזה עצומו של חג, יתבאר כראוי הענין המשתף של כל מצות החג. שמצות סכה היא כמאמר מרן ב''בית אברהם'' זי''ע, שיהודי עוזב את ביתו, אשתו ובניו, ומתנער מכל האהבות שהוא קשור להן בכל ימות השנה, ומתיחד עם הקדוש ברוך הוא בסכה, בבחינת ''הביאני המלך חדריו'', בתקף אהבת ה'. וענין נטילת ונענוע המינים, כמו שכתוב במדרש: האתרוג דומה ללב, לולב לשדרה, הדס לעינים, וערבה לשפתים, הדא הוא דכתיב: ''כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך'', הינו, ש ו תכלית המצוה לנער ולהגביה כל אבריו מכל עניני גשם עד שגם עצמותיו תאמרנה ה' מי כמוך. וכן מצות נסוך המים, כבר בארנו שזה עצומו של חג, שתהיה כל אהבתו בלתי לאהבת ה' לבדו, וזה הוא זמן שמחתנו.

ומדת השמחה אי אפשר ליהודי להשיגה אלא כאשר מתנער כליל מכל הנאות ועניני העולם הזה. כאשר האדם שקוע בהם, לעולם אינו בא על ספוקו, כמאמר חז''ל (קה''ר א, לד): אין אדם יוצא מזה העולם וחצי תאותו בידו. ואינו שבע לעולם, בחינת משביעו רעב (סוכה נב:). רק כשמתנער מכל עניני העולם הזה, אז מגיע למדת השמחה האמתית. ועל דרך המשל המובא מבעלי המוסר, למלך אחד שהיה חולה מאד, והרופאים אמרו, שרפואתו היחידה היא שילבש כתנת של אדם ששרוי בשמחה ללא כל דאגות, וכאשר הלכו לחפש ולבקש, לא מצאו שום אדם נטול דאגות. וכאשר, לאחר מאמצים מרבים, נמצא סוף סוף אדם שמח וטוב לב שאין לו כל דאגות, אמר להם שאין לו בכלל כתנת, ואלמלי היה לי כתנת, הרי כבר היו לי דאגות סביבה, רק מחמת שאין לי מאומה הריני שרוי תמיד בשמחה ואני מחסר כל דאגה. והוא, כאמור, שאי אפשר להשיג את השמחה כל עוד שיש לאדם רצונות העולם הזה.

ולכן חג הסכות הוא זמן שמחתנו, שענינו. להתנער מעניני העולם ה ה, כמאמר מרן זי''ע ב''בית אברהם'' הנ''ל, שבסכות יהודי מתנער מביתו ומכל עניני הנאות העולם הזה ומתבודד עם '' הקדוש ברוך הוא בסכתו, ולכן המצוה באה רק לאחר הימים הנוראים, ראש השנה ויום הכפורים, כי אז איש יהודי מסגל יותר להתנער מכל עניני הנאות העולם הזה. ולהיות עם קונו בלבד.

עוד איתא ב"בית אברהם", שיום כפור מכפר על החטאים והפגמים העבים והמגשמים, אך עדין נשאר בו ריח רע מהחטאים ומהנאות ההתר והרשות, ועל כן. עקר עבודת ה' בחג הסכות הוא, שיהודי יתנער מכל הנאות וע. ניני עולם הזה, שעל. ידי זה מסתלק ממנו הריח רע ונטהר לגמרי גם מכל עניני רשות והנאות התר. והבאור בזה, שביום הכפורים העבודה היא במדת היראה, ויראת ה' היא רק על עניני אסור ולא על עניני התר ורשות, אבל חג הסכות מדתו אהבה, בחינת "וימינו תחבקני", והכלל במדת אהבה הוא כמו דאיתא ב"פרי הארץ", שכל הנאה גשמית היא בחינת נרגן מפריד אלוף, שמפריד בין יהודי להקדוש ברוך הוא, ובכדי להשיג את מדת אהבת ה' ולדבקה בו, צריך יהודי לותר על כל הנאות העולם הזה, וזהו עקר העבודה בחג הסכות להתנער מכל עניני העולם הזה. ולכן החג הזה הוא זמן שמחתנו, שבו מסגלים להשיג את מדת השמחה בשלמות, כי מתקים בו כמאמר הרב מקוברין זי"ע: איזה עולם מלא אור ומתיקות לאלו שאינם שקועים בו, ואיזה עולם חשוך ומר הוא לאלו השקועים בו. וכיון שעל ידי מצות סכה מתנער ופורש לגמרי מכל שיכות לעניני עולם הזה ואינו שקוע בו, זוכה לזמן שמחתנו מלא אור ומתיקות.

וזה ענין מצות ארבעה מינים, שהם דומין לאברים, שבהם נכללו כל השרשים של הנאות האדם: עין רואה, והלב חומד, והשדרה היא המקשרת בין מח הדעת המקור למדת יסוד, ועד סיומא דגופא, והשפתים שכל עמל אדם לפיהו, הינו עניני תאות האכילה. והמצוה באה להורות, שעל יהודי למסר כל הנאותיו להשם יתברך. וזה פרוש הכתוב "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ושמחתם לפני ה' אלקיכם", לפי שעל ידי מצות ד' המינים, שענינם למסר לה' את כל עניני הנאות עולם הזה, על ידי זה האדם מגיע למדת השמחה. וזהו גם ענין השמחה המפלגת שהיתה בשמחת בית השואבה, כי נסוך המים, כמבאר לעיל, מרמז על מסירת כל האהבות להשם יתברך, ועל ידי כך משיגים את מדת השמחה האמתית, וזה שאמרו: כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה שמחה מימיו, פרוש מי שלא הגיע לדרגה זו שיכול למסר את הנאותיו ואהבותיו להשם יתברך, אינו יכול להגיע למדת השמחה האמתית, שאי אפשר להשיגה אלא על ידי שמתנער כליל מכל עניני הנאות העולם הזה. ולכן קבעה התורה שמחה זו בחג הסכות אחרי יום הכפורים, שבו טהר איש יהודי את עצמו מכל פגמיו, וכבר היה מסגל להגיע למדרגה הגבוהה ביותר להתנער מכל עניני עולם הזה ולמסר את כל האהבה להשם יתברך עד שהשיג את מדת השמחה. ומשום כך בשמחת בית השואבה היו שואבין רוח הקדש, כי אי אפשר להשיג מעלת רוח הקדש אלא כשאין לאדם אפלו שיכות קלה לעניני העולם

הזה, לכן דוקא בשעת השמחה הזאת, שבה התנערו כליל מכל עניני העולם הזה, היו שואבין רוח הקדש.

ועל פי זה יבאר גם מה שכתב ב"תורת אבות" על הפסוק "אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח", שעקר ענינו של החג אינו רק בהארות והשגות, אלא במה שקושר את הארת החג בעבותים, בענינים והתאוות העבים והגסים. משל לבן המלך שנתחבר אל הלסטים ורצה אחר כך לחזר אל המלך, והלך אליו ועשה רצונו כיאות, אך המלך עדין אינו רוחש לו אמון, בחששו פן יחזר לחבורת הלסטים. כיון שהרגיש בן המלך בזאת, חזר אל הלסטים, ויחולל בקרבם מהפכה גדולה, עד שהטה את לב הלסטים כלם אל המלך. ועכשו, משראה המלך את המהפכה שחולל בנו שאפלו אויבי המלך נעשו אוהביו שב אמונו בו כבתחלה.

ענין אויבי המלך הם עניני התאוות והנאות ההתר של האדם, ועל ידי שהוא מתנער מהם ומעלה אותם להשם יתברך, הרי זה נחשב כמי שמוסר את אויבי המלך ומהפכם להיות אוהביו. וענין זה מתקים בחג הסכות על ידי נסוך המים ושאר עניני החג המסגלים לכך, שעל ידי זה הוא נטהר מן הריח הרע שנגרם מעניני ההתר, וזו ההשלמה לימים הנוראים, כי השלמות בתכלית היא בחג הסכות.

הביאני המלך חדריו

עוד מובא ב"נתיבות שלום": כל המקים מצות סכה כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית (**בה"ט סי' תרלט בשם ת' מהרי"ו**). והדברים צריכים באור, מה משמעות הענין שנעשה שתף למעשה בראשית, ובמה מתבטאת שתפות זו, ואיך על ידי מצוה קלה זו (**כלשון הגמ' בעבודה זרה**) זוכין להגיע לשתפות עם הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית? והנה מזכר ענין זה בחז"ל לגבי שבת (**שבת קיט**): כל האומר 'ויכלו', כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. וגם בזה צריך לישב כל הקשיות כנ"ל. עוד יש להבין, מה המיחד בשתי מצות אלו שנעשים על ידם שתפים להקדוש ברוך הוא, ומה הקשר בין שבת לסכה, כמרמז בפסוק "**בסכת תשבו שבעת ימים**" ראשי תבות שבת?

ויש לומר, דהנה איתא ב"תורת אבות" (**עניני שבת אות קסט**) בשם הסבא קדישא מסלונים זי"ע בבאור החלוק בין שבת ליום טוב, משל לבן המלך שנתרחק מעל פני אביו המלך, אלא שקבע לו המלך עתים ידועים בהם יתראה עמו. יש שהמלך מביא אותו אליו לביתו, ויש שהמלך יורד ובא לבקר את בנו במקומו באשר הוא נמצא. ועל דרך זה בשבת קדש הוא בחינה שהקדוש ברוך הוא מעלה איש יהודי אליו להיכלו כלו אומר כבוד, וביום טוב הוא . בבחינה שהקדוש ברוך הוא יורד אל היהודי באשר הוא.

ויש להוסיף בזה על פי מה שבארנו כבר, דשבת קדש היא בבחינת "נשואין בין קדשא בריך הוא וישראל, כמו שכתוב (**שמות לא, יז**): "ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם", וכמאמר חז"ל (**ב"ר יא, ט**): כנסת ישראל יהיה בן זוגך. שהשבת קדש הוא בחינת בן זוג. וכמו שכתב בספר אבודרהם על ג' העתים בשבת קדש, שבליל שבת קדש אומרים בתפלה "אתה קדשת", כי אז הוא בחינת קדושין, וביום שבת קדש הלשון "ישמח משה במתנת חלקו", כי אז הוא הבחינה של המתנות והסובלנות שהחתן שולח לכלה, לעת המנחה בסעודה שלישית אומרים "אתה אחד", שהוא זמן היחוד. והינו, שבשבת קדש יש בה את כל חלקי הנשואין.

ועל פי זה בארנו הא דאיתא בספרי (**בהעלותו**): "וביום שמחתכם" אלו השבתות, שמקשים בזה, הרי אין בשבת מצות שמחה כמו ביום טוב? אכן הכונה בזה, ששבת קדש היא בחינת נשואין, וזהו עצם המציאות של היום, שהוא יום שמחה, כמה דאיתא: "צאינה וראינה וגו' ביום חתנתו וביום שמחת לבו", ואין זה תלוי אם יהודי שמח אם לאו, כי עצם היום הוא יום חתנתו ויום שמחתכם. ועל פי זה מבאר הענין, שבשבת הוא בחינה שהמלך מכניסו אליו לביתו ולהיכלו, שהוא ענין הבאה לביתו, וכמו כן זו הבחינה של חג הסכות, שהיא גם כן בחינת הבאה לביתו, וכמה דאיתא שהסכה היא בחינת חפה ובבחינת "הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך", לכן נקרא חג הסכות זמן שמחתנו, והוא על פי דאיתא בכונות בענין הימים הנוראים, שכלם הכנה לבחינת נשואין, וחג הסכות הוא בחינת הנשואין והבאה לביתו, ובשמיני עצרת הוא בחינת היחוד. והרי, שסכות נשתנה מכל הימים טובים, ובבחינה זו דומה הוא לשבת קדש, שהקדוש ברוך הוא מעלהו להישראלי להיכלו כלו אומר כבוד.

וכן מצינו בסדר המועדות, שהיום טוב הראשון הוא חג הפסח ואחר כך חג השבועות, והיום טוב האחרון הוא חג הסכות, דהינו, שהוא הקדשה הגדולה ביותר, כי מעלין בקדש. והוא משום, שהקדשה הגדולה ביותר היא 'הביאני המלך חדריו' בחינת נשואין של קדשא בריך הוא וישראל. וזה שמרמז ב'סכת ת'שבו ש'בעת ימים, ראשי תבות שב"ת, כי חג הסכות הוא בבחינת שבת.

ומרמז הענין במאמר הכתוב (**במדבר כג, כא**): "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו". לא הביט און ביעקב כנגד ראש השנה, שאין מזכירין בו כלל עניני חטאים. ולא ראה עמל בישראל זה יום הכפורים, אשר בו ישראל נדמין למלאכים. ה' אלקיו עמו זה חג הסכות, שהוא בבחינת הביאני המלך חדריו וענין

הבאה לביתו, וזה שאמר ''ה' אלקיו עמו'', בבחינת חפה ונשואין. ''ותרועת מלך בו'' זה שמיני עצרת, שאז הוא בחינת היחוד, תכלית כל הימים טובים האלו.

ועל פי זה יש לבאר ענין 'כל המקים מצות סכה כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית', ו'כל האומר ויכלו כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית', שעמק המשמעות בזה הוא ענין של שתפות דשיכא לחפה ונשואין, דעל ידי הנשואין נהיה בחינת שתפות, ואף שלא הכניסה כלום, זה נותן לה כח השתפות בכל מה שיש לו. ולכן שבת וסכה שהם, כאמור, בבחינת חפה ונשואין, על כן כל המקימם נקרא שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית.

ובזה יש לפרש אמרם ז''ל (**עבודה זרה ג.**): לעתיד לבא יבואו אמות העולם ויבקשו לקים את המצות, והקדוש ברוך הוא יאמר להם, מצוה קלה יש לי וסכה שמה, לכו ועשו אותה. מיד כל אחד ואחד הולך ועושה סכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד מבעט בסכתו ויוצא. ומקשינן בגמרא, הרי ישראל נמי, המצטער פטור מן הסכה? ומתרצינן, נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי. כלומר, אמנם מצטער פטור מן הסכה, אבל אין מן הראוי לבעט בה.

ולכאורה צריך להבין, מדוע יתן להם דוקא מצות סכה ולא מצוה אחרת, ולמה המבחן יהיה על ידי שמבעטי. והבאור, דהנה זו תכלית כל התורה והמצות שיהודי יהיה דבוק בה' עד בחינת חפה ונשואין, ולכן, כשאמות העולם יבקשו שיטילו עליהם על המצות, יתן להם הקדוש ברוך הוא מצות סכה, שהיא בחינת חפה ונשואין, ובזה יבחנו, ויתברר שאין להם שיכות למדרגות של דבקות בה', ולכן, כשמקדיר עליהם חמה, מבעטין ויוצאין. דהינו, בעת שישיבת הסכה תהיה קשה עליהם ולא ירגישו את נעם הדבקות בה' יבעטו ויצאו.

ומקשינן בגמרא, ישראל נמי, המצטער פטור מן הסכה? ומתרצינן, נהי דפטור בעוטי מי מבעטי. כי יהודי רואה את האשר הגדול ביותר כשהוא מרגיש את הקרבה להשם יתברך, וכמה דאיתא ''כי עזה כמות אהבה'', ואפלו כשאינו מרגיש את הקרבה להשם יתברך, האהבה הרי בפנימיות נפשו. תמיד יש לו את נקדת האהבה והקרבה לה', אלא שעבים מכסים זאת, ולכן, כשצריך לצאת מן הסכה, לבו כואב בקרבו על שאינו זוכה לבחינת נשואין ודבקות עלאית כזו המתבטאת בישיבת הסכה. אולם אמות העולם, אין האהבה והדבקות נטועה בלבם, וכיון שמקדיר עליהם חמה, הריהם מבעטים ויוצאים.

ויש לומר בזה עוד, שהוא על דרך משל לאדם בעת חתנתו, שאז בודאי אינו משים לבו אם השמש מחממת או שיורד גשמים, כי אגב חבת השעה החשובה הזאת, הכל

אצלו אין ואפס, ואפלו הקרובים ביותר מותרים על זה רק האנשים הזרים מסתלקים לצדדים. ואותו דבר בבן המתעלס באהבים ומתרפק בחיקו של אביו בחינת "וימינו תחבקני", האם ישים לב לחמה שקדרה? וגם אם יצטער הרבה ונאלץ לעזב יעשה זאת בלב כבד, אבל בעוטי לא מבעט. רק מי שאין לו את הרגש הזה, יברח מהמקום. וזהו הענין שהצדיקים היו יושבים בסכה גם בעת גשמים, ואין זה נגד ההלכה, כי התענוג שלהם כל כך גדול, עד שאינם מרגישים שום צער.

ועל פי הדברים, שזה הסדר של ירח האיתנים, שמעלים בקדש ועולים עד המדרגה העליונה בסכות ובשמיני עצרת, שאז הוא "הביאני המלך חדריו", בחינת נשואין כמו בשבת קדש, יבאר עוד מה דאיתא בזהר הקדוש (**המובא לעיל**), "וישטם עשו את יעקב" למיזל אבתריה ולקטרגא ליה תדיר וכו' עד דאתי יום הכפורים, דהא אתפרש מעמא קדישא. כיון דההוא מקטרגא אזיל ואתפרש מניהו, בעי קדשא בריך הוא למחדי בבנוי, מה כתיב? "ויעקב נסע סכתה וגו' ". כיון דיתבי בסכות, הא אשתזיבו מן מקטרגא. עד כאן. וכאשר נדיק בדבריו הקדושים, שביום הכפורים הוא רק אתפרש מעמא קדישא שמניחם מלקטרג עליהם, אבל בחג הסכות, דקדשא בריך הוא בעי למחדי בבנוי, הריהם נצולים לגמרי ממקטרגא ומהיצר הרע. נמצא, שחג הסכות יותר גבוה מיום הכפורים שבו נפטרים לגמרי מהסטרא אחרא. ופשר הענין, מפני, שכאמור, העבודה של חג הסכות היא אהבה של בחינת נשואין, ובמקום אהבה על כל פשעים תכסה אהבה, והקדוש ברוך הוא מבטל את כל כחות הסטרא אחרא, וכמו שמצינו גם לגבי שבת קדש, שאמרו בזהר הקדוש, וכל דינין מתעברין מינה וכל שלטני רגזין ומארי דדינא כלהו ערקין ואתעברו מינה. והוא גם כן מטעם זה, שהשבת קדש היא בבחינת נשואין עם הקדוש. ברוך הוא וישראל, על כן בטלים בה כל כחות הסטרא אחרא, וזוהי גם כן בחינת חג הסכות.

באפן אחר יש לפרש ענין 'נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית' שנאמר בסכה ובשבת, וכמו כן מצינו בגמרא (**שבח י.**): כל דין שדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך!!הוא במעשה בראשית. דהנה תכלית הבריאה הוא כמאמרם ז"ל, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאוה שיהא לו . דירה בתחתו. נים (**במ"ר יג, ו, ותנחומא בחוקותי**). דהינו, שבתוך העולם השפל ה ה עולם התאוות ומדור הקלפות שם נתאוה הקדוש ברוך!הוא שתהיה לו דירה, כמה דאיתא: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתכם". וענין זה ישנו בג' בחינות הנקראות: עולם, שנה ונפש. ב"עולם" פרושו י במקום, והרי זה מתקים במצות סכה שיש בה קדשה מיחדת מכח שהקדוש ברוך הוא

מוריד השראת השכינה מהעולמות העליונים לתוך הסכה שיהודי עושה לשם מצוה, וכדאיתא בגמרא (סוכה ט.), כשם שחל שם שמים על הח. גיגה, כך חל שם שמים על הסכה, שנאמר: "חג הסכות שבעת ימים לה' " מה חג לה', אף סכה לה'. והינו, שיש בסכה קדשה עליונה של השראת השכינה, ובה מתקים הרצון העליון שנתאוה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים. ומהאי טעמא יש בחג הקדוש הזה ענין מיחד, שיורדים בו האשפיזין עלאין קדישין, ואינו כן בכל ימות השנה ואפלו בימים טובים ונוראים, כי בכל השנה אינם יכולים לירד ולהשפיל עצמם לתוך אויר העולם התחתון, ורק בסכה, שיהודי ממשיך לתוכה אויר קדוש מעולמות העליונים, שהיא קדש קדשים ויש בה השראת השכינה, רק אז יש הזדמנות אחת בשנה שהאשפיזין קדישין יוכלו להשפיל עצמם ולבא בתוככי עולם הזה. ולכן כל המקים מצות סכה כאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כי בזה שהוא עושה מקום להשראת השכינה, הריהו נוטל חלק בקיום תכלית רצון העליון במעשה בראשית, אשר נתאוה הקדוש! ברוך! הוא שיהיה לו דירה בתחתונים.

וכמו כן יש אותו ענין של השראת שכינתו יתברך בבחינת "שנה" בזמן, שבו מתקים גם כן ענין הדירה בתחתונים, והוא בשבת קדש. כי בשבת קדש יורדת השראת השכינה, כמה דאיתא בזהר הקדוש: וכל שלטני רגזין ומארי דדינא כלהו ערקין ואתעברו מינה ואיהי אשתארת ביחודא דנהירו קדישא, ומתקימת אז בבחינת הזמן תכלית זו של מעשה שמים וארץ שנתאוה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים. וכאשר יהודי אומר "ויכלו" ומקבל את קדשת השבת וממשיך השראת השכינה בהאי עלמא, הריהו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כיון שמסיע בזה כביכול לרצונו העליון בתכלית ומטרת מעשה בראשית להיות לו יתברך דירה בתחתונים.

וזה גם ענינו של דין הדן דין אמת לאמתו, שהוא בחינת דירה בתחתונים, בבחינה השלישית הנקראת "נפש". דהנה העולם הזה הוא עולם השקר, ודין זה שדן דין אמת לאמתו, עושה מקום דירה לו יתברך בתחתונים, בתוך עולם השקר, כיון שחותמו של הקדוש ברוך הוא אמת, וממלא בזה את תכלית רצון העליון במעשה בראשית, כי נתאוה הקדוש ברוך הוא שמדת האמת תתפשט גם בתחתונים, ולכן נחשב שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית.

וזה שנאמר "למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אתם מארץ מצרים", מוסב על ענין ענני כבוד בחינת השראת השכינה, אשר על ידם נתמלא גם כן רצון העליון להיות לו דירה בתחתונים, כי בענני כבוד היתה קדשה כזו, שסלקו מישראל

את כל הנחש שרף ועקרב ואת כל כחות הטמאה שהיו במדבר, ובזהר הקדוש (ח"ג קסח:) איתא, שדור המדבר היה דור עלאי כל כך, שמעולם לא היה כמותו, ולעולם לא יהיה כדור הזה, והיו דור דעה, והכל מחמת שהיו נמצאים תמיד בתוך ענני הכבוד. וזה שנאמר "למען ידעו דרתיכם", אין זה ענין של זכרון למה שעבר, וכמו שאיננו עושים זכר למן ולבאר, אלא הוא ענין נצחי שהקדוש. ברוך הוא נתן שבוע אחד בשנה חג הסכות, שבו נמשכת הבחינה שהיתה בענני הכבוד, ששרתה השכינה הקדושה בקרבם, שבזה נתקים תכלית רצון העליון שנתאוה הקדוש ברוך הוא שיהיה לו דירה בתחתונים.

ועל פי זה יש לפרש גם הענין שהשם יתברך ינסה את הגוים לעתיד לבא במצות סכה. דהנה אותן אמות העולם שיבקשו לקים את המצות, הרי יהיו מחסידי אמות העולם, אלא שהם לא מסגלים להשיג כי אם רק שאפשר לעבד את השם יתברך על ידי תורה ומצות, אבל עבודת ה' על ידי הענינים הגשמיים והפשוטים, כאכילה, שתיה ושנה, היא למעלה מהשגתם, וכדי להוכיח זאת, הקדוש ברוך הוא יתן להם מצות סכה, שעניה לעבד את ה' בענינים הגשמיים והפשוטים. "תשבו" כעין תדורו, שגם אותם אפשר לעלות לעבודת ה', שיהודי אוכל ושותה וישן, וכל מעשיו שעושה בסכה, הכל עולה למצוה ולרצון לפני השם יתברך, שזה ענין תכלית רצון ה' שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים הינו, שמענינים התחתונים, מהם יעשו את כתר המלוכה.

ועל זה אמו. ינן, משהקדיר עליהם חמה מבעטין ויוצאין. מרמז בזה על אש היצר הרע כיון שעוסקים בענינים הגשמיים, יצר הרע תוקפם ובוער בקרבם, ומשום כך הם מבעטין ויוצאין ומואסים בעבודת ה' הזאת. אבל ישראל אף שהמצטער פטור מן הסכה, מרמז שלפעמים כשעוסק בענינים גשמיים פוחז עליו יצרו שהוא אנוס ומה יעשה אבל בעוטי לא מבעטי. אצל יהודי, אף בשעה שהיצר הרע בוער בקרבו והוא נכשל מכל מקום, לבו נשבר בקרבו לשברי שברים, ואינו עוזב עבודה זו מחמת הכשלון מתוך גבהות הלב, אלא מתוך שברון לב. וגם מזה עולה קלוסו של הקדוש ברוך הוא, שכמו שיש עבודה בענינים הגשמיים על ידי שיהודי מעלה אותם להשם יתברך, כמצות סכה שיהודי אוכל ושותה וישן, ומכל זה עולה ומתקדש, ומתקים בו 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסכה', כמו כן, גם כשיהודי אינו יכול להגיע למדרגה זו כשהקדיר עליו חמה, הרי "מזבח אבנה בשברון לבי", על ידי שלבו נשבר בתוכו ואינו משלים עם מה שנכשל ונתגשם. אבל אמות העולם כיון שהקדיר עליהם חמה מבעטין ויוצאין, אין להם שיכות לעבודה זו, לעשות דירה לו יתברך בענינים התחתונים.

ענין האשפיזין קדישין

"בסכת תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים". איתא בזהר הקדוש (ח"ג קג:), בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא, שכינתא פרסא גדפהא עליה מלעלא, ואברהם וחמשה צדיקיא אחרנין ודוד מלכא שוין מדוריהון עמיה וכו' ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באשפיזין אלין דשרין עמיה.

ויש לבאר, מדוע דוקא בסכות יורד הקדוש ברוך הוא ושכינתיה ופורש כנפיו על. ישראל, והשבעה רועים יורדים לסכתו של יהודי, שהוא ענין מיחד שלא מצינו. כדגמתו בשאר הרגלים?

ויש לומר, דהנה כל שנה היא יחידה בפני עצמה בבריאה, ויש בה התחדשות הבריאה, ובכל שנה נכל. לים בפרטות כל. עניני כללות בריאת העולם. וזה ענין התחדשות המלוכה ובחינת הכתרתו יתברך שמו שיש בכל ראש השנה. גם כריתת הברית בין הקדוש ברוך הוא וישראל מתחדשת בכל שנה ושנה, כמה דאיתא: "אתם נצבים היום [המרמז לראש השנה יומא דדינא] כלכם לפני ה' אלקיכם וגו' לעברך בברית ה' אלקיך", שהכל הוא מחמת התחדשות הבריאה שבכל שנה מחדש. והנה, כאשר נבחרו ישראל להיות העם הנבחר להשם יתברך בהוציאו אותם מארץ מצרים, אז "בסכות הושבתי את בני ישראל", דהינו, שהיתה עליהם שמירה עליונה של עננ כבוד, וכמו שנאמר: "וה' הלך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש", שבכל העתים היתה עליהם שמירה עליונה מחץ יעוף יומם ומדבר באפל יהלך.

וזה דאיתא בזהר הקדוש, שדור מבחר כזה כדור המדבר, לא היה מעולם ולא יהיה עוד, לפי שהיתה עליהם השמירה העליונה של עננ הכבוד, באשר הקדוש ברוך הוא שמר עליהם מכל משמר בעת התהוותם לעם הנבחר. והענין הזה הוא נצחי שבכל שנה כאשר הבריאה מתחדשת, ומתחדשת גם הבחירה של עם ישראל בתורת העם הנבחר, גם השמירה העליונה, שהקדוש ברוך הוא שומר על ישראל בעת התהוותם לעם הנבחר, חוזרת ומתחדשת במצות הסכה. שאין הסכה זכרון בעלמא על נס שהיה בעבר, שהרי כמה וכמה נסים גדולים נעשו לישראל, כמו הבאר והמן ועוד, ולא נקבעו לזכרם חגים ומצות, אלא שענין עננ הכבוד הוא נצחי, ועל ידי מצות סכה אנו ממשיכים כעת מחדש את השמירה העליונה ששומר הקדוש ברוך הוא על ישראל בירח האיתנים, בזמן שמתחדשת בחירת בני ישראל לעם הנבחר.

וזהו גם כן ענין האשפיזין. דהנה שבעת הרועים הם שהתחילו בעולם התקון. קדם שבאו שבעת הרועים, היה העולם שמם, בחינת "והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום", עד שבא אברהם שממנו התחיל עולם התקון, ואחר כך יצחק ויעקב וכל שאר הרועים, שהם טהרו את העולם והביאוהו אל התקון. וכדאיתא בזהר הקדוש: אברהם אוליף לכל בני עלמא אמונה. שלמד לבני העולם שיש אלקים בארץ, וכשאברהם הסתלק, כתיב "וכל הבארת אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים" שכלם חזרו לעבודה זרה שלהם, וגרי אברהם לא נתקימו, ושוב היה העולם שמם עד שבא יצחק, "וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו". יצחק בא עם המדה שלו והחזיר את עולם התקון ושב ללמד אמונה. וכן כל הרועים הביאו את עולם התקון, כל אחד במדתו.

וזה שכתב הסבא קדישא מסלונים זי"ע ב"חסד לאברהם" בבאור מדוע ירשו ישראל רק את שבעה עממין ולא את הקיני, הקנזי והקדמוני, לפי שז' עממין הם כנגד ז' המדות, ולפי ששבעת הרועים תקנו כבר את ז' המדות והביאו לעולם התקון, ירשו זרעם בזכותם את ארץ ז' עממין, שהם כנגד ז' מדות אחרונות. אמנם הקיני, הקנזי והקדמוני, שהם כנגד ג' מדות הראשונות חכמה, בינה ודעת, אותם לא תקנו שבעת הרועים, ולכן לא ירשום ישראל, רק כשיתגלה מלך המשיח, שהוא יתקן את ג' הראשונות, כמו דכתיב: "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה וגו' רוח דעת ויראת ה' ", אז יקבלו ישראל גם את הקיני, הקנזי והקדמוני.

ועל פי האמור, ששבעת הרועים הביאו לעולם התקון, הנה בזמן שיש התחדשות הבריאה ויורדת שמירה עליונה על איש יהודי, בעת שיושב בסכה והקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו פורש כנפיו עליו, כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, כאמא דמסככא על בניא, הרי יחד עם זה מתחדש בכל שנה עולם התקון על ידי שבעת הרועים, הם המה האשפיזין קדישין, הבאים בחג הסכות בפרטות לכל איש יהודי בכל שנה בתקופה הזאת. הישיבה בסכה היא לאחר הימים הנוראים, בהם מתחיל אצל כל יהודי עולם התקון, וכאשר מתחיל עולם התקון, נותנים לו את הכחות העליונים של שבעת הרועים המסיעין לכל הבא לטהר להקים מחדש את עולם התקון. נמצא, שבעת הזאת של התחדשות הבריאה, נותנים ליהודי משמים את כל ההארות העליונות, הן אלו שעל ידי עצם המצוה של סכה הממשיכה את השמירה העליונה, והן אלו של עולם התקון על ידי האשפיזין עלאין שבעת הרועים.

עוד יש לומר בטעם הדבר, שהאשפיזין הקדושים באים דוקא בחג הסכות, ומדוע אינם באים בשאר הימים טובים פסח ושבועות, או בכל שבת. דמכיון שהם שרויים בעולמות העליונים בקדשה עלאית כל כך, אינם יכולין לרדת ממדרגתם הרמה להשפיל עצמם ולירד לזה העולם, ורק בסכות, שאויר הסכה הוא מהעולמות העליונים שלא מעלמא הדין, כמו שנתבאר לעיל שעל ידי הסכה ממשיך איש יהודי קדשה אליו מהעולמות העליונים, ומתוך כך שורה הקדשה על עצם הסכה. וזה גם כן הטעם של דיני הקדשה המיחדים שיש בסכה, כיון שנעשית למקום קדש קדשים, על כן יכולים אז האבות הקדושים ושבעת הרועים לבא אל הסכה.

חל המועד

כתב הרב "פלא יועץ": ידוע מאמר רבותינו ז"ל (**סנהדרין צט.**), שהמבזה את המועדות, דהינו חל המועד, אין לו חלק לעולם הבא. ופרשו, דהינו שנוהג מנהג חל במלאכה או באכילה ושתיה. ויחרד האיש וילפת שיש דברים שנראים קלים ואדם דש אותם בעקביו, עליהן אמרו, שהעובר עליהן אין לו חלק לעולם הבא. ובפרט בענין חל המועד רבים עברו, ומחמת שהתרו איזה מלאכות יותר מיום טוב, נעשו כל המלאכות כהתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מתר. ועברה גוררת עברה שמתוך שהם להוטים בעסקיהם או בשחוק ה"קארטין", פנה היום בלי אכילה כלל או באכילה כל דהוא כמעשהו בחל, וה' הטוב יכפר בעד. והאיש הירא לנפשו, ידרש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מתרת, ולא יעבר. וכן יזהר להרבות קצת באכילה ושתיה להבדיל בין הקדש ובין החל, ולא יאבד עצמו לדעת.

וידוע מאמרם ז"ל (**ירושלמי שבת ספט"ו**) שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסק בתורה. וידוע מה שפרשו הקדמונים בפסוק (**תהלים עג, ג**) "כי אקח מועד אני מישרים אשפט". כי אשר יש להם טענה שאינם יכולים לעסק בתורה מחמת טרדתם על המחיה ועל הכלכלה חל המועד הוא תברתיהון [שובר את טענותיהם] והיא מקטע רגליהון ומחיבתן גם על זמן טרדתם (**מהר"י בן נעים הובא בס' יוסף תהלות להחיד"א**), כי החל המועד עד ממהר שאין הטרדה גורם. ואם בחל המועד וכן בכל עת שהוא פנוי אינו מפנה עצמו לבטלה אלא עוסק בתורה, בא בשכרו גם על הזמן שהוא טרוד בעסקיו כאלו היה עוסק בתורה. והאיש הירא את ה', חרדה ילבש כל ימיו ויזהר מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף. וביותר יזחל וייראו בחל המועד, שהם ימי הדין, שבפסח העולם נדון על התבואה ובחג על המים (**ר"ה טז.**) וגמר הדין בהושענא

רבה, והפנקס פתוח לדונו על פי מעשיו, וראוי לאזר חיל להוסיף מצוה אחת יתרה, ודי בזה למי שיש לו לב.

חג החנוכה

בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, לשכחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך

אין קנאה כקנאת הדת - רמב"ם

הר סיני מדוע נקרא שמו "הר סיני"? שממנו ירדה שנאה לאמות העולם על ישראל, שנאה שנובעת מתוך קנאה.

ואיך לא?

אצל יוסף קנאו בו אחיו עד כדי הורדתו לתוך בור ומכירתו לישמעאלים, וכל זה עבור כתנת פסים, שלא יכלו לסבל שאחיהם הקטון מקבל יחס מיחד מאביהם, יעקב אבינו ע"ה, וראו בכו קפוח נורא עד כדי "וישנאו אתו אחיו".

כמובן, אין אנו נכנסים לעמק התלבטותם של אחי יוסף, שהיו אנשים רמי מעלה. שבטי יה, ואין לנו משג כלל בגדלותם. וכמובן שטעותם היתה בדקות המחשבה לפי מדרגתם, אבל מכל מקום ההטעיה החלה מאי סבילת קפוח, הנובע מיחס מיחד שהענק לאחיהם הקטון בלבד יתר מאשר להם.

אם כן נתבונן:

אחי יוסף לא יכלו לסבל יחס מיחד של אבא לאחד הבנים יותר מאשר להם. כיצד יוכלו לסבל אמות העולם יחס מיחד של כח עליון, בורא כל הבריאה הנפלאה. שכלם מאמינים בו, ומכבד הוא על כלם בחכמתו ובגבורתו?! היש דת או לשון המתכחשת לכחו העליון של בורא הבריאה?! הלא ה' אלקים אמת, ומהלל הוא ממזרח שמש עד מבאו, רם על כל גוים ה', השם יתברך הוא רם ונשא אצל כל הגוים !

ובכן,

כיצד יוכלו לסבל ולהשלים. שאותו כח עליון, ממציא בריאה יש מאין, אדיר אדירים, יעניק יחס מיחד לאמה אחת ויקרא להם עמי ונחלתי, יבחר בהם מכל האמות, ועמם ישתעשע, ולהם ורק להם

יתן את תורתו ומצוותיו. ובהבטחתם על קיומה, יעניק להם אשר בעולם הזה - וענג לנצח נצחים, לעולם הבא.

כיצד לא תעלה חמתם וקנאתם של אמות העולם בראותם אמה שפלה, שהיתה עד עצמאותה משעבדת בעבודת פרך במצרים, בזויים, מענים. חסרי אונים, תחת ממשלה ענקית בחכמה, בעשר. בגבורה ובכשוף כמצרים, עד שאמרו: מעולם לא הצליח עבד לברח ממצרים.

והנה קם להם מושיע בתביעת "בני בכרי ישראל", "שלח עמי ויעבדני", ומתערב בצערם ומקנא לענים. ומצוה ה' בדרך נבואה לעבדו משה לקום ולדרש את ישועתם, וכשנתקל בסרוב, החלה מערכת שלמה של מכות מפלאות שונות ומשנות, שלא נשמעו מעולם, לנחות על ראשם של מצרים, מכות של התעללות, וכנאמר (**שמות י, ב**): "אשר התעללתי במצרים". התעללות נוראה, העושה את מצרים, האמה הנכבדה ביותר בעשר וכבוד מכל אמות תקופתה, ללעג וקלס, דם, צפרדעים, כנים. שחין. נהפכת לאמה המנגעת ביותר והמכפשת ביותר. שנמסרה בידי עבדיה השפלים והבזויים שהיו לה עד עתה.

ובכן, כאן שואלת מצרים את עצמה, וכן אמות העולם שהיו בתקופתה:

מה מתערב האלקים במה שנעשה למטה? והלא מלחמות רבות היו עד אז בין אמה לאמה, רצחו, חמסו אחד לשני, וכי התערב האלקים לטובת מישהו לעזרו נגד אויבו? בודאי לא ! נתן להם לשבר ראשם של אחד בשני, ולא התערב ביניהם כלל, ומאלה ומאלה אכל החרב, ועשתה כל אמה בחברתה כרצונה וחפצה.

ואם כן. מה החסינות הזו לעם ישראל, שמחליט האלקים לקום ולהתערב לטובתם ולנקם ממעבידיהם, ולדרש שחרור מידי באיום ובמכות מפלאות? כיצד לא תעלה חמתם על יחס מיחד זה ?

וזה עוד לא התחלה:

מוציאם ממצרים על כל מליוני נפשותיהם, מטביע צריהם בים סוף, ובכך נגמר ונסתים זכרם של מעבידיהם, וכנאמר (**שמות יד, יג-יד**): "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם. ה' ילחם לכם ואתם תחרשון".

מוליכם למדבר שממה. ארץ ציה. ארץ נחש, שרף ועקרב. ושם מפנקם בנסים גלויים. ומתגלה אליהם ורק אליהם במקום סתר מדבר, ללא ישוב בני אדם, כדי שלא ישתתפו זרים בענגם הרוחני של בניו.

תוך ארבעים ותשעה יום מתגלה אליהם במלא כבודו והדרו. מכינם בהכנה הראויה להתגלותו, ועל ידי משה נביאו מצוה להם שלשה ימים קדם: אל תגשו אל אשה, התקדשו, כבסו בגדיכם והכונו ה' אלקיכם נראה אליכם בכבודו, לדבר עמכם !

האפשר לתאר את גדל ההתרגשות של עם ישראל?!

נציר לעצמנו,
לו יאמרו לנו, היות והמתים עתידים להחיות, וזה מעקרי אמונתנו שכל המתים יבקעו קברותיהם ויקומו חיים ובריאים מקברם. ובכן יאמרו לנו: הכונו, בעוד מספר ימים יקום מקברו הבבא סאלי, ה''בן איש חי'', וישא נאום לעם ישראל. היש מי שהוא שלא יכין עצמו ויתרגש לשמע את דברותיהם של אותם גדולים?! ואם יאמרו לנו: הכונו לשמע את נאומו של הרמב''ם הקדוש. רש''י הקדוש, האר''י הקדוש בכמה התרגשות ומתח יתפס כל אחד מאתנו?
ועל אחת כמה וכמה אם נתבשר בשמיעת וראית התנאים הקדושים, רבי שמעון בר יוחאי, רבי מאיר בעל הנס, וכן למעלה בקדש הנביאים הקדושים, ובראשם משה רבנו ע''ה כמה הכנה יעשה כל אחד ואחד מאתנו להיות מתאם את עצמו למעמד המרגש הזה?
ובכן נתבונן:
בא משה רבנו ואומר לישראל: בעוד ימים מספר תשמעו באזניכם ותראו בעיניכם את כבודו יתברך של הבורא, שעד עכשו רק ראיתם את נסיו ומופתיו המפלאים, ואם כן, בודאי אתם מסתקרנים לראותו ולשמעו. ובכן הכונו, בעוד שלשה ימים ה' נראה אליכם. וכנאמר בתורה (**שמות יט, י-יט**): ''ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלשי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת: לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר: וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבסו שמלתם: ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה: ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו עשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד: ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול'' .
ובכן, האין די בזה התאור לתאר לאיזה יחס וגדלה הגיעו עם ישראל, וזאת לעיני מליוני אנשים, שהיו אז עם ישראל 600,000 גברים לבד מגיל 60-20. אם כן, צא וחשב יתר הנשים והמבגרים והצעירים והרי מליונים חזו במעמד הזה, והעבירו מסר חזיון מפלא לבניהם עד דורנו אנו, וזו סך הכל הסטוריה של 2200 שנה, שהוכחה והתאמתה לבני ברית ולשאינם בני ברית.

ואת כל זה מי שומע ויודע ורואה? כל האמפריות הגדולות של אמות העולם, אשר עוד מאז קריעת ים סוף כבר נאמר: "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמגו כל ישבי כנען". ועתה רואים כל היחס שהענק להם, שזה למטרה של התיחדות ישראל עם האלקים בלבד, ללא תערבת זרים.

ואמות העולם לא טפשים, והבינו, כי האלקים לא מוכר במדבר לעמו ישראל ממתקים או הבלים אחרים. אם הוא מתגלה אליהם בטקס כזה מפלא, בודאי כאן מתקשרת ברית אמונים נצחית בינו לבינם, הנעשית בסתר במדבר שממה. בין האלקים לעם ישראל. שהחליט האלקים לאמצם כבן זקונים וחביב מכל בניו. ולאחר מכן מוליכם במדבר במערכת שלמה של נסים: מן יום יום לפתח בתיהם, באר מים שמתלוה עמם לכל מקום, וענני כבוד הפרושים עליהם מכל עבריהם, ובנסים גלויים הולכים מליוני אנשים במדבר שמם, לחיים טובים ולשלום.

כיצד לא יקנאו בנו כתוצאה ממעמד גדול זה? ועל כן אמרו חז"ל: הר סיני למה נקרא שמו הר סיני? מפני שממנו ירדה שנאה לאמות העולם על ישראל.

ואומר הרמב"ם בספר "מורה נבוכים": "אין קנאה כקנאת הדת".

יש קנאה המצויה בענינים חמריים, שאחד מקנא בחברו על הצלחתו ושגשוגו בעניני חמר, כסף וזהב, או אמה מקנאת בחברתה. אולם כל סוגי הקנאות הללו קטנים המה יחסית לקנאה המצויה בדתות, שכשאמה רואה את חברתה אוחזת בדת אחרת הרי שאז הקנאה היא תהומית.

והסבה כי כל האמות מאמינים בכח עליון ובבריאת העולם, שהנו מחדש ולא קדמון. ובכן, מי לא ירצה להחניף ולקנות יחס מיחד מאותו חכם וגבור שהכל בידו ועשה עולם כרצונו הלא דרך העולם להחניף לגבור, לחכם, לרופא, לעשיר. וכאן רואים כלם, אלקים. כח אדיר, שהכל יש בו, כל המעלות הנפלאות והכחות הטמירים. אם כן. מי לא ירצה להיות היחסן שיזכה ליחס מיחד ולקרבה יחודית מאותו כח?

ולכן. הקנאה על דת היא הקנאה הקשה ביותר הגוררת אחריה שנאה, כי כאן זו לא קנאה על כתנת פסים, אלא על ערך מיחד הנקרא דת. כלומר, מי קבל את הקשר והברית האמתי, ומי הוא שהנו בגדר נספח המשמש כעבד את בעלי הברית.

האנטישמיות תוצאת הקנאה

מגלה לנו הרמב"ם, שמכאן מקור שנאת האמות לישראל. אנו שומעים כל מיני תואנות ועלילות שוא עלינו, אולם המקור של השנאה נובע מהר סיני, שאינם יכולים בשום אפן להשלים עם מעמדנו הרם ביחס לקרבה האלקית שלא זכו לה הם. וזו הסבה לשנאתו

העצומה של הקדוש ברוך הוא לעמלק, שהוא הראשון שנלחם בישראל בתקופה הפורחת ביותר שהיתה להם. ושנאתו העבירה אותו על דעתו, לפי שידע שיכוה, אבל מתוך שלא יכל לסבל את יחסו המיחד של האלקים לעמו, אמר: אני אראה לכל העולם שישראל זו אמה ככל האמות, ואפשר גם אתם להלחם. ואין להם שום מעמד מיחד. וידע שיכוה באותה אמבטיה רותחת, אבל אמר: מוטב שאכוה אני, ובלבד שאצנן אותה לאחרים. ולכן עברתו של האלקים שמורה לו לנצח לעמלק. שבא כאן להרס ולקלקל את בנינו של האלקים, ולהחליש את אמונת הקשר של האלקים לעמו לא רק בעיני אמות העולם, אלא גם בעיני ישראל עצמם. לבל יחשבו עצמם מיחסים בכך שהחליש דעתם. ובכך נפלה האמונה גם מעמנו. ולכן נשבע האלקים שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם, עד שימחה את עמלק מתחת השמים.

עם ישראל, יהודים יקרים !

הלואי שרבים מעמנו ידעו את ערכם ויבינו את אשר בידם, לפחות כמו שרבים מהגוים מבינים את מה שיש לנו ואין להם. הלואי שרבים מבני עמנו הטועים ומאבדים בידים את האוצרות הנפלאים הטמונים בתורה והמצוות היקרים יבינו, שעל אותם ערכים שהם זורקים ומזלזלים מקנאים בנו הנוצרים, המוסלמים וכל הדתות כלם, ושונאים אותנו שנאת מות על מה שאנו זכינו ולא הם. איך לא יקנאו בנו על שנצטוינו, למשל, לשמר שבת ולהתיחד יום בשבוע עם מלכנו, במנוחה, בשלוה, במרגוע, ללא מלאכה, שביתה גמורה והתיחדות של ערגה וכסופין. פשוט יום מפגש אב עם הבנים, הקדוש ברוך הוא עם עמו ישראל.

איו לא יקנאו בנו על שנצטוינו להניח "אות תפלין", ולקשר אות על עצמנו, שאנו המיחדים לאלקים, והוא המיחד לנו.

איו לא ישנאו אותנו וימאסו בנו מקנאה אמתית, על החגים המפלאים שיש לנו, ועל התנזרותנו מטנפת המאכלים המאוסים והעריות, ויתר דברי הטמאה שנצטוינו להיות פרושים מהם, כדי שבכו נהיה יותר מזככים וקרובים לאלקים הטהור והזך.

איך לא יחקו אותנו נוצרים ומוסלמים, ויחליטו לפרש מהעולם, כמצוי אצל הנזירים והכמרים שלהם, המחקים את דת היהודית כקוף המחקה אדם.

אחים ואחיות יקרים !

אנחנו רצים לחקות את אמות העולם, לעשות כמעשיהם, להתלבש כמלבושיהם, להסתפר ולהתגלח ולהראות כמותם. אוי ואבוי ! המה מקנאים בנו, ומלאים בארס שנאה

על זכות יחודנו, ביחס המיחד מאלקים, ומנסים לפי דתם לחקות אותנו בערכים בעלי ערו בעניני דת ואמונה, ואנו מנסים לחקות אותם בעניני חמר ולבנים.
למה הדבר דומה?
שני ילדים, אחד בן עשירים מפלג, והשני בן עניים. שני הילדים לומדים בבית ספר. הילד העני מקבל מאמו סכריה או ממתק פשוט לבית ספר, והעשיר מקבל מהוריו מאכלים משבחים ויקרים ביותר, כיאות לבן עשירים.
נגש הילד, בן העשירים, לאביו ובוכה. שואלו אביו: על מה אתה בוכה, מה חסר לך? עונה הילד: אבא, למה חברי מביא כל יום לבית ספר סכריה ואני לא? עונה לו אביו: על זה אתה בוכה? אתה מקבל ממני כל יום מאכלים משבחים וארוחות ומעדנים שחברך לא זוכה אפלו לר. אותם, וכל מאכלו לחם ומים, ואתה מתקנא על סכריה שיש לו ולא לך?
וזהו גם בעניננו. אנו מקנאים באמות העולם בעשרם, בכספם ובזהבם, לאחר שהם מקנאים בנו בערכים שלא ישוו להם שום אבני פז ויהלומים, מאחר שאנו קשורים עם בעל הבית של העולם, אשר לו כסף ולו הזהב, והמה מקבלים רק את השאריות והדברים הטפלים, ולא זוכים לראות ולטעם ממה שמגש לנו בהשג יד ממש של כל איש ואשה התורה ומצוותיה.

תרבות יון עצה מתחסמת להשמדת העם היהודי

עד מלכות יון היתה השואה סתומה ועמוקה כנ"ל בלב אמות העולם. השנאה התבטאה במלחמות שפיכות דמים, רצון להשמיד את עם ישראל, וכמו שראינו אצל המן הרשע: להשמיד, להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים. וחשבו שבדרך זו יבגדו ישראל באלקיהם הנראה כנוטשם, ובכך תופר הברית ביניהם, ויהיו ככל הגוים בית ישראל, ואין מה לקנאות יותר, ובכך יחזרו לשלותם ולמנוחתם הנטרדת מהברית הקימת בין האלקים לעמו.
כמו כן, היו כאלה שנסו לקלקל את היחסים והברית שבין ישראל והאלקים, בכך שהחטיאו את עם ישראל, כמו עמלק וכמו בלעם בעצתו הנוראה, בהחטאת עם ישראל עם בנות מואב. אולם כל אלו היו עצות לעורר את יצריהם ולגרות בם פתוי לתאוות הנוגדות את התורה, ובכך לקלקל ולהפר את הברית בין האלקים לעמו, בחשבם שבכו ישנאם האלקים, וישוב וינחם מבריתו אשר כרת עמהם.
לעמתם היונים חשבו אחרת, והחליטו שלא ללכת בשיטת קודמיהם בלבד להרג ולאבד את ישראל, או לגרות בהם את יצריהם, כי ראו שזה לא הועיל. עם ישראל חוזר למחצבתו

ולא נוטש את אלקיו, מאמין בו, בוטח בו עם כל המכות שהוא סובל, וכנאמר (**איוב יג, טו**): ''הן יקטלני לו איחל''. ועם כל הירידות והנפילות בחטא ועברה, שבים המה בתשובה, וחוזרים לאלקיהם, ומקבלם באהבה, וכנאמר (**משלי כד, טז**): ''שבע יפול צדיק וקם''.

לכן, השיטה המיחדת שחדשה מלכות יון בקנאתה על דת עם ישראל בנוסף לגזרות השמד, היא פשוט למשך בהטעיה מסוית את בני ישראל בדברי תרבות שונים המושכים את הלב. שלכאורה אין בהם שום עברה ומרידה במצות התורה, אולם גורמת הסח הדעת ושכחה גמורה מחיובי התורה. מלכות זו השתמשה בכח וגם במח. ומדיק זה בנסח ''על הנסים'' ''לשכחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך''. ''לשכחם תורתך'' בדרך תרבות וכדומה, ''ולהעבירם מחקי רצונו''. באנס ובאיום שמד.

ידעו, שלאנס בכח בלבד את ישראל להצהיר שאין להם חלק באלקי ישראל לא יעלה בידם, לפי שידעו שישראל יש להם הכח הנקרא מסירות נפש, למות על קדוש ה', לכן השתמשו בשלוב הפתוי והגרוי. אולם בפתוי וגרוי מיחד במינו.

וכאן ישבו שונאיהם של ישראל והמציאו תרבות חדשה תרבות יון. דוגמה. המציאו את משחק הספורט: כדורגל, כדורסל, פתוח שרירי הגוף והזרוע. משחקים המושכים את הלב, ולא בהכרח רואים בהם עברה על התורה. מה יש בזה לשחק כדורגל? איזו עברה יש בכך? ומה בכך לעשות תרגילי ספורט ופתוח הגוף, כג'ודו, ריצות, תחריות. מרוץ סוסים וכדומה?

וכאן עשו שלוב גם לאנס מצד אחד, וגם השכלה ופתוי מצד שני, ובדברים שאין בהם מפרש דריכה ודריסה על דברי תורה, כו שהפתיון שלהם הוא דק, לא מבהיל, לא מרתית, ובדרך חלקה מוביל לבאר שחת והצליחו !

לא טעו אותם יונים. הצליחו. נתחו באותה תקופה נתח לא קטן מעם ישראל, שכנו בשם ''מתיונים''. הם אלו שאכן נכשלו ולא עמדו בלחץ הנורא של האנס מצד אחד, ושל הפתיון, שלא נראים תוצאותיו מצד שני.

ושיטה זו. היא שכרסמה ומכרסמת בעמנו עד היום.

חיבים ללמד תיכון, חיבים להוציא בגרות, ואף שזה על חשבון חלול התורה ומצוותיה. גם רבותינו ז''ל למדו מתמטיקה. הנדסה ורפואה, אבל לא על חשבון פסיחה אפלו מסעיף אחד מהשלחן ערוך, והבינו. יש טפל ויש עקר. העקר זה לשמר על הברית הנפלאה שבינינו לבין האלקים, שאמנם עלתה לנו ביקר גררה שנאה וקנאה נוראה משכנינו אבל היה כדאי ! כדאי הכל ! שוה לסבל עבור האוצר היקר שקבלנו. ואמנם,

כדי לקים את הברית הזאת ולהתענג עליה, זקוקים אנו לחיים חמריים הנדרשים לצרף בצוע התורה ומצוותיה, לכן כטפל עוסקים ביתר העבודות המקימות את מחיתו של האדם וצרכיו וצרכי בני משפחתו. אולם, זאת לא עלתה על דעתם, שהטפל שהוא הגוף ודרישותיו לעשותו כעקר, להשקיע עליו כסף וזמן לפתחו, ואפלו על חשבון העקר האמתי, שהוא הקשר בינינו לבין האלקים. זו תורה חדשה העוקרת את האמת ומביאה לנתוק הברית בינינו לבין אלקינו, והמיטה עלינו שואה רוחנית עד כדי גלוי עריות, חלול שבת, חיים ללא תורה, ללא מצוות, בורות וחסר ידיעה גמורה מהמחיבות שלנו. עד לעקירת ישראל ממורשתו.

ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם

כי לא יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזב. נשבענו לאלקים שלא נמירנו באלהים אחרים, ונשבע לנו אלהינו שלא ימירנו באמה אחרת, וכנאמר: "את ה' האמרת להיות לך לאלקים, וה' האמירך להיות לו לעם סגלה".

כצד בענין, ראה האלקים, כביכול, כאן את עצמו, וראה מלחמה זאת במלחמה אתו. ודומה הדבר לנוכל ורשע המפתה את אשת חברו לבגד בבעלה, כך דן אותם הבורא כרשעים המנסים לפתות את עמו ישראל לבגד באלהיהם, ואם כן, המלחמה היא נגדו ממש להפריד ממנו את העם שבו בחר וקוה וצפה לראותו כתכלית בריאת עולמו, כי מבלי העם הזה ונאמנותו לאלקיו למה לו עולם? למה לו כל הבריאה?

ולפי זה נבין היטב, למה הקדימו בסדר התפלה "רבת את ריבם" ולאחר מכן "דנת את דינם"? הלא קדם דנים ושופטים את האדם ואחר כך מענישים אותו. אם כן, צריך להקדים: דנת את דינם. ולאחר מכן רבת את ריבם.

אבל לדברינו, פשוט. קדם רב אתם הקדוש ברוך הוא, כיון שראה זה כריב עמו, שהרי באים לנתק ממנו את עמו, כי ריב עמו זהו ריבו ממש של האלקים, כי הוא צד בענין, ולאחר מכן דן אותם ושפט אותם, ולאחר המשפט בצע את גזר הדין - נקמת את נקמתם. וגם יובן לפי זה מה שאומרים: ואתה ברחמיך הרבים, כאדם המרחם על בנו או על אשתו, המפתים על ידי זרים ונוכלים המנסים להרחיק בנים מאביהם או אשה מבעלה, וכאב התמלא עליהם רחמים, בידעו חלשתם מלעמד בפני שונאים, המראים פנים כידידים ואוהבים, וכל מטרתם, הנובעת משנאה וקנאה, היא רק להפריד בנים מעל שלחן אביהם בלשון חלקלקות.

מסרת גבורים ביד חלשים

כל כחנו הוא רק באמונה. ראינו גלוי פנים בתקופה ארכה של נסים ונפלאות, כמו נסי מצרים, מתן תורה, הליכה במדבר ארבעים שנה בשרשרת של נסים, מלחמת יהושע עם 31 מלכים, אולם לאט לאט ההסתר פנים גבר ונתגבר, וכל עבודתנו לשמר אמונים לאלקים מתוך הסתר, כי בכך אנו עושים רצונו, בראותו אותנו כעם נאמן, שאינו בועט בשום מצב. וזו היתה תכלית התקופה של גלוי פנים ונסים גלויים רק לצרך התקופה של הסתר, שמתקופת הגלוי נשאב כחות ואמון לתקופת ההסתר. אבל העקר המבקש מאתנו - להיותנו נאמנים בתקופת הסתר.

ולכן כל כחנו באמונה, באמונה צריך להשקיע מח והתבוננות, כי העולם סותר את האמונה. העולם מסבב מסבות, וסבות מסובבים סבות עד הפעלה, והכל נראה כטבע ומקרה. וכדי להלחם בשקר הזה. צריך הרבה מחשבה והתבוננות על העבר. וכך מהעבר נקח לראות בעין נכונה את ההוה והעתיד, וכנאמר: "כי שאל נא לימים ראשונים" וגו'.

אולם לשקר כחי ועצם ידי, הנאות ותענוגות מחמריות העולם אין נצרך התבוננות ומחשבה. להפך ככל שהאדם מחסר מחשבה, יותר נהנה בחפשיות מחמריות העולם, בהיות ואינו עושה חשבון לכלום רק לעצמו. ואם כן, המחשבה סותרת ומפריעה לאדם מלהיות חפשי לרצונותיו, בבחינת "יוסיף דעת יוסיף מכאוב".

העולם נראה פתוח וחשוף לכל המבקש להתענג על תענוגיו. אם כן, הרוצה לעבד בכח הרוח והמחשבה, חלש הוא בנתונים שבידו לנצח, ואלו הנמשך לחיי החמר הגלוי וחשוף לכל מבקש. גבור הוא בנתוניו לנצח ולעשות כחפצו, לפי שאין לו מונע.

מסרת גבורים ביד חלשים. מסר הבורא אותם גבורים המה היונים, שנסו בגבורתם בכח הנתונים שבידיהם ביד עם ישראל החלשים, בנתונים שבידיהם, וגברו ישראל להגביר את כח הרוח והטהר שבקרבם, על אף היותו חסר נתונים פיזיים, על כח הרצון והתאוה, על אף היותו גבור בנתונים פיזיים.

וזה הכח שנותן האלקים לרוצים לעשות רצונו, וכמו שאמרו חז"ל: בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו. הבורא עוזר ונותן כח נפשי ורוחני לרוצה להתגבר על מראות עיניו ועל חפצי לבבו שהנם בהשג ידו. וכפסע בינו לבין אבדן שכלו ונשמתו, ואלמלי הקדוש ברוך הוא עוזרו מן הנמנע לגמרי להיותו נוצח. וזאת הראה הבורא באבדן יון ובנצחון החשמונאים, שנצחונם היה מכח רוחני וקנאות לקדשה.

ורבים ביד מעטים

כחות הרע רבים המה בכמות. רבים המה המתפתים ליצרם והולכים במראה עיניהם וברצון לבבם, ואלו מעטים המה מאד המוקירים את עצמם ומעמדם כבני אל חי, להיות מתנהגים בהתאם לעם בחר לו יה. מעטים המה מאד המכירים לתת ערך וחשיבות לברית האמון שנעשתה בינינו לבין אלקינו.

רב העולם מזלזל בערכים רוחניים, וכל השקפת עולמם רק לשגשג ולפרח בערכים החמריים הנפסדים, שכלם דמיונים המתעתעים ושובים את לב רודפיהם.

והעין מטעית ומשחדת מרבוי הדעות הנשטפים בזרם, ומהוים לכאורה את מהלכו ודרכו של עולם.

כמה גלוי צריך לעינים, כמה מסכים ומחצות צריך להסיר מעל העין כדי שתראה שהעולם מתעתע ומטעה את רב יושביו.

כמה חמרים דרושים לנקות ולצחצח את העין, ולחדד את ראיתה, לראות את האמת הנמצאת אצל המועטים הנכפשים ונרמסים בעיני העולם. בבחינת "חכמת המסכן בזויה".

ונס זה עשה הבורא בתקופה קשה זו של מלכות יון, מסר את הכח המטעה של הרבים, והשפילו ביד האמת הנמצאת אצל המעטים, להראות ולהוכיח שלא הרב מנצח האמת מנצחת.

ורשעים ביד צדיקים

כח המטעה לדרך הרשע מאיר ומזהיר הוא מאד. הכל נראה לו מציאותי בדמיונו. נדמה לו שיוכל עשות כל אשר לבו חפץ.

יש לו בכיסו סכום של 200 דולר כבר בונה בדמיונו שהנו יכול לפתח עסק עם עוד קצת הלואות ולהיות מנהל בית חרשת, ואחר כך ימכר בית החרשת, ויהא מנהל בנק וכן הלאה. וכשנכשל הוא. ורואה תקלות ומניעות במהלך דרכו, מפרש סבה לכל דבר ודבר: זאת לא הצלחתי, כי לא חשבתי מספיק, או כי לא נזהרתי מספיק. להבא אחשב יותר, אזהר יותר. ותמיד מוכיח לעצמו שלא נבצר ממנו מאומה, כי לכל בעיה יש פתרון ומוצא.

ואלו להולכים בדרך הצדיקים, כח המטעה שלהם הוא באפן אחר. כח המטעה מראה בתחלה לאדם הישר על כל צעד התקדמות שהיא לכאורה בלתי אפשרית; קשה מאד לשמר שבת. בלתי אפשרי לשמר טהרת המשפחה, בלתי אפשרי לברך על כל דבר ודבר לפניו ולאחריו, היאך אפשר "לבזבז זמן" פל יום על תפלין וג' תפלות, וכדומה. הצדיק צריך המון עדוד וחזוק להוכיח ולשכנע את עצמו שהרבה יותר אפשרי לשמר את

מחיבותו, שהמה התורה והמצוות, מאשר לקום ולכבש עולם בפתיחת עסקים, להצליח ולשגשג בחמריות העולם, שאין זו מחיבותו, ומבין, שעל דברים שהוא מחיב בהן, יהא לו עזר אלקי אמתי לקימן, ומבטח לו עזר אלקי להצליח. כי מאחר ונצטוה מהאלקים לעשותן, ודאי יעזרהו עליהם. אבל על עניני החמר מאמין הוא שכל ראיתו מטעית, "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". יודע ומבין, שמאחר שלא נצטוה לרדף ולהשיג את ערכי עולם החמרי, אם כן, הדבר נתון לגזרת האלקים ולרצונו, וכל ראיתו דמיונית, המשחדת מרצונותיו, ורצונותיו המה הקובעים לו את מרצו ואמונת יכלתו.
ואת הכח המטעה של הרשע, המאיר לו את דרכו ומבריק לו כל ניצוץ מחשבה שעולה בדעתו שמהיום למחר והנה הדבר תחת ידו השפיל והנמיך האלקים בתקופת מלכות יון. בכך שהראה להם, שכל האמונה בכח ובהשתדלות, כלו שקר ורעות רוח. וכל הכח וההצלחה טמון במאמין.
וטמאים ביד טהורים
ישנו פתגם בעולם: "צוחק מי שצוחק אחרון". ובעצם. פתגם זה אמרו שלמה המלך ע"ה: "ותשחק ליום אחרון".
ומובא בזהר הקדוש: יש שמחה מצד הקדשה, ויש שמחה מצד הסטרא אחרא כחות הטמאה.
השמחה שמציעים כחות הטמאה, פשוטה ונראית לעין: שמח בחור בילדותך. אסורי עריות ואביזריהו לפניך; טלויזיה, עתונים, בלויים, גזל, חמדה הכל לפניך, שמח ותהנה ! כמעט ללא מאמץ.
השמחה שמציעה התורה היא לא עולה כל כך בזול, כדרך כל דבר יקר ערך שאינו זול, ולא כל הרוצה לזכות בו. בנקל יכול לזכות.
כדי שתשמח הנפש ותערג כאיל על אפיקי מים ותהיה חולת אהבה בכסופיה וגעגועיה וברגשות ענג אין סופיים, שרגע אחד מהם שוה לאלף ענגים אחרים, כמו שאמר והעיד דוד המלך ע"ה על עצמו: "כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי" טוב לי יום אחד שאני יושב בחצרות ה' ומתענג על עשית רצונו ועל חזוק הברית שביני לבינו מאלף ימים של בלוי והנאות עולם הזה על סוגיהם.
אזי - שמחה זו שהתורה מציעה, דורשת היא תנאים רבים לכך:
קיום המצוות, זהירות מגזל ועריות על אף שנפשו של אדם מחמדתן, זהירות מאכילות אסור על אף שהנך נמשך להם וערבים המה לך.

וכשתשכיל להגביר את שכלך על רגשותיך, רק אז תזכה ותטעם מנפת צוף דבש הטמון ומכסה בתורה ומצוותיה, ומתגלה לנפש המשכלת.

כאן, בנצחון החשמונאים, הוכיח הקדוש ברוך הוא את ערך השמחה האמתית על פני השמחה המדמה, בבחינת אכל ושתה כי מחר נמות. לשמחה האמתית יש קיום ונצחיות, אין היא נאבדת במהרה, כשם שלא נקנתה במהרה, ואלו השמחה וההוללות המדמים כשם שנקנו ברגע, כן נאבדים ברגע, ואמפריה שלמה של תרבות יון נחלה תבוסה ובזיון בפני קמץ אנשי חיל, שזכו שלשמחתם תהא נצחיות עד היום הזה.

מי המחזיק מעמד גם במאבקי החיים הקשים ביותר? מי לא מאבד את עשתונותיו, שומר על יציבותו, לא נכנס לפאניקה גם במקרים החמורים? רק מי שיודע שיש משהו יקר מהדברים הנפסדים של העולם. ולכן, גם כשהוא מאבד את היקר לו מעניני חמריות העולם. יודע: נשאר לי משהו יקר יותר, שאותו אי אפשר לקחת לי בשום אפן, והוא נכס שאין היד שולטת בו. תורה ומצוות ומעשים טובים הם נכס יקר ליהודי המאמין יותר מכל, אתם הוא משתעשע, בהם הוא מתנחם.

"**לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי**".

יהודים לאין ספור הנאמנים לתורה בכל הדורות כלם, יכולים להעיד על עצמם שנתקים בהם הפסוק הזה. ושאך ורק התורה והאמונה, היא נתנה להם את הכח לעבר את כל המשברים והגלים של העולם.

ואלו אלה המסתפקים בעצמות ומותרים על הבשר, ובקצת תענוגות העולם הנפסדים ממלאים את חלל לבם ובאים בזה על ספוקם, אזי, כשזה נלקח מהם, הרי חשך עליהם עולמם, ואין להם שום תחליף למלאות את החסר. אבל המתענגים על ערכים בלתי נפסדים, נצחיים, הרי ששני עולמות בידם.

וזאת חזה עם ישראל עין בעין מי עמיד יותר, מי יציב יותר, מי מוסר נפשו יותר, למי יש ערכים יקרים יותר שעליהם שוה לא לכנע בשום אפן, אלא להחליט על נצחון מחלט בנצחון המכבים מול היונים.

וזדים ביד עוסקי תורתך

אין משג למי שלא טעם טעם עסק התורה כמה ערב ומתוק הוא, וכל אחד טועם את ערבותה כפי השקעתו ועסקו בה. "אור החיים" הקדוש אומר: אפשר להשתגע מהנאת מתיקות התורה.

החילונים אומרים היום על כל דבר "שגעון". איך היה הטיול? "שגעון", איך היה האכל? "שגעון".

זאת מליצה אצלם המבטאת את ענגם, אבל עד כמה היא אמת?! מה כבר הנאה יש בטיול ובמאכל עד שגעון זאת לא הבנתי ולא אבין. וכמו ששלמה המלך ע"ה לא הבין זאת על אף שהיו הכסף והזהב, החכמה והתענוגות, מצויים אצלו כאבנים, ועם כל זה "הבל הבלים אמר קהלת", על כל עניני החמר.

אבל עריגת הנפש ותענוגה בתורה, זאת לא כל אחד מרגיש, אבל נאמין לרבנו "אור החיים" הקדוש, שהוא ודאי לא הגזים בדבריו, וכשהוא אמר "שגעון" של תענוג על התורה, ודאי הרגיש זאת, ואשרי חלקו וגורלו.

"**טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף**".

רבותינו בעלי התלמוד, התנאים והאמוראים, רבותינו הראשונים והאחרונים עד ימינו, הפקירו ומפקירים כל הון העולם בשביל לשבת ליד גמרא ללמד ולהבין, ומתענגים ומשתעשעים בה, ומהפכים בה בסברות ודקדוקים.

רבי עקיבא היה דורש כתרי אותיות של התורה. זו ערבות אמתית שאינה נקנית בנקל, אבל ודאי שכדאי להשקיע עבורה.

כאז, במפלת היונים, ובנצחון עוסקי התורה, החשמונאים הקדושים, הוכח נצחון ערבות התורה, שהרי כמה שיותר ערב לאדם הדבר ויקר לו יותר, ימסר נפשו עליו ויצליח להשיגו מיריבו, שהדבר אצלו פחות חשוב ויקר.

החשמונאים מסרו נפשם לשמירת התורה ונצחו, כי ערבותם וענגם מהתורה ומצותיה היה יקר להם יותר מערבותם של היונים מפלחני הספורט, ולכן נלחמו בחרוף נפש, ולא הסכימו לותר על ענג שכזה בשום אפן, ואפלו בעבור חייהם. כי בלי ענג זה למה להם חיים?! וכמו שאמר דוד המלו ע"ה: "זמירות היו לי חקיך בבית מגורי". כשהייתי בבית מגורי, במקלטים, בבונקרים, נרדף משונאים מבקשי נפשי מה נתן לי את הכח לרצות לחיות, להמשיך בחרוף נפש במלחמה ולא לפל לזרועות היאוש? רק חקיך שהייתי מזמר בהם ומשתעשע בהם.

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך

כאן הקדוש ברוך הוא, כביכול, עשה לו שם גדול וקדוש, והראה לעין כל - ידעתי במי בחרתי ! ותבינו כל העולם כלו למה בהם דוקא בחרתי.

אני מתאים להם, והם מתאימים לי.

כבוד ותפארה הוא למלך בכך שנוכחים לדעת איזה עם אוהב ומסור יש לו.

אסור לנו כבני מלכים בני אל חי להשפיל את עצמנו ולהכנע לכל עבד המנסה להשתלט עלינו. חיבים אנו בגאון ובעז להפגין את נאמנותנו לבורא ולתורתו. אין כאן מקום לא לענוה ולא לבו ש ה.

להפך זו שפלות ונחיתות שלא במקומה, להיות בש במסרת אבותינו, ואיך לא נבין ולא נעריך את מה שבידינו, מאחר שאפלו הגויים הבינו והעריכו, ועד כדי שמנסים לקלקל ולהרס את היחסים הטובים שבינינו לבין אלקינו, בחשיבה של טעות שתעלה זאת בידם. ופעמים, כשעולה זאת בידם על חלק מעמנו, אין לך חלול השם יותר גדול מזה. ומי יתאר את האכזבה שמתאכזב בנו הבורא ומצטער, כביכול, על הפסדנו שאנו מפסידים אותו. **וזה תפקידנו בגלות**:, בכחות עצמנו, במסירות ובגבורה. להשאר נאמנים לתורה. גם כשהדבר על חשבון פרטי חיינו האישיים ביותר.

וזהו תפקיד זמני בלבד, כי יבוא היום שיתגדל ויתקדש שמו הגדול, ויהיה למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, ויכירו וידעו כי שמו לבדו עליון על כל הארץ.

ואז, אין כבר מה להראות גבורה, אמיצות ומסירות. כח הרע שבעולם יתבטל, והכל ירוצו לעשות רצון קונם. אולם עתה, זה זמן קדוש שמו הגדול, כי "קדוש" שיך במקום שיש "חלול". לעתיד לא יהא משג של "חלול". עכשו, כביכול, ששמו מחלל על ידי עוברי רצונו, המוכיחים, הנה כאלו ואפשר לעבר על רצונו, זה הזמן לקדש שמו ולקנות אדם את עולמו בשעה אחת, כשנמצא הוא בין מלעיגים ומלגלגים ומפגין נאמנות לתורה ומצוותיה.

ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה

לעם ישראל, במשך כל הדורות, נעשה בזה תשועה גדולה ופרקן, ולא רק לעמנו שהיה באותה תקופה. וזה שאומרים "כהיום הזה", כלומר, גם לנו אנו פה היום נעשה תשועה ופרקן כהיום הזה, כמו אותו יום שנעשה לאבותינו.

כי מכך למדנו לא להתפעל מגבורים הקמים עלינו, הנראים חזקים. ולא להתפעל מרבים הקמים עלינו, על אף שאנו המעט, ולא מרשעים הקמים עלינו. ולא מטמאים שצהלתם מאכל ושתה.

כמה כח נפשי קבלנו ממארע זה, להיות תמיד אמיצים ותקיפים, ולא להרתע מפני כל איום ופתוי. ולהאמין שכל הכח אתנו והנצחון בידינו, וכל המלחמה מלחמת דמיון לעמתנו, סך הכל טנקים ומטוסי דמא המאימים ומבעיתים עין כל מי שרואם, אבל

למעשה. בא ניצוץ אחד ומכלה את כלם, וכנאמר: "והיה בית יעקב לאש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש". בא ניצוץ מבית יוסף. ומכלה את כל אשר לעשו.
ומכאן כחם של אלו הנותרים שנותרו לה' להיות נאמנים לו עם כל הקשיים ושומעים היטב, ומצלצל ומהדהד באזניהם קריאת כרוז "מי לה' אלי" שהכרז גם בזמן החשמונאים, ובשמחה ובהרגשת זכות מצטרפים לקריאה זו, להשאר בגאוה משומרי אמונים, ולא להיות בנים בוגדים, חס וחלילה. ועל כאלו נאמר: "ויגבה לבו בדרכי ה' ".
ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך
בבית המקדש סמל הבורא את קרבתו לעמו: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".
איזה לב לא יתפלץ מהתרגשות וערגה, הכח העליון, בורא כל יש מאין, מבקש לשכן בבית חמר עם אנשי חמר, היש גלוי אהבה גדול מזה?
אבל כמובן שינעם לו לשכן בתוכנו, רק כאשר נתאים את מעשינו לרצונו.
לכן, מה הטבעי ביותר, לאחר מסירות שכזו של מתתיהו ובניו, אם לא לבוא ישר ולטהר ולפנות את בית ה' שהציבו כדי לשכן בתוכנו ולשרתו בביתו בעבודות קדש של קרבנות והדלקת נרות, לחזק ולהדק שוב את הקשר שנתרפה, ובכו לקים את הברית אמונים בינינו לבין אלקינו, בהיות:
* אשו מן השמים יורדת ואוכלת קרבנותינו;
* עשן הקטרת מתמר ועולה בדרך נס כעץ דקל שאין רוח בעולם יכולה להזיזו;
* מעולם לא נראה זבוב בבית המטבחים של בית המקדש;
* מעולם לא הפילה אשה מריח בשר הקדש, שהיה ריחו נודף בכל ירושלים מרבוי הקרבנות;
* כשהיו ישראל עולים לרגל ברבבותיהם לחזות בעבודת קדש של כהן גדול ביום הכפורים. היו עומדים צפופים בעזרה, וכשהיה הכהן הגדול מזכיר שם המפרש, היה מוצא כל אחד ארבע אמות לידו לכרע ולהשתחוות ולפל על פניו באמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".
נסים גלויים חזו אבותינו בבית המקדש. שם היה מקום בו גלה הקדוש ברוך הוא שכינתו לעמו, וכל מי שבא, ראה את אהבתו אלינו, וממילא התגברה אהבתו לה'.
ולבית השלישי בית מקדשנו ותפארתנו, אנו מצפים במהרה, שגדול יהא כבוד הבית האחרון מן הראשון במהרה, אמן.
והדליקו נרות בחצרות קדשך

"אורה ושמחה". אורה מסמלת שמחה. כאן הגיעה השמחה לשיאה. היש שמחה כשיבת הבנים לשלחן אביהם? השמחה שהיתה לחשמונאים, חבויה וטמונה בחשך הגזרות והגלות, נחשפה והתפרצה.

כאן ראו והראו החשמונאים לאחיהם המתיונים, שהמירו את כבודם ומכרו את בכורתם בעד נזיד עדשים, שטעות גדולה היתה בידם. הקדוש ברוך הוא לעולם לא יטש את עמו, והגם שנדמה להם שה' עזבם והם עזבוהו והפרה הברית אינו כן, אי אפשר לנתק את האבא מהבנים, ובנים אי אפשר לנתק מאביהם. בן לעולם חוזר לאביו, ובסופו של דבר יגלה, שהטעם הטוב ביותר יהיה כשיחזור להסב על שלחן אביו כמקדם. והשמחה מערכים אמתיים, היא השמחה האמתית שמחזרת על בעליה, כי היא שמחה של קיום. ולעמתה שמחה מזיפת, הנובעת מערכים נפסדים, נעלמת כענן כלה, ולא די בזה אלא זו שמחה שסופה תוגה, ענג שסופו נגע, אבל דבר אלקינו יקום לעולם.

וקבעו שמונת ימי חנכה אלו בהלל ובהודאה

את נס החנכה קבעו לדורות, שימים אלו לא ישכחו מתוך היהודים ולא יסופו מזרעם לעולם, ואת נס החנכה נעלה בזפרוננו תמיד, ללמד וללמד, שאנו, עם קדוש וחזק, יש בנו כחות טמירים, ואנו צריכים להאמין בזה.

ונקבע בימים אלו להלל ולהודות כל אחד ואחד באפן פרטי, להדליק נרות בביתו, ולומר הלל והודאה על הנס.

וזאת, למען ידע כל יהודי ויהודי גם באפן פרטי שיש לו כח וגבורה, וחיב הוא להיות בתוך ערמת נסיונותיו וקשייו הפרטיים כמתתיהו ובניו בדורו.

וגם כי יראה "כי אבי ואמי עזבוני", יאמין "וה' יאספני". נס זה נעשה לכלל ישראל, אבל חיב כל אחד ואחד בפרטיות להאמין, שמה שיש בכלל יש בפרט, וכמו שבכללות ישראל יש כח ותקיפות שאין שום כח בעולם יכול לו, כך יהודי שמתעקש על דתו ואמונתו - יכול הוא, וודאי יצליח !

לדאבוננו. היום מלחמת יון היא אינה עם אויבים מבחוץ, אלא גרוע מזאת "אויבי איש אנשי ביתו". אנו נתקלים רבות היום בזוגות, שהבעל, למשל, מבין והגיע להכרה שדרך התורה והאמונה זו הדרך. ובת זוגו עדין לא זכתה להבין זאת ומפריעה לו בדרכו, והבית כמרקחה.

מי רודף את אותו בעל על דתו? יונים? נוצרים? מוסלמים? אשתו בתוך ביתו היא הרודפת אותו ! ! ! אשתו, מעמו וממולדתו, היא העומדת עליו להשכיחו את התורה. ולהעבירו מחקי רצון ה'.

או כמו כן להפך אשה מענינת בצניעות, בטהרת המשפחה, בשמירת שבת ובכשרות, והבעל עדין שקוע בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה ואינו מענין בשום פנים.
מי רודף את אותה אשה? בעלה ! ! !
כאן המלחמה שלנו על חשבון החיים האישיים שלנו.
זהו דבר שלא ידע עם ישראל מהיותו לגוי, לקום על מלחמת שמירת התורה, אשה בבעלה ובעל באשתו.
וכאן נשאלת השאלה:
מאין לוקחים כחות להתמודדות במאבק קשה זה?
התשובה לכך הקטע הבא שבנסח "על הנסים".
ועשית עמהם נסים ונפלאות
אנו עם שמעל הטבע, עם המלמד בנסים, ואם המדבר בנסים לחיי הגוף, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם בודאי שאנו עם שמגיע לנו נסים בסיוע ועזר לא טבעי לצרך שמירת היהדות.
ולכן, כשאתה הנך מתמודד בקשיים מעין אלו, תאמין שבבוא הזמן תנצח רק לא בריב ובקטטה. בסבלנות ובארך רוח תמשיך בדרכך. תן לצד השני לעשות כרצונו, ואתה תתעקש על שלך. אף שהצד השני לא רק שאינו משתף פעלה, אלא גם מלעיג ומלגלג. כי הבורא שעברת על רצונו עד היום מנסה אותך לראות עד כמה אתה חזרת אליו באמת, ואם אינך נסוג מפני קול עלה נדף, אלא על אף כל הקולות והברקים שמסביבך, הפוצים פיהם לרעה עליך, הנך נשאר נאמן לו בכך מוכיח הנך ששבת לאביך בלב שלם. ואז, כשהוא יחליט ויאמר די לנסיונותיך, וכביכול יאמין לך שהנך נאמן לו, יחדלו הקולות והברקים ותשוב המנוחה, ותכף יתן התעוררות תשובה לבן זוגך, והכל יבוא על מקומו בשלום.
ספורים מעין אלו ראינו לרבבות בן זוג שהתעקש, ללא ריב ומחלקת, אלא עמד על שלו בסבלנות ובמתינות וסבל לעג וחרפה סוף דבר נצח, והצד השני נכנע להשלים, והבית הפך לבית של תורה וקדשה.
אם כן. עלינו להאמין בנסים ובנפלאות. תאמין שה' יעשה לך נס ופלא, ויהפך את לב הצד השני להיות כלבבך.
כי למעשה, כל התשובה ושיבתנו למחצבת אבותינו, ובפרט בקצב של ימינו, אינו טבעי כלל. ורק יד ה' "הרוצה בתשובה" וחפץ במהלך זה, זהו הכח למהפך התשובה הפלאי שעינינו רואות, ולכך צריך להמתין לנס, שאכן ודאי יארע.

וזהו שנרמז כאן: "ועשית עמהם נסים ונפלאות".
ונודה לשמך הגדול סלה
לנצחון הקדשה נגד הטמאה אין שום פרוש טבעי, לנצחון וגבורה של לוחמי מלחמה בחרם מול חרב, עוד אפשר להלביש את נצחון האחד על משנהו בדרך טבעית ולמצא סבה לנצחון האחד ולכשלון השני, וכמובן, על אף שהכל בידי שמים. אולם למתעקש ומסרב להאמין, אפשר עוד לטעות ולהסביר את מהלך העולם על פי המקרה והסבות. אולם נצחון כחות הקדשה. כיצד דולים נשמה שהיתה שקועה בכל איבריה וגידיה בשערי הטמאה, אפוף בתאוות וחמדות העולם, שקוע כל כלו בשרירות לבו, ופתאם נהפך לאיש אחר ומתנער כתרנגלת מעפרה, הופך את עורו ומחליפו, משליט את כחות הנפש והשכל על הרגש הסוחף ללא מעצורים.
זוהי תופעה נסית ללא הסברים טבעיים. ועל כן ודאי "נודה לשמך הגדול סלה", ובודאי זו כונת חז"ל בנסח "על הנסים", שהרי כל ההודאה בחנכה היא הודאה על נצחונות הרוח, בנגוד לנסחת פורים, שההודאה נתקנה על נצחונות הגוף. ואם כן, חיבים אנו לבאר ולפרש את נסח "על הנסים" שבחנכה מתחלתו לסופו רק על נושא הרוח, שהרי תחלתו ברור שמדבר רק על נושא הרוח: לשכחם תורתך וכו', אם כן, סופו נעוץ בתחלתו, וכל ההודאה על הנסים והנפלאות לשמו הגדול סלה הוא על נצחונות הרוח.
המלחמה הרוחנית בין כחות הטמאה לקדשה במלא עצמתה בימינו.
כחות הטמאה נלחמים בחרוף נפש למלחמת קיום, בידעם שבנצחון הקדשה תלוי בטולם לעולמים, וכשהמלחמה בין שני הצדדים מלחמת קיום, הרי שהיא בשחרור כל הכחות שהיו עד עתה חבויים לצרך המתינות, ואלו מעתה, שאין מקום עוד למתינות ולהקפה, המלחמה נעשית עם כל הנשק המסכן והמתחכם ביותר שלא העזו להוציאו פעם.
וזהו זמננו. כחות הטמאה משקיעים כחות ומחות להמצאות, פתויים וגרויים שלא היו מעולם, כפירה, אפיקורסות, כחי ועצם ידי. תרבות יון, של ספורט וכל מיני דברי חשק, למשך את הלב והמח, ולטרדו ממעט התבוננות וחפש. טמאת עריות נוראה של פריצות. לבוש חצוף ומגרה, תמונות תועבה, סרטים, טלויזיה, ועוד ועוד.
מוציאים היום את כל הנשק שרק יש להם אפשרות לטמאות בו את עם ישראל, ובכך להאריך את זמן ממשלתם, הלא זהו תגמול רחוק של יון שעדין פוגעת בנו על נצחונם הבלתי נשכח של המכבים.

ואלו אנו עם קדוש אסור לנו להבהל. השמר לך פן תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם, אל תירא מהם כי ה' אלקיך בקרבך. חיבים אנו להאמין: ה' אתנו, ושכינתו, שהיא כח הקדשה החבוי בתוך כל אחד ואחד, חזק הוא מכל אשר להם, וכל כחם הוא רק בדמיון והבעתה, ועלינו להתחזק באמונה בכח שבידינו, ולא לפחד, ובאמץ לב ובגבורה לצאת למלחמה ולנחל נצחון בטוח.

לסיום

נסים בספור יפה ואמתי התואם לנושאנו.

מעשה היה בזמן הגאון רבי יהונתן איבשיץ זצ"ל, שבאחד הימים פגשהו ברחובה של עיר נוצרי מכבד מבני עירו. מפני הכבוד, הסתובב הרב לשוחח עמו. בין היתר שאלהו הנוצרי: "אומרים עליכם, שאתם עם חכם, ואם זה נאמר על הגדולים שבכם, הרי אין בזה שום חדוש ומעלה, שכן הגדולים שבכל אמה הם חכמים, ואם כן, ודאי נאמר הדבר גם על הפשוטים שבכם. הנכון הדבר או לא?"

אמר לו הרב: "ודאי נכון. סתם לא אומרים. "

"ובכן, " אמר לו הנוצרי, "התוכל להוכיח לי זאת?" ענהו הרב: "כן. יהודי ראשון, שיזדמן לנו עתה. אעצרהו, ותשאלהו שאלות כרצונך, ותראה את חכמתו. "

עוד המה מדברים, ועגלון פשוט עם סוסו עבר במקום. עצרהו הרב ובקשהו לרדת ולשמע את שאלתו של הנוצרי ולהשיב לו תשובתו.

שאלהו הנוצרי: "אני רואה את עבודתך הקשה ואת פרנסתך המגיעה לך בעמל רב, ובכן, למה תתעקש להשאר בדתך ולא לעבר לדתנו, שם תתפרנס בכבוד גדול ובנחת?"

השיבו היהודי: "אתה מזכיר לי את צואתו של אבי ז"ל. וכה היתה צואתו אלי: 'בני, אני משאיר לך שני סוסים, שהתפרנסתי מהם. טובים וחזקים המה. שמר עליהם והתפרנס מהם גם אתה. ' ועוד אמר לי: 'בני, אם יבא אליך אדם ויאמר לך: בא והחלף את סוסי בסוסיך, ואני בשכר זאת אוסיף לך 100 דינרים בודאי אל תסכים, כי אם מוכן הוא להוסיף לך כסף עבור סוסיך ודאי שסוסיו גרועים משלך.

" 'אמנם, אם יאמר לך אותו אדם: ראה, אני זקוק לכסף. ואני מוכן להחליף סוסי בסוסיך בתנאי שאתה תוסיף 100 דינרים - תסכים, כי אם מבקש הוא כסף עבור סוסיך בנוסף לסוסיו, סימן שסוסיו טובים משלך. ' ", סים בכך היהודי את דבריו.

הנוצרי עצרו מללכת, ובקשו סליחה על שלא הבין את תשובתו ואם יואיל לבאר את כונתו.

וכך באר היהודי את דבריו: "אתה בא אלי בהצעה להחליף את דתי בדתך, ותמורת זאת תוסיף לי עשר וכבוד. הוי אומר, שדתי מעלה מדתך, והעבדה שהנך מוכן אף להוסיף לי כסף וזהב עבור ההחלפה זאת לא אעשה, כפי צואתו של אבי, שכשמציעים לי עבור החלפת הסוסים כסף - לא להסכים להחליף. "

אחים יקרים !

גר שבא להתגיר, מבאר בהלכה שאין אנו ממהרים לקבלו אלא מקשים עליו, ומראים לו את הקשי שבעל המצות ואומרים לו: ראה, למה לך לבא להתגיר, הלא עד עכשו יכלת לחלל שבת ולאכל נבלות כרצונך ולא היה עליך שום עון, אולם מעתה יהא עליך עון. ורק אם הוא מתעקש ורואים שלבו שלם ליהדות מקבלים אותו. אבל אין אנו רודפים אחריהם ולא ששים לקראתם כלל, ובודאי שלא כופים אותם על דתנו. אולם בואו נראה כמה כפו עלינו במשך כל ההיסטוריה הנוצרים והמוסלמים את דתם באיומי שמד וגזרות נוראות רק בשביל שנעזב דתנו ונלך אחר דתם. האין זאת מקנאה על דתנו?! האין זאת מתוו מודעותם הגמורה שדתם אינה אלא חקוי לאמת?!

ואם כן, אחים ואחיות יקרים, נעריך את אשר לנו, נשים לב למכמורות הנפרשות לרגלינו בכל מיני אפנים שונים, עד האחרונה הגדולה - תרבות, אפנה, להיות ככל הגוים, ללמד את שפתם. להלך בלבושים כלבושם. לשנות שמותינו כשמותם ולנהג בארח חיים כמוהם. חלילה לנו מלעזב את מורשת אבותינו שהנחילונו את האמת ורק את האמת, ולא נזוז מהכלל הידוע: "אין אבות מנחילין שקר לבניהן. "

כל יהודי שעולה לתורה, אומר: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". כל יהודי שגור בפיו הפסוק המיחד לנו על פני כל האמות: "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד". היש גריעות ופחיתות מזו להתביש מכו שיחד הבורא שמו עלינו ובחר בנו להיות לו לעם סגלה על פני כל העמים?! הלא זה צריך להיות לנו לכבוד ולתהלה הגדולה ביותר, וכנאמר: "הלוא אח עשו ליעקב נאם ה', ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי". אם כן, סלקציה זו עשאה האלקים, ואנו קבלנו במתנה מחמאה זו להיות אהובים לו מכל. בין אם נבין זאת למה ומדוע ובין אם לא נבין זו מציאות שלא תשתנה לעולם, שהרי נשבענו לאלקים שלא נמירנו באלוה אחר, ונשבע הוא לנו שלא ימירנו באמה אחרת, כמבאר בפסוקי התנ"ך.

בנאוה וגאון נצעד לעין כל כעם המבחר והמנצח בכח התורה ומצותיה, הקימים לעד ולנצח נצחים.

נעלה על נס את נצחון המכבים מהם נשאב בטחון למלחמה בתרבות יון גם בימינו!

חג הפורים

מעשה אבות

השאלה נשאלת: ממי ירש המן הרשע רצון לאבד את עם ישראל, מי היה מחנכו ומורה דרכו?!

מגלים לנו חז"ל: "המן מזרע עמלק היה".

ובכן, תאום מלא רואים אנו בין מעשה אבות לבניהם, ומעשה אבות יעשו בנים.

מעשה אבות עמלק:

עם ישראל עבר תקופה מפרכת ומיגעת בשעבוד מצרים הכוללת מיתת בנים ובנות והשלכתם ליאור, עבודת פרך, מרור חיים נורא. קם האלקים לגאל את עמו ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמופתים גדולים, שהרעישו והבהילו עולם ומלואו, וכנאמר:

שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען (שמות ט"ו, יד-טו).

וכמו שאמרה רחב ליהושע:

"**ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם**" (יהושע ב).

מכות מצרים כללו עשר מכות מופתיות, ובסיומן נס קריעת ים סוף והטבעת צרינו בתוכו.

ובכן, ותרעש ותגעש הארץ. מי לא היה ירא לנפשו להיזין לשלח יד בעם המופתי הזה, מי היה מעז לפצות פיו כנגד הקטן שבהם, הלא האלקים נלחם עבורם, וכנאמר:

"**ה' ילחם לכם ואתם תחרישון**" (שמות יד, יד).

ובכן, כל אמות העולם השלימו עם עבדה זו - ברצונם או שלא ברצונם עם ישראל זהו עם מפנק כבן יחיד לאלקים והוא עושה עבורם אף שנוי מערכות הטבע, ואם כן אין מה להתמודד ולהתעמת עם עם זה.

היחיד שלא יכל היה לסבל עבדה זו, וקנאתו העבירה אותו על דעתו עד כדי "התאבדות", היה עמלק".

ובמשל יפה המשילוהו רבותינו במדרש:

משל לאמבטיה רותחת שהיו הכל יראים לכנס לתוכה, קם לץ אחד, אמר: אני אכנס לתוכה, ואף על פי שאכוה ממנה אצננה לאחרים. כמו כן היו כל האמות יראים מישראל, קם עמלק ואמר אני אתחיל להתגרות בם, ואף על פי שיודע אני שאכוה אפתח פתח לאחרים להתגרות בם.

עמלק ראה את יראת האמות והחלטת התבטלותם לעבדה שישראל בניו בחיריו של האלקים והיתר טפלים אצלו עד כדי שמתערב בנקמתם לכלות ולאבד ללא רחם את כל מי שמנסה להתגרות בם.

את זאת לא יכל היה לסבל עמלק בשום אפן. ועל כן החליט: אני הראשון שאקום ואתגרה בם מלחמה, ואף שיודע אני שאכוה, אבל בכך אחליש את פחד האמות מלהלחם בישראל, ואוכיח להם שעם ישראל ככל האמות, גם אתם אפשר להלחם. ובכך רצה לטשטש את כל נסי מצרים ומופתי ה' ולהשכיחם מגויי הארץ. ועליו נאמר:

"**ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד**" (**במדבר כ"ד, כ'**).

ראשית גוים - שבאו להלחם בישראל ולקרר ולצנן את האמונה שהיתה לכל האמות בעצמת האלקים ובאהבתו לבניו בחיריו, ויותר מכך, צננו וקררו את האמונה גם בעם ישראל עצמו, שהרי עם ישראל, לאחר שראה את אהבת ה' אליהם במופתים ובאותות, בודאי ששפעו אמונה עצומה ובטחון אדיר באלקים שהנו אוהבם ושומרם לנצח, ובאהבה ומסירות קבלו על עצמם להיות נאמנים לו לנצח. ובמלחמת עמלק זו נתקררו אף המה מאמונתם ובטחונם באלקיהם, שהרי הנה עדין הנם עם ככל העמים הנתון למשסה.

ובפרט שזה היה בתחלת החלמתם מפציעיהם הטריים שספגו ממצרים, ובעת הזאת החלו להתרפאת מחליי גופם ונפשם העיפה והיגעה, וכנאמר:

"**ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים**" (**כי תצא כ"ה, י"ח**).

ובעת הזאת בא עליהם עמלק כאשר ידאה הנשר לקלקל כביכול את כל מערכת עבודתו של האלקים בהחדרת אמונה ובטחון לעמו.

ועל כן עברתו של האלקים שמורה להם לנצח יותר מכל אמה ולשון, שהרי הם שנתנו פתח ואמץ לכל אמות העולם בהפגת פחדם מישראל, וביותר על כף שהתישו את עם ישראל עצמם מאמונתם באלקים.

מעשה אבות עשו בנים

המן הרשע, מבני בניו של עמלק, חזר על תופעת אבותיו. מה היה חסר להמן, הלא קבל טבעת המלך, כמו שנאמר:

"**ויסר המלך את טבעתו ויתנה להמן**" (**אסתר ג', י'**).

גדלו המלך אחשורוש על כל שריו, וכנאמר:

"**גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו**" (**אסתר ג', א'**).

צוה שכלם יכרעו וישתחוו להמן, וכנאמר:
"**וכל עבדי המלך... כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך**" (**אסתר ג', ב'**).
אולם: "**ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה**"
זהו שהעבירו על דעתו, את הגאוה היהודית לא היה המן יכל לסבל בשום אפן. וכמו שאבותיו - עמלק - לא יכלו לסבל לראות את כבודן וגאותן של ישראל ביציאת מצרים ויחודם על פני כל אמות העולם.
וזהו כל רצון העמים, ובפרט עמלק וזרעו, לבטל יחודיותנו וגאותנו, ועז רצונם לראותנו עם ככל העמים. וזהו שזעק המן למלך אחשורוש:
"**ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים... ודתיהם שנות מכל עם**" (**אסתר ג', ח'**).
וכמו שמובא במדרש, שטען המן למלך, עם זה משנה הוא, אין תועלת ממנו למלך, מתבטלים מעבודתם, פעם בשביל ששבת היום, פעם בשביל שפסח היום, ויש להם דת משלהם, ואת דתי המלך אינם עושים, מתיחדים ומשמרים הם את דתם ומבטלים כל דת אחרת מפני דתם.
"קנאת הדת" הקנאה הקשה מכל הקנאות (**רמב"ם, מורה נבוכים**).

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

באמת יש להבין, מה כאב כל כך להמן שיהודי אחד בלבד מתעקש לא לכרע ולא להשתחוות אחר שכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים לו. והלא תופעה מצויה היא שלכל מלך או שר יש מתנגדים ושונאים. וכי שמענו פעם על מלך או שר שהיו הכל מעריציו ללא יוצא מהכלל? כמה מתנגדים לראש ממשלה או לשר בכנסת? וכי כלם אנשי שלומיו? ואם כן, שתופעה זו מצויה, מה חרה אפו כל כך?
ושאלה נוספת:
למה התעקש מרדכי מלהשתחוות להמן ובכך לסכן את כלל ישראל? היה משתחוה ונכנע לו, וכמו שמצינו ביעקב אבינו שהשתחוה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו עשו.
ולהאמור למעלה מובן היטב.
מרדכי היהודי חשש מחשש גדול. ראה והתבונן שעם ישראל בסכנה רוחנית, וכמו שאמרו רבותינו, שבסעדתו הגדולה של אחשורוש השתתפו גם מבני ישראל, וראה בכך חשש טמיעה, ובפרט שהרי ישראל אז היו בגלות ונתונים תחת חסדו וממשלתו של אחשורוש, ועלולים לאבד את דתם ותורתם, ובחן הוא, שמזמתו של המן להעבירם על דתם, וכמו שסופו הוכיח בטענתו עם מפזר ומפרד... ואת דתי המלך אינם עושים, ולכן ראה לנכון להפגין מרד נגד רודף הדת, וכמו שעשו החשמונאים נגד היונים, ולא נכנעו

להם בשום אפן על שבקשו להעבירם על דתם. ולכן התעקש מרדכי ולא נכנע כדי לחזק את עמו להשאר תקיפים ונאמנים לה', וברור שחשש זה לא היה שיך אצל יעקב אבינו ע"ה, שראה במלחמת עשו כמלחמה פיזית בלבד שהרי אינו תחת ממשלתו ומרותו. ובהפרדו מעליו, נפרדת שליטתו, ואם כן, למה לו להתעקש ולהסתכן.
ובכן גם תפתר שאלה ראשונה, מה כאב כל כך להמן על שיהודי אחד לא משתחוה לו. אלא, היות וקנאתו על דתם אינה יכולה שאת, וראה במרדכי כמנהיג ישראל הממריד את כל עמו מלהכנע לרצונו. ולא ראה אותו כיהודי בודד שאינו מוכן להכנע, אלא הבין שבכך תלוי מרד כל ישראל.
ויש לנו לשאל, ומדוע באמת בקש המן להשמיד את כל עם מרדכי ולא בקש להרג את מרדכי לבדו, וכנאמר:
"**ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי**" (**אסתר ג', ו'**).
אלא אמרו לו, שהעם הזה הוא עם מרדכי. כלם כמו מרדכי. ואם כן, אם תהרגהו, יש עוד הרבה מרדכי כמוהו, הם עם שלם של מרדכי. ולכן, "ויבז בעיניו", כלומר, קטן היה בעיניו להרג מרדכי אחד אחר שיש הרבה כמוהו, הסבירו לו שזהו עם שלם עקשן בנאמנותו לדתו.

מענין לענין באותו ענין !

נוהגים בפורים לאכל זרעונים, זכר לדניאל וחבריו שאכלו זרעונים. היה זה בזמן גלות ישראל לאחר חרבן בית ראשון בשלטון נבוכדנצר מלך בבל, שלקח במבחר כמה בחורים מבחרים להיות לו לחכמים ויועצים, וצוה לתן להם מאכל טוב ודשן כדי שיראו טוב ויפה. דניאל סרב לאכל מפתו של המלך וממאכליו שאינם כשרים, ובקש מהשר הממנה לתן לו זרעונים. מצא חן דניאל בעיני אותו שר והסכים לו, אולם אמר לו שהנו פוחד מהמלך שמא דניאל וחבריו לא יראו טוב ויפה ממאכל הזרעונים ויתגלה מעשהו לפני נבוכדנצר ויהרגהו. ענה לו דניאל, נסה זאת עשרה ימים לתן לנו זרעונים בלבד ונראה איך יהא דבר. אכלו דניאל וחבריו זרעונים בלבד, ואת מנת המלך הדשנה היה לוקח השר ונותנה לבני ביתו, ומובא ב"דניאל" שאכן ארע נס, מראה דניאל וחבריו היה יפה ושמן יותר מכל אוכלי פת בג המלך.
נס זה לא ארע בפורים, אולם זכרו נקבע בפורים, בקשר להמשך הספור. נבוכדנצר עושה לו פסל ענק ומצוה לכרע ולהשתחוות לו כל בני העולם. דניאל וחבריו מסרבים בכל תקף להשתחוות לו, ומוכנים לפל לכבשן האש, ואכן שם ארע להם הנס המפרסם שלא שלטה בהם האש לרעה.

מעשה מרדכי כמעשה דניאל לא יכרע ולא ישתחוה להמן. ללמדנו החקוי במעשה הגוים לא יביא לנו תועלת. להפך כשנסו עם ישראל להלך בחקות הגוי ולעשות כמעשיהם בתקוה למנע בכך את האנטישמיות, דוקא אז חטפו את המכות הגדולות ביותר, וכששמרו במסירות נפש על התורה ומצותיה, דוקא אז ארעו להם נסים ונפלאות. גדולי ארץ ראו דגמא חיה את עקרון זה בגזרת השואה הנוראה שארעה לעמנו לפני למעלה מחמשים שנה. וכמו שיבאר בפרקים הבאים.

והעלה על רוחכם היו לא תהיה (יחזקאל כ')

לפני שנביא את דברי גדולי עולם בענין גזרת השואה, נקדים מדרש מענין המספר לנו שאכן פעם בהסטוריה נסו עם ישראל עם רשיון להפטר מעל מצות והיה זה בתקופת יחזקאל הנביא. וכנאמר:

"**באו אנשים מזקני ישראל לדרש את ה'** ".

וכך אמרו לו: כהן הקונה עבד כנעני יכול לתת לו לאכל מתרומתו (**תרומה מאכל קדש הראוי לכהנים בלבד ואסור לזרים**) ? ענה להם יחזקאל: כן, מאחר והוא עבדו, קנין כספו, יכול להאכילו בתרומה. שוב שאלוהו: אם אותו כהן ימכר את עבדו לישראל יכול אותו עבד להמשיך לאכל בתרומה? ענה להם: בודאי לא, כיון שכבר יצא מרשותו של הכהן. אמרו לו: אם כן, גם אנו עד עכשו היינו ברשותו של האלקים, ועכשו אנו רוצים לצאת ולהשתחרר ממנו ולהיות ככל הגוים.

ענה להם יחזקאל:

"**והעלה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם**"

נבואה זו נכתבה לדורות, כיון שבכל דור ודור יצוצו כאלה שירצו להשתחרר מקיום תורה ומצות להיות ככל הגוים. אולם תשובתו ותגובתו של הקדוש ברוך הוא חד משמעית: העלה על רוחכם היו לא תהיה... בחמה שפוכה אמלוך עליכם, האלקים האוהב האמתי אינו מתחשב בסכלותנו המבקשת חפש ודרור, כאב נבון שאינו מתחשב בטפשות בנו המבקש להשתחרר מעל למודיו.

פעמים שהפרוד מהוה תועלת

ונמשיך בהקדמה נוספת לצרך הבנת הענין:

אב, ולו כמה בנים, בן אחד מבניו בלבד מצלח להפליא, משכיל נבון ועדיו לגאון ולתפארת, אולם יתר בניו אוהבי בלוי ובזבוז זמן וכסף, מלאי לעג וקנאה על חכמתו

של אחיהם המשכיל, ובדרכי פתוי ואהבה חיצונית מנסים למשכו ולהטרידו מלמודיו ולסחפו לדרכם. האב. בראותו את סכנת בנו החכם, לא נמנע ולא נרתע מלסכסך בינו לבין אחיו, ואף לצר שנאה גלויה ביניהם כדי שיפרדו מעליו. מעדיף הוא שיהא פרוד ומחלקת בין בניו. והעקר שישמר לו בנו המשכיל וימשיך בדרך החכמה והמוסר.
במשל זה נבין את סבת גלות ושעבוד מצרים שבאמת הוא לפלא גדול מה חטאו ומה עוו עם ישראל להיותם משעבדים בעבודת פרך בחמר ולבנים. הרי לא מזכר בתורה מה היה חטאם ופשעם.
ולהנזכר נקל קצת את חמר הקשיא.
באותה תקופה היה עם ישראל יושב בארץ גשן טוב ארץ מצרים. כמובן שאין זו התכלית שרצה הבורא מעמו שישבו בארץ מצרים על הארץ ועל המזון ויתענגו מחמריות העולם. רצונו הרי לתת להם תורה יחודית ולהנהיגם כבן משכיל וחכם מיתר האמות. אולם מצבם היה אז בסכנה גדולה שמא יטמעו ויתבוללו באנשי מצרים, וכפסע היה בינם לבין טמיעה גמורה, שהרי אחיהם יוסף, שהיה כמלך, מת מכבר, ועלולים היו להסחף מרצונם או שלא מרצונם למדינה שהם בחסותה ואוכלי לחמה מצרים.
מה העצה?
להשניא אותם בעיני בעליהם. אמנם בכך יסבלו צרות ואנטישמיות. אבל בכך תשג המטרה להיותם מתבדלים משכניהם ומטים אזן לאלקים הרוצה בטובתם ונותנים לו את כל גופם ונשמתם. השניא הבורא את עמו בעיני מצרים, הכו בהם, השתעבדו בהם, גרשום מארצם, ומה הרויחו מכך? התבודדות עם האלקים במדבר שמם במערכת שלמה של נסים ונפלאות עד כדי דבור פנים בפנים עם האלקים בקבלת התורה לעיני מליוני אנשים נשים וטף, מלבד הנסים השוטפים מידי יום ביומו בירידת המן. ענני כבוד, באר מים שהתלוה עמם בכל מקומות נדודיהם.
לסכום:
כשעמנו שומר על חומותיו ומתבצר לבל יחדר זר לתוכו, הרי שבכך הנו נשמר, ואין סבה להרחיקו ולשנאתו. ההרחקה והשנאה באה סבה מהאלקים להרחיקנו כדי שלא נתקרב לאמות ולמעשיהם. ואם עושים אנו זאת מדעתנו ומהכרת חשיבותנו, אין סבה לנקט אתנו באמצעים לא נעימים, ואדרבה, אהובים אנו על האמות ומכבדים אצלם.
ועתה נביא דברי הגאון "אחיעזר" בדבר השואה:

בינו שנות דור ודור

ברצוני להציב שאלה, מחשבה שמנקרת אצלי הרבה שנים: היתה שואה לפני עשרות שנים. בשואה זו השמדו ששה מליון יהודים. עד השואה גם לא היתה רגיעה בעולם. ממלחמת העולם הראשונה לא היתה רגיעה בעולם. גם ברוסיה סבלו מליוני יהודים. בכל רחבי רוסיה נהרגו יהודים, ועדין לא נראה הסוף.

השאלה הנצבת לפנינו: עם כל הכאב על אבדן ששה מליון מאחינו בני ישראל. אין משפחה שלא סבלה מהשואה. אם הורים. או אחים, צאצאים. וסתם קרובים כלם נפגעו מהשואה הנוראה שנגזרה על עמנו הלא דבר הוא ! אנו לא נעצרים לרגע לשאל מדוע זה קרה, וכי, חס וחלילה, הקדוש ברוך הוא נוהג באכזריות? הרי הוא מלך חנון ורחום. מה זאת עשה השם לנו, הלא דבר הוא ! האם זה בחנם? האם יש בכחו של בשר ודם פרא אדם כהיטלר. ימח שמו, להשמיד ששה מליון יהודים? אם אנו סבורים כך, לקויים אנו באמונה בהשגחת בורא העולם על ברואיו.

נתמלאה הסאה

ברור הוא, שהתשובה ברורה עד למאד. הקדוש ברוך הוא נהל חשבון אחד לאחד, חשבון ארך המשתרע על פני מאות שנים, עד שהצטבר לחשבון של ששה מליון יהודים. וכך התרחשה השואה. כך צריך יהודי להאמין. ואם היהודי לא שלם באמונה זו, הוא כופר בעקר. והבאור הפשוט הוא, שזה עצה של הקדוש ברוך הוא, וזה בהכרח ענש. ואם לא נקבל את זה כענש, הרי כאלו שאנו לא מאמינים בהקדוש ברוך הוא, חס וחלילה.

ולאחר השמדת הששה מליון, מתחיל חשבון חדש עם עם ישראל. אין לנו משג כלל על כמה שנים ישתרע חשבון זה, מתי תתמלא הסאה, אם שנה או שנתים ואולי עשר שנים. הרי נוכחים אנו לדעת שהקדוש ברוך הוא גבי דילה ומשלם את מה שנגזר. אם כן, צריכים אנו לחשם: אמנם כעת אנו רגועים וטוב לנו, כי עדין לא נתמלאה הסאה, אבל כשתתמלא הסאה והחשבון, והקדוש ברוך הוא יראה שנתמלאה הסאה, אז יהיה חשבון חדש האם זה לא כך? האם יש מישהו שיכול להכחיש דבר זה? הרי לא יתכן אחרת, ואסור לומר אחרת ! נטישת התורה

הצעירים לא יודעים כי מתוך ששה מליון היהודים שהיו ברוסיה לפני המלחמה, כמה ישיבות היו מתי מספר, מעט מאד ! וילנא עיר יהודית, היו בה סך הכל שתים או שלש ישיבות. כמו בעיר קובנא היתה ישיבה, והבחורים שלמדו בה באו מהישובים בסביבה, לא מהעיר עצמה. היכן היו כל אלפי הבחורים? הם התחנכו בגמנסיה הרוסית. ההשכלה הכתה ללא רחם בבחורי ישראל, עד שנתמלאה הסאה.

ואבדיל אתכם מן העמים

הכלל הידוע היכן שהיהודים התקרבו לתרבות הארופאית בארצות החפשיות, ומקום שהתקרבו להשכלה. שם גברה אנטישמיות. באסיה לא היתה אנטישמיות, משום שהיהודים שם היו רחוקים מהשכלה ותרבות חפשית.

באנגליה ובגרמניה, ובכל המקומות שהתקרבו להשכלה והפכו להיות ארופאים ועורכי דין, גברה שם האנטישמיות, משום שהתקרבו שם לתרבות הארופאית.

ה"בית לוי" אומר על האמור בפסוק "ואבדל אתכם מן העמים" (**ויקרא כ**', **כ**"ו). כי הקדוש ברוך הוא יצר מרחק מסים בין עם ישראל לעמים. וכשיהודי רוצה להתקרב לעמי העולם ומצמצם את המרחק שנקבע, דוחה אותו הגוי, וככל שמתקרב היהודי, כן גדל חזק המכה.

ולכן בארופה, בה למדו היהודים השכלה והתקרבו לתרבות הגוים, הרחיקו אותם הגוים. לעמתם. במקומות ששמרו היהודים את המרחק הרצוי, שם התכבדו על הגוים, וגם השרים שהיו קרובים למלוכה היו מכבדים בעיני הגוים.

הבדלה בין ישראל לעמים

בשם הגאון בעל "בית הלוי" ז"ל אומרים: כתוב "המבדיל בין אור לחשך, בין ישראל לעמים". בין אור לחשך יש מרחק ידוע וקבוע [בין השמשות], ואין בכח ילוד אשה להוסיף או לגרע על מרחק זה. גם בין ישראל לעמים יש מרחק ידוע המבדיל ביניהם. אם היהודים מדלגים על הגבולות ומתקרבים לגוים יותר מן המדה, הגוים דוחים אותם חזרה למקומם הקבוע.

ומדבריו של הגאון הנזכר לעיל יוצא, כי באפן יחסי למדת ההתקרבות מצד היהודים, באה גם הדחיפה מצד הגוים. נוכחנו לדעת, במדינות שהיהודים התבוללו כמעט לגמרי בין שכניהם. ספגו גם דחיפה אימה מידם.

גם במצרים. בשעה שהשעבוד הכביד מאד על בני ישראל, התחילו בני ישראל מקרבים עצמם אל המצרים בחשבם כי זה יקל עליהם את העול הקשה. מה עשה הקדוש ברוך הוא ? "הפך לבם לשנא עמו" (**תהלים** ק"ח, **כ**"ה). שנאתם של מצרים גברה אל היהודים מבקשי קרבתם, עד שנוכחו היהודים ועמדו על טעותם ובאה הגאלה. והוא הדין אצלנו אם אתם מבדלים מן העמים, הרי אתם שלי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו. עד כאן מדברי הגאון הרב שך שליט"א.

עם שמעל הטבע

ספור המגלה ממחיש לנו כיצד הנהגת ההשגחה אתנו, בהגם שהנה נסתרת ונראית כחשובה, אולם מדקדקת בהגנה מלאה מכל הקמים עלינו לרעה. הדברים מבארים

היטב בדבריו של הרב יחזקאל לוינשטיין זצ''ל. בספר אור יחזקאל - אמונה, אולם כיון שרעיונו מבאר ביתר פרוט ובלשון המדברת בחוברת מחשבת בשם הרב משה ריס, לכן נביא את דבריו:

מגלת הסתר

לא, אין זו טעות הדפוס ! שורות אלו גם העלו על הכתב שלא בפורים, על כן אין לחשד בכותב ששתוי היה בזמן הכתיבה ושגה בחלוף האותיות. לא מניה ולא מקצתיה. מטרת רשימה זו היא לדון במגלת הפורים לא מצד שמה אשר נתן לה ''מגלת אסתר'', על שמה של אסתר המלכה, אלא מצד תכנה הפנימי שכל כלה הסתר דבר, ועל כן דוקא ''מגלת הסתר''.

דרך זו של פרשנות המגלה, מקורה בדברי חז''ל (**חולין קל''ט, ב'**) שאמרו: ''אסתר מן התורה, מנין? ואנכי הסתר אסתיר פני''. אין זה משחק מלים מליצי של ''לשון נופל על לשון'' בלבד, ישנה כאן הבעה קולעת ביותר למהותה של מגלת אסתר.

הבה ונבחן ברוח זו את פרשת המגלה, ולפי הדרכת דברי חז''ל.

אגרת הפורים

מקום נכבד במורשת היהדות תופסת מגלת אסתר. הדבר מבלט היטב בהלכה הקובעת: כהנים בעבודתם, לוים בדוכנם, וישראל במעמדם. כלם מבטלים עבודתם ובאים לשמע מקרא מגלה (**מגילה ג'**). וכל כך למה?

לכאורה אין במגלה זו אלא ספור מעשה ''יבש'', עלילה מסימת שארעה לאבותינו בימים עברו. ואמנם כך נהגו בכל קהלות ישראל, כשקוראים את המגלה בפורים מקפלים אותה כאגרת, כדי להמחיש לאזני השומעים שהרי זה כאלו קוראים אנו באגרת שקבלנו זה עתה מידיד אשר בה מתאר הוא את הקורות אותו.

אלו נקראנו אנו לסכם בצורה תמציתית את הנאמר במגלה, היינו מספרים כך: מעשה במלך, שהיה לו שר שהיה שונא ישראל (**תופעה רגילה ביותר במשך כל 2, 000 שנות גלותו של עמנו**). אותו שר זומם להשמיד את כל היהודים (**כמה פעמים קרה כזאת בהסטוריה של עם ישראל?!**). דרך ''מקרה'', היה יהודי אחד שרכש לעצמו מעמד מיחד בחצר המלוכה, בעקבות גלוי נאמנות מיחדת אל המלך (**כאשר גלה את אזן המלך בדבר קשר שקשרו נגדו כמה מעבדיו, תופעה שכקודמותיה אינה יוצאת דפן**). אותו יהודי היה ''במקרה'', דודה של המלכה ושניהם יחד. באמצעי שתדלנות, מעבירים את רע הגזרה מעל היהודים.

זהו, בעצם, תכן הספור, הנמסר על ידי כותב המגלה, מתוך אוביקטיביות כה משלמת, עד שנזהר מלהזכיר ''שם שמים'' ולו פעם אחת. דומה, שאלו היתה בידינו העתונות

מאותם ימים, יכלנו למצא תאור כעין זה שבמגלה, בעמודי הכרוניקה והכתבות של העתונים. אך בתאור זה, אין אלא צד אחד של פני המגלה, הוא צד ההסתר שבה.
מתחת למעטה ההסתר, מתגלה תמונה אחרת לגמרי. לפנינו פסוק אחד, בסופה של המגלה, שיש בו כדי להאיר את כל המגלה באור שונה לחלוטין. משל למה הדבר דומה? לאותו אדם הממנה על הצנזורה הצבאית שבא לידיו מכתב מאדם החשוד ברגול. הלה קורא בו ואינו מוצא אלא ספורי דברים של מה בכך, דברים על מזג האויר, ועל נ לת וכו' וכו'. אך שורה אחת שבסוף אותו מכתב "תמים", מאירה את עיניו להבין שהמדבר אינו במכתב תמים כלל ועקר, אלא בכתם צפן מתחכם ביותר.
וכך נאמר בסוף המגלה (י', **ב**'): "וכל מעשה תקפו וגבורתו, ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך. הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס". הקורא הנבון יבין שלא באה המגלה במלים אלה לשמש ככרטיס ביליוגרפי לספרים עתיקים ולהצביע על ספרים שמהם נוכל לשאב יותר ידיעות ופרטים אודות האיש מרדכי, שאמנם אנו סקרנים מאד מה עלה בסופו. אין זה תפקידה של מגלתנו. פסוק זה בא לגלות לנו את טיבה של המגלה. לאמר: אתה הקורא בה, אם מענין אתה אך ורק בפרטים הסטוריים מאותה תקופה, אם מענינים אותך רק מעשי תקפו וגבורתו של מרדכי ואת אשר גדלו המלך, כלך לך מאצל המגלה ! לא זו הדרך ולא זו העיר ! פשוט, טעות בכתבת ! לשם זה תוכל להעזר בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, או ספרים אחרים מסוגו, שתוכל להשיגם בספריות לספרים עתיקים. מגלת אסתר, אינה ספר כעין זה, היא אחד מכתבי הקדש, ובהתאם לכך חיב אתה להתיחס אליה.
המסקנה הנובעת מכך היא, שאי אפשר להסתפק בקריאה שטחית של המגלה, כדרך שקוראים עתון או כל ספר. היא מחיבת למוד מעמיק ושנון מדקדק, ככל שאר ספרי התנ"ך, ואז אפשר לגלות טפח מהאור הגנוז בה. המן לעמת מר. דכי
שני "גבורים" ראשיים לפנינו במגלה: המן האגגי ומרדכי היהודי. מאבק איתנים ביניהם לחיים ולמות. קדמונינו פרשו לנו שמאבק זה היה לא רק בין אישים, אלא גם, ובעקר, בין שיטות. המן ומרדכי מיצגים שתי השקפות עולם מנגדות, הנאבקות זו עם זו בכל הצורות.
מיהו המן? מהי השקפת עולמו? מרדכי גלה לנו את הדברים: "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו" (**אסתר ד**', ז') "אמר להתך, לך אמר לה, בן בנו של קרהו בא עליכם, שנאמר: אשר קרך בדרך" (**מדרש רבה, שם**). שיטתו של המן היא, שמאורעות הקורים בעולם אין ביניהם כל קשר, כל דבר אינו אלא "מקרה" עור. כשקורה דבר מה בעולם, אין זה

כתוצאה מרצון ההשגחה העליונה, אלא תוצאה של "גורל עור", ואם כך הם פני הדברים, מה יפריע בעדו מלהתנכל ליהודים.

"אידיאולוגיה" זו לא המן המציאה, ירשה היא בידו מאבי אביו עמלק. לסבא עמלק זכות היוצרים על שיטה זו, והוא שהורישה אחר כך לשונאי ישראל שבפל הדורות. כאשר עם ישראל יצא ממצרים ביד רמה, בעת שבעולם מתרחשים אותות ומופתים שכל באי העל חרדו להם "שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת", אחד הוא עמלק שאינו מתרגש, ולא עוד אלא שמהין לפגע בעם הנגאל. מנין לו לעמלק יהירות וחצפה כזו? זוהי תוצאה ישירה מגישתו כלפי מארעות. הוא רואה בכלם מקרים עורים ונטולי משמעות וכוון. כך מוצא הוא סבה "מדעית" לקריעת ים סוף, או לכל מארע אחר, וגם מכות מצרים נתנות להסבר בכל מיני סבות. ואם כן, רשאי הוא, לדעתו, לזנב בנחשלים שבעם. נכד לסב זה היה המן שהחזיק בשיטתו.

מן הצד שכנגד עומד מרדכי היהודי בגאון ואינו כורע ואינו משתחוה לא להמן ולא לשיטה שהמן מיצג. מרדכי היהודי מאמין בהשגחה העליונה המכונת מעשים ומארעות. "בכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים" (**אסתר ב'**, **י"א**). תקופה די ארכה, מסתובב הוא לפני חצר הארמון. לשם מה עשה כך? "אמר: לא ארע לצדקת זו שתלקח למשכב נכרי, אלא שעתידה לקום להושיע לישראל, לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה" (**רש"י שם**). גם מרדכי מחזיק בשיטתם של אבותיו היהודים, אשר הורישו מדור לדור את האמונה שאין מקריות בעולם, אלא הכל מחשב ומתכנן היטב בהתאם לתכנית האלקית. ואף אם פעמים לא נגלה לעין בשר ודם על מה ולמה ארע כדבר פלוני או אלמוני, יש להניח, שבמרוצת הזמן יתגלה פשר הדבר לכל.

בהתנצחות גדולה זו שבין השיטות, משמשת לנו המגלה כשופט. ושופט זה מכריע את הפף ללא הסוס ומכריז קבל עם ועולם, כי הצדק למרדכי ולשיטתו.

נס פורים ומשמעותו

הבה נפתח שוב את המגלה ונעין בה שנית. ננסה להסיר את המסכה המסתירה את עמק דברי המגלה, ואז נמצא, שהגבור הראשי שבמגלה אינו אלא האלקים, שאף אם שמו לא נזכר בה במפרש, הרי נוכחותו מרגשת על כל צעד ושעל.

רגילים אנו מילדותנו לתרגם לעצמנו את המשג "נס" שבירת מסגרות הטבע. דגמאות קלסיות לנסים הרי הן: נס קריעת ים סוף, או נס פך השמן של חנכה. והנה, באה מגלתנו ומעמידה אותנו על האמת שנסים גדולים ומפלאים מתרחשים דוקא בתוך מסגרות טבעיות. גם בתוך ההסתר מתגלה ההשגחה העליונה המכונת והמדריכה את הכל.

את המארעות שקדמו לנס פורים נוכל להכליל בשלשה:
א. בשנת שלש למלכו עשה משתה... כתוצאה ממשתה זה נדונה ושתי לגרוש, מחפשים מעמדת אחרת לתפקיד המלכה, מקבצים נערות מכל רחבי המדינה, ובשנת שבע נלקחת אסתר אל בית המלכות. הרי לפנינו שורה של מארעות, החופפים פרק זמן של ארבע שנים.
ב. בימים ההם (**הזמן המדיק לא נתפרש**) קצף בגתן ותרש ויבקשו לשלח יד במלך אחשורוש... אסתר מגלה את הדבר למלך בשם מרדכי... ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך.
ג. אחר הדברים האלה (**שוב, אין תאריך מדיק**) גדל המלך אחשורוש את המן... כל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן. ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה... כתוצאה מכך, מבקש המן להשמיד את כל היהודים... ובחדש ניסן בשנת שתים עשרה הפיל פור, והגורל נפל על חדש אדר בשנת שלש עשרה.
לפנינו שלשה מארעות, הרחוקים זה מזה בתשע שנים. ורחוקים עוד יותר מבחינת ענינם. והנה, תוך תקופה קצרה ביותר. מתגלה קשר בין המארעות. החל מיום י"ג בניסן, מתחילים לפתע הדברים להתגלגל בצורה בלתי צפויה, ותוך שלשה ימים בלבד, כל הקערה נהפכה על פיה.
ביום בו שלח המן את הספרים אל כל מדינות המלך, מזעיק מרדכי את אסתר ומבקשה: "לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה". בדיוק באותו לילה, נדדה שנת המלו ויאמר להביא את ספר הזכרונות. בו בלילה, בא המן לבית המלך לומר למלו לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו. הוא נכנס לארמון בדיוק בשעה בה קוראים הסופרים למלך את פרשת נסיון ההתנקשות של בגתן ותרש. המן מצוה להרכיב את מרדכי על הסוס ולהוליכו ברחוב העיר. מכאן ואילך, נפילתו המחלטת של המן כבר בלתי נמנעת: "אם מזרע היהודים מרדכי, אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו".
בעצם, מה קרה פה? המארעות השני והשלישי שצינו לעיל, הצטרפו לפרק זמן אחד. וכאשר המארע הראשון דלעיל מצטרף אליהם (**אסתר**) אז... ונהפך הוא !
לזאת יקרא נס ! היש לנו שעור מאלף מזה בתורת ההשגחה?

מדה כנגד מדה

באמונת היהדות בשכר ועונש, קים עקרון יסודי הקובע שהקדוש ברוך הוא משלם מדה כנגד מדה, או בלשון המשנה (**סוטה ח', ב'**): "במדה שאדם מודד, בה מודדין לו". עקרון זה מופיע בתנ"ך פעמים רבות ובאפנים שונים. ירמיהו מתנבא (**ב', י"ט**): "תיסרך רעתך",

כביכול הרעה עצמה היא המשלמת לאדם כגמולו, והרי זה מעין הנאמר בתהלים (ז', י"ז) "בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל".

אם נדלג לרגע אחורנית ונחזור שוב לתקופתו של עמלק, נמצא באותה תקופה אישיות מסימת ששמור לה בתודעת העם מקום של כבוד לדורות עולם. הכונה היא ליתרו, חותן משה. שהיה אחד האישים הראשונים שהתקרם לאמונת היהדות מתוך הכרה, עד כדי נכונות לגיור. מה נתן לו את הדחיפה לכך? מספר על כך יתרו בעצמו (**שמות י"ח, י"א**): "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים. כי בדבר אשר זדו עליהם". לפי דעת חז"ל, באור הדברים הוא: כי יתרו פשפש ובדק בכל שרשרת הנסים והנפלאות שנעשו לישראל ומצא בהם חקיות מסימת, הכלולה בהגדרה: "מדה כנגד מדה". וכה אמרו חז"ל: "אשר זדו לשון נזיד, בקדרה אשר בשלו, בה נתבשלו" הם רצו להשליך ולאבד ילדי ישראל במים, ובמים נדונו.

במגלת אסתר, קו זה של "במדה שאדם מודד, בה מודדין לו" מדגש ביותר, ומופיע בצורת "ונהפך הוא". הרי לפנינו דגמאות אחדות: א. ביום אשר שברו איבי היהודים לשלוט בהם... ישלטו היהודים המה בשונאיהם. ב. המן בא אל חצר המלך לומר למלך להשפיל את מרדכי ולתלותו על העץ, אך דוקא כתוצאה מהליכה זו משפל המן, והוא נאלץ לנשא את מרדכי ולהרכיבו על הסוס ברחובות העיר. ג. העץ שהוא מכין במו ידיו למרדכי, הוא עצמו נתלה עליו.

הרי לנו פרק חשוב במסכת ההשגחה, שאותו למדנו מן המגלה.

מעגלי שלמות

הכלל של "מדה כנגד מדה", אינו אלא אחד מן ההבטים הרבים על השלמות הנפלאה המתגלה בהשגחה העליונה שיש לקדוש ברוך הוא על בריותיו. חז"ל הרחיבו ובארו לנו עוד חלקים ביריעה זו.

הבה נקרא תאור שבדברי המדרש (**ילקוט שמעוני, אסתר, פ"ז**): "קרא הקדוש ברוך הוא לעצים, אמר: מי ראוי מכם שיתלה המן עליו? תאנה אמרה: ממני היו מביאים בכורים ונמשלו בי ישראל, שנאמר: כבכורה בתאנה בראשיתה מצאתי אבותיכם. גפן אמרה: גפן ממצרים תסיע. רמון: כפלח הרמון רקתך. (**וכך גם טענו האגוז, האתרג ושאר המנים שבלולב, התפוח והארז כפי שהמדרש מתאר באריכות**). באותה שעה קפץ קוץ לפני הקדוש ברוך הוא, אמר: רבון העולמים, כל מה שבראת בעולמך לכבודך בראת, ואלו כלם כבר מצאו להם זכות שלא לחנם נבראו, ואני, למה אני בעולמך? אלא, יתלה קוצץ בן קוצץ על הקוץ... מיד קבל ממנו הקדוש ברוך הוא".

בדברים אלה בארו לנו חז"ל, שלא רק מעשי אנוש אינם "סתם ככה", תולדת מקריות, גם לצומח ולכל שאר הפרטים שמצויים תחת השמש, יש תכלית ומטרה. הקוץ טען טענה נצחת שלכל העצים תפקיד בעולם אם כאמצעים לקיום מצות, או כמשל לישראל ולצדיקים ורק הוא, הקוץ, עדין לא הצדיק את עבדת קיומו בעולם. ועוד טען הקוץ, שהרי שמו מוכיח על תפקידו שמיעד הוא ליסר ולהעניש את מי שבא לעקץ ולהכאיב לעם ישראל. ואמנם, נענה לו הקדוש ברוך הוא והסכים לדבריו. בכך הרשע בא על ענשו, וגם העץ בא על תקונו. רתקה החליה האחרונה בשלשלת נוספת, ומעתה היא גלויה לעינינו בכל יפיה.

הכוון המדיק של המעשים המופיעים במגלה, מזכיר לנו תזמרת סמפונית רבת משתתפים, אשר כל אחד מן המשתתפים בה מאמן היטב בכלי נגינתו, וכל כלי שבה, מיתריו ערוכים בדקדקנות מפלגת. בכך מתקבל בצוע מוסיקלי משלם, תחת שרביטו של המנצח, הגדול שבמנצחים.

הקדמת רפואה למכה

עוד פרט מדגש במגלה, גם הוא כלל יסודי ביחסו המיחד של הקדוש ברוך הוא לעם ישראל. הוא מה שלמדונו חז"ל שהקדוש ברוך הוא מקדים רפואה למכה (**עיין מגילה יג, ב**)..

עקרון זה עובר כחוט השני מראשית המגלה ועד סופה מן הבחינה התיאורטית. הן יכל היה לקרות שקדם תצא הגזרה להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים ואחר כך תלקח אסתר אל בית המלך. או, שרק אחר יציאת הרצים בדבר המלך, יגלה מרדכי את אזן המלך בדבר הקשר שקשרו נגדו בגתן ותרש. אך למעשה, לא כך היו הדברים. סדר המארעות היה כזה, שתמיד רפואה קדמה למכה, ולפיכך מדגישה המגלה פעמים רבות: "אחר הדברים האלה... " אחר מה? פרשו חז"ל: אחר שכבר נבראה התרופה. (**הסבר הדברים נמצא בספרו של המהר"ל מפראג "אור חדש"**).

גם הסבות שהביאו לנס פורים נתפרשו בדברי חז"ל: "גלוי וידוע לפני הקדוש ברוך הוא שעתיד המן לשקל שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו" (**מגילה שם**). שוב, מדה כנגד מדה, שקלים נגד שקלים, ושוב הקדמת רפואה למכה.

לאור זאת מובנת ביותר ההלכה הקובעת: "הקורא את המגלה למפרע, לא יצא ידי חובה". כלומר, שאם הקדים הקורא וקרא פרק או פסוק אחד לפני חברו, אינו יוצא ידי חובתו וצריך לחזר ולקראה כסדרה. סדר הדברים של המגלה מלמדנו עקרונות גדולים, והמוציא מן המגלה את הסדר המופתי שבה, כאלו נטל את נשמתה.

שלוב מדקדק זה, שבין מעשים ומארעות, המדגש במגלה, והגלוי שאין כל מקרה שקורה לריק ואין כל יצירה שאין לה תכלית. אלו הן הבשורות של מגלת אסתר, אלו הם ראשי פרקים מהלקח שעלינו להפיק ממנה.

כאשר סובל עם ישראל כיום מתופעות לא נעימות המעיקות מכל עבר, ידוע נדע שרק מקצת היריעה פרושה לפנינו. כל מעשה ומעשה אינו אלא ברג אחד מתוך המכונה הגדולה של שלמות בבריאה. באמונה שלמה נצפה לישועת ה', בידענו כי כל הכלים לכך כבר מוכנים ואין להם אלא להצטרף כאחד ולהתגלות. או אז יבקע אור הגאלה.

"**להודיע שכל קויך לא יבושו, ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך**".

המגלה שבמגלת אסתר

כאמור. כותב המגלה טרח להסתיר את מעשה הנס ולכסותו במעטה המקרה והטבע. ובכונה מכונת ללמדנו, שאין משג של טבע ומקריות. וכשם שנסי ונפלאות מצרים נכתבו בתורה, הרי שבאותה כריכה נכרכו גם נסי פורים, ואין הבדל. ואף שאלו היו גלויים ואלו נסתרים, אסור לנו להתיחס בשנוי מבט כלפיהם, אלא לראותם מאותו מקור ומאותו כח עליון השומר עמו ישראל לעד, אלא שהנהגתו פעמים נסתרת ופעמים גלויה. אמנם עד כמה שנסה וטרח כותב המגלה להעלים את השתלשלות הדברים בדרך סבה ומסובב ואף את שמו של האלקים לא הזכיר ולא אפלו פעם אחת בכל זאת לא הצליח להעלים את הנשק הסודי נחלתנו ונחלת אבותינו שהוא בעצם היה סבת הנס. והלא היא בקשת אסתר ודרישתה:

"**לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, גם אני ונערתי אצום כן, ובכן אבוא אל המלך**... "

את כל הנסים הצליח כותב המגלה להעלים ולהלבישם בדרך המקרה והטבע, אולם את כח התפלה והצום הפועל מעל הטבע לא יכל כותב המגלה להעלימו ולטשטשו, ובעל כרחו כתבו, לא ברמז ובכסוי כיתר מארעות ההשתלשלות, אלא במפרש בתנאי להצלתם של ישראל:

"**צומו עלי**... **ובכן אבוא אל המלך**".

רק בתנאי צומו עלי הסכימה אסתר להכנס אל המלך וכמובן, הצום כולל תפלה, שאם לא כן לשם מה לצום. בלי תפלה, בלי צום, לא היתה אסתר מוכנה להכנס למלך לבקש על עמה ומולדתה.

טעם התחפשת

מנהג ישראל נפוץ להתחפש בפורים בתחפושות שונות, במנהג זה מפרסמים אנו את יחודנו כעם שאינו משים לבו למלגלגים והלעגנים למיניהם, ואף שנראים אנו בכך כמשנים עם מפזר ומפרד בין העמים, את שלנו ועל שלנו אנו עומדים מול עיני הבזים לנו. בפורים מתחפשים אנו ללא בושה בכל מיני לבושים, ואף שאינם הולמים ומכבדים את לובשם, וזאת, להפגין את תנאי קיומנו אנו איננו עם ככל העמים ואף שנראים משנים ובזויים את שלנו אנו עושים. נאמנים לאלקים, ללא התיחסות למצפצפים ופוערים פה למיניהם.

שלשה סימנים !

בשלשה סימנים סמנו עם ישראל: בישנים, רחמנים, גומלי חסדים. שוב בחג זה מבטאים אנו בגלוי את ג' סימנינו כיהודים המבדלים מכל עם ולשון:

- עוטים מסכה על פנינו רמז למדת ''בישנים'', וכדרך הבישן המכסה את פניו.

-''מתנות לאביונים'' רמז ל''רחמנים''.

- ''ומשלוח מנות איש לרעהו'' רמז ל''גומלי חסדים'', לפי הידוע שגמילות חסדים הנה בין לעניים בין לעשירים.

בנאוה ועז נמשיך לבצר את חומותינו, לא נתן לשום מקנא דת לחדר ולחבל בדתינו.

מאז ומתמיד היינו עם מיחד.

כהיום אנו עם מיחד.

נשאר לעולם עם מיחד.

מיחד בגבורה ובמסירות לאלקים.

מיחד בנאמנות ואהבה לאלקים.

מיחד בתורה ומצות לאלקים.

נשבע האלקים שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זכרו של עמלק. אין גרוע מלפני האלקים כמי שבא להמריד את בניו נגדו, ועתיד הוא והעושה כמעשהו להנקם מהאלקים ללא רחם. בכל דור קמים עלינו מזרעו של עמלק או מעושי כמעשיו לנתק בנים מאביהם. צו השעה ! איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק. באחדות ובעדוד נתחזקה יחד בעד עמנו ובעד אלקינו להיות שמורים וגבורים בתורה ומצותיה ! להיות נאמנים לאלקינו כשם שנאמן הוא לנו, וכמו שלא בגד בנו מעולם, לא נבגד בו לעולם. ומעתה, שלום שלום לרחוק ולקרוב להתאחד ולהתאגד כאיש אחד בלב אחד בהכנה הראויה לתקון עולם במלכות שדי.

חג השבועות - שתי מתנות טובות

פתיחה

אצל רבים, מעמד הר סיני מתאר כפי שתארו להם אותו בבית ספר, או כפי ששומעים אותו בקריאת התורה ותו לא, ובעצם, ילאה הסופר מלכתב ומלתאר מה באמת זכו במעמד זה. במאמר זה נכבד קצת יותר מעמד הסטורי זה, שלא היה כדגמתו, וכפי עדות הפסוקים (**דברים ד, ל"ב-ל"ג**):

"**כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים, הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר 'שמעת אתה ויחי**".

ונפתח בדברי רבנו משה חיים לוצאטו:

ה' אלהי ישראל... הסתיר הוד שכינתו מן הארץ, וצמצם אותה בשמים... נמשך מזה שבני אדם לא ידעו ולא יבינו אל פעלות ה' לאמתם... אבל כשרצה הקדוש ברוך הוא להקריב אליו אמתו החביבה לו מאד, הנה וקרע את השמים (**בשעת מתן תורה**), וגלה להם את מסתורין שלו, עד שידעו כלם ונתברר להם באמת שכל ההנהגה של התחתונים, בכל הפרטות שאפשר לחשב, אינה אלא ביד השכינה. ואין לך דבר קטן בעולם שאין עומדים (**קשורים**) עליו כמה ענינים (**רוחניים**) רמים וגבוהים מאד. ואז ידעו והבינו כל סוד הבריאה: על מה נברא כל העולם (**לאיזו תכלית**) ועל מה עומד (**מה נותן קיום לעולם**), ועל איזה דרו מתנהג, ומה אחרית כל אלה הדברים. וידעו עמק עצתו יתברך שמו...

וגם ראו איך בני העולם הזה הולכים בחשך, והאמת נסתר מעיניהם. ואיך הניח הקדוש ברוך הוא בעולם הזה המכשלות (**דברים המכשילים**) את הרשעים. כי מפני שהוא נסתר מבני העולם הזה נתן רשות לשטן לשוט בארץ ולהתהלך בה, ולעשות ולפתות לב בני אדם בכמה מיני מרמה וכזב, שלב האדם נפתה אחריהם וטועה בכמה טעיות, וחושב שהעולם אינו הולך אלא על פי הטבע הזה שנראה לעינים.

והנה כל הדברים האלה גלה לעיניהם (**בשעת מתן תורה**), וראו אותם והשיגו אותם באמת, והטעם לכל זה (**הבינו גם את הטעמים לנתינת אפשרויות לטעות**), ועמק העצה העליונה המסבבת כל זה בחכמה רבה, עד סוף הכל. וכאן ראו גדל התורה והמצוות, מה ענינם. ואיך הם פועלים הפעלות הגדולות בכל הבריאה. וראו כל דקדוקי מצוות במה הם תלויים, וכמה הם צריכים מאד מאד... ועל כל זה היה משה רבנו. עליו השלום, אומר להם:

"**אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד**" (**דברים ד'**).

כי הקדוש ברוך הוא הראה להם כל המציאות, ועל מה הוא עומד, וידעו בברור שהוא לבדו המנהיג, ואין שום הנהגה אחרת, לא טבעית, ולא מקרית, ולא בשום דרך אחר, אלא ההנהגה שהוא יתברך שמו מנהיג בעמק העצה שגלה להם. וצוה להם כמו כן להשיב אל לבם האמת הזה, שיהיה מתישב בהם בלי שום ספק, כמו שראו אותו בברור שלם. והוא מה שאמר להם:

"**וידעת היום והשבת אל לבבך וגו**' " (**שם**).

והנה כל הדברים האלה ראו אותם בזמן מתן תורה. וכן כתוב:

הן הראנו ה' אלקינו את כבדו וגו' " (**שם ה'**).

ועל כן צוה אותם, שמה שראו הם בעיניהם יהיו מוסרים לבניהם ולבני בניהם לדורות. והוא שאמר להם:

"**רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, והודעתם לבניך ולבני בניך**... " (**שם ד'**).

כי זה מה שיודעים ישראל, שאין שאר האמות יודעים כלל, מפני שישראל זכו לראות כל זה בהר סיני, מה שלא ראו אמות העולם... ומשם והלאה נשארו הדברים חתומים בלבם. והמצוה הזאת עליהם ללמדם איש את בנו.

ועוד, משם זכו להעמיד נביאים שיחדשו בהם ידיעה הזאת תמיד... (**הרמח"ל בהקדמה למאמר הויכוח**)

העולה מדבריו הקדושים:

עם ישראל ראה דברים נפלאים במעמד הגדול והמרהיב מעמד הר סיני. ביניהם:

א. מה פועלת כל מצוה ומצוה למעלה בעולמות. כי מה שנראה לנו כאן דבר פעוט מצם ארצה, בעצם ראשו מגיע השמימה. עם ישראל זכה לראות זאת במו עיניו מה נפעל ונעשה מפעל המצוות.

ב. סוד היחוד השלם אין עוד מלבדו הסוד שיתגלה לעתיד. שכל המארעות מתחלת הבריאה עד עולם התקון. כלן שרשרת אחת הצרופה מחליות רבות הקשורות אחת בשניה.

ג. נתגלה להם המכשולות הרבות האמורות להכשיל ולנסות בהם את בני האדם, וכל מערמי השטן וחילותיו להפיל ברשתו את רב בני האדם.

שתי מתנות לחג השבועות

בשנת האלפים ארבע מאות ארבעים ושמונה לבריאת העולם, בשישי בחדש סיון ביום שבת קודש בהיות הבוקר אירע המעמד הגדול והמפורסם מעמד קבלת התורה. ביום זה הובטחה נצחיות לעם ישראל לנצח, הובטח קיום לבריאה, שהיתה בסימן שאלה על קיומה עד יום השישי בסיון שענו ישראל ואמרו: "נעשה ונשמע".

לאחר ההכנות הראויות שהכין משה רבנו מנהיגן של ישראל את עם ישראל על פי צווי האלקים, כנאמר:

ויקדש את העם ויכבסו שמלתם, ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה"

ובכן לבוקרו של יום השבת:

"... **ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד, ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול**" (**שמות י"ט**).

אמונת קבלת התורה התאמתה אצלנו מעדות של 600,000 איש גברים מגיל 20-60 לבד מטף ונשים, המעידים עדות נאמנה המה לבניהם ובניהם לבניהם עד דורנו אנו, עדותם לא מהפה לבד אלה מסורת פה בצירוף יישום מלא לצוויי התורה, דקדוק גדול ובמסירות דור אחר דור.

ע"כ דברנו במילים ספורות בנוגע למתנה הראשונה לה זכינו בקבלת התורה. קצת יותר בהרחבה נחוץ יותר לעסוק במתנה השניה לה זכינו באותו מעמד, והיא אמונת חכמים, וכנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך **וגם בך יאמינו לעולם**" (**שמות י"ט, ט**').

ופירש"י "וגם בך" גם בנביאים הבאים אחריך.

כאן גילה האלקים שברצונו להשוות את מתנת וחיוב אמונת תורתו מציאותו והשגחתו למתנת חיוב אמונת חכמיו ונביאיו, וראה השי"ת את מתנתו הראשונה התורה הקדושה לא פחותה ממתנתו לנו את חכמי ישראל בכל דור ודור.

ויותר מכך,

אי אפשר להגיע לאמונת השגחתו ועל אחת כמה וכמה להתבטלות לרצונו ולקיום מצוותיו מבלי אמונת חכמיו ונביאיו שבכל דור ודור.

ובזה ילפת השטן בבני אנוש להסיטם מהתורה ומצוותיה בפיתוי המעטת כבודם וערכם של חכמי ישראל, ולהחשיבם כבשר ודם בעלמא.

וכבר צווחו חכמי ישראל באומרם:

"אם חכמים הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם חכמים הראשונים כבני אדם אנו כחמורים".

ואם כך ראו חכמי ישראל המאוחרים את קודמיהם ויחסם אליהם היה בכבוד והערכה לאין שיעור, על אחת כמה וכמה אנו הצאן הצעיר ראוי לנו להתבטל התבטלות גמורה לכל הלכה של דבריהם, לכל השקפה ודעת תורה של רבותינו.

לדאבוננו, אם אמנם נרתעים רבים מכח הכפירה המפתה והמסית ושומרים על אמונה לבלתי תתערער. במציאות ה' באחדותו בקיום מצוותיו כתפילה תפילין שבת וכדומה, הרי שמאידך רבים חללים נפלו כרעו ונרמסו תחת כח המפתה לכפור בגדולת החכמים, להתכחש ליכולתם ולגבורתם, ולמרוד במוצא פיהם, ולא השכילו כי גדולי הדור של דור דור ודורשיו שכינה מדברת מתוך גרונם, והסיעתא דשמיא מלווה אותם על כל צעד ושעל בהנהגתם את הדור ואין הקב"ה מביא תקלה על ידם.

כהיום מעיזים רבים לפצות פיהם ולהרהר אחר חכמי ישראל, הלא נתבונן התורה ופסקיה כפופים לדעת חכמי ישראל, התורה נפסקת לפי בית דין של מטה, עד שהקב"ה מכריז ואומר נצחוני בני, נצחוני בני. (**ב"מ נט**).

לא חרבה ירושלים אלא עד שביזו בה תלמידי חכמים (**שבת קי"ט**).

כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו (**שבת קי"ט**).

כל מי שעיניו צרות בתלמידי חכמים בעולם הזה מתמלאות עשן לעולם הבא (**ב"ב ע"ה**).

כל הנוגע בתלמיד חכם כאילו נוגע בשכינה (**מדרש קהלת נושא ט'**).

כל העושה מריבה על תלמיד חכם כאילו עושה מריבה על מי שאמר והיה העולם (**תדא"ז יח**).

ביום גדול זה העניק לנו האלקים שתי מתנות נפלאות שאי אפשר לאחד מבלעדי השני. וכשנתן הקב"ה את התורה לישראל ראה לנכון להדגיש "וגם בך יאמינו לעולם", וכנאמר לעיל גם בנביאים הבאים אחריך. בא לומר לנו האלקים:

כל טקס קבלת התורה על כל הודו והדרו המרשים והמפעיל, אחר כל שידודי מערכות הטבע, עד כדי שמיעת קול אלקים פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש, הכל הכל אינו בר קימא, הכל הכל יכול להתפורר ולא להחזיק אם לא יצורף לו המתנה השניה שלצדו אמונת חכמים, שהם המה מקבלי התורה לאמונה, הם המה המעתיקים האמיתיים את התורה מדור לדור, ומבלעדיהם אינו שווה כלום. שהרי יקומו דורות חדשים יפרשו את התורה כרצונם, יסלפו ויחדשו בה, יגרעו ויוסיפו בה, ומי יעמוד בפרץ

להעמידם על טעותם אם לא גדולי הדור וחכמיו הבוחלים בכל שקר ותיעוב, שונאי בצע, ורק האמת יוצאת מתוך גרונם.
בקונטרס זה נרחיב קצת את נושא חשוב זה נושא ''אמונת חכמים''.
בראשית דברינו נתאר מעט מן המעט מגודל חכמתם.

מגדלות וקדשת חכמי ישראל

לאחר הקדמות שהזכרנו, ניגש לתיאור חכמתם של גדולי ישראל במדע, בתורת האלקים, ובנבואה, ונתחיל בעניני מדע. ובכן, אין חכמה ישנה בעולם שאינה רמוזה עיקרה בתורה באיזה מאמר קצר. חכמת התכונה, שהוא מהלך השמש והירח והכוכבים שהיא חכמה גדולה, רמוזה עיקרה במצות עשה של קדוש החודש שנמסר לזה בעל פה כללי סוד העבור, והכל מבואר במסכת ר''ה וברמב''ם הלכות קדוש החודש. ואצטט לו כאן מספר ''עלי שור'' מה שכתב בנושא זה:
יבר אשר כל חכמי האומות התקשו בו עוד בימי הביניים, הוא קביעת הלוח והשוואת חדשי הירח עם שנת החמה בידי חכמי ישראל היתה ידיעה ברורה בענין עמוק זה; להם היתה בזה קבלה איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה. כאשר בטלה קביעת החודש על פי עדים, גילו חז''ל את סוד המולד וחכמת עיבור השנים, ונודע בעולם, כי חשבון השנים על פי התורה בנוי על המחזור של י''ט שנה, שבו משתווים חדשי הלבנה עם שנות החמה. והיתה קבלה בידי חז''ל, שלעולם יקבעו שבע שנות עיבור בתוך כל מחזור של י''ט שנה. (**כלומר, במשך 19 שנה יש להוסיף 7 פעמים במשך 7 שנים חודש אדר ב' נוסף ל 12 חודשים**). נמצא שיש בכל מחזור 235 חדשים, שהם 6939 2/3 יום עם 595 חלקים, ואלה הם 19 שנות החמה בלי תוספת וגרעון. (**חשבון זה מבוסס על הידיעה, כי סיבוב הלבנה סביב לכדור הארץ היינו חודש הלבנה ! - נמשך כ''ט יום י''ב שעות ו - 793 חלקי שעה לפי חשבון של 1080 חלקים לשעה**).
והנה, בערך בזמנו של רבנו הקדוש, היה חי באלכסנדריא האסטרונום הגדול פטולימייוס, מחבר ספר האלמגסט שמתוכו למדו אסטרונומיא עד הזמן החדש. כאשר נודע לפטולימייוס זה על מח ור הי''ט שנה והידיעות הברורות בחשבון סיבוב הלבנה וכו' עליהן הוא מתבסס השתומם מאד, כיצד היתה בידי חכמי ישראל ידיעה שחכמי האומות טרם עמדו עליה. וכתב שזה מוכיח שהיתה ביניהם נבואה. דבר זה מספר ר' יצחק אברבנאל בפרושו על התורה פ' בא עה''פ החדש הזה לכם ראש חדשים ד''ה והלימוד הג' (**מביאו וייזל בספרו גן נעול, חדר ז' חלון ה' בהרחב ביאור**).

אכן, זוהי ראיה ברורה שהיתה נבואה בישראל וכי התורה היא מן השמים. (**עלי שור עמ' נו**)

וכן הוכיחו מדעני זמנינו ראה חוברת "תורה ומדע".

וכן חכמת נתוח אבריו של אדם גם כן רמוזה בהלכה אחת שנמסרה למשה רבנו עליו השלום, ונמסר לו כמה אברים יש באדם, ומקומן של כל האברים, והיא משנה אחת בסוף פרק א' דאהלות, ראה שם מנין האברים ומקומן אשר הוא עיקר חכמת הנתוח.

וכן חכמת המדידה והנדסה יש במסכת כלאים פרק ג' ופרק ה' ובשבת פרק ד' וערובין ע"ז וסוכה ח'.

וכן חכמת השרשת הזרעים והרכבת האילנות יש גם כן בתורה. וכן כל חכמה וחכמה וטבעיות כל הברואים גם כן רמוז בתורה עיקריהן ויסודותיהן. ועיין במדרש רבה שפילוסוף אחד בקש לידע לכמה זמן נחש מוליד, כיון שראה זכר ונקבה של נחש מתעסקין זה עם זה, נטלן ונתנן בחבית והיה מספיק להם מזונות עד שילדו. כיון שעלו הזקנים לרומי, שאל לרבי גמליאל לכמה הנחש מוליד? ועין שם שמצא רבי יהושע ראיה מן הכתוב שזמן עבורו ז' שנים, ואמר לו דבר זה. התחיל הפילוסוף מטיח ראשו בכתל ואמר: כל מה שעמלתי בז' שנים, בא זה והושיט לי בקנה אחד. והכל נמסר למשה בסיני.

וכן מה שגילה קולומבוס שהארץ היא בצורת כדור וכך נתברר לכל המדענים שאחריו, מבואר הוא בזוה"ק (**ויקרא דף י'**) (**וראה בחוברת "תורה ומדע" פרטים שגילו מדעני הדורות ורבים מהם מבוארים בתלמוד ובמדרשים**).

חכמת תורת האלקים של רבותינו

וכתב ה"חפץ חיים": הלא ידוע גדולתן של הראשונים, כגון הרמב"ם, האלפס. וכדומה, שהוא עצום מאד, וכשנעריך אותן נגד רבנן סבוראי, שהיו דורות הרבה קודמין להן, היו הסבוראים גדולים הרבה מהן, כי כל הקודם בזמן הוא קודם במעלה, וכמאמרם: אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו', וכן כשנערוך את הסבוראים נגד האמוראים הראשונים כגון רב אשי ורבינא, בודאי היה רב אשי ורבינא גדולים מהם, וכן הם נגד האמוראים הראשונים כגון רב ושמואל, וכן רב ושמואל נגד רבי חייא ורבי אושעיא בעלי הברייתות. וכן הם נגד התנאים רבי מאיר ורבי יהודה, וכדומה, וכן הם נגד רבם רבי עקיבא, וכן רבי עקיבא נגד רבו רבי אליעזר, וחבריו נגד רבם רבי יוחנן בן זכאי, שעליו אמרו בגמרא, שלא הניח מקרא משנה גמרא הלכות ואגדות וכו' שיחת מלאכי השרת דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול מעשה מרכבה, ודבר קטן הויות דאביי ורבא.

ועתה, כשנתבונן ממנו על רבו הלל הזקן האיך היה ידיעתו בתורה, בודאי היה עצום מאד, כיון שרבן יוחנן בן זכאי, על כל מעלותיו והשגותיו, היה הקטן שבתלמידי הלל הזקן. ששמונים תלמידים היו לו, והוא הקטן שבהם.

ולא נחשוב שבהלל נסתים ידיעת התורה, כי גם לו היה רב והוא בודאי היה גדול ממנו, וכידוע שהוא קבל התורה משמעיה ואבטליון רבותיו, ורבותיו הם קטנים נגד הקודמים להם, שהיו נביאים, וידוע דמלאכי זה עזרא, שהיה תלמידו של ברוך בן נריה, ובודאי רבו ברוך בן נריה גדול ממנו, וברוך בן נריה קטן נגד רבו ירמיה הנביא, וירמיה נגד הנביאים הקודמים לו, ונדלג בחשבונות הדורות הרבה דורות באמצע עד שנגיע ליונה בן אמתי הנביא, ויונה קטן נגד אחיה השילוני רבו, ואחיה נגד דוד המלך עליו השלום רבו, ודוד המלך היה רבו של רבו של אליהו הנביא, זכור לטוב.

א"כ, דוד המלך בודאי הוא השיג התורה הרבה מאד, ובכל זאת הוא אמר בעצמו:

"**גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך**",

כאומר, שעיני סתומים להבין את דברי התורה כראוי. וכזה איתא במדרש על הפסוק:

"גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך".

וכי דוד גר היה, והלא היה בן ישי? אלא מה גר אינו יודע מה שכתוב בתורה אף אני כן.

ובאמת, וכי דוד שהוא מארבעים ושמונה נביאים שעמדו לישראל, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, והוא רבו דרבו של אליהו הנביא, וגם מובא בילקוט שמואל א' (**רמז ע"ט**) דבשעה שברח דוד מפני שאול אל שמואל למדו בלילה אחד מה שתלמיד ותיק ילמד למאה שנה, נוכל לומר שלא היה יודע את התורה? אך שבאמת אף שהיה גדול מאד עם כל זה, התורה אין גבול וקץ ותכלית לחכמתה. ומי לנו גדול משלמה מלך ישראל שכתוב עליו:

"**וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו**"

וכתוב עליו: "**ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע**"

שהם האבות הקדושים, ואפילו הוא כתב בעצמו: "אני אמרתי אחכמה כלומר, חשבתי שהשגתי את התורה, אולם והיא רחוקה ממני"

והכל מצד שהיא בעצמה אין גבול וקץ לחכמתה, ולפיכך אמר בעצמו:

"**אשת חיל מי ימצא**"

שכידוע, פרק זה נאמר בדרך משל על התורה (**עד כאן מדברי החפץ חיים**).

ועוד נתבונן, וכי בחידושי המדע של ימינו מתחילה ומסתימת החכמה? איפה חכמת כוחות הנפש של האדם, שבה לא עסקו כלל חכמי ומדעני הדורות, (**פילוסופים היו מאז ומעולם וכמו כן מכשפים, חוזים בכוכבים ואין זה חדש בדורנו**). המדענים האחרונים

כל עסקם היה בחיבור וקישור כוחות החומר של הדומם והצומח, אולם בכוחות הנעלמים של הנפש והעולם, מי מהם שעוסק בהם. ואילו בדורות קודמים אנו רואים שעיקר עיסוקם היה בבירור כוחות הנפש וחידוש ובריאת העולם אשר ע"ז בנוי ספר קהלת ומשלי מהחכם מכל האדם, שלמה המלך ע"ה. וכל חכמי התלמוד ומוסר הנביאים היה על כיצד ואיך שלמות הנפש. להעמיק כמדעי מננו

בחומריות, ולעסוק בנסיונות רבים של הכוחות הדוממים ולהוציא תוצאות שונות אין זו חכמה אלא מלאכה, נסיון מוצלח מוליד תוצאה וגילוי אחר, וגילוי מוליד גילוי נוסף, לא דרוש ולא יעזור לשם כך העמקה שכלית, אלא נסויים פיזיים ונסיון מוליד תוצאה, ותוצאה מושכת נסיון אחר וכן הלאה.

ושבתי ואתבונן על מה יש יותר לשבח אדם, על שגילה את הטלפון או המחשב, או על שגילה איך אדם יכול להיהפך למלאך, לבטל רצונותיו ולכוף את רגשי תאוותיו לשכלו. בודאי שהרבה יותר שבח מגיע לאדם שנותן עצות ועוסק כיצד יוכל האדם לשתנות, מאשר לאדם שעשה ניסוי כזה או כזה ויצא לו גילוי מסוים. והעובדא לאחר שאותו מדען גילה גילוי מסויים, כבר נהיה אותו גילוי פשוט לכל. ויד הכל נתונה להשתמש בו, ובמה שעמל אותו מדען עמל רב בכמה פרוטות הולכים ורוכשים את יצירתו המדעית. על זה יאמר "אדם לעמל יולד"?! שאחד יעמול ויתייגע, ולאחר מכן כולם יהנו בקלות מאותו עמל. הלא ודאי כוונת שלמה המלך ע"ה "אדם לעמל יולד", נאמר על כל אדם בפרטות שעל כל אדם מוטל לעמול ולהתיגע, וא"כ המדובר בעמל השווה לכל נפש, ומהו?

תיקון נפשו והשלמת עצמו. ובזה עסקו וטרחו קדמונינו ופשוט, לא הקדישו מזמנם לעמל הבל וריק המרבה דאגה וקנאה כידוע מתוצאות הטכנולוגיה והלוקסוס. ובמקום זה השקיעו את עמלם בשלמות נפשם. ובעצם אפשר לומר עוד, שראו את הקלקול הגדול שיצמח מכל הגילויים של המדע ונמנעו מלגלותם מאחריות עתידם של בני האדם, ואילו הבאים אחריהם, מחוסר אחריות גילו כל אשר צעקה בטנם ללא אחריות לתוצאות כגילוי האטום וכלי המשחית בעולם, ואת גדולת רבותינו בחכמת הנפש והנבואה נראה בפרקים הבאים.

נבואה באישי ישראל

כתב בספר "עלי שור":

תקופת הנבואה בישראל נמשכה ממשה רבינו ע"ה עד אנשי הכנסת הגדולה, שאליה נמנו הנביאים האחרונים חגי, זכריה ומלאכי. הנבואה עצמה הנה מופת חותך להשראת שכינה בישראל.

התנאים להשראת הנבואה על המתנבא לא פשוטים וקלים המה, ומבוארים בדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה:

"מיסודי הדת לידע שהאל ברוך הוא מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, שלא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד. אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן, ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו שום מחשבה כלל באחד מהבלי העולם וחמדותיו, ודעתו פנויה תמיד למעלה, קשורה בעבותות אהבת ה' ויראתו הטהורה, ונפשו דבוקה תמיד בשם יתברך, ומקדש ומטהר עצמו במחשבות קדושות וטהורות, מיד רוח הקדש שורה עליו. ובעת שתנוח עליו הרוח, תתערב נפשו במעלת המלאכים ויהפך לאיש אחר, ויראה וישיג דברים נעלמים ונפלאים, מה שאין בשכל אנוש להשיגם".

נבואה היא מדרגה עצומה בשלמות, ובזמן הבית השני כבר לא הגיעו הדורות אליה. אך רוח הקודש היתה מצויה בישראל. ר' ישמעאל בן אלישע, שהיה מאחרוני הכהנים הגדולים בבית שני, שהרי הוא היה מעשרה הרוגי מלכות. סיפר: "פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל י' ה' צב' שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני ! ואמרתי לו, יה"ר שיכבשו רחמיך את כעסך וכו' ונענע לי בראשו" (**ברכות** ז, א). הרי בזמן התנאים עוד זכו לדרגות גבוהות של רוה"ק.

חכמי התלמוד השתמשו ב "בת קול", שהיא מדרגה יותר נמוכה מרוה"ק ("**קול" בתורה מציין רוה"ק**: "**כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה**", **היינו ברוה"ק שבה רש"י מחז"ל**. "**בת קול" מדרגת "בת" של רוה"ק**). וגם אחרי חתימת התלמוד לא פסקה רוה"ק מישראל. מתלמידי האר"י ז"ל יש לנו עוד ספר הדרכה כיצד להגיע לידי רוה"ק. ואם כי בשורותיו הראשונות ניכר שאין ספר זה שערי קדושה לרבנו חיים ויטאל זצ"ל מדבר אלינו אלא אל דרגות שאין לאל ידנו להשיגן, הרי מעצם הספר הזה נוכל להווכח בודאות גמורה שיש אלקים בישראל, עד לדורות האחרונים ממש.

נביא בזה קטעים מתוך ההקדמה לספר "שערי קדושה":

"ראיתי בני עליה והמה מועטים משתוקקים לעלות והסולם נעלם מעיניהם, ויתבוננו בספרי הקדמונים לחפש ולמצוא ארחות חיים... להעלות נפשם אל שרשה העליון ולדבקה בו ית'... כענין הנביאים שכל ימיהם נדבקו בקונם, ומאמצעות הדבקות ההיא שרתה עליהם רוה"ק... ואחריהם באו החסידים הראשונים הנקראים פרושים ובקשו לצאת בעקבותיהם של נביאים. ולא נודעו, ונסו להתדמות להם בהתבודדות במערות

צורים ומדברות, ופירשו מדרכי בני אדם, ומהם פרושים בבתיהם כדמיון הולכי מדברות, וכל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו להלל את בוראם בעסק תורה ובשירי דוד המע"ה המשמחים את הלב, עד אשר תדבק מחשבתם בכח וחשק נמרץ באורות העליונים והתמידו בכך כל ימיהם עד אשר עלו במדרגת רוח הקודש... ואם כי לא ראי זה כראי זה לא נמצאו אופני דרכיהם ושימושיהם איכה יעבדו הקדושים האלה את השי"ת ונעשה כן גם אנחנו...

ארבעה גדולי ישראל שנכנסו לפרדס לא נמלט מהם איש כי אם ההוא חסידא רבי עקיבא, ואף הוא בקשו מלאכי השרת לדחפו לולא ה' עזרתה לו נכנס בשלום ויצא בשלום. והאמת כי הם בקשו מדרגות גדולות קרובות אל הנבואה, ועל כן נסתכנו קצתם, ואנחנו הלואי שנזכה אל רוח הקודש מועט, כענין גילוי אליהו ז"ל אשר רבים זכו אליו כמפורסם, וכענין גילוי נשמות הצדיקים הנזכר הרבה פעמים בספר התיקונים. ולא עוד, כי גם בזמננו זה ראיתי שיש קדושים זכו לכל זה, ויש אשר נפשו של האדם עצמה בהזדככה במאד מאד תתגלה לאדם ותנהיגהו בכל דרכיו, וכל אלה הדרכים קרובים ישיגו אף בזמננו זה אל הראויים אליהם...

ולכן הציקתני רוח בטני להתיר לפרושים ולתמוך בימינם להורות להם הדרך ילכו בה, ועל כן חיברתי חיבור זה... ובו אבאר סתרים לא שערום ראשונים אשר היו לפנינו כי אני קבלתי מפה איש קדוש מלאך ה' צב' מורי האר"י לוריא זללה"ה. ולהיותם רזי עולם ותעלומות סתרים אגלה טפח ואכסה אלפים אמה ואפתח בדוחק שערי הקדושה כמחט סדקית... והחלק הד' באופני הייחודים עצמם אשר על ידם יושג רוה"ק כאשר בחנתי ונסיתי ונתאמתי מזיוו.

אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלקיו !

מהמחבר, מרן יוסף קארו ז"ל, יש לנו ספר "מגיד מישרים". בו מסר כל מה שגילו לו בקביעות מן השמים, וכמו כן מהרמח"ל ידועים לנו גילויים נפלאים, וכמו כן מהגר"א, וכן בכל הדורות ידועים ומפורסמים סיפורים אמיתיים על גילוי רוה"ק ויכולת מופתית אצל גדולי וקדושי ישראל, ומי ישער ויתאר גודל מעלת ה"בעל שם טוב" ותלמידיו דורות שלמים של בעלי רוח הקודש ועובדי ה' בכל לבם ונפשם. ופן רבינו ישראל מסלנט ותלמידיו גדולי המוסר, חכמי תורת הנפש. שאין דוגמתם לאלפים ולרבבות.

הגיון העדפה - אמת צרופה לעמת המשחדת

אמנם לעומת חכמי ישראל עמדו מכנגד חכמים ופילוסופים רבים בני ברית ושאינם בני ברית. אולם כשלפנינו ב' דיינים האמורים להוכיח את הצדק בנידון המובא בפניהם,

אלא שאחד מהם ברור לנו היותו נוגע בנגיעות אישיות, ומשוחד להטות את הדין לטובת אחד מבעלי הדין ברור הוא שנמנע מלצרפו להרכב דיון זה, ונעדיף לבחור בדיינים ללא כל נגיעה אישית.

ובכן נתבונן !

הרבה חכמים עמדו על חקירת האמת לבדוק עם מי המקור ועם מי החיקוי, ודנו על כך ביגיעה ובעמל בהעמדת תלמידים הרבה ובכתיבת ספרים רבים. השאלה: אנו על מי נסמוך, וכיצד נדע את מי להעדיף על מי?

והתשובה פשוטה !

הבה ונברר מי טען את טיעוניו ללא נגיעות ומתוך רצון לברר את האמת, ומי טען את טיעוניו במלוא השוחד והנגיעות.

ואת זאת ניתן לברר במציאות הגלויה והמפורסמת.

חכמי ישראל עמלך ויגעו להצדיק את צווי האלקים בשמירת השבת, על אף שידרש מהם כתוצאה מכך לשבות ממלאכה ומעשית צרכיהם ולוותר בכך על כמה פרטי רצונות אישיים.

כמו כן עמלו ודרשו לאמת את צווי האלקים על פרישה מאיסורי עריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מחמדתן ביותר, על אף שידרש מהם כתוצאה מבירור אמת זו לכפות הרבה חשקים ואהבות זרות. וכמו כן כללו בזה פרישה מנשותיהם בזמן נדותם, א"כ היו מוכנים למסור את החיים האישיים ביותר שלהם למען האמת.

כמו כן עשית מצוות: כתפילין יום יום, תפילה, לימוד תורה, שמירת החגים והמועדים, צדקה ועוד ועוד, ועל אף שמצוות אלו דורשות הוצאות ממון זמן וכח, לא נמנעו מלאמת אותן.

ולעומתן, החכמים שאמנם עמדו גם הם לברר את האמת, אולם בתנאי שלא יהא זה על חשבון שלא לנסוע בשבת ולא לחללו, ולא על חשבון פרישה מעריות ונשים אסורות, ולא על חשבון פרישה ממאכלות אסורות, ולא על חשבון התחייבות יום יומית מקיום תורה תפלה תפילין וכו'.

הכיצד, אם כן, לא יעלה על דעתנו לחושדם ששוחד רצונותיהם

וכדי שלא יסתרו מעשיהם את מצפונם הם המה שעמדו להם להטות את דעתם, והכיצד לא נחשדם שעמלך וטרחו להצדיק ולשלב את החכמה והאמת עם מעשי החופשיות והמתירנות שלא יסתרו זה את זה, שילוב שיאפשר להנות ולענג הגוף ולמלא את תשוקותיו מבלי שיסתרו את החכמה והאמת. היש שוחד גדול מזה? וכי רק שוחד כסף

הוא שוחד? הלא פי כמה גדול שוחד החופש והשחרור משוחד כמה פרוטות, שגם בכוחו יש כבר סכון הטיית המשפט.

וליתר בהירות נביא דבריו המחוכמים של אחד מגדולי ישראל בדורות האחרונים. הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל (**בספרו קובץ מאמרים עמ' י"א**):

"כיון דהאמונה מכלל המצוות אשר כל ישראל חיבין בה תכף משהגיעו לכלל גדלות, דהינו, תינוק בן י"ג שנה ותינקת בת י"ב שנה, והנה ידוע, כי בענין האמונה נכשלו בה הפילוסופים הגדולים ביותר, כמו אריסטו, אשר הרמב"ם העיד עליו ששכלו הוא למטה מנבואה. ורוצה לומר, שמלבד הנבואה ורוח הקדש לא היה חכם גדול כמותו בעולם, ומכל מקום, חכמתו לא עמדה לו להשיג אמונה אמתית, ואם כן. איך אפשר שתורתנו הקדושה תחיב את כל התינוקות שישיגו בדעתם הפעוטה יותר מאריסטו, וידוע שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו וכו', וכן הקשה עוד מבן נח שמצוה גם הוא בשבע מצוות, הלא יטען: אדמה הייתי כל ימי, איך יהיה לבי שלם במצוות אלו?"

אבל כאשר נתבונן בזה, נמצא כי האמונה בהקדוש ברוך הוא שברא את העולם היא מכרחת לכל בן דעת, אם רק יצא מכלל שוטה, ואין צרך לשום פילוסופיה להשיג ידיעה זו. וזה לשון "חובת הלבבות" בשער היחוד פרק ו':

"ויש בני אדם שאמרו שהעולם וכו'. ותמה בעיני איך תעלה בדעת מחשבה זאת, ואלו אמר אדם בגלגל של מים המתגלגל להשקות שדה, כי זה נתקן מבלי כונת אמן, היינו חושבים את האומר לסכל ומשתגע וכו'. וידוע, כי הדברים אשר הם בלי כונת מכון לא ימצאו בהם סימני חכמה. והלא תראה, אם ישפך לאדם דיו פתאום על ניר חלק, אי אפשר שיצטיר ממנו כתב מסדר. ואלו בא לפנינו כתב מסדר ואחד אומר כי נשפך הדיו על הניר מעצמו ונעשתה צורת הכתב היינו מכזיבים אותו, ועין שם.

ואיו אפשר לומר על הבריאה כלה שנעשית מאליה אחרי שאנו רואים על כל דבר סימני חכמה עמקה בלי תכלית, וכמה חכמה נפלאה יש במבנה גוף האדם ובסדור אבריו וכחותיו כאשר יעידו כל הרופאים. וכדברי רבי עקיבא שענה לאותו מין: כשם שהטלית מעידה על האורג והדלת מעידה על הנגר וכו', כו העולם מעיד על הקב"ה שבראו.

אם כן הדבר, תמוה ונפלא מאד איך נלאו הפילוסופים הגדולים לטעות בדבר פשוט כל כך. ופתרון החידה מציגו בתורה שנאמר:

"**ולא תקח שחד, כי השחד יעור עיני חכמים**".

ושעור שחד על פי דברי תורה הוא אפלו שוה פרוטה. וה'לא תעשה' נאמרה על כל אדם וכו', אפלו על כמשה רבנו ע"ה, שאם יציר שיקח שחד פרוטה יתעורו עיני שכלו ולא

יוכל לדון דין צדק. ובהשקפה ראשונה הוא דבר תמוה לומר על משה ואהרן, שבשביל הנאה כל דהיא נשתנית דעתם ודנו דין שקר, אבל הרי התורה העידה לנו שכן, ועדות ה' נאמנה.

על כן צריך לומר שהוא חק הטבע בכחות נפש האדם. כי הרצון ישפיע על השכל וכו'. והשתא נחזי אנן: אם רז"ל שהיו כמלאכים ברחב דעתם ובמדותיהם הקדושות, פעלה עליהם קבלת הנאה כל שהיא להטות (**כמובא בגמרא פרק שני דיני גזרות**) כל שכן אנשים המשקעים בתאוות עולם הזה, אשר היצר משחד אותם ואומר להם: הרי לפניך עולם של הפקר, ועשה מה שלבך חפץ, עד כמה יש בנגיעה הגסה הזאת לעור עיני שכלם.

היוצא מזה, כי יסודי האמונה מצד עצמם הם פשוטים ומכרחים לכל אדם שאינו בכלל שוטה, אשר אי אפשר להסתפק באמתותם. אמנם רק בתנאי שלא יהא האדם משחד, הינו שיהיה האדם חפשי מתאוות עולם הזה ומרצונותיו. ואם כן סבת המינות והכפירה אין מקורה בקלקול השכל מצד עצמו. כי אם מפני רצונותיו לתאוותיו, עד כאן לשונו.

בספר "מכתב מאליהו" הביא לזה סמך מהגמרא (**סנהדרין ס"ג**): "יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא.

מסרת לעמת נסרת

וראה עוד בספר חיי עולם מה שכתב, וזה לשונו: ואשר ראוי להשיב לנבוכים אלו הוא לומר לו: האם סבור אתה שהנך הראשון שעלתה על דעתך כזאת, וכי איזה כשרון גאוני צריך בכדי להסתבך ולשאל מי יימר? הלא תבין, כי כל אלפי גאוני ישראל שבכל הדורות, לא נפלאת היא מהם שיעלה על דעתם כל צדדין וצדי צדדין מיני ספקות ודיונים שעלו ושיעלו על לבך, ואף על פיכן היתה אמונתם תמימה ושלמה בכל תקף וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם כי נפשם הטהורה ואור תבונתם ראו בבהירות אמתית הדברים, מה אמת ומה שקר וזיוף. נוסף לזה ראו בחוש נוראות מנפלאות השגחתו יתברו על יראיו, אצלם ואצל רבותיהם קדושי עליון, וקבלות נאמנות רב מפי רב מנפלאות השגחת ה' יתברך ומנפלאות קדשת התורה. והנה מהאמונה השלמה של כל רבותינו, תוכל להבין שלכל שאלותיך וספקותיך יש תשובות ברורות ותוכל לסמך על הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א וכו' וכו' וכו'.

והנה בפרשת ראה בפסוק "כי יסיתך וכו', מאלהי העמים וכו' הקרבים אליך או הרחקים ממך" וכו', פרש רש"י ז"ל (**והוא מגמרא סנהדרין ס"א**): מטיבן של קרובים אתה למד טיבן של רחוקים: כשם שאין ממש בקרובים. כך אין ממש ברחוקים. וכמו כן בכל הבלי הפוקרים, הלא כזבי דעות וטענות של המינים והפוקרים למיניהם הגיע מהם לידיעת

חכמי וגאוני ישראל שבכל דור ודור, ומה שהגיע לאזנם הוא מאת אשר נחשב אצל המינים והרשעים למבסס ביותר, כי כן טבע הדברים להפקיע ולפרסם את אשר מבסס בעיניו ביותר. והנה כל הבלי השוא מדבריהם לא עשו שום רשם אצל רבותינו הקדושים, כי מיד ראו חרפתם ונבלותם והזיוף שבדבריהם ושקרותם, ומכאן אתה דן לכל שאר דבריהם שכלם הבל ורעות רוח. כשם שאין ממש באלו, כך אין ממש באלו.

ולזאת, מיסודי האמונה בתורה הקדושה הוא אמונת חכמים, והוא מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם כדתניא בפרק שנו חכמים. שכמו בהוראת אסור והתר ודיני ממונות וכיוצא בזה, לא כל אדם מסגל להורות ולהחליט על ספקותיו, ועליו לסמך על גדולי הדורות, כמו כן בכל עניני האמונה והדת עלינו להשען על רבותינו הקדושים, וככל שיכיר יותר רום גאון קדשת רבותינו תהא אמונתו יותר שלמה. והאמת, שבכל דור ודור היה בכל מחוז וכמעט בכל עיר ועיר יחידי סגלה שנתפרסמו ביותר בהדר גאון עזם ובתעצומות כשרונם וחכמתם הנפלאה, ומהם במדרגות רוח הקדש וכיוצא בזה, אשר הקהל ראו בעיניהם ואשר קבלו מפי אבותיהם, וכל זה היה עמוד הימיני לחזוק האמונה אצל שאר עמא דארעא, כל שכן וכל שכן בהצטרף כל גדולי ומאורי ישראל שבכל תפוצות ישראל, ובהצטרף כל רבותינו הקדושים מימות עולם התנאים והאמוראים הגאונים והפוסקים ראשונים ואחרונים הצדיקים קדושי עליון ששתלן הקב"ה בכל דור ודור.

ובזה יובן היטב הא דתנן באבות (**פ"ד מי"ב**): "ומורא רבך כמורא שמים", כי הא בהא תליא, וכן יובן היטב הא דמבאר בגמרא סנהדרין (**דף צ"ט**), דאיזהו אפיקורוס ששנינו דאין לו חלק לעולם הבא, זה המבזה תלמידי חכמים, כגון דאמר מאי אהני לן רבנן, ועצם שם אפיקורוס הנח על הכופר בעקרי הדת, כמו שכתב מוסף הערוו (**עין בערכו**). וכז בקדושין (**דף ס"ו**), גבי ינאי המלך שהרג חכמי ישראל ולא חש שתשתכח, חס וחלילה, תורה שבעל פה, אמרינן שנזרקה בו אפיקורסות, וענינו שכפר בתורה שבעל פה, וכאן בסנהדרין פרשוהו על מבזה תלמידי חכמים, משום דבאמת הכל אחד. שהמבזה תלמידי חכמים שהם הם יסוד מקבלי האמונה, הוא בכלל כפירה. רחמנא לצלן, דהא בהא תליא. ופוק חזי מלפני כמאה וחמשים שנה בכל מקום שפקרו ויצאו לתרבות רעה ולחרפות ולדראון עולם, תחלת קלקולם היתה לבזות תלמידי חכמים וגדולי ישראל, ואחר כך הלכו מדחי אל דחי באין מעצור, רחמנא לצלן, וכידוע לרבים, עד כאן לשונו.

וכן ראה עוד מה שכתב בספר שם עולם ל"חפץ חיים", וזה לשונו: אמרתי להעיר פה איזה ענינים נחוצים. הנה עקר היסודות כלם היא האמונה, וכמו דאיתא בגמרא (**מכות**

כ"ד): בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, והינו שיאמין באמת בה' ובתורתו, ואמונתנו היא קבלה מאבותינו דור אחר דור עד דור הראשון שספרו לנו מה שראו בעיניהם ביציאת מצרים כל הנסים והנפלאות, ומעמד הקדוש והנורא של קבלת התורה, שהיה בפרסום רב לפני ששים רבוא אנשים מבני עשרים ומעלה, וכלם זכו אז להשגת הנבואה בגדר היותר נעלה, כי אפלו בעודן על הים אמרו 'זה אלי ואנוהו', ואמרו חז"ל: 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא', מכל שכן אחר כך בעת קבלת התורה, שנתעלו הרבה יותר ויותר עד שזכו שדבר ה' יתברך עמהם פנים בפנים וכדכתיב 'פנים בפנים דבר ה' עמכם' וגו', ובזכות אמונה נגאלו אבותינו ממצרים כמו שאמרו חז"ל, וכן גם כן הגאלה האחרונה תהיה בזכות זה, וכמו דכתיב: 'וארשתיך לי באמונה' וגו'.

אך כדי שיתחזקו אצל האדם יסודות האמונה. צריך האדם להתחזק תמיד בלמוד התורה, שעל ידה יכיר את מי שאמר והיה העולם כדאיתא בספרי, וצריך האדם לידע שהדורות שלפנינו כל מה שהוא מקדם בזמן הוא מקדם במעלה, וכמו דאיתא בערובין (נ"ג) לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנן כמלא נקב מחט סדקית, אמר אביי, ואנן כי סכתא בגודא לגמרא פרוש: אמר אביי, אנו ביחס לראשונים כיתד שנועצים אותו בכתל במקום צר ונכנס בדחק, כך אין אנו יכולין להבין מה שאנו שומעין, כי אם מעט ובקשי (רש"י). אמר רבא ואנן כי אצבעתא בקירא לסברא, ופרש רש"י: כאצבע בשעוה, שאין האצבע יכול לכנס בתוכה אלא מדבק מעט. אמר רב אשי, ואנן כי אצבעתא בבירא לשכחה, פרש רש"י: כשם שהאצבע נוח לכנס בפי הבור, כך אנו מהירין לשכח. ואם זה אמרו האמוראים בדורותיהם לגבי דורות שלפניהם, כל שכן מה נאמר אנחנו אזובי הקיר לגבי דורות הראשונים. וכן הרמב"ם בהקדמתו לספר היד החזקה מנה ארבעים דורות מימות רב אשי ורבינא עד משה רבנו ע"ה. וכל מי שהוא יותר קודם בזמן, הוא קודם בחשיבות, עין שם. וכן כעין זה איתא בשבת קי"א: אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם; ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים.

ועל כן, כשיתבונן האדם בגדלתן של ראשונים, וכל שכן בראשוני ראשונים, כגון נביאים וכמה דורות של תנאים. ועין בבא בתרא (דף ק"ל): אמרו עליו על ר' יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא, משנה, גמרא, הלכות ואגדות וכו', שיחת שדים ושיחת מלאכי השרת, דבר גדול ודבר קטן; דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן

הויות דאביי ורבא, והוא היה הקטן שבשמונים תלמידים שהיו לו להלל הזקן, עין שם בגמרא, ותלמידו יונתן בן עזיאל היה גדול כל כך עד שכל עוף שפרח עליו בשעת למודו

היה נשרף באור התורה, וכן אפלו בדורות אחרונים של תנאים, כגון בימי רבי היה אליהו הנביא מצוי במתיבתא שלו כל יומא כדאיתא בגמרא (**בבא מציעא פ"ז**), וכן אפלו בתלמידיו של רבי אמרו (**עבודה זרה דף י'**), שהקטן שבהם היה יכול להחיות מתים, ור' חנינא בר חמא אחיה לעבדיה של אנטונינוס, עין שם. וכן בבבא קמא (**דף קי"ח**), שר' יוחנן אחיה לרב כהנא אחר פטירתו, וגם בלמודם בספר יצירה היו בוראין בעצמן איש על ידי צרופי שמות הקדושים, ואך בלא כח הדבור כדאיתא שם בסנהדרין (**דף ס"ו**): רבא ברא גברא שדריה לקמיה דר"ז אשתעי בהדיה ולא אהדר ליה, אמר ליה מחבריא את תוב לעפרך, וגם אצל ר' חנינא ור' אושעיא אמר שם דכד הוו מעסקי בספר יצירה הוו מיברו להו עגלא תלתא בכל ערב שבת, ויראה כמה התחזקו הם בקיום התורה, וממש היה אצלם מסירות נפש על כל פרט ופרט. ממילא אף אנו בודאי יכולין לסמך עליהם ולא לפקפק כלל בשום דבר, חס וחלילה, ונתחזק בכל עז בקיום התורה. ואם יקשה עלינו שום דבר מדברי חז"ל, נתלה אותו הדבר במעוט שכלנו, כי במה נחשבנו נגד גדולי עולם כמוהם (**ע"כ מהספר שם עולם**). ובפרט בענינים כאלו ששגבו מבינתנו מאד מאד, והדברים עמקים מאד, משום שכך הצרך האדם לצרך הבחירה להברא בעולם גשמי, ואין לו שום משג ברוחניות, והכל נצרך רק לאמונה פשוטה, ומבלי זאת אי אפשר לעבר את הגשר העולמי הזה, ורק על ידי תמימות בדברי החכמים וזהירות מלהרהר בדבריהם נוכל לזכות לנצח נצחים.

וידוע המאמר "תכלית הידיעה שלא נדע", וכמו שאמר הפסוק: 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי. כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבתיכם'.

ובכלל, דבר מסכם שלא כל דבר שאין אדם מבין אינו מאמין. אדם שרואה מטוס מעופף בשמים, וכי מבין כיצד הוא פועל? ודאי שאינו מבין ! ובכל זאת, כיון שרואה מאמין ויודע, שאמנם הוא אינו מבין איך זה פועל, אבל יש אחרים שמבינים וסומך עליהם ולא מכחיש המציאות.

וכן הוא עניני אמונה: עלינו לסמך על המבינים שאצלם התאמתה האמונה בראיות והוכחות ברורות ובמראה נבואה, כמו עם ישראל בנסי יציאת מצרים ומתן תורה, שנאמר: 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו', וכן בכל הדורות גדולי ישראל וקדושיו שעבדו את ה' ומסרו נפשם עליו במסירות נפש בכל מיני מיתות משנות מגדל אמונתם התמימה והפשוטה.

וראה מה ענשו של הרוצה ראיה ולא מסתפק באמונה. מה דמובא בגמרא (**בבא בתרא** ע"ה): דרש ר' יוחנן: "עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות חומות ירושלים מאבנים יקרות שלשים על שלשים". לגלג אותו תלמיד ואמר: "הלא אבנים כאלו בגדל ביצה אין לנו, ואיך יעשה הקב"ה כאלו חומות?! " לימים טבעה ספינתו בים וטבע וראה מלאכים מנסרים אבנים יקרות לחומות ירושלים כדברי ר' יוחנן. וכשנצל מהים, בא לפני ר' יוחנן ואמר לו: "רבי, יפה דרשת! כך ראיתי". אמר לו ר' יוחנן: "ואלמלא ראית לא האמנת?" נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות. כי ראה ר' יוחנן באותו תלמיד חסר אמונה, ולא האמין עד שראה ממש, ולכך קללו. ומה נענה אנן.

וזו כל מעלתנו אפלו על המלאכים, בהיותנו בעולם השפל הזה המלא שקר וגשם ומסתר מכל נס, ונראה כטבעי. עלינו להאמין ולהסיר המסך ולראות שהכל נברא ומשגח ומתחדש מיום ליום כאמרנו: 'המחדש בכל יום מעשה בראשית', כלומר: כמו מאז בריאת העולם הכל נברא יש מאין, כן היום הכל מתקים בגזרת עליון, ואלמלא השפעת חיותו יתברך על העולמות אפלו רגע, הכל יחזר לאין, כמו שהיה, כמובא בספר נפש החיים.

וידוע המעשה ברמב"ן שצוה לתלמידו החולה קדם פטירתו, שישאל שאלות שהיו לו לרמב"ן ויבוא בחלום לענות לו. וכשנפטר אותו תלמיד, בא לרמב"ן בחלום, ושאלו הרב האם שאל שם שאלותיו ומה הן התשובות. וענה לו אותו תלמיד: "כשהגעתי למעלה תכף ראיתי שכלל אין מקום לשאלות כבוד הרב, כי שם הכל ברור ואמת ורק האדם הנמצא בעולם הזה הוא כעור שאין לו הבנה בצבעים, וכאמור כי כך גזרה חכמתו לברא אדם במצב חמרי לצרך הבחירה. וכן לצרך סבות הידועות לו יתברך, וכמובא ב'נפש החיים'. וכך שאם ירצה האדם לעמד על עמקם של דברים לעולם לא יוכל להם. כי אין דבר רוחני נתפס במח אנוש, וכאחד מעקרי האמונה שהקדוש ברוך הוא אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף.

וראה ב"חרדים" שכתב במצות האמונה, שאין הבנה במציאותו יתברך נודעת אלא לו, ואנו הנבראים נחיב מציאותו מכח סבה אחת או שתים, והמלאכים יחיבו מציאותו מכח יותר סבות, וכן כל הגדול במעלה יחיב מציאותו יתברך מכח יותר סבות, עד כאן.

כלומר, שככל שהחמר שולט, יותר אין הבנה במציאותו יתברך. אלא ההבנה מעטפת בלבושים רבים טבעיים, וככל שהחמר פחות והרוחני יותר, מסתלקים הלבושים ומתגלים ההכרחיות למציאותו.

לכן, ככל שהחמר יותר שולט זקוקים יותר לאמונה, כי פרוש אמונה במה שאין אדם רואה, שהרי במה שרואה לא שיך אמונה שהרי רואה, וככל שמסתלק החמר יותר, אין צרך באמונה.

ובזה רצון ה' לזכותנו, ולפום צערא אגרא, שנדחק עצמנו בענוה ובטול לדברי רבותינו הקדושים ולתורה הקדושה שהיא עצמה מראה על נצחיותה, החכמה והרבה שבה והעמקות הגדולה, שיש להתעמק בכל מלה ומלה, וכדר' עקיבא דורש כתרי אותיות. וכל גדולי התלמוד שהיו חכמים גדולים, ונכפפים לדרש ולהצדיק כל אות שבתורה בדרשות ודיוקים, והחכם הגדול באדם שלמה המלך ע"ה אמר "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני", כלומר: כמה חכם היה ולא היה כמותו בעולם אמר: חשבתי שאני חכם, ולבסוף רואה אני שהיא רחוקה ממני. וראה מה עלתה כשהתחכם על אסור "ולא ירבה לו נשים", ומובא במדרש שעלתה אות יו"ד של "ולא ירבה" וכו', ואמרה לפני הקדוש ברוך הוא: שלמה רוצה לבטלני, שאמר: אני ארבה ולא יטה לבבי. אמר לה הקדוש ברוך הוא: יאבדו אלף כשלמה, ואות אחת מהתורה לא תאבד.

ועוד המתבונן בסודות התורה שגלה רשב"י, שקבל מפי אליהו הנביא שהיה בא ללמד עמו במערה בכל יום, וכן מה שגלה האר"י הקדוש סודות נשגבים על ידי מהרח"ו תלמידו, וזה כטפה מן הים כמובא בתולדות האר"י, שאחד מתלמידיו ראהו בשבת ממלמל בשעת שנתו וקרב אזנו לשמע מה בפיו, וכשנתעורר האר"י, אמר לו, ששמונים שנה לא יספיקו לי לומר לך סודות שגלו לי עתה בשעת שנתי כשעלתה נשמתי, שודאי אין זה חכמה טבעית, אלא הכל בנבואה מפי אליהו הנביא. וכל זה למתבונן בעין האמת ללא שחד תאוה וממון וכו', די לחזק בלבו האמונה השלמה.

ועוד יתבונן בגדולי הדורות האחרונים, למאות, אלפים ורבבות, אשר מנשרים קלו, ומאריות גברו, בתפלה ומוסר ומסירות נפש, וזכם ה' לעשות אותות ומופתים בארץ. ואמנם אנו עתה בעדן חשך ואפלה, אבל כבר נבאו לנו זאת שכך יהיה באחרית הימים, וחלילה לנו להחלש בזמן אפל, שבעזרת ה' כענן יחלף, ויהיה ה' לנו לאור, ושלמו ימי אבלנו, כדכתיב: "כי ה' יהיה לך לאור יומם ושלמו ימי אבלך", במהרה בימינו אמן.

התורה ומשפטיה

א. יש משפט

מושכל ראשון הברור לכל בן דעת שלא יתכן להקים מדינה הכוללת מלך ועם ללא חוקים והליכות וללא משפט וצדק. שהרי ישנם חוקים רבים שעליהם המדינה מבוססת, חוקי תנועה. תשלומי מיסים, מכס, משפט בין אנשים, וכהנה רבות, ואם לא יעמדו שופטים

ושוטרים לפקח על עיסקי המדינה שיתנהלו ביושר ובצדק, הרי שאיש את רעהו חיים בלעו. ואם יהא המלך 'ותרן' וכי בכך תהא ממשלה של חסד, הלוא בויתור זה יהא רק חורבן והרס.

הקב"ה קבע חוקים לברואיו לאדם הראשון צוה תכף שבראו לא לאכול מעץ הדעת, לאחר מכן נח ובני דורו נצטוו 7 מצוות, לאחר מכן מצינו באברהם אבינו שנצטווה על המילה, לאחר מכן עם ישראל נצטוו בכל צווי התורה על הר סיני מפי הקב"ה ביד משה רבינו ע"ה.

אם כן נתבונן, הקב"ה שברא עולמו והטיל עליו חוקים ומצוות. ובודאי שזו זכותו המלאה אחר שהוא המלך וחיים אנו בזכותו, היתכן שתהא אצלו מדת הויתור, הלא בכך יהרוס את תכלית בריאתו, שהיא לברוא אדם לנסותו בנסיונות רבים ובכו להצדיק את שכרו בהיותו גיבור הכובש את יצריו וכמו כן להענישו בהכשלו במעשיו להיותו בעל בחירה חופשית, ואם כן, הוא לבדו שראוי לשאת באחריות מעשיו אם לטוב אם למוטב.

וכאן ברצוני לספר לך סיפור וממנו תבין חובת המשפט, זהו סיפור שארע לי באחת מנסיעותי.

נסעתי מחוץ לעיר עם ידיד אחד, לא קשרנו עצמינו בחגורת הבטיחות, עצרה אותנו משטרה והחליטה על קנס בסכום הנקוב. ידידי, שהיה איתי בנסיעה, שאל את השוטר, ואמר לו: אני גומר סיפור איתך על שעברתי באי קשירת רצועה עלי בסך מסוים ודי ! ואילו אתה איך תסגור סיפור עם האלקים על אי קשירתך את הרצועה של תפילין שגזר עליהם הבורא. החל אותו שוטר להיות נבוך והחל מגמגם באמרו, אני מסורתי שומר קצת מצוות וכו'. לאחר מכן בא אלי השוטר לשוחח עמי. אמרתי לו: שאלה אחת יש לי לשאול אותך. הרי בחוקי התנועה ישנם חוקים רבים, אני ב"ה שומר על כולם, ומה בכך שתפסת אותי על פרט אחד מיני רבים שעברתי עליו, למה לא יכסה על עברתי זו כל יתר החוקים שאני שומרם? ענה לי השוטר: אני מתפלא על שאלתך, הלא על כל חוק וחוק יש להקפיד כראוי. וכי מי שעשה פשע ועבירה מסוימת בתנועה יכסה עליו בכך ששומר הוא על יתר חוקי התנועה?! אמרתי לו: שמע מה שאתה מדבר, אני שואל אותך מדוע אינך מניח תפילין או יתר המצוות, והנך עונה לי אני לא חילוני. אני מסורתי, שומר על זה ושומר על זה, למה לא תבין שלא יכסו אותן מצוות שהנך עושה על יתר עבירות שהנך עובר עליהן. כל מצוה ומצוה או כל עבירה ועבירה זה עניז בפני עצמו, ואין זה מכסה על זה.

סיפור נוסף אירע לי שוב באחת מנסיעותי. נסעתי עם נהג מונית ושוחחנו בין היתר בנושא שמירת שבת, והוא התרעם על העונש הקשה שנאמר בתורה על מחלל שבת מחלליה מות יומת. וטען, למה לכפות עונש כזה על עבירה כחילול שבת. לא השבתי לו דבר. בהמשך הנסיעה אירע שבאה מכונית מכיוון צדדי וחסמה את נהג המונית שלי ברצונה לעבור לכיוון דרכה, ולפי חוקי התנועה היה זה גם זכותה. נהג המונית כעס ורטן על כך שלא אפשרה לו אותה מכונית את המשך דרכו, הוציא ראשו בזעם לעבר אותה מכונית ו"ברך" את מנהיגה ב"ברכת" לך לעזאזל. כאן התעוררתי ואמרתי לו: ידיד הנהג, אתה יודע מהו "עזאזל" בכלל, במקרה הוא ידע ואמר לי שפירושו מפורש בתורה לוקחים ביום הכפורים שעיר ומשליכים אותו מהר גבוה עד שמתרסקים אבריו. זהו פירוש "שעיר לעזאזל". שאלתי אותו הנראה לו שלאותו נהג מגיע עונש כל כך חמור על כך שלא נהג בך ויתור ודרך ארץ. ענה לי כן, הוא לא בן אדם, ומי שלא בן אדם כך מגיע לו. אמרתי לו, נניח שאתה צודק, ובכן. למה אתה מבין את העונשים שאתה מחליט לחלק לאנשים ובפרט כאלה עונשים כבדים וקשים על עבירות קלות, ואילו כאשר הבורא קבע על מחלל שבת מות יומת, אתה מתרעם ורוטן. רק לך יש רשות לחלק עונשים לאנשים, ולהבורא שברא את העולם והעולם והברואים שלו אין לו רשות לקבוע עונשים לעוברי רצונו?!

ב. כבוד האדם היותו נשפט

זהו מכבודך, יהודי יקר, על היותך נשפט על כל פרט ממעשיך, ואל תראה זאת כאכזריות ושיפלות בהנהגת האלקים אתך. כיון שבזה הלא הנך נבדל מן הבהמה אשר אין ערך למעשיה ואין נפעלים מפעולותיה שום רשמים ושום תוצאות ולכן אין התחשבות במעשיה, למשל: באם תגנוב בהמה מחברתה או באם תכה בהמה לחברתה היש לדונה ולשופטה על כך?! שהרי אין בה נשמה ואין בה דעת, מה שאין כן אתה, נברא יקר. בעל ערך נשמה עם דעת, מכל פעולה שלך, הן חיובית או שלילית נפעלים פעולות ורשמים חיוביים או שליליים וזהו כבודך שבתנועת יד או נענוע שפתים, בנתינת צדקה מועטת, או נטילת ידים, או ברכה קצרה סבר הנך עושה נחת רוח לבוראך, או בהמנעך מכך הרי אתה כחצוף ומנודה וזאת על האכזבה הגדולה שגרמת לבוראך שלא ציפה מבן חכם ויקר כמוך שתהיה כפוי טובה כלפיו ותמרוד בו ועל כן מענישו. אם כן, סך הכל היותינו נשפטים ונידונים על כל פרט ופרט ממעשינו זהו מכבודנו וממעלתנו, ואסור לו לראות בכך נחיתות והשפלה.

התבוננות נוספת:

תאר לעצמך, שיבא מושל גדול תקיף, ועשיר מופלג, ויכפה אותו לעבודה כל יום במשך שתי שעות בלבד, ובהקצבת שכר מופלג של כ 20000$ בחודש, ונימוקו של אותו מושל לפי שאינו רוצה שתצטרך לבריות ותתפרנס מקבצנות של לחם עוני, ולכן מכריח אותך לעבוד ואפילו שעתים בלבד במשכורת יפה, היש רחמנות גדולה מזו. ואף שנראית כאכזריות בכך שאינו נותן לו חופש, אולם כאן הרחמנות הגדולה ביותר, שדואג הוא למעמדך ולכבודך.

ויותר מכך, תאר לעצמך שאותו מושל תקיף ועשיר עושה זאת לבנו, האם אין השכל מחייב כך שאם ידאג לחינוך וקידום בנו לצורך עתידו המאושר ועל כך יכפהו ללמוד השכלה ומקצוע כדי שיהא עצמאי ומכובד ולא יהא נצרך לחסדם ולפיתם של הבריות וודאי שהשכל מחייב כך.

אם כן, הבורא שברא כאן בני אדם, ובפרט כשהמדובר בנו עם ישראל שהגדירנו כבניו : "**בנים אתם לה' אלקיכם**" (**דברים י"ד, א'**)

וחייבנו בערך כ - 2 שעות ביום לעובדו, (**ג' תפילות ביום**, **ברכת המזון**, **קביעת עיתים לתורה**)

ועל כך קובע שכרנו לנצח נצחים, ואין לו מכך שום אינטרס הכל לטובתנו נטו היש לראות בכך כפיית דת? הלא מלבד שזכותו המלאה לעשות בעולמו כרצונו לפי שעולמו הוא, הרי שזה לטובתינו הבלעדית.

ג. מלך אוהב צדקה ומשפט

ומכאן גם נשכיל להבין סיבת הצרות ואכזבות החיים. עלינו לדעת ! אמנם רבו צרות ויסורי עמינו לאין שיעור. אבל כל זה בעולם הזה עולם המעבר, כדי לחשוף מאתנו משפטים קשים שנדון האדם בהם לעולם הבא.

ויותר מכן אומרים רבותינו ז"ל, לא נבראו היסורים והעונשים הקשים רק בשביל עם ישראל ולא בשביל אומות העולם, ולמה בכל זאת רואים אנו גם אנשים מאומות העולם מיוסרים בכל מיני יסורים? זהו מפני כבודן של ישראל, שלא יאמרו הגויים: הנה, אין נכים, מצורעים, חולים, רק בישראל, אם כן, זו אומה שפלה ביותר, אזי, כדי שלא יתבזו, ישראל לכן נותן הקב"ה חולים גם באומות העולם, אבל למעשה, תכלית היסורים נבראו רק לעם ישראל.

ומשל פשוט לפך: אדם שיש לו ב' בנים, מאחד מצפה לגדולות על היותו משכיל נבון ומעותד לגדולות, ואילו בנו השני הנו בן שאינו מצפה ממנו לכלום, הרי שעל הבן החכם והנבון שומר מכל משמר כולל בזה שמענישו ומקפיד על הלכותיו, ואף על פרט קטן שסוטה הוא מדרך השכל כבר מענישו ומקפיד עליו, ואילו על הבן השני שאין מצפה ממנו לכלום מעלים עיניו ממנו שינהג כרצונו, כן הנהגתו יתברך עם עמו ישראל עם

הנבחר. וכמו שאנו אומרים בתפילת ימים נוראים: אתה בחרתנו מכל העמים ורוממתנו מכל הלשונות", ומברכים בכל יום "הבוחר בעמו ישראל באהבה". לשון "בוחר" פירושו: בוחר בדבר מתוך דבר אחר, "בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" מברו כל יהודי בעלותו לתורה הקדושה. אם כן, המשפט והיסורים מיועדים לבן הנבחר עמנו עם ישראל.

ד. המתנה היפה ביותר לבן היפה ביותר.

ובהקשר להנ"ל אגיש לך משל יפה המובא במדרש (**דברים רבה ה', ג'**): "שופטים ושוטרים למה הדבר דומה? למלך שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכולן, והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו מכל מה שיש לו. אמר המלך: נותן אני את הפרדס הזה שאני אוהבו מכל מה שיש לי לבני הקטן שאני אוהבו מכל בני, כך אמר הקב"ה מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא את ישראל שנאמר (**הושע י"א א'**): "כי נער ישראל ואהבהו" ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין והמשפט, שנאמר:

"**כי אני ה' אוהב משפט**" (**ישעיהו א'**)

נותן אני את מה שאהבתי לעם שאני אוהב".

זכו ישראל עבור אהבת ה' יתברך אותם במתנה הגדולה ביותר ומהי? לא כסף וזהב ואוצרות מרגליות ואבנים טובות אלא שיתן להם הקב"ה את המשפט, שהוא הדבר האהוב עליו ביותר, כי הדין והמשפט המה הטבה ללא תכלית שמתקנים את האדם ועוקרים ממנו את הרע ואת המות ומביאים אותו לידי טוב וחיים, שהזמן העיקרי להנות בהם בני אדם הוא בעולם הבא.

ה. זמן האושר הבלעדי ללא תערובת צער

מספרת הגמ' על יהודי בשם אלישע בן אבויה שהיה שומר מצוות ולבסוף כפר בתורה, וזאת משום מעשה שראה במו עיניו: אבא אמר לבנו עלה על ראש העץ וקיים שם מצות שלוח הקן שזו מצוה יקרה, כשרואים אם רובצת על האפרוחים או על הביצים לשלחה ולקח את הבנים לעצמך, עלה אותו הבן כמצות אביו לראש העץ קים מצות שילוח הקן ונפל ומת, וראה זאת אלישע בן אבויה והתפלא הלוא ב' מצוות יש לנו בתורה שנאמר בשכרן "למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך", ואלו הן כבוד אב ואם ושלוח הקן. וזה הבן עשה ב' מצוות אלו ומת. קם ובעט בכל התורה כולה. ואומרת שם הגמרא לא ידע ולא הבין אלישע בן אבויה שהבטחת התורה על חיים שלאחר העולם הזה. כי זהו האושר האמיתי של נשמת כל יהודי בהיותה בלתי מוגבלת בגוף חומרי ובשרי ומופשטת וחשופה לקבלת אושר ועונג אין סופי ללא מחיצות והגבלות גוף ובשר.

יפה, "קורת רוח" בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, קורת רוח משיבת רוח הנושבת מרוח עצי גן עדן שווה וטובה ומהנה מכל חיי העולם הזה.

ו. סיפור. מהגמרא

ידוע ומפורסם אשר פתח גן עדן נמצא כאן על אדמת העולם אי שם, ומספרת הגמ', שחכם בשם רבי אבהו נכנס לאותו גן עדן. ונטל מקצת עלים מהגן אשר ריחם היה מעודן ומעונג מאוד, וכשעמד לצאת, שמע קול שאומר לו: רבי אבהו מקבל שכרו במקום בגן עדן

בעולם הזה. מיד השליך רבי אבהו את העלים שליקט חזרה לתוך הגן. אולם מאחר ונקלט בבגדיו מעט מריח העלים אתם יצא מהגן, לקחם רבי אבהו את אותם בגדים, בישלם במים, וקלטו המים מריח אותם עלים, והיה מי הריח האלו יקרים, ותמורתם פרנס את בניו וחתניו, כי הוא לא רצה להינות מהם. זהו מושג משהו מעונג גן עדן. וידוע שיש גן עדן תחתון, ועליו דברנו, וכמו כן ישנו גן עדן עליוז, ששם תענוג הנשמות פי כמה וכמה.

ז. האדם נברא חסר כדי להשלים עצמו

לאחר ראותי את, שאלתי את עצמי, הבורא ברא את יצוריו ועשאם שפוטים בעל כרחם על מעשיהם, האם כיוון בזה להנאת עצמו או להנאת ברואיו? ולאחר התבוננות נראה ונבין פשוט, שעשה זאת לטובת הנסראים, כי אם נאמר שעשה זאת לכבודו ולהנאתו, הרי הרבה כבוד יצא לו אם לא יהא לאדם יצרים לרע ולשחיתות, וכל כולו יהא רק נוטה לטוב ויכבד את בוראו ויהא מכיר טובה כיאות לבעל שכל, ולמה עשהו מרדן ועקשן ובעל מדות רעות וכפוי טובה, איזה כבוד יצא לו מנברא כזה ומה תקוה יש לבורא להתכבד בו, אולם אם נגיע למסקנה שהאדם נברא כדי לבנות את עצמו ואת עולמו בהיותו מתגבר על הרע וכובשו, ומגביר את כוח והצד הטוב שבו, ובכך מראה את נאמנותו ואת הכרתו למיטיבו, ואם כן בהחלט שמגיע לו להשתלם שכרו מושלם על כך, הנחה זו מניחה את הדעת שייברא אדם עם כוח לחימה פנימית המשעשע את כל רואיו ובפרט את יוצרו, בהיותו מסלק את המחסומים והמחיצות, ובוקע בקעי אור בהררי חושך שהוא מוקף בהם ומציץ משם להכיר את מיטיבו, ועל זה מגיע לו לתת לו את שכרו, אזי אמנם כבוד שמים מתמעט מנברא זה לסיבת הכשלונות הרבים שעובר האדם עד שמגיע להגברת שכלו, אבל לשם כך נברא האדם ונוצר "עיר פרא" כדי להתהפך לאדם, אם כן, לקח זאת הבורא בחשבון שיהא פשלות רבות עם אותו נברא ויכזיב הרבה את מטרת יצירתו. אבל כדאי כל זה אם בסוף לאחר עליות וירידות יצליח לנוט את עצמו

כאדם עם הכרה, ויהנה מיצירת כפיו ומעמלך אשר עמל לחנך ולכוף את יצריו לאשר ילך השכל נגד זרם הרגש.

מסקנה:

האדם נברא עם כוחות רעים וטובים ותפקידו כשחקן המשחק על בימת העולם הרחב כדי להראות את כוחו כנאמן למטיבו, עולמנו מכונה בספרי המקובלים הקדמונים "שמיטת הנסיון", הבורא שמהו לאדם במקום שרבים המה המפריעים אותו ממנו יתברך (**כלשון המסילת ישרים**) לראות ולבחון האם הוא מחניף למטיבים מדומים ובוטח באנשים כוזבים ובכך זונח הוא את מטיבו האמיתי, ולכך הערים לו פיתויים רבים המדמים לו לאדם כאילו ויכול הוא להתעלם מבוראו וממצוותיו לעשות ככל העולה על ליבו ולמצוא את צרכיו דרך בני אדם כוזבים אשר המה בעצם תלוים בבוראם, ואין שום הבטחה לנתלה בם. אבל לאדם המשוחד בשוחד התאוה והרצון לחופש, נראה מאוד קרוב להעזר בבני אדם אלה מאשר לתלות בטחונו בכוח נעלם שאינו נראה ואינו נשמע, ובפרט שבני אדם אינם דורשים זה מזה אלא חיצוניות של נימוס ודרך ארץ, או עבודה ויצירה פיזית ובכך עוזרם המה אחד לשני בתמיכה ומשכורת, אבל אין דורשים עבודה פנימית של אכיפת כוח הרע, ואם כן. ודאי יותר קל להיות משועבד ונעבד לבני אדם, מאשר לבורא הדורש עבודת הלב נקיה ושמירת מצוות התורה. וכיון שעל האדם להוכיח את עצמו בכל המצבים על היותו נאמן לבוראו, זוהי סיבת התמורות השונות במהלך חייו של האדם, נוחל הוא אכזבות רבות במשך חייו. ברוב משך חייו אין הוא ממלא את רצונותיו החומריים ולא מגיע לחצי מהם, וגם למה שכן מגיע הרי שזה ברוב עמל ויגיעה, וכל זה מראה בחוש נבראת כאן לא על מנת להשתכר ולהרויח אלא על מנת להוכיח נאמנות ולהאיר את חשכת עולם הדמיון באור האמת.

ואם כן, שאלת השאלות מתי אבוא על שכרי ומתי ישולם לי על רוב עמלי ויגיעתי באם אכן באמת נצחתי את כוחות הרע ולא התפתתי להם? תשובה, חייב הנך להגיע למסקנה כי יש חיים אמיתיים ונצחיים לאחר החיים החולפים והריגעיים יחסית שאנו בהם כאן עלי אדמות, ומלבד מקראות מפורשות ומדרשי רבותינו הקדושים הבנוים על יסוד אמונה זו נתאמתה אמונה זו גם מצד החקירה והמדע. עדויות הקיימות ממות קליני, סיאנסים, ריגרסיה - השבת הגיל לאחור ועוד.

תאור קבלת התורה בקצרה

בשנת אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה שנים לבריאת העולם נתנה התורה (**ע"ז ט, ב**)

בז' סיון (**לדעת ר' יוסי משה הוסיף יום אחד מדעתו**)

ביום שבת קדש (**גמרא שבת פו, ב**)

בהיות הבקר היו קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד (**שמות יט, טז**)

והיה זה כעין הודעה והכרזה על הופעת כבודו יתברך (**ספר חיי עולם פי"ז**)

ועדין לא ירדה שכינה (**רמב"ן פ"כ טו**)

והיו אלו קולות המלאכים המקלסים לקדוש ברוך הוא (**רבנו בחיי**)

וקדם הקולות ישנו בני ישראל והצרך הקדוש ברוך הוא לעוררן (**שהש"ר פ"א**)

וכששמעו בני ישראל את הקולות חרדו ופחדו מאד (**שמות יט, טז**)

ומשה חזק את לבם (**רמב"ן כ, ט"ו**)

והוציאם לקראת האלקים (**שמות יט, יז**)

והיה קול השופר הולך וחזק מאד (**שמות יט, יט**)

ויתיצבו בתחתית ההר (**שמות יט, יז**)

ומיד נתלש ההר ממקומו ונזקף באויר והיה ההר צלול כזכוכית ועמדו בני ישראל תחתיו (**תרגום יונתן בן עזיאל**)

וקבלו על עצמם לקים גם את התורה שבעל פה (**תנחומא פרשת נח**)

ונתנו ערבות על שמירת התורה שיהיו בניהם ערבים עליהם (**מכילתא דרשב"י**)

וקבלו ערבות זה על זה בדברים הנגלים [ולא על הנסתרות] (**מכילתא פ"ה**)

ואחר כך חזר ההר למקומו (**הרד"ל בפרדר"א פמ"א**)

ועמדו בני ישראל על יד ההר ערוכים, האנשים לבד והנשים לבד (**פרדר"א פמ"א**)

ועמדו שם באימה ויראה ברתת וזיע (**ברכות כב, א**)

ובהיותם שם מצפים ומתיצבים (**רמב"ן כ, טו**)

ירד ה' על ההר באש, ויעל עשנו עד לב השמים וחשך ענן וערפל וחרד ההר עצמו ונזדעזע (**שמות יט, יח**)

ועלה למעלה לקראת האלקים (**אוה"ח יט, כ**)

וירד ה' על ראש ההר (**שמות יט, כ**)

ושלשה מחצות היו שם: חשך, ענן וערפל (**מכילתא פ"ה**)

ושבעה מחצות של אש היו נוצצות זו בזו, והיו ישראל רואים ולא מתפחדין (**ילקוט תהלים רמז תשצ"ה**)

וירדו עם הקדוש ברוך הוא ששים רבוא מלאכים כנגד מחנה ישראל (**שהש"ר פ"ד**)

וכ"ב אלפים שהיו קרובים יותר לשכינה (**שמו"ר פכ"ט**)

כנגד מחנה לויה (**רבנו בחיי**)

והיו ישראל רואים אותם (**אלשיר**)

והיתה הארץ חלה והיו ההרים מתרעשים והגבעות מתמוטטות (**מכילתא פ"ה**)

והאילנות כרעו והמתים בשאול חיו (**פרדר"א פמ"א**)

ובאו תבור וכרמל להר סיני (**מגילה כט בפירש"י שם**)

וכן כל ההרים שבעולם היו מזדעזעין, עולים ויורדים, עד שהושיט הקדוש ברוך הוא ידו ונחו (**זוה"ק יתרו דף פ"ד**)

והרעיש הקדוש ברוך הוא כל העולם כלו על יושביו (**ספרי זאת הברכה**)

ונבהלו האמות ונכנסו לבלעם, ושאלו שמא מאבד המקום את עולמו, והשיבם: ה' עז לעמו יתן (**שם**).

ופנו והלכו איש למקומו (**מכילתא ריש פרשת יתרו**)

וקדם שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות (**פרוש מהרז"ו**)

הדמים את כל העולם; צפור לא צוח, עוף לא פרח. שור לא געה, שרפים לא אמרו קדוש, הים לא זע, הבריות לא דברו (**שמו"ר פכ"ט**) חמה לא הלכה (**רבנו בחיי**)

אלא כל העולם שותק ומחריש, ויצא הקול אנכי ה' אלקיך, ואמר הקדוש ברוך הוא בדבור אחד כל עשרת הדברות (**מכילתא סוף פ"ד**)

והבינו ישראל מתוכם שתי דברות (**אוה"ח הק' פ"כ א'**)

ומתו כלם (**שהש"ר פ"ו**)

וחזרה התורה לפני הקדוש ברוך הוא ובקשה עליהם רחמים (**שהש"ר פ"ו**)

והוריד הקדוש ברוך הוא טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם (**שבת פח, ב**)

ובקשו ממשה, דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות (**שמות כ, ט**)

ולא רצה משה בענותנותו, ושלח הקדוש ברוך הוא למיכאל ולגבריאל ואחזו בידו של משה והגישוהו אל הערפל (**פרדר"א פמ"א**)

ונעשה לו שביל בענן (**יומא ד, ב**)

ושתי חומות של ערפל היו, והיה משה מהלך ביניהם (**מכילתא דרשב"י**)

לפנים משלש מחצות של חשך ענן וערפל (**רש"י שמות כ, יח**)

וכל ישראל רואים את הקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל אשר שם האלקים, והקול מדבר אליו ואומר לו משה משה לך אמר להן לישראל כך וכך (**רמב"ם פ"ח מיסודי התורה הל"א**)

והיה הדבור יוצא מימינו של הקדוש ברוך הוא לשמאלן של ישראל, וחוזר ועוקף את מחנה ישראל וחוזר להקדוש ברוך הוא (**שהש"ר פ"א**)

והיה הדבור יוצא בלהבות אש ונחקק על הלוחות (**תרגום יונתן בן עזיאל פ"כ ב. רש"י תהלים כט, ז**)

והיה הדבור חוזר על כל אחד מישראל ואומר לו מקבל אתה עליך את הדבור הזה כך וכך דינין יש בו, כך וכך ענשין יש בו, כך וכך מצות, והיה אומר לו הישראל כן, והיה הדבור נושקו על פיו (**שהש"ר פ"א**)

והיו ישראל מסתכלים בכל דבור ודבור ויודעים כמה מדרשים יש בו וכמה הלכות יש בו וכמה קלין וחמורין יש בו (**ספרי האזינו פיסקא ח' יבוננהו**)

והיו רואים כל סודות התורה העליונים ותחתונים שבכל דבור ודבור, ולא נחסר מהם כלום (**זוה"ק דף צ"ג ע"ב**)

והיה הקול נחלק לשבעה קולות ואחר כך לשבעים קולות כדי שישמעו כל האמות (**שמו"ר פ"ה ופכ"ט**)

וכל אמה שמעה בלשונה כדי שלא לתן פתחון פה לאמות העולם: אלו שמענוה בלשוננו קבלנוה (**מהרש"א שבת פ, ב ד"ה "ה' יתן אומר"**)

ובכל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא, נתמלא העולם כלו בשמים (**שבת פח, ב**)

ובכל דבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל (**שם**).

ובכל דבור ודבור חזרו לאחוריהן י"ב מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותם (**שם**).

נמצאו מהלכים באותו יום מאתים וארבעים מיל עשרים וארבע מיל בכל דבור (**מכילתא פ"ט**)

והיה היום ברור והיו ישראל משתלהין [עיפים] מפני האש, ואמר הקדוש ברוך הוא לענני כבוד שיורידו טל לבניו, והוריד הקדוש ברוך הוא טללים וגשמים, כמו שנאמר (**תהלים כט**): "גשם נדבות תניף" (**תוספתא ערכין פ"א**)

וחזרו לאהליהם בתשע שעות ביום (**פרקי דר"א פרק מ"ו**)

וצום בלשון נקיה לכו איש לאהלו (**פרקי דר"א פמ"ו עפ"י פי' הרד"ל**)

וכל ישראל נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום ואף עורים שהיו בישראל נתרפאו (**רש"י שבת קמו, א**)

ופסקה זהמתן (**שבת קמו, א**)

והיו בני חורין משעבוד גליות (**מסכת ע"ז ה, א**)

וממלאך המות (**שם. ואלשיר פרשת כי תשא דס"ל ששתי המעלות היו להם והם שתי כתרים של ר' סימאי**)

וכל אותו הדור ששמעו את קולו יתברך בהר סיני, זכו להיות כמלאכי השרת; לא ראו טפת קרי בימיהם, ולא משל בהם כל מיני כנים, ובמותם לא שלטה בהם רמה ותולעה (**פרקי דר"א פרק מ"א**)

אשריהם בעולם הזה ואשריהם בעולם הבא, ועליהם הכתוב אומר אשרי העם שככה לו (**שם. וכתב השל"ה הקדוש תורה שבעל פה כלל פה קדוש דף ט"ו טור ג' בשם הרמ"ע מפאנו, וזה לשונו: דור המדבר הם בני עליה יותר מכל הדורות הבאים אחריהם, וזכו לראות בסיני את הנשמע ועל הים אמרו זה אלי ואנוהו, וכבר נודע מעלתם שכל אחד שקול כאלף דכתיב "דבר צוה לאלף דור" מלמד שדור המדבר שקול כאלף דור וכו' אם כן איך אמר ר"ע בפרק חלק שדור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. ופרש הרב הנ"ל, שאין להם צרך לעולם הבא, דהינו, לנו יש צרך לשוב לעולם הבא משום דכתיב ביה "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה", והם הורו עליו באצבע בעולם הזה.**)

כתבה

לשמחת דודי צח דגול מרבבה. אשורר בנעם זאת הכתבה. שמע ידיד והט אזניך. הקורא את כתבה הזאת לפניך. בזכותה תמהר גאלת בניך. בישועת ימינך בנחת ושובה:

ירד דודי לגנו לערוגת בשמו. להתעלס עם בת נדיב ולפרש עליה סכת שלומו. אפריון עשה לו המלך שלמה: שרפים ואופנים נטש ופרשיו ורכבו. ובין שמחת אילת אהבים שם מסבו. ביום חתנתו וביום שמחת לבו: רעיתי יונתי באי אתי לדביר ואולם. כי למענך אעזב כל המוני מעלה וחילם. וארשתיך לי לעולם: אמרה אימה את שמעת דוד שמעתיהו. ואהבת עולם אהבתיהו. ישקני מנשיקות פיהו: לחפה נתרצתה מחולת המחנים. וכנגד נעשה ונשמע לקחה ששים רבוא עדי עדים. בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים: ויהי הקשר אמיץ עם עם זו קנה בסיני. ואת ספר המקנה והחתום אקרא באזני המוני. הנה היא כתובה לפני: בששי בשבת אגיד את הרשום בכתב הנשתון. יום להנחיל אוהביו תורה אל חי נתכון. ששה ימים לחדש סיון: ביום מסיני בא וזרח משעיר אל נעלם. הופיע מהר פארן על מלכי גוים כלם. בשנת אלפים וארבע מאות וארבעים ושמנה לבריאת עולם: למנין שאנו מונין וקהל עדתי בכל תפוצותיה. פה בארץ הלזו ביד אל נתלו אשיותיה. כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה: איך החתן שר שרים ונגיד נגידים. יחיד ומיחד הוא מושיב יחידים. חכו ממתקים וכלו מחמדים: אמר ליקרה ונעימה הבת רבת מעלות. נשאה חן בעיניו מכל הנשים והבתולות. יפה כלבנה ברה כחמה אימה כנדגלות: ימים רבים תהיה לי ואני אליך לגואל. הנה שלחתי לך פקודים נחמדים מזהב על יד יקותיאל. הוי לי לאנתו כדת משה וישראל: ואנא אוקיר ואזון יתיכי ואכסה. כי אהיה עמך למסתור ולמחסה ולמכסה. והוכן בחסד כסא: ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי. תורת חכם מקור חיים תחיי את ובניכי. הרופא לכל תחלואיכי.

הגואל משחת חייכי: וצביאת כלתא דא והות לה לאנתו. וברית עולם לקשר אמיץ ביניהם שות שתו. יומם ולילה לא ישבותו: וצבי חתנא דנא והוסיף על עקר כתבתה. מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש באוריתא.

וספרא וספרי ואגדה ותוספתא: הקדים לה בתורת מקדם רמ"ח מצות עשה מהן לא ימישון. כי אם אותם יום יום ידרושון. את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון: ועוד כתב לה בתורת מאחר מצות לא תעשה נקדשו. למנין שלש מאות וששים וחמשה פשו. מעשים אשר לא יעשו: ודא נדוניא דהנעלת לה כלתא דא לעלות ולראות. מאת אביה אדון הנפלאות. לב לדעת ואזנים לשמע ועינים לראות: נמצא סך הכל בין כתבה ונדוניא וחקר כבודם. ותוספת ומאחר ומקדם. את האלהים ירא ואת מצותיו שמר כי זה כל האדם: ורצה החתן לזכות את ישראל עם גורלו. ולהעלות נכסים אלו בפרי ישוה לו. שאם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו לו, וקבל עליו החתן אחריו שטר כתבה. להתפרעא מכל שפר ארג נכסין איש לא יהגה בה. מחץ ראש על ארץ רבה: וקבלו תרויהון תנאים נאים הכל בכתב נאספו אסוף. כל אחד מהם כאשר יכסף. תנאי בית דין מראש ועד סוף: מעשה ידיה לו. ועליו כל תכשיטיה. בלילה שירה עמה וביום חוט של חסד משוך עליה. תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה: והירשה כמנהג דת ודין על לוח חרותה. מטובה הצפונה לצדיקים עין לא ראתה. עלה נעלה וירשנו אותה: והדירה תורה בקרן זוית מעונה. כל הרוצה לטל יטל סחרה ואתננה. וממדבר מתנה: ושלא ישא אשה אחרת עליה מילדי נכרים הנלוזות. כי אם בבת שעשועים ידבק ואותה ישים בלב ובחזות. לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת: ושלא יניחנה מתוך כעס והתרשלות. ולא יאכל עמה לחם עצלות. נוהג בחכמה ולאחז בסכלות: ושלא ימשכן כלי חמדה ולא ימכר. אך להרבות ספרים תמיד יזכר. אמת קנה ואל תמכר: ושלא יצא למקום רחוק או בים ישים נתיבו. כי אם ספר תורה מנח נגד לבו. והיתה עמו וקרא בו: וכל התנאים הללו שרירים וקימים. כצבא השמים בשחק נרשמים. לעדי עד ולעולמי עולמים: ונשבע החתן לקים כל דבר להמונו. ולהנחיל יש לאוהביו ולעושי רצונו. נשבע יי בימינו: וקנה החתן קנינים חמשה. ומהם תורה ותעודה וסגלה מארשה. והוציא את האבן הראשה: יראו צדיקים וישמחו ויאכלו את פרים. בתעודה ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים. והכל שריר ובריר וקים: ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל במרץ. ואמר להקים גדריה מאין פורץ פרץ. ואעידה לי עדים נאמנים את השמים ואת הארץ: ישמח חתן עם כלה. לקחת לו לגורלו. וישמח לב כלה בבעל נעוריה ותאמר למהללו. אשרי העם שככה לו:

חג הפסח

החיאת האמונה

לכל חג וחג סגלה משלו להשפיע על המכין עצמו כפי שמכין את עצמו לקבל את השפע הנשפע באותו חג, ומה שיצטרך האדם לעמל במשך השנה על אותו שפע והארה יכול בנקל לקבלה בכל מועד ומועד, היות השפע המיחד לאותו מועד חוזר ונשנה בכל מועד כבימים ההם בזמן הזה.

בימי אלול מכינים אנו עצמנו לקראת ראש השנה, ראש השנה יום הדין והיראה, ואכן כפי ההכנה בימי האלול משפיע מועד ראש השנה יראת שמים שזהו מהותו של יום לכל ימי השנה, ובנקל יותר לזכות לזה ביום הזה מהרבה יותר לו יטרח ויעמל על כך ביתר ימות השנה.

וכמו כן לקנות השמחה בעבודת ה' כסגלה, נקל הוא לקנותו בחג הסכות זמן שמחתנו. קנין התורה בחג השבועות.

חג הפסח מסגל להשפיע בעצמה רבתי שפע של "אמונה".

הגאון הגר"י לוינשטיין זצ"ל היה אומר: "בפסח יש ללעס אמונה", כלומר לשנן ולטחן את נסי מצרים המפרסמים עד כדי לחוש אותם על עצמו כאלו והוא יצא ממצרים.

כתב הרמב"ן סוף פרשת "בא":

כל מטרת הנסים המפרסמים כדי שמהם נלמד לנסים הנסתרים, אין רצון ה' בהתמדת הנסים המפרסמים אלא שכשרואה הבורא שעם ישראל במצב ירוד שנצרך לעתים נסים מפרסמים מתחסד הוא עם ברואיו ומקל מעליהם את תקף נסיון האמונה בנסים הנסתרים, כדי לאזן להם את בחירתם בין הטוב והרע שיהיו הכחות שקולים. ולכן חזינן בגמרא ענש חמור על בנו של רבי יוסי דמן יקרת שהטריח לבורא להוציא פרות מהתאנה קדם זמנה, וכי מה שיך טרח לבורא שתוציא התאנה פרות קדם זמנה, אלא, שבזה שחולל נס שלא לצרך נהרס אזון כחות הבחירה, רק הקדוש ברוך הוא יודע מתי יש צרך בנס למטרת אזון הבחירה, כי הוא יתברך יודע תעלומות ויודע מתי לצרך האזון יש צרך בנס מפרסם כי אחרת בני אדם ימעדו בעל כרחם להיות מצבם קשה מנשא את הנסיונות כי המה מעל כח בחירתם, ומאידך כשהנס מיתר ואין צרך בו הרי שאז כשנעשה נס שלא לצרך, שוב נהרס אזון הבחירה, שהרי אז אנשים מאמינים מצד ההכרח ללא בחירה וגם זה אין רצון ה'.

ובטוב טעם אפשר להסביר את טענת ר' יוסי דמן יקרת לבנו: "הטרחת את בוראך שלא לצרך", דמה טרחה שיך כלפי הבורא? אלא כונתו, בזה שעשית נס שלא לצרך אם כן

קלקלת את אזון הבחירה ויש אם כן צרך לשם אזון הבחירה להגדיל את הנסיונות כדי שיהיה אזון ביחס לנס האמונה גדול כזה שעשה בנו, וזה הטרחת את בוראך להגדיל את נסיונות בני אותו דור שראו בעיניהם נס גדול כזה.

בצאת ישראל ממצרים לאחר גלות קשה בגוף ובנפש הרי שלא היו כלל בעלי בחירה, וכנאמר ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה, לכך, לשם אזון בחירתם היה נצרך נסים מפרסמים שכל רואיהם יכירו וידעו כי אין עוד מלבדו ואפס זולתו.

והכל בדקדוק גדול לא פחות ולא יותר כפי הנצרך בלבד עושה השם יתברך, ומי כמוהו היודע עד כמה נצרך הנס ועד כמה הנו מיתר, ומחשב הוא לכל הדורות, דהינו ידע הקדוש ברוך הוא שנסי מצרים לא פחות ולא יותר יספיקו לא רק לאותו דור אלא גם למשך כל הדורות, ומהם ישאבו כל הדורות כח לאמונה. והכל בדקדוק, כי פחות מאותם נסים או יותר מאותם נסים יהרסו את אזון הבחירה שאף הוא בדקדוק גדול על כל אחד ואחד עד כמה יתנסה ומה תהא עצמת נסיונו, ובכמות ואיכות נסי מצרים ראתה חכמתו יתברך די כדי להשריש אמונה בלבות ישראל למשך הדורות כלם וכאמרנו עד עצם היום הזה בתפלה ובמעשה המצוות "זכר ליציאת מצרים".

וכאמור, נסי מצרים המפרסמים מטרתם להורות על כל ארועי החיים וטבעי ומקרי העולם כי בעצם נסים נסתרים המה ואין עוד מלבדו.

וכדי להמחיש את הדברים נביא מה שהטיבו הפלא ופלא לבאר זאת בעלי האמונה על הפסוק "כי מי אלוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי אלקינו", ודרשו חז"ל "אין ציר כאלקינו", ויש להבין וכי מציגים כאן תחרות צירים ושמים את הקדוש ברוך הוא במקום הראשון לומר שאין ציר כמותו. (מספר "לקח טוב")

הדבר מתבאר על פי ספור על שני צירים שערכו ביניהם תחרות מי ייטיב לציר. למנצח מבין השנים הבטח פרס גדול, שנתן על פי החלטת חבר שופטים ממחים שיבדקו את הציורים.

ביום המיעד הציגו שני הצירים את ציוריהם באולם, והשופטים באו להתבונן בהם מי הוא הראוי לפרס. התיצבו השופטים לפני התמונה האחת, והתפעלו מאד ממנה. היה מציר בה אדם אוחז בידו אשכול ענבים, והציור היה כה חי עד שצפורים שחגו באולם נסו מדי פעם לנקר בענבים, בחשבם שהם פרות אמתיים. משם פנו השופטים לעבר הציור השני, ומרחוק ראו שהוא מכסה בוילון. אמרו השופטים לציר שיסיט את הוילון כדי שיוכלו להתבונן בתמונה, אך הציר סרב באמרו שאין מה לראות שם, אחרי הציור

המצלח של הציר הראשון. אחרי שעמדו על רצונם לראות את תמונתו בכל זאת, אמר הציר לשופטים שאם הם רוצים בדוקא יסיטו הם את הוילון.
כאשר נגשו אל התמונה על מנת להסיר את הוילון, נוכחו לדעת שאיז זה וילון אלא ציור של וילון. מיד החליטו פה אחד שהציור השני הוא הזוכה בפרס. זאת משום שהראשון הצליח להטעות צפורים, והשני הצליח להטעות בני אדם. מכאן למדנו מהו ציור מצלח ככל שהוא מצליח יותר להטעות את עין הרואה וליצר אשליה שאין זה ציור אלא מציאות אמתית, כן נחשב הציור למצלח יותר.
לאור מסקנה זו, נמשיך ונראה מהי גדלות ציורי הקב"ה. צירים מצליחים להטעות רק את חוש הראיה, אבל לא את חוש המשוש. למראית עין הציור יכול להראות מציאותי, אך כאשר ממששים אותו בידים רואים מיד שזהו ציור בלבד. אבל ציוריו של הקב"ה מצלחים הרבה יותר מציורו של הציר הגדול ביותר, מקרב צירי בני אדם. כי הקב"ה מצליח להטעות בציוריו אפלו את חוש המשוש ואף את שאר החושים !
הכיצד? נתאר לעצמנו חילים החוזרים מן המערכה עטורי נצחון, אחרי קרבות עקבים מדם נגד האויב. עמם שבים גם כלי המלחמה, טנקים מאבקים תותחים שקניהם מפיחים מאש הפגזים. ממעל חגים גם מטוסים משכללים, המוטסים על ידי טיסים מלמדי מלחמה. גם הם וכן כל שאר המשתתפים במלחמה, חשים שתפות בנצחון הגדול. והעם רואים את הקולות, את ההמון המריע ואת הפרשנים הצבאיים מכל קצוי תבל משבחים ומפארים את הצבא המהלל אשר העניק לעם את הנצחון.
בה בשעה שההמון חוגג וצוהל, היושב בשמים שוחק ואומר: "הנה הוצאתי לאויר העולם ציור מצלח נוסף". הציור הוא כל מכונת המלחמה על כל מרכיביה, המטוסים, הטנקים התותחים, החילים וכל השאר. העם מתמוגג מהתמונה ובטוח שאין זו תמונה אלא מציאות, כי כל מי שאינו מתבונן מאמין שבאמת הכלים האלה הנחילו את הנצחון. לעמת זאת המאמין באמונה שלמה יודע "שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ושהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים". ה' איש מלחמה, וכל הנצחון הוא מכחו בלבד. בודאי שיש להעריך את מסירות נפשם של הלוחמים בתפקידיהם השונים, אך יש לדעת שהם עשו רק את ההשתדלות. את ההצלחה לפעל ידיהם, הביא בורא העולם.
יבואו הכופרים ויאמרו: "הרי בעינינו ראינו כיצד כלי המלחמה מכניעים את האויב ומביסים אותו, בידינו משגנו את הטנקים ואת המטוסים משגבו משדה הקרב?" ישיבו להם המאמינים: "על זה נאמר 'אין ציר כאלקינו', הקב"ה מציר ציורים שאין כמותם.

ציוריו מטעים לא רק את חוש הראיה אלא גם את חוש המשוש. לכן טועים בני האדם ומיחסים את הנצחון לבני האדם ולכלים שבהם השתמשו, ושוכחים את האמת שהכל מאת ה' יתברך".

יושב בשמים ישחק, כי בכונה תחלה ציר את הציור המפלא הזה, כדי לעטף את הנס במעטה של טבע. כל זה כדי להסתיר ולהצניע את יד ה', כדי שלא ישלל מהאדם את הבחירה ולהעמידו בנסיון. תפקידנו הוא לקרע את המעטה הזה, ולתקע בלבנו שהתמונה היפה אינה אלא מחזה שוא ותעתועים. המון העם המריע שוגה באחיזת עינים, ורואה רק את המחזה המדמה. המריעים האלה דומים לצופים בתאטרון בבות, אשר לנגד עיניהם נעים וזעים גלמים מעץ ונראה כאלו הם יצורים חיים הנעים מכח עצמם. מי שאינו יודע שהם מונעים על ידי אדם המושך בחוטים דקים הקשורים אליהם, מתפעל מיכלתם לזוז ולנוע. אך מי שיודע את האמת, נהנה מהכשרון של המושך בחוטים לטעת בבני אדם את האשליה כאלו הגלמים זזים מעצמם.

ומהיכן למד אותנו הקדוש ברוך הוא תורה זאת מנס גאלת מצרים, עם שלם יוצא ביד רמה ללא צבא ללא חרב וללא חנית, נס מפרסם זה מטרתו ללמד על הנסים הנסתרים, שכלם אכן מאותו מחולל וכל יכול.

וכמו כן הענין בפרנסת האדם, היש ציור יותר מצלח מכך שהאדם מסתחר מצליח ומתעשר, והתורה מצוה השמר לך... פן תאמר בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, אבל הרי חריצותי עמדה לי אני הוא שעשיתי בכשרון רב את העסקא, אני הוא שהשקעתי שכל, ממון ופועלים עם הרבה עמל וטרח להצלחת העסקא, ובקצור, אני הוא זה שהחליט על כל סעיפיה של עסקא מצלחת זו, כמה קשה הוא הנסיון להאמין שהכל ציור.

ומהיכן למד אותנו הקדוש ברוך הוא תורה זאת מ 40 שנות הורדת "מן" במדבר, הנה, פרנסה, אכילה ושתיה מבארה של מרים, וכל זה למיליוני בני אדם, בזה נתחיבנו להאמין שגם היום יורד "מן" מן השמים, אלא שפעם ירד ה"מן" ללא סבות ישירות מן השמים והיום יורד הוא מעטף בסבות, אולם אותה סבה הראשונה שהורידה לנו "מן" במדבר היא אותה סבה ומקור לפרנסתנו עתה.

אדם טורח על בנית דירה, עמל קשה לבנות בנין חזק שיהא לו מחסה משרב וגשם, והנה למדנו הקדוש ברוך הוא 40 שנה במדבר שממנו הדירה והמחסה 40 שנות הליכה תחת ענני כבוד ששמשו מחסה בארץ ציה, מדבר גדול ונורא, ארץ נחש שרף ועקרב, וכמו כן למיליוני בני אדם.

וכל זה ללמד לכל הדורות כלם שיבואו אחרי אבותיהם ויפסקו מהם אותם נסים מפרסמים ויצטרכו להלחם על נפשם מאויביהם עם צבא וכח משלהם. ויצטרכו לעמל לפרנסתם בזעת אפיהם, ויצטרכו לעמל לשמר על בריאותם, והכל בדרך סבה ומסובב בדרכים הטבעיים של העולם, אזי, ידע ידעו כי בעצם עקר הסבה של כל הסבות הלא היא האל המסתתר מאחורי הכל ופועל הכל ואין זיז כל שהוא הנעשה מבלי רצונו והשגחתו. וכידוע נסיון האמונה הנו הנסיון הקשה ביותר ובמיחד בזמנינו. ונבאר זאת בעזרת ה'.

"אור החיים" הקדוש אומר (**שמות ח'**) שבסוף הימים יצטרכו בני ישראל להתמודד עם שער החמשים של הטמאה במקביל למה שיזכו בסוף הימים לשער החמשים של הקדשה שלא יהא נתן להשיגו אלא אם כן יתמודדו בכח המקביל אליו.

ואומר שם עוד כי בצאת ישראל ממצרים ששש הקדוש ברוך הוא מלהכניסם לשער החמשים של הטמאה פן לא יצאו ממנו, ומה שלא ששש הקדוש ברוך הוא מלהכניס את בני ישראל בסוף הימים לקראת הגאלה לשער החמשים? היות ואז היו ישראל קדם מתן תורה ועתה יהיו לאחר מתן תורה.

ומבאר בקאמרנא ובעוד ספרי קדש כמבאר באריכות בספר שומר אמונים כי מהות שער החמשים של הטמאה הנו שער הכפירה והאפיקורסות.

ונתבונן מה נשתנה דורנו להחשב כמתמודד עם שער החמשים של הטמאה זה עתה יותר מכל הדורות כלם.

ונראה להסביר כך מכמה טעמים.

א. התעלמות ממגבלות כח האדם.

ידוע דברי הרמב"ם המבאר את טעות עובדי עבודה זרה בהחשיבם את העבודה זרה לכח נוסף שיש בידו להועיל ולשנות את המזל ולהיטיב לטובת העובדו.

הרי שגם בתקופות הארכות של עובדי העבודה זרה פעלה המאוסה והמכעיסה ביותר את הבורא, הבינו דבר פשוט האדם הנו נטול כח עצמי, האדם נצרך לכח עליון על טבעי להצלחתו, כחו ועצמתו של האדם אינם מספיקים לספק לו את צרכיו, ולפחות במדה מסימת האמינו ישנה אפסיות בכחות האדם ונצרך הוא לעזר אלקי, אלא שטעו באלקות לשתף לאלקותו יתברך אלהות שוא.

מצבנו, מצב בעור כל סוגי העבודה זרה למיניהם. אין היום אמונה בשום כח של עבודה זרה ולא באלקות. האמונה היום בכח העצמי של האדם כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, מתכחשים ומתנכרים לתודעה שישנה אפסיות בכח האדם, ובאמונה הם עושים שאכן האדם בלבד יכול לעזר לעצמו ואם אין אני לי מי לי, אני המסובב ואני הסבה.

וקשה ומסבך ביותר לצאת ממבוכת כחי ועצם ידי מאשר ממבוכת עבודה זרה. שהרי כאשר סוף סוף יש לאדם אמונה באפסיותו ובצרך החזקתו באלקות, ורק טועה הוא באמתות האלקית בנקל להשיבו לאלקות האמתית בהבהיר לו כי יתר האלקות אין בהם ממש, ובהיותו מודע לצרך כח האלקי בנקל לו לשנות דרכו, אולם למתנכר ומתכחש לאפסיות האדם, ולדעתו האדם עצמו יכול להיות אלקים של עצמו, אם כן מה לו לחפש אלקים כשמאמין הוא באמונה שלמה שהוא האלק של עצמו כאמונת פרעה ''לי יאורי ואני עשיתיני''.

והתנכרות והתכחשות זו חוזים אנו במו עינינו מכל פנה, ראשית נתבונן, הרי אנו כאן במדינת ישראל חמשים ושלש שנים, רסן שלטון המדינה נתון לדאבוננו מתחלתה בידי אפיקורסים, מינים, שונאי הדת, שונאי שומרי הדת ובכללם את חכמי ישראל, חרוט על דגלם כחי ועצם ידי עשה לי את החיל זה. כלי התקשרת בידם, משם משמיעים דברי מינות ואפיקורסות החודרים כארס בלב מאזיניהם ומדיחים מאמונה ומכל דבר שבקדשה, ואם פעם היתה עבודה זרה העשויה מגלמי עץ כסף וזהב, עתה ישנה עבודה זרה המדברת.

ואם יבוא אדם ויאמר, למה תאמר שהמה מדברים כפירה ואפיקורסות והלא אמנם אינם מזכירים שם שמים אולם גם לא מדברים נגד ה'.

ובכן יש לנו להבין, הלואי שפותחי החדשות ומפרשי המארעות בכלי התקשרת היו פותחים את תכניותיהם במלים ''אין אלקים בישראל'' ורק כחותינו המה המובילים, וכדומה דברי נאצה וכפירה, כי אז היה כל יהודי שומר מצוות מאמין בה' מבין, זהו, רדיו זה טרפה, אסור לשמע אותם, הם בשלהם ואני בשלי, לעולם לא אאזין לשום תכנית משלהם כופרים המה אפיקורסים המה.

אולם לדאבוננו, אנו במבוכה גדולה, שהרי אינם משמיעים דברי כפירה במפרש, אלא מדברים בדרך טבעי, ומפרשים את כל המארעות בדרך המקרה והסבות, והכל כדבר טבעי המובן מאליו, ואין אפלו בדעתם שישנו כח אלקי במציאות בכלל ומשום כך אין מזכירים שם שמים אף בלשון שלילה, כי אין ענין להזכירו או שלא להזכירו אחר שהחליטו על התנכרות והתכחשות גמורה לכח העליון ואין ענין להזכירו לא לשבח ולא לגנאי, וכל מערכת הפוליטיקה נערכת רק על פי פרשנים חסרי אמונה ששם שמים אינו תופס אצלם מקום במאומה.

ובכן חושב לו אדם חרדי שומר תורה ומצוות, מה בכך אם אשמע חדשות ופרשנות מארעות העולם, וכי יפגע בי הדבר הלא הם בשלהם, ואני בשלי, אני דתי והם חלוניים וכי אהיה משפע מהם.

ואינו מבין שבשמיעת חדשות מפוצץ הוא אזניו בדברי מינות ואפיקורסות, שהרי כל המשתמע מאותם חדשות הוא, אנו האלקים של עצמנו. "אנו נמגר את האויב" "אנו נגיב בתגובה חריפה", "כחותינו השיבו אש וחזרו בשלום לבסיסם", כחות הבטחון, כחות צה"ל, כחות המשטרה, ועוד בטויים כפרניים המחלחלים ב"התר" גמור לתוך אזנם של שומרים תורה ומצוות ללא שום הרגשת פגיעה באמונה הדקה והעדינה שיכולה להפגם מכל נדנוד של כפירה. וכלשון החזון איש: "אמונה הנה נטיה דקה מעדינות הנפש".

ה"חפץ חיים" היה אומר, שאת האמונה יש למשמש בכל שעה. את האמונה יש לבדק בכל פעם שמא חס ושלום נתקררה אצלו, ואם לא יבדק וימשמש בה לבסוף ימצא שקפאה אצלו לגמרי, וכמשל הממלא וטורח במלוי מים מהבור, ומניחם בחוץ ביום כפור, ומתעצל למשמש בהם מדי פעם פן קפאו לו, ולאחר שעות כשנצרך מאד לאותם מים שטרח למלאתם בא בריצה אליהם ומצאם קפואים בדלי ואין מה לעשות אתם, כן הוא המתרשל מלמשמש באמונתו לבסוף ימצא עצמו קפוא באמונה.

מספר על הגה"צ "שומר אמונים" שפעם בא אליו חסיד אחד ובפיו שאלה בנושא אמונה, והשיב לו הרב תשובה הוגנת ומספקת. לאחר מכן ראו שנעכרה קצת רוח של הרב, וכששאלוהו על כך השיב, פלוני בשאלתו קצת קררני באמונתי, ושוב שאלוהו הלא שמענו את תשובת רבנו שענה לו תשובה יפה ומספקת, ענה, שאלה ואף שיש עליה תשובה זה לא כמו שאין שאלה כלל, עצם המחשבה על השאלה באותו רגע כבר מצטננת האמונה.

מה אם כן נאמר על אדם שיושב ושומע זמן ממשך את פרשנותם של אותם כופרים הרחוקים מאמונה, ומאזין למהלכי התנכרותם לאמונה שכל יסוד דבריהם בנוי על אמונת המקרה והטבע הכח וההשתדלות.

ולא רק התקשרת שהנה עבודה זרה המדברת בעוכרנו, כל מהלך החיים של בני האדם הרחוקים מתורה ומצוות שמסביבנו הנו מהלך חיים כפרני, אם זה אליליות העבודה, מה יותר מפח נפש יש לאדם כשאומרים לו פטרת מעבודתך, הלא באותה שעה מרגיש כמי שמת לו אלוהו. או כמו כן אליליות הרפואה, מאמינים ברופאים כמחיה מתים, וכשהרופא נואש ומיאש הרי שהאדם מאבד בזה את כל יציבותו ומגיע עד שערי מות. וכל מהלך החיים כאן משתת על רדיפה לממון מתוך רבוי השתדלות, שעות נוספות,

חנפה, ותור על עקרים מיסודות הדת הכל למען הביא טרף הביתה. אם כן מסובבים אנו בארח חיים של אנשים הרחוקים מאמונה, ואין ספק שמצטננת ומתקררת אצלנו האמונה מיום ליום, ואם לא נמשמש בה ונעוררה נמצאה קפואה אצלנו לגמרי, רחמנא לצלן.

ב. התפתחות המדע - החדרת הטבע והמקרה

והנה לקינו בכפלים בהתפתחות חכמת המדע והמחקר לחתר ולמצא את הסבה הטבעית בפעלתם של פריטים רבים בתחום האסטרונומיה, גוף האדם, הבחנת הרפואה, התזונה, האלקטרוניקה וכיוצא לאין ספור. האלקים חשבה לטובה ללמדנו את עצמת חכמתו יתברך ועד כמה רבו וגבהו מחשבותיו ממחשבותינו מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית, והמה נצלוה לרעה לראות את הטבע שבכל פרט, ומתחזקים המה בטעותם בהאמנת טבעיות ומקריות העולם. ומה שהיה נפלא מהם עד עתה שאולי בזה היה סכוי להביאם במעט להתבוננות כי גבהו מחשבותיו ממחשבותינו, הרי שעתה בגלותם קצת מעמק חכמת הבריאה והברואים בארח טבעי, גבהה רוחם וזחה עליהם לדעתם לשים הכתר לראשם ולהתחזק בטבעיות מהלך הבריאה במקום להעמיק יותר על גדל יוצרה.

כך שהתפתחות המדע והמחקר חזק את ידי מתנכרי האמונה לראות את מהלך הבריאה כטבעי, וגם במה שעדין לא גלו ונפלאו מהם סודות הבריאה מאמינים המה שישנו מהלך טבעי לכך אלא שבמשך הזמן עוד יגלוהו ויעמדו על סודו, וכמו שדברים רבים נעלמו מהם בתחלה ולבסוף נתגלו להם בדרך מחקר הטבע כן יהא ביתר הדברים שעדין נעלמים מהם, ובסך הכל כבר למדו את עצמם שלא להתפעל ולהתרגש משום נס ופלא כי כבר מספיק מצאה ידם מנסיונות רבים להחזיק טובה לעצמם ולאמונתם כי לכל ישנו מהלך טבעי והוא ואך הפועל, רחמנא לצלן.

הרי כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופשעים יכשלו בם, למאמינים כל גלוי וממצא מחקרי מחזק את אמונתם לראות עמק חכמתו יתברך ומה רבתה בינתו בכוננו עולם מחשב בדקדוק ובתכלית, והמה ילכו ויצעדו בתקף האמונה ביתר שאת, ואלו הפושעים הרחוקים מאמונה יכשלו בם לחזק את דעתם הכוזבת באמונת טבעיות העולם, ושאכן ישנו הסבר הגיוני וטבעי הנסבל על בני אדם במהלך הבריאה, ואין נסתר מחכמת האדם ומשכנעים עצמם שגם בדברים שאין ידם משגת ילמד המפרש על הסתום, והבא לטמא פותחין לו, לטמאת עצמם במינות וממנה פנה ומכשול יהא להם לעבר על כל התורה כלה.

ג. נסיונות היסורים

טעם שלישי לבאור דברי אור החיים מדוע דורנו מתמודד בשער הקשה שלא התמודדו בו מעולם שום דור ודור הוא סבת היסורים הרבים שנועדו לדורו של משיח כמובא במדרש "שוחר טוב":

ג' שלישים של יסורים הועיד הקדוש ברוך הוא לעולמו, שליש נטלו אבות העולם כולל גלות מצרים. שליש לכל הדורות כלם, ושליש לדורו של משיח, הרי שדורו של משיח יצטרך להתמודד בנסיון היסורים בכמות ובאיכות עצומה שבעבר התפרשה על פני אלפי שנים, הרי שזה עתה יתרכזו ויצטמצמו בדור אחד, ואין ספק שהיסורים מהוים נסיון קשה לאמונה, הכיצד והיאך יקבל האדם את יסוריו מבלי לפלט מלה שלא כהגן.

ומובא בגמרא סוטה (מ"ז) "כי מי בז ליום קטנות", מי גרם לצדיקים שיתבזבז שלחנם לעתיד לבוא קטנות אמונה שהיתה בהם.

והוא פלא מצד אחד קורא אותם צדיקים ומאידך אומר שיש בהם קטנות אמונה. אלא נתבונן בהמובא במדרש רבה בראשית על הפסוק: "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח":

"מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר לבטלה", יעקב אבינו שמעיד על עצמו "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים". מאה ושלשים שנה של יסורים וסבל, ובכל זאת מעולם לא אמר יעקב אבינו מלה שלא במקום, כל ימיו דבריו היו שקולים ומדודים מה כן לומר ומה לא לומר, כדי שחס ושלום לא יטיח דברים שלא כהגן כלפי הבורא.

ובאמת מדרגה כזו נאותה רק לבחיר שבאבות יעקב אבינו ע"ה, שדמותו חקוקה בכסא הכבוד. הוא שעבר את מגון הטרגדיות שישנם עלי אדמות:

אם זה התאלמנות מתה עליו רחל ולאה.

אם זה שכול בנים היש יותר קשה מזה בהעלם ממנו יוסף בנו?!

אם זה רדיפה על חייו עשו אחיו מבקש להרגו.

אם זה צער גדול בנים אנס דינה.

אם זה קשי זווג בגיל 77 מחפש זווגו ונאלץ לקבלו רק לאחר 7 שנות עבודה עד היותו בן 84 ואחרי הכל עוד מתרמה בהנתן לו אשה אחרת.

אם זה קשי פרנסה 7 שנים עובד חנם ובהחלפת המשכרת עשרת מונים.

אם זה חלי הראשון שחלה מיום שנברא העולם היה יעקב אבינו וכנאמר: ויאמר ליוסף הנה אביך חלה.

אם זה גלות וירד יעקב מצרימה.

אם כן לא היו סוג יסורים שלא עבר על יעקב אבינו, ועם כל זה מעידה עליו התורה מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר לבטלה, מעולם לא נפלטה מפיו מלה שלא במקום.
אולם אומר המדרש חוץ מפעם אחת בחייו שאמר דבר לבטלה, והוא:
"למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח".
נורא, הרי היה זה בשיא עצמת צערו ויסוריו של יעקב אבינו ע"ה, יוסף איננו, שמעון איננו, שהרי נאסר בערבון במצרים, ואת בנימין תקחו?! מצב של נסתלקה ממנו רוח הקדש והנו בקטנות המחין ביחס למדרגתו של יעקב אבינו ע"ה מצער בנו יוסף שאינו מתנחם עליו. ועתה באים לקחת ממנו אף את בנימין, הרי זה שיא צערו, שהרי בנימין הנו הנחמה היחידה שיש לו מכל צערו, ואז נפלט מפיו משפט עדין "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח", ועל זה הקפיד עליו הקדוש ברוך הוא: "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ".
נתבונן, יעקב אבינו הלמוד ביסורים נוראים, פעם אחת בחייו שאל "למה", ועל זה הקפיד עליו הקדוש ברוך הוא, אנו, ולו נחשב כצדיקים אצל הקדוש ברוך הוא, כמה פעמים יוצא מפינו מלת "למה", אין בכחנו לספר את פעמים מלות למה שאמרנו בימי חיינו, וגם לא נוכל לספר את מלות ה"למה" שאמרנו בשנה האחרונה וגם לא בחדש האחרון ואולי גם לא בשבוע האחרון, זהו קטנות אמנה שנמצאת גם אצל הצדיקים.
ועל זה אומרת הגמרא "מתבזבז שלחנם של צדיקים לעתיד לבוא", והוא נורא משלחן המעדנים של העולם הבא שקורת רוח שם הנה ככל חיי העולם הזה, מתבזבזים ממעדני אותו שלחן לצדיקים בגלל שאלות ה"למה" הרבות.
שלמות האמונה הנה להתבטל לרצון ה' בכל מקרה, אנו באים הביתה עם מטר של שאלות "למה", למה לא הלכת למקום פלוני, למה שכחת, למה אמרת, וכדומה, קוצפים ורוטנים מעגמת נפש מתקוות שצפינו להם, כל אכזבה ממלאת לבנו צער וקצף, כל טרחה הנה עול עלינו המלוה בעקום פנים ושפתים, אדם שוכח משהו ונצרך בשביל כח לטרח ולחזר כועס על עצמו למה שכחתי, למה אחרתי, אני אשם, או שמאשים אחרים. וכשלא נענה אדם בבקשתו מחברו לעשות רצונו כועס ומקפיד, כל הפעלות האלו מבזבזים לאדם שיהיה הצדיק הגדול ביותר את שלחנו לעולם הבא.
החפץ חיים היה אומר, אם אחרת לאוטובוס אל תאמר אחרתי לאוטובוס אלא אמר הקדמתי לאוטובוס הבא. דהינו אל תתלה את העכוב במחדלך או במחדל זולתך קבל זאת באהבה ובקלות כאדם שמקדים לבוא קדם הזמן שאינו כועס ואינו מקפיד על אף אחד.

אם כן אחר אשר דורנו דור המשפע ביסורים רבים גדולים וקטנים נסיונות האמונה המה אצלו קשים מנשא. וזו סבה נוספת לרבוי קשיי האמונה והתמימות בדורנו יותר מדורות קודמים.

ד. נסיונות העריות

סבה נוספת לקשי האמונה בדורנו היא טמאת העריות בפריצות וחציפות בפרהסיא. אומרת הגמרא בסנהדרין (ס"ג) :

"**יודעין ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש ולא בקשו לעבד עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא**",

הרי שככל שמתרבה פתוי העריות גורם גדול הוא לאבד את האמונה כדי לאפשר את רגע המצפון בעברת העריות, והרי גדול כח השחד, כי השחד יעור פקחים, ואם כן ככל שגדל פתוי העריות גדל שחד הרצון והתאוה לעות את הדעת מהאמונה הפשוטה בשכר וענש ולהטיל קלות וספקות בעקרי הדת מה שיאפשר למלאת את ספוק התאוה בקר רוח ובשויון נפש.

ובעצם שתי נקדות אלו אמונה וקדשה לעמת המינות וחלול הקדשה המה המיחדים אותנו ביחוד הסגלה מכל העמים.

וסוד זה ידע עמלק בראשית דרכו להלחם בישראל, וביתר שאת מגביר מלחמתו בנו בשתי נקדות אלו בסוף דרכו כהיום, קדם מחיתו מהעולם.

עמלק הוא העם שלא יכל לסבל את יחודיות עם ישראל וסגלתם על כל העמים, עמלק הוא העם שלא יכל לסבל את הנאמר כי יעקב בחר לו י-ה ישראל לסגלתו. עמלק בגאותו ובקנאותו שהעבירתו על דעתו לא יכל לסבל שעם זה הביך וגרם ל"אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד". והחליט להלחם בם, ואף שידע שיכוה, מסר נפשו והעקר לצנן את מוראם ופחדם של ישראל בעיני האמות.

ואיך עושין זאת, הרי להלחם בם אי אפשר ה' נלחם להם במצרים, ידע עמלק שתי נקדות מיחדים אותם לעם, וכנאמר "אשר קרך בדרך" ופרש רש"י שני פרושים: קררך וצננך שצננם מאמונתם, ופרוש שני מלשון קרי וטמאה שטמאם בעריות.

ידע עמלק שבאם יכשילם במינות ובחלול הקדשה ימאס בהם הקדוש ברוך הוא וירחקם מעליו.

ובמי התחיל בנחשלים, שהיה הענן פולטם מחמת עוונותיהם, והחל מזנב בהם ומכשילם במטרה לחדר למחנה ישראל, במסתופפים תחת ברכי משה רבנו והזקנים לא יכל עמלק לשלט, וכל שליטתו בנחשלים שמחוץ למחנה התורה.

וכמעשהו אז בראשית דרכו, כן מעשהו ביתר שאת עתה בהיותו קדם חסולו, שהרי תלה הקדוש ברוך הוא את שמו השלם וכסאו השלם במחיתו של עמלק, ויודע הוא שהשרדותו וקיומו תלויה בארך גלותן של ישראל, ומתאמץ הוא לעכב את גאלתן, ובמה נאחז הוא, נביט היום ונראה אם לא בשתי נקדות אלו של טשטוש האמונה וחלול הקדשה.

כך שבעצם כל הרוצה לזכות במצוה הגדולה ביותר של מחית עמלק שבמחיתו תלויה ישועתן של ישראל וכביכול ישועתו של הקדוש ברוך הוא, הלא בכך שיעמל לחזק את אמונתו וקדשתו ולעמד בנסיונות הזמן הקשים שבימינו ובכך יזכה לראות בשוב ה' ציון.

וזהו שנאמר בנבואה לחבקוק לדור האחרון, בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, לא אמר ואיש או ואדם באמונתו יחיה אלא "צדיק", וידוע שצדיק נקרא הנוטר יסוד, ואם כן כלל בעצם חבקוק ב' דברים "צדיק" הנו נוטר היסוד, "באמונתו" הנו המאמין, והוא שיחיה לעתיד, וקרא חבקוק זה בשם אחת, כי בעצם על ידי אמונה אפשר לצאת מכל הנסיונות אלא שחיב שיסלק השחד שהוא התאוה כי השחד יעור עינו לעות ולספק לו את אמונתו, ולכן וצדיק על ידי שיהא מרחק מהתאוה ולא נגוע ומשחד להיות דבק בה אזי יזכה לאמונה שלמה והיא שתביאנו לחיי העולם הבא.

ה. ירידת הדורות

סבה חמישית לקשי הנסיונות בדורנו שנתמעטו אנשי אמונה, ישנם גדולי ישראל אבל המה בבחינת "ראוי שמואל שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו ראוי לכו". בודאי יש בדורנו גדולים וצדיקים אלא שמפאת שאין הדור ראוי נמנעת מהם גלוי שכינה כבדורות שעברו שהיו ראויים יותר.

ובהצטרף עלינו הכל יחד, רבוי הנסיונות עריות כפירה בצרוף מעוט גדולי הדורות, הרי שאנו כצאן תועה ואובד ללא רועה בצרוף הפרוד והמחלוקות עדרים עדרים, גדול כים שברנו מי ירפא לנו, ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, דוקא בגלל כל הצרופים בישין המסובבים אותנו אם כן דורנו הוא שעושה את עבודת הפרך שלא עשוה מעולם בשום דור, דורנו הוא המפצח את קלפת האגוז הקשה ביותר, ולכן גם אם זעירים אנו בעינינו גדלה וכבוד מחכה לנו, וכל מעשה והתגברות שלנו מרעישה התפעלות ושמחה בעליונים, ובתם עבודתנו עבודת פרך זו אשר עיני כל הדורות הקודמים מיחלים לנו לסימה נזכה להחיש את הגאלה במהרה בימינו אמן.

חרות אמתית

רגילים אנו לפרסם את נסי ה' ונפלאותיו על כל מופתיו ונסיו אשר גמלנו ביציאת מצרים ביחס לגאלת גופנו משעבוד לגאלה ומעבדות לחרות, וכמדמה שפחות מתיחסים לגאלת הנפש שנגאלנו בה בצאתנו ממצרים, גאלת הנפש לה זכינו יש בה ב' פרטים, א. חרות הרצון, ב. חרות הדעת. ונבארם אחת לאחת בסיעתא דשמיא.

א. חרות הרצון

ונקדים לבאר קדם מהי חרות אמתית לעמת חרות מזיפת.

לאדם נדמה מהי חרות אמתית, כשאיני עבד לאף אחד, ועושה אני כרצוני וככל אשר יעלה על לבי, וכל אשר תשאל נפשי אמלא רצונה ללא מגבלה, זהו בן חורין.

נתבונן.

מטיל לו אדם ברחובה של עיר להנאתו בהרגשת בן חורין, ומשוטט בעיניו על כל מה שלא שיך לו, והנה נתקל בחנות בגדים שלצדה חלון ראוה של מבחר החליפות ויתר בגדי תפארה, מיד מחליט כזו חליפה יפה אני חיב לקנות. אף על פי שסכום הכסף שבידו לא מרשה לו לקנות מצרך זה, אולם אינו יכול לעמד בחמדת לבבו נכנס וקונה חליפה יפה ויקרתית.

ממשיך הלאה בטיולו ברחובה של עיר והנה נתקל הוא בחנות מכשירי טלפון, ורואה הוא מכשיר פלאפון חדש שיצא זה עתה כל כך יפה וכל כך קטנצ'יק תענוג ממש לאחז אותו, נכנס לשאל למחירו, חסרון הכיס שאצלו לא עומד מול הרצון לחטף את אותו מכשיר חמוד, רושם צ'יק דחוי ובתאוה גדולה נוטל את המכשיר החדש ועל אף שיש לו כבר מכשיר דומה בבית רק קצת יותר ''ישן''.

ממשיך הוא הלאה ולחטמו נכנס ריח תבשילים שאי אפשר להתעלם מהם, ולעינו מסעדה יקרתית, העופות שם מתגלגלים מול האור הזורח עליהם. קציצות חומות מבשלות ומטגנות שריחם נודף עד עמק נשמתו, מיד נכנס הוא למסעדה, ובידו החליפה היקרתית ומכשיר הפלאפון החדש, ומזמין ארוחת מלכים מכל אשר יתאוו עיניו, בקשי יכול הוא לאכל את חצי מנתו קם ומשלם במיטב את יתרת כספו שנשאר בכיסו.

בואו ונספר לכמה אדונים משעבד אותו ''בן חורין''.

אדון ראשון שלו משעבד אותו ''בן חורין'' הלא הוא ''מיסטר חליפה'', זהו האדון המשעבד הראשון של אותו אדם החושב עצמו לבן חורין. הלא החליפה שהנה חתיכת בגד כבר עשתה אותו לעבד לה, להשתחוות ולהכנע לרכשה בעל כרחו, בכפיה שלא יכול הוא להתנגד לה.

ומיהו אדונו השני של אותו בן חורין הלא הוא "מיסטר פלאפון", הוא זה שמצא עבד שינחהו אחר כבוד לביתו וימסר את כל מאדו בשבילו.
"ומיסטר העוף בגריל" הוא אדונו השלישי של אותו בן חורין, הוא האדון השלישי שהצליח להשתלט ולכבש תחת ידו את אותו קל דעת.
הלזה יקרא בן חורין?!
לעמתו מתהלך לו אדם בן חורין אמתי היודע מהו בעל ערך אמתי ומהו בעל ערך כוזב. וכשנופלים עיניו בחנות החליפות אומר הוא לעצמו, אני הבעל הבית של עצמי ואני הוא האדון של עצמי לא אתפתה לעשות כתאותי, וכן ביתר דרישות תאות לבו מחליט הוא לא אעשה אדונים עלי, אני האדון ואני אקבע לעצמי מה לעשות את אשר בינתי ושכלי מבינים ולא את אשר רצונותי מושכים אותי, זהו בן חורין אמתי.
התבוננות נוספת לבן חורין אמתי לעמת עבד, עבד אין לו משלו כלום מה שקנה עבד קנה רבו, מהות העבד להפיק את שביעות רצונו של אדונו, הרי שלפי זה בן חורין שהוא גדר ההפוך מהעבד להיות כל אשר יצא מתחת ידו בשבילו, ולא יהנה זר ממעשה ידיו, אלא הוא בלבד.
האם ישנו בן חורין בעולם יותר מבעל תורה ומצוות, הרי גם אם תקח את האדם המאשר ביותר בעולם כשר חשוב הלא תמיד יש לו התחיבות בתקף תפקידו לעשות עבור אחרים, עבור בני מדינתו או עבור חזוק ממשלתו, אין אדם ושיהיה בתפקיד המכבד ביותר שאין לו התחיביות בתפקידו לאחרים, וזאת מפני שגם מה שמנה מאחרים לתפקיד זה זהו מאינטרס של הממנים אותו לתפקידו, ואם כן כמה שמעניקים לו יקר וגדלה לאותו מכבד זה מפני האינטרסים האישיים של המטיבים לו שיפיקו ממנו תועלת, סתם לא מעלים אדם לגדלה לטובת עצמו בלבד.
אנו, בני ישראל נצטוינו תורה ומצוות, למען טובתנו בלבד, אין למעבידנו הקדוש ברוך הוא, שום אינטרס בעבודתנו, כמאמר הגמרא וכי מה אכפת לו להקדוש ברוך הוא אם נשחט בהמה מהצואר או מהערף, אלא לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את ישראל, וכמו שאמרו: "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", מה שרצה הקדוש ברוך הוא שכלו טוב ותכלית הטוב להיטיב, הוא להיטיב לנו בלבד ללא שום הפקת רוח עצמי חלילה וחס, הכל נטו בשבילנו, הכל בשביל שיכנס לקפה שלנו בלבד ובל יתערב זר בשכרנו, הכל שמור לנו בלבד לתועלתנו בעולם הזה ובעולם הבא, היש בן חורין יותר מזה, שאינו מנצל משום פעלה שהנו עושה, וכל טרחו ועמלך ולו מהפרט הקטן ביותר הכל. עבור עצמו, אין בן חורין יותר מזה.

אמנם כפה אותנו הקדוש ברוך הוא לקבל תורה ומצוות, אולם אין התחסדות גדולה מזו שכופים אדם על מנת להיטיב לו ולהצילו מנצול אחרים, אין התחסדות גדולה מזו מלהציל עשוק מעושקו, אדם הכפוי לרצון אחרים או לתאותנות רצונו הנו עשוק לעושקיו, היש חסד גדול מזה להמצילו.

הרי זה דומה לאדם עני המחזר על הפתחים ומתבזה ומתיסר על חתיכת לחם ותפסו אדון אחד וכפה עליו להפסיק ממנהגו הבזוי הזה לחבק אשפתות, והכריחו לעבודה קלה ונוחה בהבטחת שכר עצום שירוח לו ויחיה כאחד מעשירי העם, האם זו כפיה תקרא הלא אין חסד גדול מזה.

ב. חרות הדעת

ונקדים לכך קטע שהבאנו בספרנו "מאמין, האמנם"

מספר על הגאון רבי חיים מצאנז זצ"ל שנפטר בנו, והכאב היה קורע לב ומדאיב נפש, וכששאלוהו הכיצד יכול לשאת כאבו בדומיה, ענה: משל למה הדבר דומה? לאדם שהיה יושב על כסאו, ובא אחד מאחוריו וסטר לו על גבו מכה כואבת וצורבת, ותכף הפנה ראשו לאחוריו בזעם לראות מי הוא המכה. ובכן, אם היה המכה אדם זר שאינו מכירו, בודאי שהיה המכה מתקומם בהתאם בזעם ובכעס, אולם אם, כשמפנה ראשו לאחוריו, רואה שאין זה אחר מאשר ידידו אוהבו כנפשו, הרי שמיד מבליג על מכתו ומשיב בחיוך ובמאור פנים. והמשיך הרב ואמר: קבלתי במות בני מכה צורבת וכואבת, אולם כשהפניתי פני לאחורי לראות מי הוא המכה, ראיתי שבעצם זה הקדוש ברוך הוא שאין אחר שאני אוהב כמוהו ואין אוהב שאוהב אותי כמוהו, ואם כן, כל הכונה כאן לטובה.

והוא המבאר בספר "שומר אמונים" על הפסוק "ואנכי הסתר אסתיר", שנאמר כאן הסתר כפול, לפי שישנו הסתר אחד והוא עצם המכה, שהרי כל הסבל והצרות נובעים כביכול מהסתרת פניו יתברך מעמו, הפך "יאר ה' פניו אליך", וכן הפך "השקיפה ממעון קדשך מן השמים", אולם כל זמן שהאדם יודע מי נמצא אחר אותה ההסתרה ולא נעלם ממנו שהקדוש ברוך הוא האוהב הרחמן הוא הדוקר והמכאיב לתועלתו, הרי ששרוי הוא בהסתרה אחת בלבד שהיא עצם המכה, אולם אם נעלם ונסתר מהאדם מי מנח ומסתתר מאחרי המכה ורואה את המכה כטבעית ומקרית, הרי שאז מתקומם הוא בזעף ובכעס שאין כמוהו ולוקה הוא בקללת שתי הסתרות, וזהו קללת "הסתר אסתיר".

ואמנם, גם אם אין בידינו למנע מעצמנו את ההסתרה הראשונה, שהיא עצם המכה, שאלו הם צרות רבות ורעות שנגזרו על דורו של משיח, אולם בידינו לפחות לחשך

מעצמנו את ההסתרה השניה בכך שלפחות נדע מי עומד מאחרי המכות שעוברות עלינו, ובודאי ללא ספק שמהות עצמת המכה משתנית מחמת הידיעה, וכמו הנדקר במחט על ידי אדם עוין שהרגשתו אחרת לגמרי מהנדקר מרופא מזריקה כואבת לצרך רפואתו.

במצרים זכינו לאמונת "אין עוד מלבדו ואפס זולתו", הוא המכה והוא המרפא, וכל הנהגתו מדה כנגד מדה, כמה בן חורין אדם כאשר דעתו בחרות, וכמה בגלות קשה האדם כאשר דעתו בגלות, הרי ידיעת הדעת משנה את כל ההסתכלות ובידיעת הדעת לשמח הנפש או להעציבה.

שני בני אדם יכולים לעבר את אותם יסורים, והאחד יכול להיות בשמחה עצומה בראותו את דקירת החרב של הקדוש ברוך הוא כרפואה והחלמה לפצעי נפשו, והשני בעצב ובדכאון בראותו את יסוריו כנתנים מעוין ושונא ללא תכלית.

יגעת ומצאת

בשיחה א' התיחסנו לגאלת הגוף לה זכינו במצרים והשגחתו יתברך להצילנו ממבקשי רעתנו, והארכנו לבאר כי בעצם הנסים המפרסמים מטרתם ללמד על הנסים הנסתרים שבמשך כל הדורות.

בפרק זה נבאר כי כמו כן בגאלת הנפש לה זכינו במצרים בדרך נס מפרסם, באה היא ללמד על הנסים הנסתרים בגאלת הנפש במשך כל הדורות.

כשם שישנם מערכות חקים טבעיים שבהם ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו והם יום ולילה קיץ וחרף לא ישבתו, וכן כל מערכות טבע הבריאה מתפקדים כפי שקבע להם הבורא.

כמו כן קבע וחקק הקדוש ברוך הוא מערכות טבע רוחניים לעבודת ישראל בתורה ומצוות, אלא שיש הבדל בין קביעת וחקיקת הקדוש ברוך הוא את הליכות הטבע הנדרשים לצרך הצלתו והצלחתו של האדם בחיי החמר לבין הצלתו והצלחתו של האדם בחיי הרוח.

קבע הקדוש ברוך הוא וחקק שרב בני האדם יחיו את עצמם ואת בני משפחתם בכך שיעמלך לפרנסתם יחרשו ויזרעו יקצרו ויסתחרו ומזה יתפרנסו, וכשיחלו יטלו רפואות למיניהם לצרך רפואתם, אלא שנצטוינו לבטח בה' עם עסקנו בפרנסתנו וברפואתנו, ושלא לתלות את הצלחתנו במעשה ידינו אלא להאמין שהוא העושה לנו את החיל.

וכמו כן קבע הקדוש ברוך הוא וחקק כטבע לצרך הצלחת חיי הרוח של האדם שיעמל בתורה ומצוות יתיגע עליהם יעלה ממדרגה למדרגה, וככל שיעמל ויתיגע יותר ישיג אותה ויזכה להתקרבות ה'.

העולה, שבין עבודת האדם לצרך החיאת גופו ובין עבודתו לצרך חיי הרוח מסובבת בדרך השתדלות ועמל טבעי שחקקו הקדוש ברוך הוא בטבע בריאתו.

במצרים הראנו ה' נסים מפרסמים בשדוד מערכות הטבע, וכאמור הנס של גאלת מצרים היה הן בגאלת הגוף והן בגאלת הנפש כמבאר בשיחה א' ובשיחה ב', מטרת הנסים המפרסמים מבאר ברמב"ן לצרך הנסים הנסתרים, לגלות שבעצם גם המציאות שמגיעה עלינו לאחר סבות וסבות לסבות חיבים אנו להסיר את העטיפה והמעטה של הסבות ולראות את המציאות מהסבה הראשונה שהיא הקדוש ברוך הוא ללא כל שתוף ולשם כך חשף הקדוש ברוך הוא את זרוע קדשו, בטל את חקיקות הטבע של הבריאה לצרך גאלתן של ישראל לשעתו ולצרך הלמוד לדורות שנבין בינה הגם שארועי הטבע חזרו למקומם בעצם אין עוד מלבדו כמבאר באריכות בשיחה א'.

בגאלת הנפש בה נגאלנו בצאתנו ממצרים כמו כן נהג בנו הקדוש ברוך הוא שדוד מערכות הטבע הרוחניים, שהרי מצבנו היה בצאתנו ממצרים "ואת ערם ועריה", ערמים מהמצוות כמו שדרשו חז"ל, ואם כן מצדנו לא היתה שום אתערותא דלתתא, ושום השתדלות ועמל כפי שדורשים החקים הטבעיים הרוחניים מהאדם שכדי שיזכה למדרגות רוחניות צריך לעמל ולטרח, ובפרט עד כדי להגיע למדרגות נשגבות ברוח הקדש ונבואה, וכאן זכו ישראל מתוך מצב של מ"ט שערי טמאה להגיע לנבואה תוך מ"ט יום "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש", וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק "זה אלי ואנוהו" ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. הרי שכביכול פסח ודלג הקדוש ברוך הוא על דרישותיו מעם ישראל, שהיא דרישת אתערותא דלתתא ובגדר מתנה נתן להם מדרגות רוחניות גבוהות ונשגבות. וכמו שבגאלת גופנו מעבדות לחרות ומשעבוד לגאלה שדד הקדוש ברוך הוא מערכות הטבע הפיזיים של העולם, כמו כן לצרך גאלת נפשנו שדד הקדוש ברוך הוא מערכות הטבע הרוחניים הדורשים עמל וטרחה וגאלנו בנסים בהרעיפו עלינו מדרגות רוחניות ללא עמל וטרח.

ונמשיך להקיש את גאלת הנפש לגאלת הגוף.

כשם שמטרת הנסים המפרסמים בגאלת הגוף שנגאלנו היו ללא השתדלות, שהרי נצלנו ממצרים ללא חרב וללא חנית, ועם שלם יוצא ביד רמה לעיני כל מצרים ללא שום עמות ולא חרץ כלב לשונו, וכן יצאנו מעניות ודלות למצב של רכוש גדול וינצלו את מצרים,

ולאחר מכן נזון עם ישראל 40 שנה במן מן השמים, ענני כבוד, שמירה עלאית במדבר נורא ארץ נחש שרף ועקרב, וכל זאת להורות לנו לדורות כי הגם שנצטרך להצלחת חיינו חרב וחנית, או נצטרך לפרנסתנו עמל וטרח נאמין שכל זה סבות טבעיים חיצוניים, ובעצם אין גורם למציאות מלבד הסבה הראשונה שהיא רצונו יתברך.

כן נקיש לגאלת הנפש, הגם שנצטוינו במערכת חקי הטבע הרוחניים לעמל ולהתיגע בעמל תורה ומצוות עם כל זה אסור לנו ליחס את השגותינו והצלחותינו לעמלנו אלא למתנת ה', הנסים המפרסמים של גאלת נפשנו במצרים ילמדנו על הנסים הנסתרים בגאלת נפשנו לדורות, שבעצם אנו יגעים ומשתדלים אולם בסופו של דבר מקבלים את השגותינו בגדר מציאה, והוא ענין "יגעת ומצאת".

והוא ענין "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלי הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו".

וב"ה נרויח רוח גדול, והוא כשם שהידיעה והאמונה שלמדנו מהנסים המפרסמים של גאלת הגוף מלמדים אותנו לנסים הנסתרים של הצלחותינו החמריים וזה דבר מחיב רגע ושלוה, אמונה זו מסירה מהאדם מתיחות ורגז בהיותו יודע שבעצם אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, ה' זן ומפרנס מוריש ומעשיר.

ואין מה להיות בדאגה וברגז אחר "שההשתדלות והחריצות שקר והגזרה היא האמת", כלשון החו"ה, ומבין האדם שהמטל עליו הוא ההשתדלות בלבד ואת ההשגים הוא הטוב בעיניו יעשה ואין בידו לשנות מאומה.

אזי, כמו כן עבודת ה' מחיבת להיות אצלנו מתוך רגע ושלוה ללא מתיחות ויאוש, שאמנם נשתנתה מחיבות העבודה הרוחנית של האדם מעבודתו החמרית, שעל העבודה הרוחנית חיב האדם לעמל ולטרח בכל כחו יום ולילה לא ישבת מה שאין כן בעבודה הגשמית. אולם עדין חיב להשאיר פנה לבטחון בה' שהשגיו והצלחתו בפעל היא רק מתנה מאת ה' חלף עבודתו לכך אם ישיגנה מה טוב ואם לאו שכר עמלך בידו, שהעקר הוא הרצון וההשתדלות, אמנם ההצלחה וההשגים אינם ביד האדם כלל.

וכמו כן לעולם לא יראה האדם את עבודתו קשה מנשא בראותו לאי אלו השגים עליו להגיע, ועדין הוא רחוק מהם, וזאת באמר לעצמו, ההשגים מתנה הם, ואין עלי בדוקא להשיגם, מה שעלי הוא להשתדל ולהכין עצמי בכלים הראויים להשיגם וזאת בהשג ידי לעשות ואם כן על מה עלי להתעצב אחר שעושה אני את המטל עלי.

וזאת למדנו מהנסים המפרסמים בגאלת נפשנו. שבעצם ההשגים והמדרגות המה ממנו יתברך. והמה ילמדונו על הנסים הנסתרים שמשיג האדם מדרגות רוחניות שבעצם נסים

המה, וכמתנה מקבלם לאחר שעמל וטרח להשיגם. והבן זה מאד, כי מאמונה זו ממנה פנה ויסוד לבסוס יציבות הרוח והנפש של האדם לבלתי היותו נשבר ומתיאש לעולם, ולעולם לא יקץ בעבודתו בין אם ישיג את אשר תאוה נפשו בין אם לא ישיג בהיותו יודע כי המטל עליו הו רק ההשתדלות ולא התוצאות וההשגים. וזאת למדנו מנסי מצרים המפרסמים שזכינו למדרגות נשגבות רוחניות ממנו יתברך ללמדנו הגם שבמשך הדורות לא נזכה למתנות כאלו, אלא נצטרך עמל, אולם עדין כל זה בגדר מעטה וכסוי להצלחה, כמו שהנסים של גאלת הגוף המפרסמים מלמדים על הצלחות גאלת הגוף המעטות בעטיפות סבות ובמקרים שבעצם אינם אלא בגדר מעטה וכסוי ואינם אמת מלבד האמת שאין עוד מלבדו ואפס זולתו.

וכדי שנבין זאת היטב וביתר באור נביא משל נפלא הממחיש לנו את אמונתנו זאת.

מעלית סמויה !

(**מספר** "**לקח טוב**")

"**ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו**"

(**שמות לה, כא**) משה רבנו מכריז: "כל חכם לב בכם יבואו ויעשו את אשר צוה ה' " והנה מתיצבים לפניו בצלאל בן אורי, אהליאב ועוד חכמי לב היודעים: לחשב מחשבת, לעשת בזהב ובכסף ובנחשת, ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת... לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש וארג".

וכאן יש להבין מנין היתה לאותם חכמי לב ידיעה כה נפלאה במלאכות עדינות אלו הדורשות ידים מימנות ביותר של שנים רבות, והלא עד לא מזמן היו ידים אלו בעבודת חמר ולבנים וכל עבודה בשדה, ידים שהרגלו לעבודות גסות ואיך נהפכו לידים העוסקות בזהב.

על כך מתרץ הרמב"ן: כל מי שמצא את טבעו יודע לעשות במלאכה, ויגבה לבו בדרכי ה' לבוא לפני משה לאמר לו: אני עושה כל אשר אדוני דובר. ע"כ. כלומר באו האנשים עם רצון בלבד עם נכונות ואמונה להתאמץ ותו לא. ובמשל הממחיש נאריך בבאור הענין.

מלך אחד בנה מגדל גבוה בן מאה קומות והודיע שהראשון שיצליח להעפיל ולעלות עד ראש המגדל, יקבל פרס גדול. מיד באו רבים ונסו את כחם, אך עד מהרה נוכחו לדעת שאין המשימה קלה כלל וכלל. רבים פרשו מהתחרות כבר בהגיעם אל הקומה השלשים, אחרים התאמצו והצליחו לעלות עד הקומה הארבעים. יחידי סגלה גבורי כח התאמצו ביותר, והעפילו עד הקומות שבין השבעים לשמונים. אולם כאשר הגיעו אותם

יחידים לקומה השמונים צנחו על סף עלפון ואפיסת כחות. המשימה נראתה בעיני כלם כבלתי אפשרית, והזכיה בפרס הפכה להיות חלום שנגו. יום אחד פשטה השמועה שאדם אחד הצליח להגיע אל הקומה העליונה, וכי הוא עתיד לקבל בקרוב את הפרס הגדול שהבטח על ידי המלך.

ביום קבלת הפרס נאספו המונים לראות את האיש, ולשמע מפיו כיצד הצליח לבצע את המשימה הקשה הזו. קם האיש וספר לקהל הנאספים: "כלכם סקרנים לשמע מהו סוד ההצלחה, כיצד הצלחתי לבצע את הדבר שרבים בקשו לעשות ולא יכלו. אם כן, המשיך האיש, גם אני פקפקתי בשלב מסים אם אצליח. היה זה לאחר שראיתי שבהגיעי לקומה הששים חשתי כבדות וקשי גדול בבצוע המשימה. אולם באותו רגע גמלה בלבי החלטה נחושה שאני חיב להצליח, ועם החלטה זו המשכתי".

"כאשר הגעתי אל הקומה השבעים, הרגשתי שכחותי כלים ממש. אך לאחר מספר שניות של מנוחה, התאוששתי והרגשתי שאני מסגל לטפס מספר קומות נוספות. אמנם לא ידעתי מה יועילו לי מספר קומות יחידות כאשר בפני עמדו שלשים קומות כדי להגיע למטרה, אך המשכתי בכל זאת. אמרתי בלבי, אשתדל לעשות את כל מה שבכחי. החלטה זו נתנה לי תנופה מחדשת, ובכחה עליתי עשר קומות נוספות. כאשר הגעתי לקומה השמונים חשתי שהגעתי לסף כחותי".

"לרגע חלפה מחשבה במחי שחבל להמשיך ולהתאמץ, הרי אל המטרה בודאי לא אגיע. אך מיד התעשתי ואמרתי לעצמי: קומה נוספת הנך מסגל לעלות בזחילה? אם כן עשה זאת, שכן החלטת לעשות את כל מה שבכחך. ואכן בשארית כחותי זחלתי עד הקומה השמונים ואחת, וצנחתי על הרצפה מאפיסת כחות. באותו רגע נפתחה לפני דלת של מעלית. גלגלתי את עצמי פנימה, ועליתי במעלית עד הקומה המאה".

הנמשל בעצם הוא מבשר הצלחה הרבה יותר מהמשל, שהרי במשל שקראנו לא הבטח לאותו מצליח שאכן ישנה מעלית סמויה באחת הקומות להעלותו לקומה המאה, ואלו אנו בעבודתנו הרוחנית מבשרים ומבטחים כי בשלב מסים בעבודתנו מנחת מעלית שתעלה אותו למעלות נפלאות, והיא הבטחת חז"ל "יגעת ומצאת תאמין".

נאמרה ההבטחה בלשון מציאה על היגיעה שנתיגע, על אף שמציאה מזדמנת היא ללא יגיעה, ללמדנו המטל עלינו הוא להתיגע, לעמל, וגם על הירידות והנפילות שם עמל נופל עליהם. שהרי מי אינו מתיגע ומתפרך מעמל הנפילות והקימות היש עמל מפרך יותר מזה. מי לא היה מאשר ומענג כשההצלחה בעבודת ה' ובנסיונות התוקפים אותו

היתה מאירה לו פנים, ותמיד מוצא הוא את עצמו מנצח ורוכב על הסוס, הרי זו עבודת פרך לבנות ולהרס ושוב לבנות ולהרס כביכול.
אולם על יגיעה זו הבטיחו לנו חז"ל שנמצא מעלית באמצע דרכנו ואתה נמריא לגבה. ההצלחה בלתי משערת "שנמצא" את עצמנו בגדר "מציאה" במצבי נצחונות שמעל כחותינו.
כמה גבורים אבדו את גבורתם ומרך נכנס בלבבם עד כי נמס לבם בקרבם בראותם את עמס הנסיונות ותקף היצרים ותכיפות התקפתם ומתוך מסקנה "זה לא בשבילי" נפלו והתבוססו בדם חטאם ללא נסיון קימה.
כלל אמרו לנו חז"ל אין הקב"ה מנסה אדם אלא אם כן יכול הוא לעמד בנסיון זה, חיבים אנו להאמין בכלל ה, גם אם לא נראה לנו שכלל זה אמור לגבינו ורואים אנו את עצמנו בזה "כיוצאים מן הכלל", חיבים להשתכנע שאכז כלנו במסגרת כלל זה.
והאמת כדי להשתכנע בכך היא, שאמנם אמת היא שאין ביכלתנו להגיע לפסגת ההצלחות שאנו דורשים מאתנו אולם ישנה מעלית באמצע הדרך שתוביל אותו לפסגת ההצלחות, זאת חיבים אנו לשנן ולזכר, אנו נדרשים להשתדל ולעמל אולם כדי להצליח לכך נועדה מעלית המובילה להצלחה.
לא לנו להחליט מתי כבר מגיעה לנו בצדק אותה מעלית שנוכל כבר לקפץ עליה ולנוח מעמל העבודה. זאת רק כפי הנראה לחכמתו יתברך שהוא המחליט עד כמה צריך האדם עוד לעמל ולהתאכזב ושוב להתאושש, ורק כשיראה לחכמתו יתברך לשים קץ לעמל והיגע של האדם, אזי יזכה שמיד תופיע לפניו אותה מעלית להקפיצו למדרגות נשגבות המצדקות לו כפי עמלו ויגיעו קדם לכך, ואדרבה, כפי אשר נפרכה נפשו בעמל הנפילות והמעידות, ועם כל זה לא קצה נפשו בעמל עבודתו והתעקש להתחדש בכל פעם, על אף פתוי היאוש המכרסם בקרבו ללא הרף: חדל לך מעבודתך, לא תוכל לה, קשה היא מנשוא עבורך, ומבלי להטות אזן לקול שטן זה, ובנוסף לכל העגמת נפש והאכזבה המשיך העובד בתמימותו, כך יזכה מדה במדה ל"מציאה" שהמצא תמצא לו באפן פתאומי באחת מיגיעותיו, ואז ימצא בחיי חיותו מנוחה נכונה בדרך המובילה לחיי עולם הבא.
לסכום:
נשלחנו לעולם למלחמה. המלחמה היא מלחמת האמונה נגד המקרה והטבע. עקר עבודתנו להלחם נגד הרגשות חושינו וביותר להלחם נגד ראית העין.

העין והחושים מראים לנו בעליל תוצאות סופיות דרך סבות וסבות לסבות, תפקידנו לתת את הלב והדעת שאין שום סבה מלבד סבת כל הסבות שהיא הקדוש ברוך הוא. וכפשוטו: "אפס זולתו" מבלתו ישנה אפסיות מחלטת וככל שישלים האדם עצמו במדה זו יותר הרי שמשלים הוא בכך את עצמו ומקרב את תקון העולם במלכות שדי, שתקונו תלוי בכמה שנכשיר את עצמנו יותר לקראת התקון השלם העתיד שהוא התגלות סוד יחודו השלם כמבאר ברמח"ל בספרו "דעת תבונות".

ומתוך אפסיות זו צריך האדם לגשת לתפלה ולתחנה להקדוש ברוך הוא כעני בפתח ובעצם עצת העצות לאמונה היא התפלה שהרי התפלה נתקנה לכלם, בקשת החכמה בינה ודעת גם לחכם כשלמה המלך, בקשת ותחנת הפרנסה בברכת ברכנו נתקנה גם לעשיר כקרח, ברכת רפאנו לכל מכאובינו ומכותינו נתקנה גם לגבור כשמשון הגבור, והכיצד, האין זו חוכא ואטלולא שבא עשיר ומבקש פרנסה, בא גבור ובריא ומבקש רפואה, בא חכם וגאון ומבקש דעת, אלא הגישה שלנו לתפלה צריכה להיות מתוך הבנה מה שיש לנו אינו שלנו כלל זהו פקדון בלבד, כי "אפס זולתו", רק אצלו יתברך שיך לומר "יש לו" אצלנו אין משג כזה "יש לנו". ואם כן גם החכם והגבור והעשיר צריכים להבין שאין להם כלום, סך הכל מפקד אצלם החכמה העשר והגבורה, וכיון שמצדם ריקים המה מכל צריכים לבוא לעולם בכל מצב כעניים בפתח להקדוש ברוך הוא שישאיר פקדונם אצלם ולא יטלנו מהם, הרי שהתפלה היא עצה בדרך ישירה לזכות לאמונה שהרי בתפלה מבטא האדם את אפסיותו וכמצהיר בבקשתו כי אין לו משלו כלום.

ומה יעשה אדם וינצל בזמן עקבות משיחא בא חבקוק והעמיד את הדור האחרון על יסוד אחד, "וצדיק באמונתו יחיה", דהינו בנבואה נאמר לו לחבקוק כי תהיה סיעתא דשמיא מיחדת לרוצה להנצל ולהשתלם בדור שכזה המלא בנסיונות תכופים ותקיפים, ואם כן במה יתחיל ובמה יגמר, אזי באם יתאמץ ויתיגע בעבודת האמונה, ועליה יתן את כל דעתו וכחו, בזכותה ינצל מכל הנסיונות הקשים והצרות של חבלי משיח צרות גוף וצרות נפש.

ובאמת זו סגלה גדולה ונפלאה כלשון הגר"ח מוולוז'ין לסלק כל המרעין בישין והקטרוגים מהאדם באם מתחזק שאין עוד מלבדו ואפס זולתו, בכך אין לשום דין כח ושליטה שיוכל להשתלט על אדם כזה, והארכנו במקום אחר בספורים נפלאים הכיצד אמונה זו בדבקות המחשבה מצילה מכל רע ובעצם מקור הדברים יצאו ממעין טהור הרמב"ם ז"ל, שהאריך לבאר בספרו "המורה" שלא יתכן שתשלט על האדם צרה או פגע אלא רק באם הסיח דעתו מהשם יתברך, וברור אצלי אומר הרמב"ם כי גם גדולי

וצדיקי הדורות שפגעה בהם צרה אין זאת אלא שבאותו שעה הסיחו דעתם מדבקותו יתברך. והובאו דבריו בספרי המוסר ובפרט בספר תלמידי הבעל שם טוב ששבחו וקלסו מאמרו זה המבטיח ישועה והצלחה לדבק באמונתו יתברך ומבטל בלבו מליחס שום כח לבלתו, ומזה ה"אחת" שהיא עמוד האמונה יבוא לסיעתא דשמיא כל כך גדולה עד לשמר את כל התורה כלה.